

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
„ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 37.013(043.3)

BRÎNZĂ IONELA

**ACTUALITATEA PEDAGOGIEI FORMATIV - ORGANICISTE
A LUI G.G. ANTONESCU**

Specialitatea: 531.03 Pedagogie istorică

Teză de doctor în domeniul științe ale educației

Conducător științific:

Semnătura

CRISTEA Sorin,
profesor universitar, doctor

Autor:

Semnătura

BRÎNZĂ Ionela

CHIȘINĂU, 2022

© BRÎNZĂ Ionela, 2022

Cuprins

ADNOTARE.....	5
LISTA ABREVIERILOR	7
LISTA TABELELOR	7
INTRODUCERE.....	8
1. DIMENSIUNEA ISTORICĂ A PERSONALITĂȚII PEDAGOGULUI G. G. ANTONESCU	18
1.1. Viața și opera pedagogului G.G. Antonescu	18
1.2. Analiza operei pedagogice din perspectiva sincronică și diacronică	27
1.3. Stadiul actual al cercetării cu referire la Studiul introductiv a lui Ion. Gh. Stanciu.....	53
1.4. Concluzii la capitolul I.....	56
2. DIMENSIUNEA EPISTEMOLOGICĂ A PEDAGOGIEI LUI G.G. ANTONESCU	60
2.1. Fundamentele pedagogiei.....	61
2.2. Teoria educației intelectuale. Teoria învățământului. Didactica generală	85
2.3. Teoria Educației	96
2.4. Concluzii la capitolul 2	100
3. DIMENSIUNEA PRAXIOLOGICĂ A PEDAGOGIEI LUI G.G. ANTONESCU.....	103
3.1. Politica Educației ca știință pedagogică	103
3.2. Cadrul instituțional pentru o politică a educației fundamentată pedagogic.....	114
3.3. Un model de reformă a școlii necesar în condiții de criză a educației	128
3.4. Concluzii la capitolul 3	140
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	145
BIBLIOGRAFIE	148
ANEXE	162
Anexa 1 – Lucrare de doctorat ,din Arhiva Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, Secția Pedagogică „I.C.Petrescu”, cu dedicația autorului, adresată „domnului profesor Titu Maiorescu, omagiu respectos”	162
Anexa 2 – Foaie pentru observarea individualității școlarului (G.G. Antonescu, Educație și cultură, Editura Cultura Românească, S.A.R- București, 1936)	163
3 - Lucrări publicate sub egida Institutului Pedagogic Român	167

Anexa 4 - Studii și articole publicate în Revista Generală a Învățământului	168
Anexa 5 - Corespondența dintre M. Popescu-Spineni și C-tin Georgiade, scrisori donate de către C-tin Georgiade Bibliotecii Central Universitare, în anul 1986.....	171
Anexa 6 - Opera lui G.G. Antonescu	173
Anexa 7 - Perspectiva cronologică tipică istoriei pedagogiei	176
Anexa 8 - Opera pedagogică a lui G.G. ANTONESCU - Domenii de referință.....	178
Anexa 9 – Principii pedagogice promovate de G.G. Antonescu.....	180
Anexa 10 – Pedagogia Generală - concepte pedagogice fundamentale	182
Anexa 11 - Sistem de principii.....	185
Anexa 12 - C-tin Georgiade, Câteva portrete ale unor profesori din trecut, note de lucru, 1978- Biblioteca Central Universitară, București.....	187
Anexa 13 - Aforisme G.G. Antonescu în Revista Generală a Învățământului.....	189
Anexa 14 – G.G. Antonescu - Din „Cartea vieții”, în Revista Generală a Învățământului.....	191
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	192
CURRICULUM VITAE	193

ADNOTARE

BRÎNZĂ Ionela

Actualitatea pedagogiei *formativ - organiciste* a lui G.G. Antonescu
Teză de doctor în științe ale educației, Specialitatea 531.03 Pedagogie istorică,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” Chișinău, 2022

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie: 219 surse, 14 anexe. În total, teza conține 160 pagini text de bază, 8 tabele.

Rezultatele obținute: sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Concepte – cheie: cercetare pedagogică fundamentală: istorică și teoretică; strategii de cercetare istorică *sincronică* și *diacronică*, pedagogie generală: fundamentele pedagogiei, teoria generală a învățământului, teoria educației; principiul, școlii formativ-organiciste, politica educației, reforma învățământului.

Domeniul de studiu: Pedagogie istorică

Scopul lucrării: constă în analiza operei lui G.G. Antonescu din perspectiva actualității sale în epoca modernă și contemporană (postmodernă).

Obiectivele cercetării deduse din scopul general sunt: evidențierea dimensiunii istorice a personalității pedagogului G.G. Antonescu, demonstrată sincronic-diacronic la nivelul vieții și operei autorului; analiza dimensiunii epistemologice a pedagogiei lui G.G. Antonescu, probată la nivelul conceptelor pedagogice fundamentale ale domeniului, denotative, normative și metodologice; evidențierea contribuției lui G.G. Antonescu la construcția pedagogiei generale, la nivelul conexiunilor existente între Fundamentele pedagogiei – Teoria învățământului/Didactica Generală – Teoria educației, susținute în termeni de cercetare pedagogică, istorică și teoretică; analiza dimensiunii praxiologice a pedagogiei lui G.G. Antonescu, demonstrată la nivel de politică a educației și de reformă a învățământului necesară în contextul crizei educației în perioada interbelică; evidențierea fundamentelor teoretice și istorice angajate în construcția unei politici a educației construită normativ, pe baza principiului școlii formativ-organiciste, în acord cu direcțiile de evoluție a pedagogiei moderne; elaborarea unui model de reformă a învățământului bazat pe cercetarea fundamentală, istorică și teoretică a operei lui G.G. Antonescu, aplicabil și în prezent în contextul evoluției științelor educației în epoca postmodernă.

Noutatea și originalitatea științifică rezultă din: a) analiza istorică și teoretică a conceptelor pedagogice fundamentale, denotative, normative și metodologice elaborate de G.G. Antonescu în opera sa, valorificabile și în prezent în perspectiva construcției epistemologice a unui model de reformă a învățământului aplicabil în epoca modernă și contemporană; b) identificarea și valorificarea *ideilor pedagogice semnificative* din perspectiva trecutului, dar mai ales a prezentului și a viitorului educației și învățământului, realizate în condiții de cercetare proprii pentru specialitatea *Pedagogia istorică*.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei constau în: evidențierea fundamentelor istorice și teoretice ale domeniului; identificarea problemelor specifice școlii românești raportate la valorile clasice, dar și la metodele noi, adaptabile la practica învățământului dincolo de orice modă trecătoare; valorificarea relației necesară între istorie și teoria pedagogică, în contextul analizei unei opere semnificative în arealul românesc interbelic, cu impact epistemologic și deontologic, reflectat și în prezent, în condiții de criză a educației, în context postmodern (contemporan).

Semnificația teoretică a cercetării este probată prin rezultatele cercetării istorice a operei lui G.G. Antonescu, cercetare care oferă sugestii importante și în prezent, în zona evoluției gândirii și a instituțiilor pedagogice, în contextul reformei învățământului și al managementului școlar. Cercetarea *istorică* permite identificarea unor modele de analiză prospectivă a realității pedagogice, raportate la *principiul școlii formativ-organiciste*, care oferă sugestii cu valoare epistemologică și praxiologică.

Valoarea aplicativă este reprezentată de: elaborarea modelului de reformă a învățământului, necesar în condiții de criză a sistemului de învățământ, validat la nivel de cercetare pedagogică fundamentală. Acest model oferă deschideri spre problematica actuală a învățământului românesc, în acord cu titlul tezei, abordat din perspectiva cercetării istorice sincronice și diacronice – „Actualitatea pedagogiei formativ-organiciste a lui G.G. Antonescu”.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat prin intermediul comunicărilor și publicațiilor realizate în cadrul conferințelor naționale și internaționale, a seminariilor și revistelor de specialitate, care evidențiază fundamentele epistemologice ale pedagogiei lui G.G. Antonescu și valoarea modelului de reformă a învățământului elaborat în condiții de criză a sistemului de învățământ, aplicabil și în prezent.

ANNOTATION

BRÎNZĂ Ionela

The actuality of the formative – organic pedagogy of G.G. Antonescu

Doctoral thesis in education sciences, Speciality 531.03 Historical pedagogy,
„Ion Creangă” State University, Chişinău, 2022

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography 219 sources, 14 Annexes. In total, the thesis contains 160 basic text pages, 8 tables.

The results: are published in 13 scientific papers.

Keywords: fundamental pedagogical research: historical and theoretical; synchronic and diachronic historical research strategy, general pedagogy: the foundations of pedagogy, general theory of education, theory of education; principle, formative-organic school, education policy, education reform.

The domain of the study: Historical Pedagogy

The purpose of the research: consists in the analysis of G.G. Antonescu's work from the perspective of his actuality in the modern and contemporary era (postmodern).

The objectives of the research deduced from the general purpose are: highlighting the historical dimension of the personality of the pedagogue G.G. Antonescu, demonstrated syntotally-diachronically at the level of the author's life and work; analysis of the epistemological dimension of G.G. Antonescu, proven at the level of the fundamental pedagogical concepts of the field, denotative, normative and methodological; highlighting the contribution of G.G. Antonescu to the construction of general pedagogy, at the level of the existing connections between the Fundamentals of pedagogy - Theory of education / General Didactics - Theory of education, supported in terms of pedagogical, historical and theoretical research; analysis of the praxiological dimension of G.G. Antonescu, demonstrated at the level of education policy and education reform needed in the context of the education crisis in the interwar period; highlighting the theoretical and historical foundations engaged in the construction of a normatively constructed education policy, based on the principle of the formative-organic school, in accordance with the directions of evolution of modern pedagogy; the elaboration of a model of education reform based on the fundamental, historical and theoretical research of the work of G.G. Antonescu, applicable even today in the context of the evolution of the sciences of education in the postmodern era.

The scientific novelty and originality results from: a) the historical and theoretical analysis of the fundamental, denotative, normative and methodological pedagogical concepts elaborated by G.G. Antonescu in his work, capitalizable even today in the perspective of the epistemological construction of a model of education reform applicable in the modern and contemporary era; b) identification and capitalization of significant pedagogical ideas from the perspective of the past, but especially of the present and of the future of education, made in own research conditions for the specialty of Historical Pedagogy.

The obtained results that contribute to the solution of the problem consist in: highlighting the historical and theoretical foundations of the field; identification of the specific problems of the Romanian school related to the classical values, but also to the new methods, adaptable to the practice of education beyond any passing fashion; capitalizing the necessary relationship between history and pedagogical theory, in the context of the analysis of a significant work in the Romanian interwar area, with epistemological and deontological impact, reflected even today, in conditions of education crisis, in postmodern (contemporary) context.

The theoretical significance is proved by the results of the historical research of the work of G.G. Antonescu, research that offers important suggestions even today, in the area of the evolution of thinking and pedagogical institutions, in the context of education reform and school management. The historical research allows the identification of some models of prospective analysis of the pedagogical reality, related to the principle of the formative-organicist school, which offers suggestions with epistemological and praxiological value.

The applicative value is represented by: the elaboration of the model of the education reform, necessary in conditions of crisis of the education system, validated at the level of fundamental pedagogical research. This model offers openings to the current issue of Romanian education, in accordance with the title of the thesis, approached from the perspective of synchronous and diachronic historical research - “The actuality of G.G. Antonescu”.

The implementation of the scientific results was achieved through communications and publications made in national and international conferences, seminars and specialized journals, which highlight the epistemological foundations of the pedagogy of G.G. Antonescu and the value of the model of education reform elaborated in conditions of crisis of the education system, applicable even today.

LISTA ABREVIERILOR

G.G. Antonescu = George G. Antonescu

MCEPG / GGA = MODELUL CONSTRUCȚIEI EPISTEMOLOGICE A *PEDAGOGIEI GENERALE* A LUI G.G. ANTONESCU (1)

s. a/ subl. aut = sublinierea autorului

p. = pagina/ pp.= paginile

n.n. = nota noastră

s. n/ subl. ns. = sublinierea noastră

LISTA TABELELOR

Tabel 2.1. Pedagogia generală.....	60
Tabel 2.2 Model de analiză istorică și teoretică a pedagogiei contemporane.....	83
Tabel 2.3. Modelul construcției epistemologice a <i>pedagogiei generale</i> a lui G.G. Antonescu (1) - (MCEPG / G.G.A)	84
Tabel 3.1. Curente pedagogice afirmate istoric.....	111
Tabel 3.2. Un model de clasificare și analiză a curentelor pedagogiei, promovat de G.G. Antonescu la nivel de <i>Politică a educației</i>	112
Tabel 3.3. Un sistem al principiilor de politică a educației.....	113
Tabel 3.4.Politica educației, ca știință pedagogică.	114
Tabel 3.5. Un model al reformei învățământului care valorifică pedagogia lui G.G. Antonescu, la nivel de <i>cercetare istorică</i>	139

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei cercetate privind *pedagogia formativ-organicistă a lui G.G. Antonescu*, liderului *Școlii pedagogice de la București*, în epoca istorică modernă și contemporană este argumentată prin:

a) *Dimensiunea epistemologică* este evidențiată prin cercetarea istorică *sincronică-diacronică* a operei sale, *Pedagogia generală* (1930, 1941, 1943, 1946), care fixează *conceptele de bază* în cele trei ramuri principale: *Probleme introductive / Fundamentele pedagogiei; Teoria învățământului / Didactica generală și Teoria educației*.

b) *Dimensiunea praxiologică* este probată prin concepția autorului referitoare la reforma școlii preconizată în condiții de criză a educației în România anilor 1920-1940, problematică tipică studiilor de politică a educației și de management al școlii, promovate special în „*Educație și cultură*” (1928, 1933, 1936, 1972).

c) *Modelul de reformă a învățământului* este proiectat de G.G. Antonescu în condiții de criză a educației în epoca interbelică - identificată la nivel de sistem de învățământ, cu argumente teoretice și metodologice viabile, care pot fi reconstituite și valorificate și în prezent prin cercetare pedagogică fundamentală, teoretică și istorică (sincronică și diacronică).

Descrierea situației în domeniul de cercetare este în conformitate cu specialitatea Pedagogia istorică. Se referă la cadrul conceptual (denotativ, normativ și metodologic) al operei lui George G. Antonescu (1882 – 1953), autor român integrat în epoca modernă interbelică, în direcția pedagogiei filozofice, orientarea formativ – organicistă. Obiectul cercetării istorice îl constituie cea mai importantă operă a autorului, *Pedagogia Generală* (ediția 1941). În cadrul ei sunt definite și analizate conceptele de bază ale domeniului, incluse în „*Probleme introductive*”/ *Fundamentele pedagogiei, Teoria învățământului / Didactica generală și Teoria educației: educație, pedagogie, educabilitate, idealul educației, metodele de cercetare, principiile educației, reforma învățământului, conținutul învățământului, metodele de învățământ; educația morală, educația estetică etc.*

În analiza întreprinsă am valorificat resursele metodologice oferite de Specialitatea Pedagogia istorică, oficializată în învățământul universitar din Republica Moldova, după modele de cercetare consacrate și în alte spații culturale importante (Germania, Franța, Italia, Rusia). Aceasta permite aprofundarea unei idei pedagogice – fundamentele epistemologice ale domeniului, în opera lui G.G. Antonescu – la *Istoria pedagogiei* care are ca obiect de cercetare „*evoluția instituțiilor și sistemelor de învățământ, a categoriilor, teoriilor și doctrinelor pedagogice, ca expresie a cerințelor societății într-un anumit moment al dezvoltării ei*”.[155,p 4].

Stadiul cercetării este evidențiat prin valorificarea studiilor istorice consacrate, din perspectivă sincronică (Tabacaru, Bârsănescu, Herseni, Brandsh, Gabrea) și diacronică (Stanciu Stoian, Ion Gh. Stanciu, Ermona Zaharian, Ion Albulescu, Gabriela Cristea, Sorin Cristea, Filip Stanciu, Constantin Cucuș), raportate la modelele teoretice recunoscute universal (Weber, Dewey, Kuhn, Suhodolski). Pe această bază este orientată rezolvarea problemei cercetate care urmărește actualizarea și valorificarea ideilor pedagogice durabile (teoretice, metodologice, praxiologice), evidențiate prin analiză istorică sincronică – diacronică.

Scopul cercetării constă în analiza operei lui G.G. Antonescu din perspectiva actualității sale în epoca modernă și contemporană (postmodernă).

Obiectivele cercetării deduse din scopul general vizează:

1. Evidențierea dimensiunii istorice a personalității pedagogului G.G. Antonescu, demonstrată sincronic-diacronic la nivelul vieții și operei autorului.

2. Analiza dimensiunii epistemologice a pedagogiei lui G.G. Antonescu, probată la nivelul conceptelor pedagogice fundamentale ale domeniului, denotative, normative și metodologice.

3. Evidențierea contribuției lui G.G. Antonescu la construcția pedagogiei generale, la nivelul conexiunilor existente între Fundamentele pedagogiei – Teoria învățământului / Didactica generală – Teoria educației, susținute în termeni de cercetare pedagogică, istorică și teoretică.

4. Analiza dimensiunii praxiologice a pedagogiei lui G.G. Antonescu, demonstrată la nivel de politică a educației și de reformă a învățământului necesară în contextul crizei educației în perioada interbelică.

5. Evidențierea fundamentelor teoretice și istorice angajate în construcția unei politici a educației construită normativ, pe baza principiului *școlii formativ - organiciste*, în acord cu direcțiile de evoluție a pedagogiei moderne.

6. Elaborarea unui model de reformă a învățământului bazat pe cercetarea istorică și teoretică a operei lui G.G. Antonescu, aplicabil și în prezent, în contextul evoluției științelor educației în epoca postmodernă.

Ipoteza de cercetare este abordată în contextul specific unei teze cu specializarea Pedagogia istorică, bazată pe cercetarea sincronică-diacronică. Vizează, analiza concepției despre educație a lui G.G. Antonescu, bazată pe principiul *școlii formativ-organiciste*, susținută pe larg, în opera sa la nivel teoretic, normativ și metodologic. Implică analiza vieții și operei autorului din perspectivă istorică, necesară pentru a evidenția stadiul actual al cercetării. Este abordată problematica dimensiunii epistemologice a operei, fixată la nivelul conceptelor de bază definite și analizate de autor în *Pedagogia generală* în cadrul unor ramuri ale acesteia –

Fundamentele educației, Teoria învățământului / Didactica generală (raportată la Educația intelectuală), Teoria educației (raportată la educația morală, practică, estetică, religioasă). Este evidențiată dimensiunea praxiologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu, probată prin promovarea politicii educației ca știință pedagogică, argumentată instituțional, cu proiectarea unui model de reformă a școlii, în condiții de criză, valorificabil și în prezent. Pedagogia lui G.G. Antonescu, integrată în direcția pedagogiei filosofice, oferă deschideri spre pedagogia științifică, de orientare psihologică (în zona *Didacticii generale*) și sociologică (prin promovarea unor noi științe pedagogice: *Politica educației și Managementul școlii*).

Metodologia de cercetare este tipică cercetării pedagogice fundamentale istorică și teoretică, necesară în *Pedagogia istorică*. Valorifică strategia de cercetare istorică în analiza epistemologică a operei lui G.G. Antonescu, evidențiind actualitatea sa în epoca modernă și contemporană. În reconstituirea și validarea sa am utilizat predominant metoda analizei hermeneutice de text, raportată la conceptele fundamentale care susțin construcția epistemologică a *școlii formativ – organiciste*. Pe această bază am evidențiat actualitatea unor idei despre politica educației și reforma învățământului, valorificabile și în prezent. Cunoașterea unor dimensiuni ale vieții lui G.G. Antonescu constituie o premisă necesară pentru abordarea și înțelegerea operei sale pedagogice. Metoda biografică poate fi integrată în strategia de cercetare istorică sincronică și diacronică, deschisă special spre metoda hermeneutică a analizei de text, raportată la conceptele pedagogice fundamentale care definesc obiectul de studiu – normativitatea și metodologia de cercetare specifice domeniului. Analiza sincronică este raportată la stadiul cercetării în epoca modernă interbelică. Analiza diacronică probează valoarea operei lui G.G. Antonescu, validată în timp, în acord cu evoluțiile pedagogiei moderne și contemporane în a doua jumătate a secolului XX, după anii 1960-1970.

Importanța teoretică a cercetării este probată prin rezultatele cercetării istorice a operei lui G.G. Antonescu, cercetare care oferă sugestii importante și în prezent, în zona evoluției gândirii și a instituțiilor pedagogice, în contextul reformei învățământului și al managementului școlar. Obiectul metodei de *cercetare istorică* îl constituie astfel „cunoașterea evoluției istorice, a întregii noastre activități pedagogice - fie teoretică, fie practică, fie că e vorba de organizare școlară, de metode sau de idealuri.” Sfera sa de referință este aprofundată la nivel de cercetare teoretică, deschisă metodologic spre analiza implicațiilor înregistrate în timp nu doar în cadrul doctrinei pedagogice, ci și la nivelul practicii educației și a instruirii, ordonată pe baza principiului fondator al *școlii formativ-organiciste*.

Cercetarea *teoretică* are în vedere „cercetarea realității școlare în raport cu principiile cele mai importante ale pedagogiei contemporane. „Se bazează pe analiza educației, la nivelul

funcțiilor sale generale care definesc dimensiunea esențială, aprofundată, a realității pedagogice. Cercetarea *istorică* permite identificarea unor modele de analiză prospectivă a realității pedagogice, raportate la *principiul școlii formativ-organiciste*, care oferă sugestii cu valoare epistemologică și praxiologică, productive și în prezent.

Valoarea aplicativă a cercetării este probată prin elaborarea modelului de reformă a învățământului, necesar în condiții de criză a sistemului de învățământ, model validat la nivel de cercetare pedagogică fundamentală. El oferă deschideri spre problematica actuală a învățământului românesc, în acord cu titlul tezei – „*Actualitatea pedagogiei formativ-organiciste a lui G.G. Antonescu*”.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat prin intermediul comunicărilor și publicațiilor realizate în cadrul conferințelor naționale și internaționale, a seminariilor și revistelor de specialitate, care evidențiază fundamentele epistemologice ale pedagogiei lui G.G. Antonescu și valoarea modelului de reformă a învățământului elaborat în condiții de criză a școlii, aplicabil și în prezent.

Publicațiile la tema tezei se referă la rezultatele cercetării expuse în 13 lucrări: **3 articole în reviste științifice de specialitate:** „*Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu din perspectivă diacronică*” [206], „*G.G. Antonescu, precursor al Politicii Educației*” [205], „*Principiul școlii formativ-organiciste și reforma școlară*” [211], **6 articole în materiale ale conferințelor internaționale și naționale:** „*Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu din perspectivă istorică*” [212], „*G.G. Antonescu – Principiul școlii formative-organiciste*” [207], „*O abordare istorică asupra individualității în educație*” [209], „*Dezvoltarea școlii în perioada interbelică. Școala formativ-organicistă*” [213], „*Abordări inovative în activitatea lui G.G. Antonescu*” [210], „*G.G. Antonescu and the actuality of the formative organicist pedagogy*” [218], **4 articole în materiale ale simpoanelor:** „*O privire istorică asupra pedagogiei interbelice*” [219], „*Formele educației în concepția pedagogului G.G. Antonescu*” [214], „*G.G. Antonescu – despre moda în educație*” [216], „*Educația nonformală și informală – perspectivă istorică*” [215].

SUMARUL COMPARTIMENTELOR TEZEI

În **Introducere** este descrisă actualitatea și importanța temei abordate, descrierea situației în domeniul de cercetare, obiectul de studiu, scopul și obiectivele cercetării, metodologia de cercetare istorică, importanța teoretică și aplicativă a cercetării.

În **capitolul 1. Dimensiunea istorică a personalității pedagogului G.G. Antonescu**, sunt evidențiate aspecte semnificative din viața și opera pedagogului George G. Antonescu (1882-1953). Evaluarea istorică a operei este realizată din perspectivă: sincronică și diacronică,

în acord cu cerințele paradigmei curriculumului. Stadiul actual al cercetării este analizat de Ion Gh. Stanciu în: a) Studiul introductiv la cartea *Educație și cultură* (cu referință la ediția a III-a din 1936, reprodusă parțial în ediția a IV-a, din 1972); b) sinteza propusă în *Științele Educației. Dicționar enciclopedic* vol. I, 2007.

Viața și opera pedagogului G.G. Antonescu reprezintă un exemplu de spirit academic remarcabil prin forța creației științifice, afirmată în epoca interbelică, în mediul universitar și în societate. G.G. Antonescu a fost considerat un adevărat lider și animator a mișcării de idei pedagogice afirmată sub genericul „Școala de la București”. Opera pedagogică, extrem de complexă ca desfășurare istorică, este abordată în funcție de două modele de cercetare pedagogică fundamentală care vizează: a) Istoria pedagogiei, bazată pe analiza cumulativă, din perspectivă cronologică; b) Pedagogia istorică, bazată pe analiza unor idei pedagogice semnificative din perspectivă epistemologică. În raport de aceste două modele am fixat obiectul de studiu al tezei la două niveluri de referință care consemnează operele autorului grupate a) cronologic; b) pe idei pedagogice / domenii ale pedagogiei. Abordarea cronologică asigură premisa pentru analiza epistemologică a unor idei pedagogice semnificative, rezultate în urma interpretării istorice a conceptelor fundamentale și a modelelor de politică a educației elaborate de autor.

Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu este prezentată din **perspectivă sincronică**, raportată la stadiul cercetării în epoca modernă interbelică. Ea constituie un exemplu de produs istoric al cercetării pedagogice fundamentale, bazată pe analiza filosofică, dar și psihologică și socială, a problemicii educației în condițiile modernizării societății și școlii românești în anii 1920-1940. Concepția generală este elaborată și consolidată pe parcursul mai multor cărți: *Din problemele pedagogiei moderne*, (1923; 1924); *Istoria pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne* (1927, 1939) ; *Educație și cultură*, (1928, 1933, 1936); *Pedagogia generală* (1930, 1936, 1941, 1943, 1946); *Pedagogia contemporană*, (1935, 1943).

Concepția lui G.G. Antonescu este apreciată de mai mulți autori contemporani, cu accente specifice: I.C. Petrescu (1923 – stil „strict științific, dovadă că și pedagogia a ieșit din faza empirică”) [184]; Grigore Tabacaru (1929 – modernizarea pedagogiei filozofice academice) [166]; Ștefan Bârsănescu (1936 - „acordă atenție ideilor noi, de pe poziția pedagogiei clasice – Pedagogia generală, 1930, prima lucrare sintetică după război”) [66]; Heinz Brandsch, 1937 – apelul la „gândirea germană care îl ajută să meargă în armonie” [76]; Iosif I. Gabrea (1940 – conceperea istoriei pedagogiei ca „un nesecat izvor de împrăștiare a idealismului chemat să însuflețească o mișcare pedagogică” [118] (Nicolae Bagdasar, Traian Herseni, Ștefan

Bârsănescu, 1941 – „expunere limpede și sistematică în filosofia morală”, fundamentarea filozofică a conceptelor pedagogice de bază).[65]

Analiza diacronică probează valoarea operei, validată în timp, în acord cu evoluțiile înregistrate în pedagogia modernă și contemporană, în a doua jumătate a secolului XX, după anii 1960-1970. Cercetarea diacronică permite reconstituirea concepției pedagogice a autorului în urma definitivării conceptelor de bază și „a articulării ideilor” despre politica educației, în procesul de proiectare a unei reforme școlare, în România interbelică. Autorii citați, evidențiază valoarea operei lui G.G. Antonescu din perspectiva istoriei pedagogiei, dar și a pedagogiei istorice: Ștefan Bârsănescu (1976 – oferă un model de urmat, de ordin epistemologic, confirmat din perspectivă istorică, teoretică și practică) [72]; Ermona Zaharian (1971 – „un clasicizant care se modernizează” într-o perioadă a „văltoilor inovațiilor de pedagogie și a reformelor școlare”) [173]; Stanciu Stoian, 1976 – „probabil cel mai important discipol al didacticii generale, promovată de Herbart”)[164]; Ion Gh. Stanciu (1995 – „educația concepută în spirit clasic cu deschideri spre evoluțiile societății moderne, cu scopul general – formarea integrală a personalității – prin mijloace organiciste care au în vedere toate laturile dezvoltării omului, bazate prioritar pe cele morale și intelectuale”) [157]; Gabriela Cristea (2001 – analiza operei prin „prisma unei idei importante – reforma învățământului care presupune articularea ideilor înnoitoare despre educație) [89]; Ion Albușescu (2005 – „orientarea filozofică, pe poziția pedagogiei intelectualiste deschisă spre ideile pedagogiei sociale, dar și ale pedagogiei experimentale”) [1]; Sorin Cristea, Stanciu Filip (2010 – rezolvarea conflictului dintre „școala informativă” și „școala formativă”) [98]; Anton Ilica (2015 – „pedagogia identității naționale”, promovată de „prima generație de aur: Spiru Haret, Constantin Dimitrescu-Iași, Simion Mehedinți, **G.G. Antonescu**, Onisifor Ghibu, Ștefan Bârsănescu, Stanciu Stoian, Dimitrie Todoran”) [127]; Constantin Cucuș (2017 – pedagogia bazată pe principiul „școlii formativ-organiciste „privilegiază dimensiunea formativă a educației și concepe sufletul omenesc ca un organism viu care nu acceptă orice influență externă”).[105]

În subcapitolul **Stadiul actual al cercetării** cu referire la Studiul introductiv a lui Ion Gh. Stanciu, la cartea *Educație și Cultură* (ediția a IV-a, 1972) este evidențiat faptul că „prin sistemul educativ a lui G.G. Antonescu, pedagogia românească interbelică a făcut un însemnat pas înainte” în plan epistemologic. „Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne”(1927) oferă „sugestii” și pentru școala epocii noastre. Construcția teoretică este fundamentată la nivel normativ – principiul școlii formativ-organiciste, „o expresie a optimismului pedagogic”. Educația organică – obiect de studiu specific al pedagogiei, armonizează „influențele externe”, sociale, cu cele interne, psihologice. Funcția principală constă

în „a forma elevii și numai în al doilea rând a informa”. Scopul general vizează formarea caracterului. Educația intelectuală devine obiectul de studiu al didacticii generale = teoria generală a învățământului, abordată psihologic. Teoria educației are ca obiect de studiu specific formarea morală, practică, estetică și religioasă. Politica educației valorifică aceste concepte în rezolvarea crizei educației prin reforma sistemului de învățământ, ordonată prin principiul general al școlii formativ-organiciste și prin principiile specifice conducerii pedagogice și administrative a școlii. Principiile de reformă și de legislația școlară, stimulează „progresul social prin culturalizare” argumentat într-un cadru organizat special „Institutul Pedagogic Român”. [64;205]

În capitolul 2. **Dimensiunea epistemologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu** este evidențiat modul în care sunt construite și corelate conceptele pedagogice fundamentale care definesc obiectul de studiu, normativitatea și metodologia de cercetare – specifice pedagogiei ca știință. Analiza a fost realizată din perspectiva cercetării fundamentale, teoretice și istorice.

Cercetarea *istorică – diacronică* are ca obiect de studiu principal *Pedagogia Generală* a lui G.G. Antonescu [59] elaborată în spirit herbartian care include: 1. „Probleme introductive” cu referință la *Fundamentele pedagogiei*, argumentate prin definirea și analiza unor concepte de bază: educație, pedagogie, educabilitate, idealul educației, metodele de cercetare, principiile educației; 2. Teoria educației intelectuale, cu referință la *Teoria generală a învățământului (Didactica generală)*, argumentată prin definirea și analiza unor concepte de bază: programele școlare: sintetice (planul de învățământ) și analitice (programele școlare anuale), metodele învățământ, lecția, predarea, învățarea / din perspectivă psihologică; normativitatea procesului de învățământ; 3. Teoria educației, cu referință la conceptele care definesc și analizează educația morală, educația practică educația estetică, educația religioasă.

Fundamentele pedagogiei sunt concepute de G.G. Antonescu, la fel ca Herbart, în partea I a tratatului de *Pedagogie Generală*, sub titlul de „Introducere în studiul pedagogiei”, denumire adoptată ulterior în manualele de pedagogie în toată perioada interbelică, dar și după anii 1950-1960, până spre sfârșitul secolului XX. Pedagogia generală este construită ca *pedagogie normativă* în acord cu un set de „principii mari care stau la baza învățământului”. *Educația*, în general și *învățământul*, în special trebuie subordonate unui „principiu fundamental” – *școala formativ-organicistă*. Pedagogia generală a lui G.G. Antonescu trebuie plasată, astfel, în curentul *pedagogiei filozofice normative*. [156, p. 95].

Principiul școlii formativ-organiciste este abordat din perspectivă filozofică, *normativă*. La nivel epistemologic sunt evidențiate două noțiuni: **formativ** - „care caută să transmită elevilor un quantum de material cultural de diferite categorii, științific, moral, estetic, religios

(...) care își propune să formeze spiritul elevului, să actualizeze potențialul psihic al elevului” [59, pp.16-17] și **organicist** - efectul educației realizată în *școala formativ-organicistă* – „a forma o substanță vie, un organism viu”. *Școala formativ-organicistă* rezolvă problema raportului dintre condițiile interne și externe ale educației, posibilă dacă *Educatorul*: a) cunoaște condițiile interne care dau viață și rezistență unui organism viu, adaptabil la mediul extern; b) valorifică adecvat aceste *condiții externe* „subordonate unor condițiuni interne indicate de însuși organismul căruia ne adresăm – sufletul individual al elevului.” [59, p. 17].

Teoria învățământului / Didactică generală, raportată de G.G. Antonescu la *educația intelectuală*, este abordată din perspectivă *psihologică*. Am demonstrat contribuția autorului realizată din perspectiva *pedagogiei psihologice*, a centrării învățământului pe elev, teză actualizată și în prezent prin accentul pus pe formarea și dezvoltarea *competențelor*. Am evidențiat *structura didacticii generale*, proiectată în limitele paradigmei psihocentriste: a) obiectul de studiu specific = educația intelectuală / procesul de învățământ; b) factorii procesului de învățământ, profesorul și elevul (cu toate resursele lor psihologice); c) *materia* de învățământ = programa sintetică (planul de învățământ); programele analitice (pe discipline și ani de învățământ); d) *metodele de învățământ* care susțin modul de transmitere „a cunoștințelor” (prin predare și învățarea).

În analiza noastră am reliefat dimensiunea psihologică a didacticii generale antonesciene care are ca scop principal realizarea educației intelectuale prin „cele trei categorii de materii de învățământ (științe umaniste, științe pozitive / ale naturii; matematica și logica), care susțin „cultura formativă integrală”. Ea implică optimizarea relației dintre elev – materia de învățământ – profesor care utilizează diferite metode pentru a pune elevul în contact cu materia de învățământ.

Teoria Educației, a treia disciplină identificată în *Pedagogia generală*, confirmă modelul herbartian adoptat de autor, cu influențe în arealul românesc până spre granița secolelor XX - XXI. În analiza noastră am urmărit cele trei criterii epistemologice consacrate în definirea oricărei științe: 1. Obiectul de studiu specific (educația morală, practică, estetică), abordate din perspectiva psihologică (individuală și socială); 2. Normativitatea specifică dezvoltată în jurul principiului, cu valoare axiomatică, al *școlii formativ organiciste*, reflectat la nivelul principiilor educației morale, educației practice, educației estetice; 3. Metodologia de cercetare specifică unei științe pedagogice fundamentale - îmbinarea dintre cercetarea istorică și cercetarea teoretică (realizată prin analiză conceptuală), cu implicații speciale la nivel de educație morală, educație practică, educație estetică.

În capitolul 3. **Dimensiunea praxiologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu** am demonstrat faptul că G.G. Antonescu este un precursor al unei noi *științe pedagogice – Politica educației*. La acest nivel: a) evidențiem cadrul instituțional necesar pentru proiectarea și realizarea unei politici a educației fundamentată științific – *pedagogic*; b) analizăm rolul politicii educației asumat în condiții speciale de criză a sistemului de învățământ; c) elaborăm un *model de reformă a învățământului*, necesar în condiții de criză a sistemului de învățământ, validat prin cercetare pedagogică fundamentală (istorică și teoretică), prin care probăm *actualitatea pedagogiei lui G.G. Antonescu*. [204; 64]

În *Educație și cultură*, G.G. Antonescu analizează o problematică tipică unei noi științe pedagogice, *Politica educației*. Autorul analizează relația dintre *mișcarea (teoria) pedagogică și școala românească* pentru a putea desprinde principiile de reformă școlară, necesare în reconstrucția sistemului de învățământ, la nivel general (principiul *școlii formativ - organiciste*) și specific: *psihologic* – individualizarea educației; *sociologic* – culturalizarea educației. Studiul este orientat în direcția elaborării unei politici a culturii, necesară în educație, susținută instituțional pentru a putea rezolva o problemă de management existentă și în prezent – relația dintre „știința pedagogică și administrația școlară”, dintre „centralizarea pedagogică” (științifică) și „descentralizarea învățământului” (administrativă).

În analiza noastră am demonstrat capacitatea lui G.G. Antonescu de delimitare a *obiectului de studiu specific* al *Politicii educației*, argumentat *teoretic* (prin raportare la *principiul școlii formativ-organiciste*) și *istoric* (prin raportare la curentele care influențează organizarea sistemului de învățământ în România). În acest context, am semnalat și *metodologia de cercetare specifică* a *Politicii educației* (cercetarea fundamentală, istorică și teoretică), dar și procesul de elaborare a unei normativități specifice necesară pentru organizarea sistemului de învățământ, dar și pentru reforma sa în condiții de criză. G.G. Antonescu, propune un model de clasificare a curentelor pedagogiei, comparabil cu cel consacrat, în anii 1960-1970, utilizat de Bogdan Suchodolski, în „*Pedagogia și marile curente filozofice. Pedagogia esenței și pedagogia existenței*”. Un astfel de *model de clasificare* poate fi integrat în cuprinsul noii discipline pedagogice inițiată de G.G. Antonescu sub numele de *Politica educației*. Matricea sa disciplinară, elaborată și consolidată în condiții de cercetare pedagogică istorică și teoretică, este concentrată asupra relațiilor existente între: *curentele pedagogiei*, determinate *paradigmatic* și *teleologic* – *direcțiile de evoluție* în epoca modernă – *principiile de politică a educației*, implicate în organizarea sistemului de învățământ.

În funcție de sistemul *principiilor de politică a educației*, G.G. Antonescu analizează *cadrul instituțional* de organizare și reformă a sistemului de învățământ, argumentat în două

studii importante incluse în ediția din 1936 a cărții *Educație și cultură*, în capitolul V, „Criza școlii”: 1. „Din problemele actuale ale școlii românești. Cultură și personalitate”; 2. „Criza învățământului românesc” [64, pp. 189-214].

Dimensiunea praxiologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu, evidențiază actualitatea sa în epoca istorică modernă și contemporană. Este probată prin concepția autorului referitoare la **reforma școlii preconizată în condiții de criză** a educației și a învățământului, în România anilor 1920-1940. Am avut în vedere problematica reformei învățământului abordată prin:

1. Raportarea reformei școlii – analizată în *Educație și cultură* (1928, 1933, 1936) – la **conceptul pedagogic de reformă a învățământului**, definit în literatura de specialitate în epoca istorică postmodernă (contemporană);
2. Proiectarea reformei învățământului, inițiată de G.G. Antonescu în anii 1930, ca soluție necesară în condițiile în care este identificată și analizată „criza școlii”, la nivel de sistem și de proces de învățământ.
3. Realizarea reformei învățământului care implică schimbarea calitativă a sistemului în acord cu conceptele fundamentale denotative, normative și metodologice promovate de G.G. Antonescu, în context istoric determinat.

Reforma învățământului este concepută în spiritul unui model care valorifică resursele cercetării pedagogice fundamentale (istorică și teoretică), proiectat de G.G. Antonescu conform concepției sale despre educație și instrucție / instruire dezvoltată în *Pedagogia generală* (G.G. Antonescu, 1930, 1936, 1941, 1943, 1946) prin noțiunile fundamentale de bază, elaborate, definite, structurate și articulate pe trei domenii, după modelul clasic (herbartian), utilizat până spre epoca postmodernă / contemporană.

În finalul capitolului III am elaborat acest model de reformă a învățământului, care valorifică ideile despre Politica educației analizate de G.G. Antonescu în condiții de criză a școlii, model validat la nivel de cercetare pedagogică fundamentală (istorică și teoretică). Un astfel de *model* oferă deschideri spre problematica actuală a învățământului românesc, în acord cu titlul tezei abordat în spiritul specialității „Pedagogia istorică” - „*Actualitatea pedagogiei formativ-organicistă a lui G.G. Antonescu.*”

1. DIMENSIUNEA ISTORICĂ A PERSONALITĂȚII PEDAGOGULUI G. G. ANTONESCU

1.1. *Viața și opera pedagogului G.G. Antonescu*

Viața pedagogului G.G. Antonescu este un exemplu de spirit academic remarcabil prin forța creației sale științifice, afirmată în epoca interbelică, în mediul universitar și în societate. George G. Antonescu, „s-a impus prin activitatea științifică și didactică pe parcursul a aproape patru decenii ca unul din cei mai de seamă reprezentanți ai pedagogiei românești interbelice, cu mare influență asupra contemporanilor săi”, afirmat pe fondul confruntării între *pedagogia clasică, filozofică*, de orientare herbartiană și *educația nouă* care promova „o serie de curente aflate în plină expansiune, precum *pedagogia experimentală, pedagogia socială* sau *Școala activă*” [1, pp. 293, 294]. A fost considerat un adevărat lider și animator al *mișcării de idei pedagogice* afirmată sub genericul „Școala de la București” în calitate de: profesor la Universitatea din București (1920-1948); mentor al unor personalități ale pedagogiei interbelice: I.C. Petrescu și Iosif Găbrea; inițiator și director al *Institutului Pedagogic Român*; membru în colegiu de redacție al *Revistei generale a învățământului* (1912-1941); inspector general al școlilor normale (1919); director al *Secției Pedagogice Universitare*, organizată la *Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale* din București.

G. G. Antonescu s-a născut în localitatea Antonești, județul Teleorman la 23 noiembrie 1882. Este fiu de „moșier liberal”, preocupat să ofere celor cinci copii o educație înaltă [164, p. 193]. Unul dintre frați, Victor Antonescu (1871-1947), fruntaș liberal, a ocupat funcția de director al Băncii Naționale și de ministru (la justiție, finanțe și externe) în guvernul Gh. Tătăărăscu, în perioada 1934-1937 [181].

G.G. Antonescu a urmat cursurile școlii primare și secundare în București. Și-a făcut studiile filozofice și pedagogice în Germania, la *Universitatea din Leipzig*, unde a studiat logica și psihologia (cu Wundt), pedagogia, istoria pedagogiei, estetică (cu Volkelt și Lamprecht) istoria filozofiei, etica, filozofia religiei și filozofia dreptului (cu Heinze). Astfel, „cine încearcă să cunoască mai de aproape opera pedagogică a profesorului G.G. Antonescu” trebuie să meargă, „înapoi până la izvoarele din care s-a inspirat”, unde „va întâlni tot mereu gândirea germană” [76, p. 35, apud 164, p. 193; 161, p. 38].

Doctoratul în filozofie, a fost finalizat în 1904, la *Universitatea din Leipzig* sub conducerea lui Carl Fr. R Heinze. Titlul a fost obținut „cu *Magna Cum Laudae*, cu o teză despre filozofia eclectică franceză din secolul al XIX-lea”, [161, p. 38]. Teza „a fost aprobată de

secțiunea filozofico-istorică, pe baza rapoartelor domnilor Heinze și Wundt”. Problematika dezvoltată în cadrul tezei subliniază „condiția filozofiei franceze în relația revoluționară cu statul”. Studiul de caz propus (opera și viața lui Pierre Paul Royer Collard) preia „critica stării de spirit sceptice cu privire la existența lumii exterioare în filozofia precedentă”, cu referințe la sistemele promovate de Descartes, Locke, Berkeley, Condillac. G.G. Antonescu reține „învățătura pozitivă a lui Royer Collard”, cu privire la metoda de cunoaștere din psihologie, bazată pe senzație și percepție, care vizează „calitățile primare ale materiei”, *metodă* perfecționată în filozofie, prin valorificarea unor termeni specifici analizați istoric și conceptual: materie, spațiu și timp, cauzalitate, inducție... [vezi Anexa nr. 1 – din Arhiva Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, Secția Pedagogică „I.C. Petrescu”, cu dedicația autorului, adresată „domnului profesor Titu Maiorescu, omagiu respectos”].

După susținerea tezei de doctor în filozofie, la numai 22 de ani, G.G. Antonescu are în vedere aprofundarea studiilor din perspectivă pedagogică. Întâi la *Universitatea* din Berlin, cu Friedrich Paulsen, apoi la Jena, „unde urmează seminariile lui Rein, pe atunci inovator de ultimă oră a herbartinismului”. Este preocupat și de deschiderea existentă în mediul universitar german față de pedagogia experimentală, promovată de Meumann și Lay. [173, pp. 48, 49].

Întors în țară, între 1908-1912, G.G. Antonescu „a funcționat cu gradul de conferențiar suplinitor la *Catedra de pedagogie* a *Universității* din București condusă de Constantin Dimitrescu-Iași”. Este urmarea obținerii titlului de *docent* în *pedagogie generală și istoria pedagogiei* [1, p. 203]. Acest titlu, obținut de G.G. Antonescu în 1908, este consemnat oficial în *Anuarul Universității* din București: „Antonescu G.G. este numit *docent* în specialitatea *pedagogiei și istoriei pedagogiei*, cu adresa No. 14.571 din 6 Martie 1908” [179, p. 28]. În 1910, G. G. Antonescu devine titular pe o perioadă determinată, pe „o conferență, ocupată prin examen”. Ulterior, „în 1913, *Consiliul Facultății* unit cu *Senatul Universitar*, a declarat conferența și pe conferențiar cu titlul definitiv. *Conferența* era socotită ca foarte necesară, titularul catedrei, George G. Antonescu, fiind prea ocupat la *Seminarul Pedagogic Universitar* unde era maestru de conferinți de *pedagogie teoretică și practică*” – din anul 1910 și mai târziu, director. [146, pp. 35, 36].

După pensionarea lui Constantin Dimitrescu-Iași (rector al *Universității* din București, între 1898-1911), G.G. Antonescu obține titlul de profesor universitar de *pedagogie teoretică*. În aprilie 1920 „conferința de pedagogie a fost transformată în catedră și încredințată d-lui G. G. Antonescu ca *profesor agregat*. A fost numit agregat cu adresa nr 78214/1920, Decret regal nr. 3493 din 1929. Ulterior, urmare a activității didactice și științifice prestigioase, „a fost numit

profesor titular la 1 Decembrie 1923 prin Decret regal nr. 5834, adresa nr. 144220/1923. Este decorat cu „Coroana României” în grad de Comandor” [Ibidem, p. 36].

Carierea didactică universitară este marcată de calitatea cursurilor predate în domeniul *pedagogiei teoretice (generale, istorice, psihologice)*, bazate pe „lucrările de sinteză” publicate, rod al cercetării pedagogice fundamentale (istorică și teoretică): *Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne* (1927), *Pedagogia generală* (1930) [161, pp. 38,39]. A funcționat ca profesor asociat la *Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale* din București, la *Secția Pedagogică Universitară*, „al cărei director a fost” [163 op. cit., p. 194].

Încă din timpul vieții, G. G. Antonescu a fost considerat liderul spiritual al „Școlii pedagogice de la București”. Este urmarea calităților sale de profesor și de cercetător în domeniul pedagogiei teoretice și istorice, dar și a implicării responsabile în formarea cadrelor didactice din învățământul școlar și universitar. Ca director al *Seminarului de Pedagogie Teoretică* a instituit „o bibliotecă impresionantă cu aproape 1500 de volume” – și în calitate de „Consilier Pedagogic al Casei Școalelor”. [146, p. 69].

Ca **profesor universitar, G.G. Antonescu** este evocat de contemporanii săi cu simpatie și admirație. Constantin Georgiade, psiholog, apreciat de Constantin Rădulescu-Motru, a lăsat câteva „note de lucru”, care conturează „*portrete ale unor profesori din trecut: Ovid Densușianu, D. Onciu, G.G. Antonescu și Nicolae Bagdasar*”. George G. Antonescu este prezentat ca o persoană „cu o statură athletică, cu figura bucălată și ochi mari, bucurăși”. Se impunea „nu numai prin ținuta fizică și vestimentară elegantă, ci prin atitudinea prietenoasă față de studenți și mai ales prin forma și conținutul cursurilor sale, de înalta ținută academică”. El realiza adevărate „lecțiuni pedagogice pentru viitorii profesori”, caracterizate „de o erudiție măsurată și accesibilă”. Este remarcabilă „concepția *practică* a cursurilor de *istoria pedagogiei*” care „nu copleșeau auditoriul sub povara unor informații excesive”. Obiectivele prioritare urmăreau „prezentarea ideilor generale, inovatoare în educație” și formarea capacității studenților „de a stimula curiozitatea și interesul pentru cercetarea proprie”. Astfel, prin „analize și exemplificări sugestive”, G.G. Antonescu „a fost nu numai ,exponentul concepțiilor istorice ale pedagogiei, ci și propovăduitorul unui anumit ideal”, deschis spre „umanismul educativ”, dar și spre „metodologia școlii active”. [176]

Amintirile contemporanilor confirmă dimensiunea deschisă a personalității lui G.G. Antonescu. Scrisoarea adresată lui Constantin Georgiade (licențiat în filosofie și litere, psiholog, bibliotecar) de către Dumitru Theodosiu (profesor de pedagogie la Școala Normală a „Societății pentru învățătura poporului român” din București), datată 29 martie 1975, evocă începutul carierei universitare a lui G.G. Antonescu. „În toamna 1913 sau 1914, când eram

învățător la *Școala primară de aplicație* de pe lângă *Școala Normală de băieți* din București, G. G. Antonescu era conferențiar universitar”. Ca „profesor de pedagogie la *Seminarul Nifon* era obligat să vie cu seminariștii ultimei clase, pentru practica pedagogică a acestora, la școala de aplicație (...). Era foarte amabil și îndatoritor cu mine, căci mi-aducea cărți germane de pedagogie și reviste ca să cunosc progresele pedagogiei germane”. De fapt, „era amabil cu toți studenții săi, cu cei apropiați de el și silitori cărora le împrumuta cărți din biblioteca pedagogică, chiar și din biblioteca personală” [176, 27 foi].

Ca „**manager**” în domeniul educației, **G.G. Antonescu** era apreciat de contemporanii săi pentru „inițiativa înființării *Institutului Pedagogic Român* și a *Secției Pedagogice* pe lângă Universitățile de atunci din țară, București, Iași și Cluj” (deschisă spre „învățătorii merituosi”) și pentru „cât de mult a stăruit la *Casa Școalelor* ca să publice o fișă pedagogică a elevului”.(vezi Anexa nr. 2)

Profesorul G.G. Antonescu a fost inițiatorul și directorul *Institutului Pedagogic Român* (1921- 1926) adoptat după modelul pe care l-a cunoscut în Germania. L-a conceput ca „un focar, în jurul căruia să se concentreze inițiativele și forțele oamenilor de școală, cari doresc să conlucreze *sine ira et studio* la pregătirea și rezolvarea fericită a numeroaselor probleme de educație și învățământ, în lumina principiilor pedagogice, dar pe baza realităților de la noi”.

Institutul Pedagogic Român are ca scop general cercetarea fundamentală orientată spre „elaborarea principiilor pentru reforme școlare sănătoase.” Constituie „o sinteză a trei instituții: *Muzeul Pedagogic*, *Biblioteca Pedagogică* și *Seminarul de Pedagogie Teoretică*”. Este organizat pe baza a patru „secții”: 1. *Secția pentru studiul individualității școlarului român*; 2. *Secția pentru studiul organizării școlare, a metodelor de educație etc.*; 3. *Secția de statistică și informații* 4. *Secția de relații și propagandă* – cu rolul de a menține legătura cu institutele similare din străinătate” [51, pp. 193-200];

Sub egida *Institutului Pedagogic Român* au fost publicate o parte dintre lucrările lui G.G. Antonescu (*Pedagogia generală*, 1930; *Educația morală și religioasă în școala românească*, 1937, etc.) și ale discipolilor săi: Iosif I. Gabrea (*Educația și învățământul în Rusia Sovietică*”, 1929; *Individualizarea învățământului și un model de fișă pedagogică*, 1936); Vasile P. Nicolau *Aptitudine și educație*, 1935) etc. (Vezi Anexa nr. 3).

G.G. Antonescu a fost un colaborator prețuit al „*Revistei Generale a Învățământului*”, care apare lunar, la București, din iunie 1905 până în mai 1916 și reapare în decembrie 1923, continuând până în 1944. Această *Revistă* a fost inițiată de Spiru Haret, ca director între iunie 1905- martie 1907. Comitetul de redacție al „*Revistei Generale a Învățământului*” include

numele lui G.G. Antonescu în perioada 1912-1940. În această perioadă a publicat un număr mare de studii importante pentru evoluția gândirii pedagogice românești (vezi Anexa Nr. 4).

Studiile de *istorie a pedagogiei românești* constată că G.G. Antonescu, „titular al *catedrei de pedagogie* și director al *Institutului Pedagogic Român*, a deținut și posturi în administrația școlară (inspector general al *școlilor normale*, 1919)”. Ideile și analizele despre conducerea școlii au fost publicate și apreciate pe larg în „*Revista Generală a Învățământului*”, prima publicație oficială a țării” din anul 1905 [173, p. 49].

Ca lider spiritual al „Școlii pedagogice de la București”, G.G. Antonescu este preocupat să promoveze colaboratorii mai tineri, asistenții afirmați în activitatea didactică și de cercetare. Este implicat, pentru a da un exemplu semnificativ, în întărirea forțelor academice ale pedagogiei universitare bucureștene: în 1923, la inițiativa lui G.G. Antonescu, „la Secția filosofică, *Consiliul* a cerut o docență de Pedagogie și Istoria Pedagogiei pentru d-1 Ion C. Petrescu, asistent definitiv la catedra d-lui G. G. Antonescu”; Iosif I. Gabrea, doctor în filosofie, „este numit asistentul domnului profesor Antonescu la 1 Ianuarie 1927, cu Adresa Ministerului Instrucțiunii nr.154361 din 18 Decembrie 1926” [146, p. 132]

Sfârșitul carierei academice a lui G.G. Antonescu nu a fost pe măsura meritelor sale istorice de lider formal și informal al „Școlii pedagogice” afirmată la *Universitatea* din București S-a pensionat în anul 1948, în contextul schimbărilor politice impuse de „*Decretul nr. 175 pentru reforma învățământului*”. G.G. Antonescu nu s-a confruntat cu probleme politice speciale, în măsura în care în anii interbelici nu a fost un liberal militant. A fost doar un consilier prețuit de dr. Constantin Angelescu, ministru liberal al învățământului, în perioada 1918-1938 (12 Decembrie 1918-27 Septembrie 1919; 19 Ianuarie 1922-30 martie 1926; 22 Iunie 1927-10 Noiembrie 1928; 14 Noiembrie 1933-1 ianuarie 1938)[89, p 247].

În 1948, la vârsta de numai 66 ani, opera pedagogică, teoretică și practică a lui G.G. Antonescu este încheiată în condițiile în care forțele sale intelectuale creative nu erau încă epuizate. Rămâne un semn de întrebare, de ce în această perioadă tulbure nu și-a găsit un refugiu în scris, în continuarea operei sale pedagogice teoretice?... Ce s-a întâmplat cu acest remarcabil profesor de *pedagogie teoretică și istorie a pedagogiei* între 1948 și 1953, până când a murit la vârsta de 71 de ani ?.. Despre acești ani tulburi nu avem multe informații relevante, preluate din amintirile contemporanilor săi. Am reținut o relatare orală a marelui istoric al pedagogiei Ion Gh. Stanciu care, prin 1950-1952, l-a revăzut întâmplător pe străzile capitalei și în parcul Cișmigiu, „trist și ușor descumpănit”, departe de imaginea impozantă a profesorului de odinioară.

Căderea psihologică a profesorului G.G. Antonescu este explicată de cei care l-au cunoscut prin „nevoia sa de adulație”, satisfăcută în perioada interbelică, imposibil de realizat în

noile condiții istorice, în lipsa studenților care îi ascultau cursurile cu admirație nemărginită și a discipolilor gata să-i urmeze destinul de lider spiritual. În scrisoarea lui Marin Popescu-Spineni (profesor conferențiar la Universitatea din București, Facultatea de Geografie), adresată lui Constantin Georgiade (psiholog, bibliotecar), este evocată „lupta dusă de G.G. Antonescu pentru a crea un curent pedagogic științific după pensionarea lui Coco-Iași” (n.n. Constantin Dimitrescu-Iași) în 1920. În anii următori, 1920-1940, ca „bun orator care a lămurit tainele istoriei pedagogiei, închisese înțelesul vieții sale, îndepărtându-se de politică, la care voia să-l atragă fratele său, care ajunsese ministru de finanțe”. A ales soarta unui „pedagog de cultură generală câștigată în Germania, cu cunoștințe destul de bogate, prezentate critic” .Era „onest, iubit de toți, dar mai ales de studenții proveniți de la *Școlile Normale* dintre care s-au apropiat I.C. Petrescu, Iosif Gabrea și toți cei de la Secția Pedagogică”.

După toate aceste împliniri academice, recunoscute social, care i-au hrănit orgoliul profesional mai bine de trei decenii, s-a trezit dintr-o odată singur, eliminat de o istorie nedreaptă din lumea universitară. Obișnuit cu „adulația” studenților și a profesorilor pe care i-a pregătit prin cursurile și publicațiile sale, nu a găsit în resorturile sale interne forța supraviețuirii prin continuarea scrierii operei sale pedagogice teoretice în așteptarea unor vremuri mai bune. Prăbușirea sa fizică și psihică este consemnată cu durere de același observator al istoriei. „L-am văzut în Cișmigiu, singur pe bancă, neajutorat. Am aflat că a murit orb și cerșetor. Fără familie. L-a mai ajutat Vasile Nicolau, ultimul său asistent.” [147, vezi Anexa 5].

O reordonare a operei lui George G. Antonescu va fi realizată din perspectiva *istoriei pedagogiei și a pedagogiei istorice*, în funcție de două *modele* de cercetare pedagogică fundamentală, istorică, bazate pe *strategia* de investigație *sincronică și diacronică*:

a) Modelul de cercetare fundamentală care vizează *istoria pedagogiei*, bazată pe analiza liniară, cumulativă, sumativă, din perspectivă *cronologică*.

b) Modelul de cercetare fundamentală care vizează *pedagogia istorică*, bazată pe analiza ideilor pedagogice, din perspectivă *epistemologică*.

Ca urmare a celor două *modele*, vom putea fixa obiectul de studiu al tezei noastre la două niveluri de referință care consemnează operele autorului, grupate: a) *cronologic*; b) *pe idei pedagogice / domenii ale pedagogiei*. Abordarea *cronologică* asigură premisa necesară pentru analiza *ideilor pedagogice fundamentale* identificate în studiul de caz propus – *Actualitatea pedagogiei formativ-organiciste a lui G.G. Antonescu*.

Poziționarea lui George G. Antonescu în istoria pedagogiei românești moderne și postmoderne (contemporane) necesită o reordonare a operei sale pedagogice, desfășurată între

1904-1947. Un punct de vedere epistemologic necesită *cercetare pedagogică fundamentală, teoretică și istorică*.

Cunoașterea unor dimensiuni ale vieții profesorului și omului G.G. Antonescu, despre care literatura de specialitate istorică nu oferă suficiente date obiective și subiective, constituie o premisă pentru abordarea și înțelegerea operei sale pedagogice. *Metoda biografică* reprezintă de fapt o metodă de cercetare istorică importantă, care poate fi integrată în strategia de cercetare istorică *sincronică* și *diacronică*, deschisă, în mod special spre *metoda hermeneutică a analizei de text*, raportată la conceptele pedagogice fundamentale care definesc *obiectul de studiu – normativitatea și metodologia de cercetare* specifice domeniului [100, pp. 61-75].

Evaluarea *istorică* a operei pedagogice a lui G.G. Antonescu va fi realizată pe parcursul tezei, din această dublă perspectivă de cercetare fundamentală, pe care o oferă strategia de analiză *sincronică* și *diacronică*. Este perspectiva proprie cercetării istorice, pe care o vom valorifica pe tot parcursul tezei. Ea este prezentă în *istoria pedagogiei*, abordată cronologic sau / și la nivel de *pedagogie istorică* și analizată prin prisma anumitor idei pedagogice, identificabile în cadrul unor curente / mișcări pedagogice sau / și a unor personalități și opere pedagogice reprezentative .

Obiectul de cercetare specific *pedagogiei istorice*, implică, la nivelul tezei noastre „viața și opera lui G.G. Antonescu”, abordată *sincronic* și *diacronic*, în vederea identificării și valorificării *ideilor pedagogice semnificative* din perspectiva trecutului, dar mai ales a prezentului și a viitorului educației și învățământului. *Ordonarea obiectului* de cercetare specific *pedagogiei istorice* – „ condiție necesară pentru legitimarea epistemologică” a acestei științe pedagogice – implică respectarea unui sistem de principii, promovate de specialiști [72,158, 160] la care ne vom raporta pe tot parcursul tezei noastre: 1. *Principiul schimbării și dezvoltării*; 2. *Principiul unității domeniului logic și istoric*; 3. *Principiul obiectivității*; 4. *Principiul sistematizării*; 5. *Principiul unității teoriei și practicii*; 6. *Principiul unității conceptuale a cercetării*. (vezi anexa 11)

În cadrul tezei noastre principiile prezentate consolidează „*cadrul conceptual*” al domeniului cercetat. Ele confirmă faptul că disciplina *Istoria pedagogiei* are un rol determinant în pregătirea viitorilor pedagogi și cercetători în domeniul educațional: „Profesorii, elevii și studenții studiază istoria pedagogiei pentru a valorifica ideile și tradițiile progresiste ale școlii și pedagogiei universale în general și ale școlii și pedagogiei românești în special.” [70, p.15].

Cercetarea fundamentală teoretică presupune raportarea noastră la abordarea globală, la nivel de „pedagogie generală”, inițiate de Herbart (*Fundamentele pedagogiei, Teoria generală a învățământului* sau *Didactica generală, Teoria educației*) care definesc și analizează obiectul de

studiu specific (educația, instruirea, învățământul) prin conceptele fundamentale, produse superioare ale „gândirii pedagogice”.

Ștefan Bârsănescu îl consideră pe G.G. Antonescu: „Un pedagog a cărui gândire se încadrează în pedagogia de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea”. La nivel universal este plasat alături de P. Barth, Otto Willmann. La nivel național, este integrat în pedagogia neoclasică alături de O. Ghibu, C. Narly, I. Gabrea, V.P. Nicolau. Este considerat pedagogul român „cel mai fecund și mai citit în perioada interbelică.” În măsura în care „și-a început activitatea de pedagog înainte de război, dar, principalele opere au apărut după războiul mondial, „G.G. Antonescu trebuie privit ca aparținând epocii postbelice.” [68, p. 141].

G.G. Antonescu este caracterizat de către Ștefan Bârsănescu, ca un pedagog productiv, care a publicat numeroase lucrări și studii pe care le diferențiază în trei categorii:

1. „Unele de dimensiuni mari și clădite lent: *Pedagogia Generală* (1930); *Istoria Pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne* (1927); *Pedagogia Contemporană* (1935); *Din problemele pedagogiei moderne*; *Educație și cultură* (1936); *Herbert Spencer și pedagogia utilitaristă*; *Antologia pedagogică* - în colaborare cu V.P. Nicolau (1939).

2. Altele au un caracter actual și informativ, izvorâte din nevoia de a lămurii cercurile școlare și culturale cu preocupări pedagogice asupra diferitelor probleme, principii sau direcții educative. Din această categorie fac parte următoarele studii: *Psihanaliză și educație*, *Baza pedagogică a reorganizării învățământului* (1924), *Organizarea Învățământului* (în colaborare cu I. Gabrea, 1929), *Problema educației morale*, *Bacalaureatul*, *Învățământul secundar și Universitatea*, *Învățătorul și cultivarea satelor*, *Educația morală în școala românească*, *Un institut pedagogic român*.

3. Din a treia grupă de lucrări apărute din trebuința *aniversărilor festive* fac parte: *Pestalozzi și educația poporului* (1927), *Goethe, Filosof și pedagog* (1932), *Spiru Haret, ca pedagog* (1934).

În *Revista Generală a Învățământului*, G.G. Antonescu publică studii și articole în legătură cu temele pedagogiei și ale școlii, „aducând în toate idei clare și pline de interes”. Dintre acestea amintim: *Cultură și Personalitate* (1936), *Criza învățământului românesc* (1937), *Imperativul momentului* (1938), etc. Aceste lucrări sunt caracterizate „printr-o expunere limpede și sistematică încât ele s-au citit cu ușurință, constituind astfel o literatură pedagogică românească foarte răspândită” [68, p.142]

G.G. Antonescu este considerat un important reprezentant al *pedagogiei morale* în România interbelică. Educația morală constituie un sistem formativ necesar pentru aplicarea disciplinei în școli. Este criticat modelul autoritar, „represiv și de constrângere” care trebuie

înlocuit printr-un sistem care cultivă convingerea și disciplina liberă. Prin intermediul acestui sistem „organismul se întărește contra primejdiilor vieții - căci înarmându-l pe elev să lupte el însuși contra răului moral din el, contra microbilor morali, el va fi deprins să dea lupta și să învingă” [Ibidem, p.145]

În plan normativ, formarea morală este ordonată prin principiul convingerii care își găsește aplicare și în sfera educației religioase. Astfel, în educația morală aflată în mijlocul întregului sistem de educație valorifică resursele formative preluate de G.G. Antonescu din pedagogia germană (Herbart, Forster) [Ibidem,p 146].

A grupat în jurul său un număr de tineri activi, dintre care cei mai cunoscuți sunt: I.C. Petrescu. I.I. Gabrea și V.P. Nicolau. Aceștia au publicat numeroase cărți, cu o activitate bogată îndreptându-și privirile, cu precădere spre problematica pedagogică; iar V.P. Nicolau spre istoria pedagogiei. [68, pp 141-148].

Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu poate fi încadrată în mai multe **domenii de referință**. Ea poate fi analizată din perspectiva *cronologică, tipică istoriei pedagogiei și a pedagogiei istorice*, implicată în analiza relației dintre *ideile pedagogice și teoria pedagogică*.

I. Perspectiva cronologică tipică istoriei pedagogiei oferă premisele necesare pentru analiza operei pedagogice a lui George G. Antonescu. La acest nivel, *obiectul cercetării istoriografice* vizează un număr de: a) peste 40 de cărți publicate, între 1904-1943; b) peste 100 studii și articole apărute în mai multe publicații românești: Revista Generală a Învățământului (1912-1941); Buletinul Seminarului de Pedagogie Teoretică; Convorbiri literare, Anii XXXIX-XL, Revista de filosofie și pedagogie (1907); Revista Ortodoxă (an III) ; Învățătorul român (1922), Flacăra (1923); Școala Română (an XVIII), Studii filosofice (vol. II-VI); Educația (an VI,1923) c) studii și articole publicate în străinătate: lucrarea de doctorat *Royer-Collard als Philosoph*, Leipzig(1904) și *Der Einfluss des Pestalozianismus in Rumanien*, Leipzig.

În ordine istorică, evidențiem lucrările semnificative din perspectiva contribuției lor la dezvoltarea pedagogiei prin articularea conceptelor fundamentale care definesc *obiectul de studiu specific* (educația, instruirea, învățământul) și *metodologia de cercetare specifică* angajând, în timp, un proces de maturizare și afirmare a unor modele de gândire originale în zona educației și a instruirii: *Din problemele pedagogiei moderne*, 1923; *Istoria Pedagogiei:Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, 1927, 1939; *Pedagogia generală*, 1930, 1936, 1941, 1943, 1946; *Educație și cultură*, 1928, 1933, 1936, 1972; *Pedagogia contemporană:probleme și curente*, 1935, 1943.

II. Perspectiva tipică pedagogiei istorice angajată în cercetarea relației dintre istoria ideilor pedagogice și teoriile pedagogice, permite ordonarea operei pedagogice pe domenii de referință:

pedagogie generală (*Pedagogia generală*, 1930, 1936, 1941, 1943, 1946); pedagogie aplicată (*Studii asupra educației morale și estetice*, 1912); politica educației (*Educație și cultură*, 1928, 1933, 1936, 1972); istoria pedagogiei / pedagogia istorică / pedagogie comparată (*Istoria Pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, 1927, 1939) ; pedagogia filozofică / epistemologia pedagogică (*Din problemele pedagogiei moderne*, 1923). (tabelul complet, cu referință la opera lui G.G. Antonescu pe domenii este prezentat în Anexa 8).

III. Perspectiva pedagogiei istorice oferă premisele necesare pentru analiza epistemologică a operei pedagogice a lui G.G. Antonescu. La acest nivel, *obiectul de studiu este propriu unei cercetări fundamentale care are în vedere istoria unei / unor idei pedagogice semnificative epistemologic*. Evidențiem contribuția lui G.G. Antonescu la construcția pedagogiei ca domeniu specializat în studiul educației la nivel „formativ - organicist”. El contribuie la dezvoltarea unei *pedagogii unitare*, din punct de vedere *epistemologic*, deschisă din punct de vedere *metodologic* spre aprofundarea mai multor dimensiuni ale obiectului său de studiu specific – educația, instruirea, învățământul – care solicită „gândirea pedagogică” (*gândirea proprie pedagogiei ca știință specializată în studiul educației*). (vezi Anexa nr. 9,10)

În acest context deschis, cu colaborări didactice și editoriale multiple, G.G. Antonescu „s-a format ca pedagog în atmosfera confruntărilor de idei de la începutul secolului al XX- lea”. Ca reprezentant al *pedagogiei clasice*, reflectă „influența *herbatianismului*” fără a neglija influențele „noilor pedagogii, termen generic folosit adeseori pentru a desemna o serie de curente aflate în plină expansiune, precum pedagogia experimentală, pedagogia socială sau școala activă”, analizate critic în scrierile sale . [1, pp. 293, 294]

Metodologia de cercetare istorică sincronică și diacronică, va fi aplicată, în cazul nostru, la opera lui G.G Antonescu, liderul *Școlii pedagogice de la București*, afirmat în perioada interbelică. În această perspectivă, în cercetarea operei sale vom pune accent pe metoda *hermeneutică a analizei de text*. Ea este necesară pentru a evidenția actualitatea unor idei care pot fi valorificate critic și în sistemele și procesele de învățământ din epoca modernă și contemporană.

1.2. Analiza operei pedagogice din perspectiva sincronică și diacronică

Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu elaborată în epoca modernă interbelică este consolidată la nivelul mai multor cărți de referință: *Din problemele pedagogiei moderne*, 1923; Ediția II, 1924 (epuizat); *Istoria pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, 1927; *Educație și cultură*, 1928; *Pedagogia generală*, 1930; *Pedagogia contemporană*, 1935.

Analiza sa trebuie realizată din perspectivă istorică, *sincronică* – în funcție de stadiul cercetării atins în anii 1920-1940 - și *diacronică*, pe fondul evoluțiilor înregistrate în pedagogie în epoca postbelică, după anii 1950-1960.

Evaluarea istorică a operei pedagogice din perspectivă sincronică va fi realizată în raport de analizele oferite de mai mulți autori, contemporani cu G.G. Antonescu: Ion C. Petrescu [184]; Grigore Tabacaru (și Constantin Moscu) [166]; Ștefan Bârsănescu [66]; Heinz Brandsch [76]; Iosif I. Gabrea [118]; Nicolae Bagdasar, Traian Herseni, Ștefan Bârsănescu [65].

I.C. Petrescu în *Revista Generală a Învățământului*, 1923, în recenzia cărții „Din problemele pedagogiei moderne”(1923) evidențiază calitatea acesteia de lucrare „strict științifică, dovada că și pedagogia a ieșit din faza empirică”, valorificând argumentele clasice, orientate spre „cele mai fundamentale probleme ale pedagogiei moderne.”, susținute „fără îndemnuri artificiale”, cu un „suflu idealist – necesar epistemologic – care se întrevede la fiecare pagină”. În acest fel „pedagogia reușește să *trăească* și să influențeze în bine sistemul educativ.” [184, pp.123-126].

Grigore Tabacaru analizează opera lui G.G. Antonescu în contextul „noii pedagogii” afirmată în epoca interbelică. Este apreciată contribuția sa la modernizarea pedagogiei filozofice, susținută în mediul academic de profesori universitari de prestigiu precum Ghe. Adamescu, Vl. Ghidionescu, Stanciu Stoian, Iosif I. Gabrea și Ion C. Petrescu (ultimii doi, asistenți ai lui G.G. Antonescu), dar și de profesori de la *școlile normale* (N. Enescu, P. Radu, P. Pipos, Grigore Tabacaru).

La nivelul anului 1929, Tabacaru evocă studiul lui G.G. Antonescu despre „Rolul activității practice în *educația caracterului*” realizată prin: a) valorificarea „raportului dintre idee și faptă în actul de voință”; b) optimizarea legăturilor dintre „idei și fapte, motive și acțiuni, principii morale și activitate practică”; c) cultivarea rolului prioritar al „*educatorului*” care „înainte de toate va căuta să cunoască ideile și sentimentele morale ale elevilor, capitalul sufletesc al fiecăruia”. Sunt evidențiate *contribuțiile* majore aduse de G.G. Antonescu în zona *metodologiei educației și instruirii*:

1. *Activitatea psihologică a elevului*, bazată pe tranziția de la joc la învățare și de la învățare la „munca serioasă” implică utilizarea unor acțiuni practice eficiente prin utilizarea experienței proprii.

2. „*Planul instrucției și al educației în școală*”, bazată pe activități practice și pe experiența elevilor, „nu trebuie să fie determinat de motive utilitariste, ci de *principii morale și psihologice*”.

3. *Educația morală și religioasă* nu poate fi realizată prin „insistență asupra noțiunilor abstracte”, ci solicită „metoda activă” care extrage cazurile concrete din mediul social sau din viața exemplară a persoanelor religioase, cu deosebire a lui Hristos.

4. *Principiile* care ordonează educația morală și religioasă, trebuie să introducă și să îmbine „*disciplina liberă*, supunerea conștientă și voită, prin *guvernarea de sine a clasei*” [19, p. 171]

5. *Istoria pedagogiei românești contemporane* consemnează opoziția dintre „școala veche”, tradiționalistă care pune accent pe instruire, bazată doar pe informare și „școala nouă” care pune accent pe educație, orientată spre *formarea gândirii și a caracterului*.

6. Afirmarea unui model de „școala activă” promovată prin *seminarul pedagogic*, bazată pe „însăși concepția integralistă a educației”, care „dă cunoștinți, dar acestea se dobândesc de elevi sub formă de exerciții cari au de a dezvolta toate puterile sufletești” [133, p.12]

Ștefan Bârsănescu observă că „meritul cel mai de seamă” al lui G.G. Antonescu constă în faptul că de pe poziția *pedagogiei clasice* „a acordat atenție deosebită ideilor și problemelor pedagogiei noi”, valorificate în *Pedagogia generală* (1930) – „prima lucrare sintetică de pedagogie după război”, reeditată în (1932) și aprofundată în *Didactica* (1935) [Ibidem, p.293]. La acest nivel sunt elaborate și aplicate *conceptele fundamentale ale pedagogiei* care vizează:

a) „idealul în educație” = „a cultiva toate forțele, care constituie organismul psiho- fizic al individului, precum și valorile menite să dea direcția” [39, p. 111];

b) *personalitatea* definită prin idealul educației, raportată la punctele de vedere „reprezentate de atâția gânditori de seamă în perioada 1900-1914”, care reușesc „să exprime marea funcție socială a educației, ca vehicul de transferare a culturii” [Ibidem, p. 299];

c) *educația morală*, abordată ca dimensiune principală promovată de *teoria educației*, concepută în spiritul concepției lui Paulsen, ca activitate de *formare morală intenționată*;

d) *funcția educației* implicată în procesul de reînnoire a organismului social, activizată și extinsă în zona educației intelectuale, studiată în spirit herbartian, pe parcursul a 300 de pagini (din cele 585 de pagini care dezvoltă *Pedagogia generală*), aprofundată de *didactica generală* (*teoria învățământului educativ*, cu caracter *formativ*);

e) *istoria pedagogiei* cercetată înainte de primul război mondial, special pentru a analiza relația dintre „*pedagogia trecutului*” și „*pedagogia nouă*” necesară „în vederea pătrunderii” în educația timpului nostru a *conținutului* pedagogiei clasice, ordonat prin *principii moderne* (individualizarea, democratizarea etc.), eficientizat prin *metode active*, argumentat teoretic prin apelul la paradigmele contemporane ale pedagogiei (psihologică și socială sau sociologică);

f) *cercetarea pedagogică* implicată în rezolvarea problemei raportului dintre *pedagogia clasică* și *pedagogia nouă* care au ca punct comun faptul că ambele, pe fond, „construiesc – *educația și instruirea* – cu același material și de multe ori ajung, după alte metode (tradiționale, experimentale) la aceleași rezultate” [59, pp. 583-584];

g) *dezvoltarea pedagogiei* explicată pe baza acumulărilor clasice și a „achizițiilor noi”, solicită **nu** „o revoluție” (Franța, Al. Binet), ci o *evoluție* susținută prin chiar prin ideile și practicile promovate de „școala activă”, concepută de G.G. Antonescu ca „*școală activă integrală*” (*manuală – intelectuală*).

Heinz Brandsch analizează opera lui G.G. Antonescu, într-un studiu intitulat „Dr. G. G. ANTONESCU”, publicat în *Revista Satul și școala*, 1937, care evidențiază capacitatea „liderului Școlii pedagogice de la București, de a identifica și valorifica:

a) *izvoarele pedagogiei: gândirea germană* care îl ajută pe autor „să meargă în armonie” prin apelul la opera lui Spranger, la studiile filozofice la *Universitatea* din Leipzig și Berlin, unde lucrează cu profesorii Wundt, Volkelt, Heinze și Paulsen și la Jena, „unde participă la seminarul de lucrări practice organizat de Rein ”;

b) *activitățile didactice* și de *management școlar* și *universitar* utile în formarea și perfecționarea sa academică, pe tot parcursul vieții: profesor de psihologie, pedagogie, logică la *Academia Comercială*; inspector general al școlilor normale (1919); director la Institutul Pedagogic Român (1927); profesor de pedagogie la *Universitatea* din București (1912-1947);

c) *cercetările istorice* orientate spre „studiul filozofiei germane contemporane, care tratează mai ales pozitivismul (Laas), materialismul (Haeckel), monismul (Fechner) și idealismul (Lotze, Hartmann, Wundt);

d) *doctrina pedagogică* asumată prin „apartenența la grupul idealiştilor și a școlii lui Wundt” care explică opțiunea și orientarea sa în direcția unei pedagogii filozofice – psihologice;

e) *deschiderea filozofică amplă* spre „pedagogia utilitaristă” (vezi lucrarea sa „*Herbert Spencer și pedagogia utilitaristă*”), spre modelul formativ propus de Goethe, spre educația conceptualizată și aplicată de Locke, Comenius, Rousseau, Kant, Pestalozzi, Fröbel, spre lucrările de popularizare care au ca obiect „Psihanaliza și educația”, spre resursele educației morale și estetice susținute prin raportarea la operele unor creatori consacrați (Shakespeare, Ibsen, Wagner; Schopenhauer, Hartmann), spre ideile pedagogice clasice ale lui Kant, Schiller și Goethe, spre problema educației caracterului în pedagogia contemporană (Rey, Nietzsche, Paulsen, Förster), spre investigarea individualității în plan normativ și experimental (Richter, Meumann), spre problemele locale ale grădiniilor de copii, atelierelor școlărești, a laboratoarelor și a excursiilor școlare etc.;

f) „*principiile de bază* ale lui Rousseau" referitoare la „educația publică", la „religia ca principiu de educație", la „educația poporului" (Pestalozzi), la perfecționarea practicii; „din punct de vedere al conținutului și al metodei”;

g) *sistemele de învățământ*, analizate împreună cu Iosif I. Gabrea în lucrarea publicată de Biroul Internațional al Educației din Geneva „L'organisation de l'instruction publique dans 53 pays”;

h) *principiile* care „ar trebui să conducă întreg învățământul și lucrările de educație”, subordonate unui „principiu rădăcină”, sintetizat prin numele de „școală *formativ-organicistă*”;

i) „*idealul* în educație, care constă în a cultiva toate forțele, care constituie organismul psiho- fizic al individului, precum și valorile care dau direcția”;

j) *promovarea* „idealismul activ" care „se arată în general ca părtăș al unei măsurate, scoale active integrale”;

k) *educația religioasă* – „ un mijloc de ajutorare pentru educația morală”, dar și „un călduros-apărător al educației estetice”;

l) *instrucția*, care în viziunea lui G.G. Antonescu reprezintă educația intelectuală, fundamentată psihologic prin redefinirea celor cinci trepte formale ale lecției herbartiene (pregătirea apercceptivă, expunerea sau tratarea datelor concrete; asocierea acestora; generalizarea noțiunilor abstracte; aplicarea acestora);

m) rezolvarea relației dintre individ și colectivitate în cadrul unei model care include: realismul individual – realismul social – idealismul individual – idealismul social;

n) „*judicarea reformelor școlare*” care confirmă *principiul școlii practice* promovat de Spiru Haret care are un sens social (democratic) și psihologic (individualizarea învățământului);

o) conceperea reformei la nivelul „legăturii dintre școală și viață” care implică: individualizarea / moralizarea învățământului; naționalizarea întregii instrucții publice; valorificarea unor tendințe inovative în pedagogia: o-1) psihanalitică (Freud); o-2); b) pozitivismul utilitarist (Spencer); o-3) regionalismului pedagogic (I.C. Petrescu); o-3); o-4) localismului pedagogic (St. Stoian); [210]

p) susținerea unui anumit „idealism individual" care are la bază noțiunea de *personalitate morală* abordată în spiritul pedagogiei lui Paulsen și Förster;

r) promovarea unui anumit „*idealism social*” necesar în rezolvarea problemei raportului dintre individ și comunitate, la nivel de pedagogie politico-socială (Haret) și de *pedagogie etico-socială* (Natarp);

s) *cultura învățătorului* care trebuie ar trebui continuată „după terminarea școlii normale cu încă o școală superioară (Universitate, Academie, Școli normale superioare) și cursuri de vară — după felul celor din Jena”;

ș) *confirmarea modelului de evaluare*, inaugurat de Haret care presupune înlocuirea *bacalaureatului* bazat pe învățământ *informativ* cu *examenul de maturitate*, orientat la nivel de *învățământ formativ*;

t) *educația fizică*, implicată în rezolvarea pedagogică a raportului dintre „corp și suflet”.
- „corpul conține sufletul”;

ț) afirmarea pedagogiei ca „știință pentru știință” promovată la scara întregii societăți „pentru idealismul moral creștin și național”.

Iosif I. Gabrea în studiul *Mișcarea pedagogică din România între anii 1920-1940*, evidențiază contribuția lui G.G. Antonescu la fundamentarea pedagogiei pe baza unei cercetări istorice temeinice. În viziunea sa *istoria pedagogiei*, „constituie un nesecat izvor de îmbogățire a idealismului chemat să însuflețească o mișcare pedagogică”. „Istoria pedagogiei moderne, de la Renaștere până la începutul secolului al XX-lea” este *înfățișată* într-o formă care concentrează sintetic, „*Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, lucrare de amplă documentare filosofică a sistemelor pedagogice cele mai reprezentative din epoca modernă” [118, p. 5]

În „*Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne* (1927), „o lucrare de amplă documentare filosofică a sistemelor pedagogice cele mai reprezentative din epoca modernă” și în *Pedagogia Contemporană* (1935), G.G. Antonescu propune „o prezentare pe curente, unde distinge, pe de o parte: idealismul pedagogic, cu aceleași subdiviziuni: individual și social.” [118, p.6]. Cu *Pedagogia Generală*, 1930, G.G. Antonescu „lămurește cu toată probitatea științifică problemele esențiale pentru o pedagogie generală.”, abordate și din perspectivă istorică la nivel de concepte de bază: „educație și pedagogie; educabilitate, teoria și practica pedagogică; pedagogia ca știință; metodele de cercetare; idealul educației; educația intelectuală, morală și estetică.” [118, p.8]. În *Educație și cultură*, 1928), este abordată problema „cunoașterii individualității” care asigură „adaptarea educației și a învățământului la natura fiecărei individualități, cu scopul de a folosi tot ce e mai bun în ea, în slujba comunității.” [118, p. 10]

În pedagogia românească interbelică, G.G. Antonescu are meritul de a construi pe baza cercetare istorică fundamentele teleologice ale educației, obiectivate în „scopul învățământului care nu este, în primul rând de a informa, prin cunoștințe, ci de a forma puterile sufletești”. Pe acest fond este promovată „concepția *formativ-organicistă*” aplicată la nivel de sistem și de proces de învățământ [59, pag XVII, 116; 118, p 13]

Nicolae Bagdasar, Traian Herseni și Ștefan Bârsănescu în lucrarea „*Istoria filosofiei moderne. Vol V. Filosofia românească de la origini până astăzi*” [65], evidențiază contribuția lui G.G. Antonescu realizată, „productiv”, printr-o „expunere limpede și sistematică”, în direcția *pedagogiei morale*. Fundamentarea sa filozofică asigură *definirea conceptelor de bază*:

a) „*pedagogia* – „știința educației sau mai precis știință normativă a educației”, bazată pe cunoașterea naturii omenești, orientată conform unui ideal, urmărit prin stabilirea unui sistem de principii care orientează „influența intenționată a educatorului asupra celui de educat.”;

b) „*educația* – „influență intenționată,” care urmărește dezvoltarea însușirilor naturale ale copilului sau transmiterea bunurilor culturale ale generației vechi către generațiile noi”, organizată conform „principiului „*școlii formativ-organiciste*” aplicat în spirit individualist, liberalist și organicist”[65, pp. 740-743]

c) *educația intelectuală* – bazată pe simplificarea programelor și pe acțiunea unor profesori - educator, nu „erudiți în miniatură, care să facă un fel de negustorie științifică”;

d) *educația morală* – bazată pe sistemul convingerii care face apel la ceea ce s-a numit în timpul din urmă elementul eroic al sufletului omenesc”;

e) *educația religioasă* – concepută ca „principiu al convingerii”;

f) *educația estetică* – concepută ca un proces de „continuă trezire a tendințelor latente de creație ale spiritului nostru”;

g) *lecția* – concepută după „o nomenclatură de o coloratură reiniană” care actualizează modelul planificării în spirit herbartian: „pregătirea apercetivă, expunerea sau tratarea datelor concrete; asociația; generalizarea noțiunilor abstracte și aplicarea lor”;

h) *reformă a învățământului* – **bazată pe „centralizare pedagogică” necesare pentru a armoniza practica școlii cu știința educației** [65, pp.740-746]

În partea rezervată istoriei pedagogiei românești, dezvoltată pe fondul istoriei filozofiei românești, G.G. Antonescu este încadrat (de Ștefan Bârsănescu) în *pedagogia neoclasică* alături de O. Ghibu, C. Narly, I. Gabrea, V.P. Nicolau. Este considerat pedagogul român „cel mai fecund și mai citit în perioada interbelică. Opera sa acoperă o lungă perioadă istorică, în condițiile în care „G.G. Antonescu și-a început activitatea de pedagog înainte de război”, în cadrul unei perioade de acumulări didactice și academice, științifice și vocaționale. Pe baza lor principalele opere au fost elaborate după primul război mondial. De aceea, „el trebuie privit ca aparținând epocii postbelice.” (n.n. interbelice) [68, p. 141].

În viziune istorică retrospectivă, concepția despre educație și învățământ a lui G.G. Antonescu „se încadrează inițial în pedagogia de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, reprezentată de P. Barth, Otto Willmann și alții”. Evoluțiile ulterioare,

încadrate în special în zona pedagogiei filozofice, au marcat recunoașterea sa, deplină în anii 1920-1930. G.G. Antonescu, este considerat, de contemporanii săi, drept „cel mai important reprezentant al *pedagogiei morale* în România”

Educația morală este privită din perspectiva filozofiei, dar și a politicii educației. „G.G. Antonescu observă că sistemul de educație morală utilizat pentru aplicarea disciplinei în școli, este „represiv și de constrângere”. Este necesar un sistem apt să formeze *convingeri* asociate cu *disciplina liberă*, care stimulează libertatea de acțiune, astfel încât „organismul se întărește contra primejdiilor vieții”. Îl vom „înarma pe elev să lupte el însuși contra răului moral din el, contra microbilor morali”. În orice situație școlară, dar și extrașcolară, elevul conștient de nevoia de „disciplină liberă” „va fi deprins să dea lupta și să învingă”.

Educația morală, bazată pe *disciplină liberă* are în centrul său *convingerea* care devine o componentă a normativității pedagogice, cu o sferă largă de aplicație, în școală și în societate. Prin *principiul convingerii*, formarea morală, școlară și extrașcolară, civică și religioasă, este plasată de G.G. Antonescu „în mijlocul întregului sistem de educație” [68, pp. 145-146]

La nivel de *politică a educației* este remarcat rolul jucat de G.G. Antonescu în mediul academic, în promovarea unor tineri care vor confirma prin cariera lor didactică și prin opera lor *pedagogică*, bogată și semnificativă, orientată în mai multe direcții de dezvoltare a unei *pedagogii* psihologice și sociologice, dar în domeniul istoriei educației și învățământului: Iosif I. Gabrea; I.C. Petrescu, V.P. Nicolau.

În **ansamblul** său, opera pedagogică a lui G.G. Antonescu este considerată de contemporanii săi, „destul de bogată și în general, foarte îngrijit redactată”. Totuși, „din acest punct de vedere i se poate reproșa cel mult un didacticism admisibil însă la un profesor de pedagogie”, inițiator și propagator al „Școlii din București”, preocupat să evidențieze fundamentale istorice și teoretice ale domeniului [164, p. 194].

Practic, toate lucrările lui G.G. Antonescu se bazează pe o *analiză conceptuală a educației și a învățământului, fundamentată filosofic* (dar și *psihologic*) și argumentată istoric. Primele scrieri sunt un argument în favoarea curentului pedagogiei filozofice, promovat de G.G. Antonescu prin studii consistente de istorie a gândirii pedagogice, a educației și a învățământului. Astfel, „pentru a înțelege bine concepția pedagogică a lui G.G. Antonescu, este indicat să se înceapă nu cu concepția sa filozofică – așa cum se face uneori – ci cu analiza lucrărilor sale de istorie a pedagogiei, în special cu „*Istoria doctrinelor fundamentale ale Pedagogiei moderne*” (1927). Ideile identificate și dezvoltate în această carte, dar și în alte lucrări bazate pe **cercetarea istorică**, „alcătuiesc în bună măsură un fel de introducere la propria sa *doctrină pedagogică*, mai mult *doctrină* decât istorie”. [164, p. 195]

Prima lucrare care asigură, într-un fel premisele *pedagogiei teoretice* poartă denumirea „*Studii asupra filosofiei germane contemporane*” abordată global („Privire generală” și analitic („Pozitivismul și materialismul, Monismul și Idealismul” [3]. Pe baza ei, G.G. Antonescu a elaborat primele studii de teoria educației: „*Studii asupra educației morale și estetice*” (1912).

În 1923, în cartea „*Din problemele pedagogiei moderne*”, G. G. Antonescu reia și completează unele capitole din volumul „*Studii asupra educației morale și estetice*”, publicat în anul 1912, epuizat, între timp. Introduce capitole noi din domeniul pedagogiei clasice și „contemporane”. Încă din *Introducere*, intitulată „*Moda în Pedagogie*”, exprimă un punct de vedere teoretic necesar pentru interpretarea corectă a noilor *curenți din pedagogia modernă* în contextul raportării lor la *pedagogia clasică*. Capitolele noi clarifică această relație în plan conceptual și normativ, metodologic și epistemologic, cu implicații multiple în zona cercetării pedagogice fundamentale, istorice și teoretice, valorificate ulterior pe tot parcursul operei sale [14, pp. 193-200].

Evaluarea istorică a operei pedagogice din perspectivă diacronică probează valoarea acesteia confirmată în timp, în acord cu evoluțiile înregistrate în pedagogia modernă și postmodernă (contemporană) în a doua jumătate a secolului XX, în mod special, după anii 1960-1970.

Ștefan Bârsănescu, prezintă o sinteză asupra personalității lui G.G. Antonescu, realizată pe fondul includerii sale în *Dicționar de pedagogie contemporană* [69]. În calitate de coordonator și de autor al unor termeni importanți (concepte și personalități), Ștefan Bârsănescu, evidențiază faptul că G.G. Antonescu „a ocupat un loc central în pedagogia oficială (română) dintre cele două războaie mondiale”, argumentat istoric, prin contribuțiile remarcabile aduse în plan academic și în politica educației. Opera sa a influențat evoluția pedagogiei promovată în mediul universitar, cu statutul său epistemologic fundamentat filozofic, psihologic și sociologic. În același timp, prin ideile reformatoare promovate de la catedră, dar și prin contactele directe cu oamenii școlii, „a exercitat o mare influență asupra cercurilor diriguitoare ale școlii românești din această perioadă” [69, p. 27].

În concluzie, remarcă Ștefan Bârsănescu, G.G. Antonescu oferă un model de urmat, de ordin epistemologic, confirmat din perspectivă istorică (modernă și contemporană), teoretică și practică. Astfel, „cine vrea să se edifice asupra spiritului de sistem și claritate al pedagogilor clasici, mai ales asupra celor herbartieni, să citească un capitol din Compayre, Rein sau Otto Willmann, iar în limba română din Constantin Dimitrescu - Iași sau G.G. Antonescu” [72, p.53, subl.ns.].

Ermona Zaharian analizează personalitatea și opera lui G.G. Antonescu, în contextul unei lucrări care are ca subiect de *cercetare istorică* „*Pedagogia românească interbelică*”. Abordarea nu este strict cronologică. Ea se apropie, mai mult, de ceea ce reprezintă, în viziune istorică modernă și postmodernă (contemporană) „o istorie a ideilor educative”. Autoarea are în atenție „o istorie a teoriei educaționale care se justifică în mod deosebit astăzi când pedagogii surprinși de lava fierbinte a noului (...) își drămuiesc timpul accelerat între sumarele evaluări ale trecutului apropiat și construirea, sistem cu sistem și model cu model, a viitorului educației” [173, p. 3].

Într-un astfel de cadru metodologic deschis, Ermona Zaharian îl prezintă pe G.G. Antonescu ca „un clasicizant care se modernizează”. El se afirmă ca profesor universitar de prestigiu, cu influențe multiple, tonifiante și mereu atractive în mediul academic, dar și în spațiul școlar. Se implică și în deciziile de politică a educației, zonă unde a lucrat, cu perseverență într-o perioadă a „vâltorilor inovațiilor de pedagogie și a reformelor școlare”. Pe acest fond, G.G. Antonescu își construiește, în spirit filozofic și psihologic, universal și intelectualist, *concepția formativ-organicistă* care pleacă de la ideile pedagogice lansate și cultivate în timp de autori consacrați precum Herbert Spencer și Otto Willmann.

G.G. Antonescu ne ajută „să pătrundem în miezul sferei de idei educative ale epocii”. În viziunea sa, *pedagogia contemporană* se bazează pe principiile fundamentale ale pedagogiei clasice, „întrucât chiar așa-zisele curente noi își au originea în pedagogia clasică modernă”. Este o idee de ordin epistemologic și metodologic care va reveni ca temă de reflecție în mai toate scrierile sale. „Principiile elaborate de pedagogia clasică” reprezintă ideea centrală urmărită, inclusiv cronologic, în „istoria doctrinelor fundamentale”, dar și în „pedagogia istorică”. Prioritar devine principiul unic „al necesității absolute a teoriei educative într-un mediu pedagogic”. El constituie criteriul pentru *fundamentarea epistemologică a domeniului* care reprezintă „metoda de tratare a ideilor educative pe plan istoric”. Este o „noutate introdusă de pedagogia istorică” promovată de G.G. Antonescu, „pe care el o aplică printre primii în istoriografia pedagogiei din vremea sa” [Ibidem, p. 49]

Analiza întreprinsă în condiții de „pedagogie istorică”, îi permite lui G.G. Antonescu să sesizeze o gravă confuzie teoretică la adepții *școlii active*. O demonstrează, prin apelul la „teoria conservatoare maioreșciană a formelor fără fond”, propagată în scrierile sale, preluată și de discipolii săi cu un impact major în mentalitatea multor pedagogi români. Este conștientizată, tendința conform căreia „moda care acordă dreptul de suveranitate asupra *școlii* exclusiv curentelor și oamenilor noi”, ignoră faptul că principiile acestora „își au originea în pedagogia clasică modernă”. În această cheie epistemologică dedusă din perspectiva *pedagogiei*

istorice, „G.G. Antonescu a făcut la început de epocă un real serviciu școlii și gândirii educative românești”. Dincolo de orice *modă trecătoare*, tot ceea ce se scrie „în materie de pedagogie trebuie să se ghideze de necesitatea de *sistematizare și integrare* a ideilor principale”, susținute prin erudiție și experiență academică, „devenite criterii obligatorii”. Pe baza acestor *criterii normative*, „superficialitatea și improvizația au fost arătate cu degetul de titularul catedrei de pedagogie de la *Universitatea din București*”. Spiritul critic al profesorului G.G. Antonescu, intervine în aprecierea activității celor care doreau introducerea unor forme noi în activitatea școlară, dovedite în timp, a fi doar „simple împrumuturi” [Ibidem, p. 54].

Prin *modelul de cercetare fundamentală*, promovat la nivel de *pedagogie istorică (istorie a ideilor pedagogice)*, G.G. Antonescu a elaborat un „mare principiu, unul singur care să servească de rădăcină arborelui pedagogiei”, concepută ca știință fundamentată teoretic (filozofic și psihologic), aplicată în studiul educației – principiul „*formativ-organicist*” care „se opune școlii informative (intelectualiste)”. El ordonează proiectarea și realizarea educației în „*școala formativă* care urmărește cu totul altceva” decât *școala informativă* – „să formeze spiritul elevului, cu alte cuvinte să tindă să actualizeze potențialul psihic pe care îl găsește în natura individuală a elevului”. Este fundamentată, astfel, teoretic și metodologic, „prima concepție coerentă și sistematică în pedagogia de după primul război mondial” [Ibidem, p 55].

Pedagogia definită de G.G. Antonescu, reprezintă „știința care bazându-se pe cunoașterea naturii omenești și ținând seama de *idealul* către care trebuie să tindă omenirea, stabilește un sistem de *principii* după care „se va îndruma influență intenționată a *educatorului* asupra celui *educat*” [59, p. 14, subl. ns.]. La acest nivel, Ermona Zaharian, apreciază capacitatea lui G.G. Antonescu de definire a educației pe baza unor concepte specifice, complementare, care fac trimitere la: a) „*idealul educativ* – formarea personalității, „abordată global, în spirit organicist”, cu referință la toate componentele activității (intelectuală, estetică, fizică etc.), subordonate „idealului moral”; b) „*educabilitate* tratată în termeni afirmativi, dar moderați, în buna tradiție clasică”; c) *educația morală și socială*, construită pe baza unui *principiu* – „guvernarea de sine”, realizată conform unui *obiectiv general* – „*autodeterminarea prin convingere* – realizabil prin „extinderea *metodei* disciplinei libere” [Ibidem, pp. 56-58].

Stanciu Stoian, un alt istoric important al *pedagogiei române moderne și contemporane*, evocă procesul de formare a lui G.G. Antonescu, realizat prin studii temeinice. Perioada de studii realizată în Germania, a fost foarte importantă „judecând după activitatea ulterioară” a lui G.G. Antonescu. „S-ar putea spune că pe el l-a influențat mai mult timpul petrecut la Jena, decât anii de studenție propriu-zisă de la Leipzig, mai cu seamă în ce privește orientarea sa didactică”. Este evocată „concepția sa de *pedagogie practică*, amprenta herbartianismului, așa cum îl practică

Rein”, probabil cel mai important discipol al *didacticii generale* promovată de Herbart, în epoca modernă timpurie, în prima jumătate a secolului XIX [164, p. 193].

Pe de altă parte, G.G. Antonescu este apreciat pentru activitatea de propagare a unei adevărate culturi pedagogice, necesară în procesul de stimulare a școlii și a universității românești în epoca interbelică. Stanciu Stoian evocă activitatea lui G.G. Antonescu în calitate de director al *Institutului Pedagogic Român* înființat în 1926. La editura acestui institut, au fost publicate, la inițiativa sa, mai multe lucrări semnificative pentru evoluția pedagogiei românești: G.G. Antonescu – *Pedagogia generală*, 1930; *Orientarea pedagogică a școlii românești*, 1932; *Goethe, filosof și pedagog*, 1932; Iosif Gabrea, *Organizarea învățământului*, 1933; G.G. Antonescu și Iosif I. Gabrea, *Organizarea învățământului în România – Albania – Anglia – Austria - Belgia*, 1933; G.G. Antonescu, *Spiru Haret ca pedagog*, 1934. (vezi și anexa 3)

Stanciu Stoian apreciază viziunea istorică și epistemologică promovată în G.G. Antonescu în construcția pedagogiei sale filozofice. În acest context, este unul dintre „pedagogii care fac tranziția la *pedagogia nouă*” în perioadă *interbelică*. Se bazează prioritar pe *analiza filozofică*, nu pe „metoda experimentală”, devenită „o modă”, propagată masiv de *pedagogia psihologică*. Sub influența modelului didactic clasic, herbartian, G.G. Antonescu, valorifică resursele psihologiei, în definirea și interpretarea unor *concepțe, principii* de acțiune și *metode* aplicate în special în teoria învățământului. O dovadă sunt și titlurile unor studii și capitole publicate: *Condițiile psihologice ale învățământului, Metoda psihanalitică, Metode de cercetare a subconștientului, Atenția și oboseala, Memoria, Apercepția, Momentele psihologice în procesul învățării* [59].

Analiza propusă de G.G. Antonescu, este realizată din perspectiva pedagogiei *psihologice teoretice*, **nu** a celei experimentale. Structura discursului „formativ-organicist” este construită „conștient pe baze cât mai solid posibil filozofico - științifice”, **nu** experimentale sau sociologice, predominant politice sau politicianiste. Mai mult chiar, G.G. Antonescu, are „o anumită rezervă în concluzii”. Evită „salturile și tendințele spre efect”, încurajate și accentuate, doctrinar și stilistic, de *pedagogia experimentală*. Preocuparea lui G.G. Antonescu „pentru tot ce-i nou” este realizată „cu un ochi mereu atent”, susținută prin „repetarea permanentă” a unor repere fundamentale, fundamentate filozofic. Pe această cale el încearcă să reevalueze două tendințe identificate în epoca interbelică: a) orientarea spre influențele clasice herbartiene; b) asimilarea ideilor noi ale pedagogiei străine. G.G. Antonescu este deschis spre ambele tendințe. Dar ele sunt abordate în ritmul unui „pas prudent făcut pentru a le depăși și pe una și pe alta” [164, p. 195]

Stanciu Stoian **concluzionează:**

1. G.G. Antonescu îmbină ideile importante promovate de pedagogică *clasică* și de cea *modernă, contemporană*. A valorificat actualitatea ideilor susținute de pedagogii clasici (Comenius, Locke, Kant, Herbart) analizați „atemporal, fiecare cu contribuția sa”, evaluată istoric *sincronic – diacronic*. Opțiunea pentru „pedagogul cel mai apreciat, Herbart” este argumentată: a) filozofic – Herbart, „pune problema raportului dintre „*spirit și materie*”, reflectat la nivelul fundamentelor pedagogiei, *etice* / aflate la baza idealului educației și *psihologice* / aflate la baza *treptelor formale* ale lecției și a metodelor didactice; b) *istoric*, prin sublinierea valorii clasice și moderne a „herbartianismului”. Valoarea *clasică*, este evidentă în măsură în care „pedagogia n-a realizat nimic sau aproape nimic important, în plus, peste herbartianism”; valoarea *modernă*, este probată prin deschiderea *herbartianismului* spre „pedagogia nouă”, reprezentată de G.G. Antonescu prin formula de „școală *formativ-organicistă*”, numită uneori „de el însuși când *școala activă integrală*, când *idealism activ*” [Ibidem, pp. 196; 198].

2. G.G. Antonescu proiectează „*școala formativ-organicistă*” care concepe *educația* ca activitate aptă să formeze spiritul elevului, care tinde să desăvârșească *natura* acestuia, să actualizeze potențialul psihic abordat în ansamblul său. Definește educația în funcție de scopul său general – *formativ-organicist* – care vizează „realizarea valorilor ideale și idealizarea forțelor reale”, pe tot parcursul procesului de învățământ, cu deschidere spre ceea ce astăzi numim „educația permanentă”. La acest nivel, este valorificată pedagogia clasică herbartiană centrată asupra echilibrului între „spirit” și „materie”. *Școala formativă* reprezintă „*realitatea de Școala organicistă* reprezintă *materia* care „este, doar o aparență, o urmare a contactului cu realitatea, asigurată de *educație* prin intermediul *scopurilor și conținuturilor sale generale și specifice*.”

3. G.G. Antonescu definește *pedagogia* în funcție de concepția sa despre educație, promovată în „școala formativ-organicistă”. Este „știința” care se bazează pe valorificarea resurselor naturii umane în funcție de *idealul* educației și un sistem de *principii*, „după care se va îndruma influența intenționată a *educatorului* asupra celui *educat*”. [59, pp. 28].

4. G.G. Antonescu elaborează *didactica* în spirit herbartian ca *teorie generală a învățământului*, fără a se îndepărta de ceea ce văzuse el la Jena sub conducerea lui Rein. Adaptează *treptele formale ale lecției* prin formularea unor denumiri mai firești: a) *pregătirea aperceptivă*, cu anunțarea temei de predat, b) *tratarea*, adică expunerea datelor temei; c) *generalizarea*, d) *aplicarea*. Aceste trepte au constituit „oarecum un fel de model oficial pentru școala românească între cele două războaie mondiale”.

5. G.G. Antonescu promovează *valorile pedagogiei* prin discipolii săi (I.I. Gabrea, I.C. Petrescu etc.) stimulați să urmeze linia academică a maestrului. Dintre aceștia, cel mai fidel a fost I.C. Petrescu, care pe măsura trecerii timpului și-a format un stil propriu mai apropiat de direcția pedagogiei sociologice, inițiată de Dimitrie Gusti [164, pp. 198-201].

Constantin Georgiade în *Câteva portrete ale unor profesori din trecut, note de lucru*, 1978, evidențiază meritul lui G.G. Antonescu în afirmarea pedagogiei care nu poate rămâne o disciplină „aservită,, filosofiei și ideilor sale variabile de la secol la secol.”. Prin modul de analiză a educației intelectuale, dar și a celei morale și estetice „G.G. Antonescu se apropie de pedagogia psihologică”. În „cursul de pedagogie susținut de G.G. Antonescu în 1919 la Facultatea de Filosofie erau demonstrate legăturile și corelațiile dintre pedagogie și psihologie”

Ca psiholog, C. Georgiade pare interesat să-l integreze pe G.G. Antonescu „aproape de *curentul pedagogiei psihologice*”, deși liderul Școlii pedagogice de la București „n-a lăsat nici o lucrare de psihologie pedagogică”. Este plasat alături de C. Rădulescu-Motru, fiind considerat „drept unul dintre adepții unei psihologii pedagogice în țara noastră.”[180]. Pe de altă parte, autorul scrisorii amintește faptul că la cursurile sale, G.G. Antonescu promova insistent ideea *umanismului educativ* asociată cu scopul general al învățământului, dezvoltarea individualității psihice a elevilor „pe toate laturile și fațetele sale”. Este adeptul unui *umanism integral* care prețuiește nu numai viața personală împlinită, ci și „adaptarea constructivă în sânul comunității de viață, al societății și umanității.” Ca o concluzie, G.G. Antonescu, este „un reprezentant al pedagogiei filozofică de orientare umanistă, fundamentată psihologic” [180].

Ion Gh. Stanciu, cel mai important reprezentant al istoriei pedagogiei după anii 1970-1980, evidențiază importanța operei lui G.G. Antonescu în contextul evoluției pedagogiei în epoca modernă și contemporană. Abordarea este tipică unei metodologii de cercetare istorică *sincronică* și *diacronică*. Astfel, „oricine studiază problemele pedagogiei contemporane nu va putea ajunge la o profundă înțelegere a acestora și la o corectă apreciere a diverselor soluții ce se propun fără o cunoaștere a trecutului sub aspectul practicii și teoriei educației”. Este zona în care studierea operei lui G.G. Antonescu devine o necesitate impusă chiar de exigențele unor cercetări cronologice mai ample, care vizează „istoria pedagogiei universale” [152, p.13].

În *Manual de Istoria pedagogiei, pentru clasa a XII-a Școli Normale* (1991), Ion Gh. Stanciu, evidențiază faptul că „în perioada interbelică se disting mai multe orientări: pedagogia filozofică, pedagogia experimentală și psihologică și pedagogia socială”, orientări între care „există numeroase puncte comune”, determinate în mod special de „puternicul curent pedagogic care a dominat în prima jumătate a secolului XX aproape în toate țările – *educația nouă*, mai ales în forma sa promovată de Adolph Ferriere – *școala activă*”, formulă utilizată preferențial în

pedagogia noastră interbelică. [155, p.147]. G.G. Antonescu este încadrat în „pedagogia filozofică”, alături de Ștefan Bârsănescu și de Constantin Narly. El promovează o concepție predominant filozofică, adoptată și aplicată la nivel de *teorie pedagogică generală*, de *didactică generală* și de *educație morală*.

Teoria pedagogică generală (a educației) promovează **Fundamentele pedagogiei** care susțin concepția sintetizată în formula „școala *formativ-organicistă*”. Ea are la bază un *principiu* filozofic al abordării educației din perspectiva „formării spiritului elevului”, care presupune valorificarea „organică”, integrală, a întregului potențial psihic cu care acesta „este înzestrat de la natură”, în cadrul unui sistem de învățământ care trebuie reformat pentru a fi bine articulat social

Didactica generală sau „*teoria generală a învățământului*” (Herbart) se bazează pe valorificarea „treptelor formale” psihologice, reevaluate și redefinite logic, în context „formativ-organicist”. Promovează „școala activă” în viziune „integrală” nu doar „intelectuală” sau „manuală”, tendințe unilaterale, prezente în pedagogia românească interbelică, criticate de G.G. Antonescu.

Educația morală este concepută în spiritul „principiului *formativ-organicist*”. Obiectivul general constă în formarea *convingerii integrale*, „organiciste”: rațională, afectivă, volițională. Realizarea sa, concepută în spiritul pedagogiei germane (Kant, Herbart, Forster etc.) solicită „contribuția unitară a tuturor profesorilor”, cu o contribuție specială a profesorului-diriginte în învățământul secundar și a învățătorului în învățământul primar [Ibidem, pp. 147-150].

În „*Școala și doctrinele pedagogice în secolului XX*” [157], Ion Gh. Stanciu aprofundează problematica generală a celor trei mari domenii ale pedagogiei. El sesizează faptul că în condițiile în care, în perioada interbelică, apare „o puternică manifestare a tendinței spre inovare”, G.G. Antonescu, urmărește linia de continuitate istorică de la pedagogia *clasică* la cea *modernă*, „de la Comenius la Spencer” [157, p. 166 (vezi, pp. 166-174)]. El se situează „chiar la mijlocul distanței dintre cele două extreme” care au marcat „principiile de bază ale științei și filozofiei în secolul XIX, *clasicismul* și *evoluționismul*”. Concepția sa combate „pozițiile contrare în problemele fundamentale ale pedagogiei”. Încearcă să ofere „calea pentru depășirea lor prin păstrarea elementelor valoroase”. El susține, astfel, o construcție „a teoriei educaționale” care, în opinia lui Ion Gh. Stanciu, este „proprie pedagogiei filozofice”.

Fundamentele pedagogiei sunt elaborate și analizate de G.G. Antonescu, în spiritul „**pedagogiei generale**” promovată de Herbart pe baza unui model epistemologic specific, afirmat în primele decenii ale secolului XIX. Ele vizează clarificarea obiectului de studiu specific pedagogiei, a normativității specifice pedagogiei, a metodologiei de cercetare și de acțiune, specifică pedagogiei [100, 101].

Obiectul de studiu specific pedagogiei lui G.G. Antonescu vizează educația concepută în spirit clasic, cu deschideri spre evoluțiile societății moderne care este realizată în „școala formativ-organicistă” care are ca scop general formarea integrală a personalității educatului prin mijloace „organiciste” care au în vedere toate laturile evoluției sau ale dezvoltării omului bazate prioritar pe cele morale și intelectuale.

Normativitatea pedagogiei lui G.G. Antonescu urmărește ordonarea și sistematizarea educației și a învățământului, pe baza principiului „școlii formativ-organiciste”. El este fundamentat filozofic în contextul rezolvării „opozității a două concepții contrare”, existente în istoria pedagogiei clasice și moderne: a) „școala informativă care pune accent pe cantitatea de informație”; b) „școala formativă care urmărește formarea spiritului elevului (...), care trebuie să fie organicistă adică subordonată condițiilor interne” – care solicită dezvoltarea morală, spirituală / religioasă, socială, intelectuală, profesională, estetică, fizică etc. – „opusă educației mecaniciste, întemeiată pe ideea că formarea omului, se realizează din exterior către interior” [157, p. 167].

Metodologia pedagogiei lui G.G. Antonescu, implicată în cercetarea educației și în perfecționarea acțiunilor specifice acesteia (instruirea, predarea, învățarea, conducerea școlii prin centralizare și descentralizare a deciziilor, evaluarea învățământului și a politicilor școlare, inovația sau reforma în învățământ etc.) este una „proprie construcțiilor filozofice”, realizate prin „încercarea de găsi un principiu fundamental, un principiu rădăcină – după cum se exprimă G.G. Antonescu – din care să decurgă toate tezele sistemului pedagogic”, abordat în unitatea sa [Ibidem, p. 210].

Principiul filozofic al „școlii formativ-organiciste” este fundamentat pe valoarea-normă a educației integrale care asigură unitatea dintre abordarea clasică și modernă (evoluționistă” a pedagogiei în prima jumătate a secolului XX. Acest principiu stă la baza construcției scopului general al „sistemului pedagogic de învățământ: „a forma elevii în accepția de a stimula dezvoltarea lor” .

Mijloacele de realizare ale acestui scop general, determinat de principiul filozofic al „școlii formativ-organiciste”, aflat la baza construcției scopului general al sistemului pedagogic, determină: A) Mijloacele de realizare a scopului general al sistemului pedagogic de învățământ, preluate de G.G. Antonescu, de la nivelul culturii; B) tipurile sau modelele de educație.

A. Mijloacele de realizare a scopului general al sistemului pedagogic sunt cele implicate la nivelul conținutului învățământului. Ele sunt preluate de G.G. Antonescu din perimetrul culturii, delimitat la două niveluri de referință, interpretate și valorificate conform teoriei sale pedagogice:

a. *Cultura formativă*, care pune accent pe cerințele interne ale educatului, care reprezintă resursele sale formative de bază (morale, religioase, sociale, intelectuale, profesionale, artistice, fizice etc.), abordate la nivel de „sistem pedagogic” în mod *integrat, organic* sau *organicist*.

b. *Cultura materială*, care „acordă prioritate acumulării de cunoștințe”, impune la nivel de condiții externe, fără a opera o selectare adecvată a acestora în funcție de cele mai importante cerințe interne ale educatului.

B. Tipurile sau modelele de educație sunt identificate de G.G. Antonescu în funcție de ponderea acordată culturii formative (centrată asupra cerințelor interne de dezvoltare a educatului) sau culturii materiale (centrată asupra cerințelor externe de dezvoltare a educației impuse educatului): a) *educația autonomă*; b) *educația eteronomă*.

După cum observă Ion Gh. Stanciu, prin apelul la principiul filozofic al *școlii formativ-organiciste*, G.G. Antonescu „vrea să depășească opoziția educația eteronomă și educația autonomă”. Pe această cale el clarifică în mod explicit problematica dezvoltării ființei umane, în termenii specifici conceptului pedagogic de *educabilitate*, desprins special de Ion Gh. Stanciu, în analiza *diacronică* a operei lui G.G. Antonescu. *Educabilitatea*, constituie astfel, produsul uman „format prin interacțiunea dintre condițiile *interne* și cele *externe*”, inițiată, realizată și perfecționată în cadrul „unui sistem pedagogic echilibrat, care îndeamnă la echilibru” [Idem]

Didactica generală (Teoria generală a învățământului), promovată de G.G. Antonescu, acordă o atenție specială conceptului de *conținut al învățământului*. În spirit herbartian, observă Ion Gh. Stanciu, G.G. Antonescu, susține necesitatea realizării unui „învățământ formativ”, asociat, în mod special, cu studiul „disciplinelor umaniste”, promovată de *pedagogia clasică*. Pe de altă parte, în acord cu deschiderea spre *pedagogia modernă*, *evoluționistă* (Spencer etc.), G.G. Antonescu are în vedere și „factorii care stimulează dezvoltarea educatului prin studiul științelor pozitive”. Corelarea celor două categorii de *conținuturi*, structurate *pedagogic* la nivel de discipline de învățământ este realizată conform concepției sale bazată pe „cultura formativă integrală”, din care „trebuie să rezulte: a) cunoașterea lumii obiective cu ajutorul științelor pozitive” (vezi *științele naturii*) ; b) cunoașterea lumii subiective prin științele umaniste (vezi *științele socio-umane*) ; c) cultivarea capacității de a stabili raporturi logice și cantitative prin studiul logicii și matematicii” (vezi *științele logico-matematice*).

Ion Gh. Stanciu evidențiază *obiectivele specifice* celor trei categorii de științe (ale naturii, socio-umane, logico-matematice) aflate la baza construcției pedagogice a conținutului procesului de învățământ. Ele sunt definite de G.G. Antonescu în termeni apropiați de ceea ce astăzi înțelegem prin noțiunea de *competențe*, care reprezintă dimensiunea psihologică a obiectivelor generale și specifice ale procesului de învățământ [102]. Astfel, „disciplinele umaniste

îndeplinesc rolul de a cultiva *idealul*” ca proiecție a dezvoltării ființei umane pe termen lung; „disciplinele pozitivistice au capacitatea de a oferi *cunoașterea căilor* și *energia* necesare atingerii acestui *ideal*”; disciplinele logico-matematice implică „rolului celui de-al treilea aspect al *culturii formative* – cultivarea capacității de a stabili raporturi logice și cantitative, apropiate întrucâtva de operațiile logico-matematice, definite de psihologul Jean Piaget ca instrumente ale unei gândiri operaționale”. [157, p. 168].

Cultura formativă integrală promovată de G.G. Antonescu, asigură, observă Ion Gh. Stanciu, legătură între *conținutul instruirii* și *metodologia didactică*. La nivel normativ, „cultura formativă integrală se asigură, în primul rând, prin „dobândirea *culturii generale* (cu funcțiile sale formativă și informativă)”.

La nivel *tehnologic*, *cultura formativă integrală*, solicită un al doilea mijloc de realizare care implică „*utilizarea metodelor* capabile să stimuleze activitatea elevilor”.

Metodele didactice / de instruire / de învățământ sunt cercetate de G.G. Antonescu în viziune sau în cheie normativă „formativ-organicistă”. Conform analizei realizată de I. Gh. Stanciu, „în problema metodelor încearcă să depășească două poziții extreme: una care aprecia rolul profesorului ca fiind subordonat metodei, iar alta, care avea în vedere, în mod exclusiv, *spiritul creator al profesorului*” [Idem].

Funcția generală a metodelor de învățământ constă în „asigurarea culturii formative care stimulează activitatea elevilor”. Ele sunt aplicate în raport de specificul fiecărei trepte și discipline de învățământ. G.G. Antonescu le integrează în cadrul unui model pedagogic care pune accent pe: a) *metoda socratică (euristică)*; b) *metoda intuitivă*; c) *metoda practică*. Acest model pedagogic este cel al „*școlii active*, curent răspândit în întreaga Europă, deci și în România de atunci” unde s-a manifestat la nivelul a „trei concepții pedagogice:

a) concepția materialistă care reduce activitatea elevilor la munca manuală, punând, după expresia lui G.G. Antonescu, *realitatea practică mai presus de realitatea psihică, lumea externă mai presus de cea internă, materia mai presus de spirit, utilul mai presus de idei*”;

b) *concepția intelectual-materialistă* care punând pe prim plan activitatea fizică, manifesta înțelegere și pentru rolul ideilor în transformarea lumii înconjurătoare (...) idei, principii, legi „însușite prin învățământul teoretic” puse în practică, inclusiv prin activități manuale;

c) „școala activă integrală care include în noțiunea de activitate nu numai actul material (activitate practică), ci și pe cel psihic (activitatea intelectuală)” [Ibidem, p. 169].

Școala activă integrală concepută ca *model pedagogic eficient* are ca obiectiv general proiectarea „învățământului, numit de G.G. Antonescu „idealist-activ” care acordă prioritate activității psihice în raport cu cea fizică”.

Ion Gh. Stanciu evidențiază originalitatea concepției lui G.G. Antonescu despre educație și învățământ, sintetizată sub formula „școala activă integrală”. Practic, observă Ion Gh. Stanciu, „profesorul bucureștean nu poate fi considerat un reprezentat tipic al *școlii active* așa cum o înțelegeau marii inovatori de la începutul secolului (Dewey, Montessori, Claparede, Decroly, Ferriere)” pentru care activitatea practică (experiența) era principalul izvor de cunoștințe”, tendință care a generat în învățământul românesc proliferarea unui model de educație predominant „manualist”, avansat și ca replică dată treptelor formale herbartiene. G.G. Antonescu reactualizează valoarea modelului herbatian, bazat pe „treptele psihologice” necesare în organizarea și realizarea oricărei lecții în cadrul procesului de învățământ. În cadrul său este stimulat rolul creativ al profesorului care poate interveni în special:

a) **nu** „în mod uniform în toate obiectele de învățământ și nu întotdeauna într-o singură oră de curs, ci în 2-3 ore consecutive”, integrate în ceea ce astăzi definim prin formula de unitate de instruire / învățare;

b) „în introducerea variației în structura lecției, în utilizarea metodelor” în funcție de situația concretă existentă în clasa de elevi și de schimbările inerente în context deschis.

Didactica generală a lui G.G. Antonescu promovează totuși o teorie a procesului de învățământ, elaborată în variantă clasică „pe clase și lecții”, bazată pe „gruparea cunoștințelor sub forma obiectelor de învățământ”. *Modelul* propus de „școala activă”, care are ca scop general proiectarea unui „învățământ activ care nu se poate realiza cu o programă prea împovărată cu un volum prea mare de cunoștințe și cu un număr prea mare de elevi”, necunoscuți de profesori care nu sunt întotdeauna „bine pregătiți”. În aplicarea acestui „model”, G.G. Antonescu apreciază că adoptarea unor soluții care forțează „moda în pedagogie (metoda *centrelor de interes*; metoda *complexelor*, metoda *proiectelor* etc.) nu răspunde speranțelor investite în ele” [Ibidem, p. 170].

Teoria educației morale „pornește de la opunerea a două curente: sistemul *educației libere*, întemeiat pe teza *rousseauistă* a naturii bune a omului, și sistemul educației autoritare, care consideră răul ca fiind înăscut ființei umane”. Soluția propusă este construită în spiritul principiului filozofic al *școlii formativ-organiciste* care tinde spre un echilibru în proiectarea educației de calitate. În acest spirit normativ integrator, „educația liberă este *organicistă*, dar nu și *formativă*; în mod analogic, „sistemul autoritar este *formativ* fără a fi *organicist*”. *Scopul general*, rezultat la nivel de *valoare-normă*, vizează formarea și dezvoltarea *caracterului*

educatului capabil „să preia de la primul sistem ideea de libertate, iar de la al doilea ideea de supunere, de disciplină”. Sinteza celor două sisteme, posibilă în „școala formativ-organicistă” are ca scop general „ideea de disciplină liberă” [Ibidem, pp. 170, 171].

Conceptul pedagogic de „disciplină liberă”, preluat de G.G. Antonescu din pedagogia germană (Fr. W. Foerster) este fundamentat psihologic. El „se întemeiază pe convingerile” care integrează în structura lor de dimensiunea cognitivă – afectivă – volitivă – caracterială a acțiunii eficiente integrată în activitatea de educație morală (moral-religioasă, moral-socială, moral-individuală, moral-civică, moral-juridică, moral-profesională etc.)

Obiectivul general al educației morale – disciplina liberă, este realizat prin formarea-dezvoltarea *convingerilor morale* „care au un triplu caracter: rațional, afectiv și volitiv, antrenând astfel întreaga viața psihică” a educatului. Obiectivele specifice rezultate vizează formarea - dezvoltarea morală a educatului: a) rațională / cognitivă (concepte, axiome, legi, principii, formule etc. – morale); b) afectivă (emoții, sentimente, pasiuni –morale); c) volitivă (efort voluntar – moral). Sub influența pedagogiei germane (Kerschensteiner), G.G. Antonescu raportează conceptul de *caracter moral* la cel de *personalitate morală*. În acord cu *teoria educației morale (civice, politice)* a lui Kerschensteiner, G.G. Antonescu, „consideră caracterul element esențial al personalității” morale, care poate fi formată și dezvoltată pe baza a trei procese formative cumulative, bazate pe: a) autoobservarea comportamentului moral; b) autocritica propriilor acțiuni morale; c) autocreația unor noi conduite morale [Ibidem, pp. 171, 172].

Personalitatea morală proiectată de G.G. Antonescu, implică depășirea critică a celor trei modele identificate în istorie: a) modelul izolat de societare; b) modelul „antisocial” care „într-un fel sau altul tulbură ordinea socială”; c) modelul activ, promovat „în limitele admise în ordinea socială”, care implică promovarea unor idealuri și scopuri strategice noi, afirmate comunitar „fără a tulbura societatea” .

În viziunea lui G.G. Antonescu, „educația morală este strâns legată de educația religioasă, temelie pentru cea dintâi”. În cadrul teoriei sale pedagogice, „religia devine un principiu al educației morale”, bazată pe nu numai pe „cunoașterea și recunoașterea principiilor creștine, ci și pe aplicarea lor în viața socială”.

În plan *normativ*, *educația religioasă* devine un factor pedagogic sau formativ integrator, în măsura în care, pe de o parte, ea „este strâns legată de educația intelectuală”, iar, pe de altă parte, este implicată în perfecționarea educației morale, în condițiile în care aceasta „apelează prioritar la voință” [157, p. 172].

În concluzie, *pedagogia filozofică* a lui G.G. Antonescu, propune o abordare / înțelegere / rezolvare specifică a raportului dintre *teoria* și *practica pedagogică*. În această perspectivă, practica bazată pe experiment, „nu poate aborda decât unele aspecte, de o mai redusă complexitate a fenomenului educativ”. Aceasta nu înseamnă, că în pedagogia sa, G.G. Antonescu, „era cu totul refractar oricărei orientări experimentaliste”. Ea este acceptată în contextul unor cercetări speciale care au în vedere, problematica programelor școlare și a metodelor didactice. Dar și în aceste situații, rezultatele obținute prin metoda experimentală, „trebuie prelucrate în spirit filozofic, în scopul interpretării lor unitare”. [Ibidem, p. 173].

În „*Educație și cultură*” [51], G.G. Antonescu abordează și problematica specifică temelor de politică a educației, analizând, într-un studiu special, „Criza învățământului românesc”, probată prin: a) „modificările prea dese ale legilor învățământului, din tendința spre reformă a celor care se perindau la conducerea ministerului instrucției”; b) contradicția dintre centralizarea administrativă a școlii și descentralizarea pedagogiei .

În concluzie, după cum remarcă Ion Gh. Stanciu, G.G. Antonescu „este primul pedagog român care: 1. „A reușit să îmbine numeroase materiale oferite de predecesorii săi mai apropiați sau mai îndepărtați în timp” pe care le-a integrat „potrivit concepției sale, aspirând la un sistem de educație propriu”; 2. „A construit o școală științifică la București în care s-au format reprezentanți de frunte ai pedagogiei românești interbelice (I.C. Petrescu, I.I. Gabrea, V.P. Nicolau ș.a.); 3. „A permis orientarea discipolilor săi spre direcții noi, potrivit tendinței de diversificare și dezvoltare a disciplinelor pedagogice din acea perioadă” interbelică [157, pp. 173, 174]

Gabriela Cristea, analizează opera lui G.G. Antonescu din perspectiva *pedagogiei istorice*, prin prisma unei *idei* importante în cadrul teoriei generale a educației – reforma învățământului care presupune „articularea ideilor înnoitoare despre educație”, cu referință la finalitățile educației, structura sistemului de învățământ și conținutul procesului de învățământ [89, p. 199].

Cercetarea istorică diacronică a operei lui G.G. Antonescu, permite reconstituirea concepției sale pedagogice în urma „articulării ideilor” despre proiectarea și realizarea unei reforme școlare, în România interbelică. Ca reprezentat al pedagogiei filozofice, profesorul universitar bucureștean consideră că reforma trebuie proiectată pe baza unui *principiu general*, „elaborat după un criteriu bine determinat, nu după impresii de moment și chestiuni de durată”. Citatele utilizate de Gabriela Cristea sunt preluate din cartea lui G.G. Antonescu, *Educație și cultură*, [64], p. 47; [32];[51- care include două studii în plus], [89, pp. 199-207].

Principiul „școlii *formativ-organiciste*” este la baza pedagogiei sale de orientare filozofică. În contextul unei reforme școlare, devine „principiul activismului integral” care fundamentează idealul educației, personalitatea integrală care activează, în sistemul de învățământ, toate resursele psihologice ale elevului, în mod special cele intelectuale.

În partea I a cărții *Educație și cultură*, G.G. Antonescu reforma școlii este analizată din perspectivă istorică și comparată [64, pp. 67-104]. Este evidențiat „caracterul esențial al reformelor școlare înfăptuite în ultimul timp, în diferite țări. care au la bază „două principii aparent opuse”: a) *principiul idealismului pedagogic*, aflat la baza finalităților sistemului de învățământ (idealul educației și scopurile generale) și a „unui *conținut* în care predomină cultura clasică”; b) *principiul realismului pedagogic*, aflat la baza conținuturilor învățământului adaptate la prezent, care „stimulează realizarea unei culturi științifice pozitive, deschisă în direcția educației aplicative” [89, p. 202].

În spiritul pedagogiei filozofice, principiile determină finalitățile sistemului de învățământ: a) idealul educației, formarea integrală, organică, „a omului ca om”; b) scopurile generale privite ca obiective generale ale procesului de învățământ, care urmăresc „asimilarea tuturor treptelor de cultură care permit elevului să se formeze integral prin cultură clasică, umanistă, dar și prin cultură științifică pozitivistă, aplicativă.

Finalitățile educației, așa cum sunt ele definite din perspectiva reformei școlare, determină structurile de organizare ale sistemului de învățământ care condiționează conținuturile instruirii, distribuite pe baza a trei *principii*: a) „circulația liberă a valorilor”, care asigură educația intelectuală, morală, religioasă, profesională, artistică, fizică; b) distribuția adecvată pedagogic „pe ramuri ale învățământului”: primar, gimnazial, liceal; c) legătura între *ramuri*, demonstrată prin faptul că fiecare ciclu pregătește trecerea la un ciclu superior sau deschide cale spre diverse cariere practice” [64, pp. 76-77].

Valoarea unei reforme este dată de „concepția generală care stă la baza tuturor elementelor ce o compun și constituie astfel *rădăcina* din care se dezvoltă deosebitele ramuri ale învățământului” [Ibidem, p. 76]. La acest nivel, G.G. Antonescu evidențiază legătura existentă între „ramurile învățământului” și conținuturile determinate de cultura generală și aplicată, clasică/umanistă și științifică / pozitivistă, promovată conform scopurilor și obiectivelor generale ale procesului de învățământ: 1. Obiectivul formării și dezvoltării elevilor prin cultura generală = învățământul primar (ciclul I, de 4 ani); învățământul secundar: gimnaziul, liceal, profesional; învățământul universitar. 2. Obiectivul formării și dezvoltării elevilor prin cultura profesională = învățământul profesional: școli profesionale de comerț, de agricultură, de meserii ; învățământul universitar: academia comercială, academia de agricultură, politehnica etc.

G.G. Antonescu anticipează, valoarea „curriculumului comun” sau a „trunchiului comun de cultură generală”, necesar ambelor „ramuri” ale învățământului: primar și secundar (gimnazial și liceal). La baza acestuia este „școala primară unitară pentru toți copiii de la sate și orașe, de orice condiție socială (...), care formează temeiul întregului învățământ, atât a celui de cultură generală, cât și profesională” [Ibidem, p. 76]. Este sesizată importanța continuității între „ciclurile școlare” la nivelul „legăturii dintre cultura generală și cultura utilitară (asigurată și în „învățământul primar superior”, unde sunt organizate deja „activități practice”). În învățământul secundar, este subliniată importanța „liceului unitar”, care include și „un an pregătitor” pentru învățământul superior.

Relația problematică dintre *liceu* și *universitate* este analizată de G.G. Antonescu în spirit critic. El se referă, în special, la *bacalaureatul* conceput ca „un examen cantitativ”, aflat în contradicție cu modelul haretian al *examenului de maturitate* (care evalua maturizarea capacităților psihice ale absolventului de liceu). Are în vedere și raporturile rigide existente între *profesorii secundari* (școlari) și profesorii universitari care explică de ce „studenții primului an sunt adesea descurajați din cauza unei mari schimbări de metodă, programă, disciplină” [Ibidem, p. 88]. Soluția propusă de G.G. Antonescu vizează perfecționarea „modalității de pregătire academică a profesorilor secundari chemați să formeze pe viitorii studenți ai *Universității*”. Are în vedere organizarea unei noi instituții – „Școala normală superioară” pentru pregătirea *profesorilor secundari* care trebuie să devină „secție pedagogică universitară”. În cadrul ei, o atenție specială trebuie acordată pregătirii metodologice a profesorilor școlari, necesară pentru formarea și cultivarea capacității de „individualizare a educației” [Ibidem, pp. 94, 95].

O problemă importantă pentru realizarea reformei școlare, identificată de G.G. Antonescu este cea a conducerii eficiente a sistemului de învățământ în condițiile asigurării unei relații optime între „știința pedagogică și administrația școlară” [Ibidem, pp. 168-171]. Situația critică, persistă atunci când „există o opoziție între măsurile pe care le iau organele școlare administrative și principiile științifice” pedagogice. În termenii actuali, ai managementului organizației școlare, este promovat *principiul „spiritului științific necesar în administrația școlară”*, care permite: a) „punerea în fruntea diverselor oficii administrative a unor oameni de știință care nu rămân administratori decât temporar”; b) separarea celor două activități, cea științifică și cea administrativă, acordând unor persoane competente pedagogic sarcina „stabilirii normelor conducătoare pe baze științifice”.

Concluzia, de actualitate, este următoarea – „eficiența conducerii științifice a învățământului, cere pe de o parte „centralizarea îndrumării pedagogice”, iar, pe de altă parte,

„descentralizarea pentru administrația școlară”. La nivel normativ, implică ordonarea raporturilor dintre *centralizarea științifică și descentralizarea administrativă* [89, p. 207; 64, p. 172].

Ion Albulescu îl consideră pe G.G. Antonescu „unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai pedagogiei românești interbelice, cu o mare influență asupra contemporanilor săi”. Orientarea filozofică a operei sale îl plasează pe G.G. Antonescu „pe poziția pedagogiei intelectualiste”, deschisă spre „ideile pedagogiei sociale”, dar și ale „pedagogiei experimentale” [1, pp. 293-294].

„Școala activă” este înțeleasă ca *model pedagogic* consacrat istoric în urma ideilor lansate de „Descartes și Rousseau, mai apoi de Pestalozzi și Diesterweg”. Nu trebuie raportată la „moda care acordă dreptul de suveranitate exclusiv oamenilor noi” – Claparede, Binet, Meumann, care reprezintă psihologia și pedagogia experimentală, integrată în direcția *Educației noi*. G.G. Antonescu respinge tendința de preluare nesistematică și necritică a „ideilor noi” prin care „experimentul apare uneori ca o caricatură a activității normale în școală”, iar „problemele centrale sunt ignorate în favoarea celor periferice” [1, p. 295; 216].

Ion Albulescu evidențiază capacitatea lui G.G. Antonescu de a se raporta la „problemele centrale” ale *educației*, studiate prin mijloacele cercetării fundamentale și istorice, de a elabora o *pedagogie filozofică*, în cadrul căreia sunt valorificate tezele „idealismului clasic”, promovate de Comenius, Locke, Rousseau, Kant, Pestalozzi, Herbart. *Educația* este proiectată pe baza unui principiu filozofic, „școala formativ-organicistă”, care dă și numele pedagogiei lui G.G. Antonescu, elaborată și argumentată, în mod special, în două lucrări, *Pedagogia contemporană* (1935) și *Pedagogia generală* (1930, 1936, 1941, 1943, 1946).

„Școala *formativ-organicistă*” ca „principiu director” este la baza construcției celorlalte concepte articulate în cadrul *pedagogiei generale*:

a) idealul educativ – personalitatea integrală, formată și dezvoltată armonios, „organic”, care ține seama de toate elementele constitutive psihofizice ale ființei omenești”;

b) scopurile generale, propuse pentru școala primară și secundară (gimnazială și liceală) care vizează „formarea spiritului elevului” din punct de vedere intelectual și moral, dar și estetic fizic etc.;

c) programele școlare realizate prin „corelare cu obiectivele învățământului” (raportate la scopurile generale) care trebuie „simplificate prin reducerea conținutului la chestiuni elementare și fundamentale”;

d) sistemul de învățământ construit în acord cu principiul filozofic al „școlii formativ-organiciste” care pune accent pe conexiunile necesare între toate treptele și ciclurile de

învățământ, perfecționat sau reformat în strânsă legătură cu viața, „cu aplicarea principiului Școlii active, a democratizării și a individualizării”. [1, pp. 296-303].

Ion Albulescu, analizează și problema specială, de ordin epistemologic, a statutului pedagogiei pe care G.G. Antonescu o definește (în spiritul viziunii sale filozofice), „ca știință normativă a educației”. Această definiție are în vedere: a) studiul idealului educației și a mijloacelor necesare pentru îndeplinirea acestuia, „pentru determinarea sufletului spre menirea sa”; b) „cunoașterea naturii omenești ” necesară pentru realizarea educației pe baza unui „sistem de principii” aplicate în funcție de specificul fiecărei trepte (primară, secundară etc.), laturi (intelectuală, morală etc.) și forme de „influență” (*intenționată, neintenționată*); c) capacitatea educației de a contribui la dezvoltarea educatului care „înseamnă a desăvârși forțele interne cu care se naște copilul” (*educabilitatea* concepută de G.G. Antonescu în spiritul pedagogiei clasice promovată de Pestalozzi) [Ibidem, pp. 298, 299].

Sorin Cristea și Stanciu Filip analizează „pedagogia filozofică formativ-organicistă” a lui G.G. Antonescu, plecând de la „principiul evoluționismului afirmat în știința secolului XIX”. Pe baza lui este construit principiul *școlii formativ-organice*, argumentat în cartea „*Educație și cultură*” (1928, 1933, 1936, 1972). El are ca scop rezolvarea, cu mijloace normative, a conflictului, persistent în istoria pedagogiei, între „școala informativă” și „școala formativă”. *Școala formativă* are ca scop *formarea spiritului / psihicului* elevului plecând de la condițiile și resursele sale interne, *organice*, abordate global. Ea este opusă școlii informative care întreține educația mecanică, dirijată din exterior către interior (vezi Ion Gh. Stanciu, *Scurtă introducere în concepția pedagogică a lui G.G. Antonescu*) [64; 98, pp. 86, 87].

Prin aplicarea acestui principiu, fundamentat la nivel de filozofie a educației, la toate dimensiunile educației (intelectuale, morale, estetice etc.) pedagogia lui G.G. Antonescu asigură: a) „reconstruirea conținutului învățământului în funcție de *cultura formativă*, superioară celei materiale (care pune accent pe acumularea de cunoștințe)”; b) promovarea unei metodologii subordonată *obiectivelor formative integrale*; c) susținerea „școlii active integrale”, o variantă românească a *educației noi*; d) perfecționarea educației morale la nivelul interdependenței dintre *libertate și autoritate*; e) asumarea unei direcții de dezvoltare a pedagogiei românești interbelice, recunoscută de istorici sub numele de „școala științifică de la București la care s-au format și alți reprezentanți de frunte: I.C. Petrescu, I.I. Gabrea, V.P. Nicolau” [160, p. 133]

Anton Ilica îl integrează pe G.G. Antonescu în „pedagogia identității naționale”. În acest cadru este fixată „prima generație de aur: Spiru Haret, Constantin Dimitrescu-Iași, Simion Mehedinți, G.G. Antonescu, Onisifor Ghibu, Ștefan Bârsănescu, Stanciu Stoian, Dimitrie Todoran”. În acest context istoric extins, între premodernitate și modernitate, „G.G. Antonescu

un pedagogic clasicizant, face tranziția la pedagogia nouă (Șt. Bârsănescu)”. Opera sa pedagogică „reprezintă punctul culminant al asimilării pedagogiei străine și punctul final al influențelor herbartiene în pedagogia românească” [127, p. 93].

Autorul evidențiază ideile-forță ale pedagogiei antonesciene: 1. *Educația abordată global* pe baza „unui singur mare principiu” comparat cu „ceea ce este rădăcina pentru un arbore” = principiul *școlii formativ-organiciste*; 2. *Instruirea* realizată pe baza *educației intelectuale*, concepută în spirit herbartian”; 3. *Educația morală* realizată pe bază de convingere, pe disciplină liberă, nu pe „reprimare și constrângere externă”; 4. *Educația estetică* realizată prin „compatibilizarea sensibilității elevilor cu frumosul”; 5. *Pedagogia contemporană* analizată în funcție de relația existentă între realitatea școlară și principiile educației / instruirii / argumentate în termeni filozofici (de realism / idealism filozofic; 6. Istoria pedagogiei concepută ca sursă a cercetării care i-a permis să devină „întâiul pedagog român modern care a construit o doctrină coerentă românească” [Ibidem, p. 98].

Constantin Cucos analizează pedagogia lui G. G. Antonescu, în funcție de două criterii cu referință la „premisele gândirii pedagogice” și la „concepția pedagogică” [105, pp. 294-298].

Premisele gândirii pedagogice sunt predominant filozofice, necesare ca *temeiuri* conceptuale sau *fundamente normative*, inspirate din pedagogia clasică, „generală”, elaborată de Herbart în Germania în primele decenii ale secolului XIX. Cea mai importantă premisă face apel la ideea directoare conform căreia „pedagogia are nevoie de filozofie pentru a se emancipa, a defrișa orizonturi, a găsi noi căi”.

„Concepția pedagogică” se bazează pe „principiul școlii *formativ-organiciste* care privilegiază, pe de o parte dimensiunea formativă a educației în raport cu cea informativă și, pe de altă parte concepse sufletul omenesc ca un organism viu, care nu acceptă orice influență externă”. Pedagogia lui G.G. Antonescu este „știința care pleacă de la cunoașterea naturii omenești” care trebuie valorificată de *educator* în mod intenționat și *organizat* în raport de „idealul omenirii” și de principiile formative fundamentate filozofic. Autorul „susține clasicismul”, ca valoare formativă superioară adaptată la contextul educației contemporane în cadrul căreia se confruntă realismul individual și social” – „idealismul individual și social”.

Deschiderea practică, „realistă” a pedagogiei filozofice a lui G.G. Antonescu este evidentă în zona educației morale, dar mai ales a didacticii. „Pedagogul român militează pentru formarea unei culturi generale ce se constituie din totalitatea valorilor din domeniul științelor pozitive, ale literaturii, artei, economiei etc., dar și pentru structurarea unei culturi profesionale” [Ibidem, p. 295]. În spirit herbartian, G.G. Antonescu „identifică didactica cu teoria educației

intelectuale, tratând în cadrul acestei componente de educație toate aspectele procesului de învățământ” [134, p. 2; 207].

1.3. Stadiul actual al cercetării cu referire la Studiul introductiv a lui Ion Gh. Stanciu

Stadiul actual al cercetării este fixat de Ion Gh. Stanciu în **Studiul introductiv** la cartea *Educație și cultură* (1972), intitulat „Scurtă introducere în concepția pedagogică a lui G.G. Antonescu” [64, pp. 3-4; 138, pp. 38-40].

Ion Gh. Stanciu realizează inițial o caracterizare generală a lui G.G. Antonescu: autor al unei teorii a educației elaborată de pe poziția unui discurs academic universitar, considerat „ cel mai reprezentativ pedagog din perioada dintre cele două Războaie Mondiale, prin operele clasice, analitico-sintetice publicate: *Istoria pedagogiei*, 1927, *Pedagogia generală*, (1930;1936,1941,1943,1946) *Educație și cultură* (1928,1933,1936,1972), *Pedagogie contemporană* (1935) [64, pp. 3-4].

Este subliniată formarea universitară și postuniversitară solidă a marelui pedagog: studii universitare și doctorat în filosofie la *Universitatea* din Leipzig (cu Wundt), specializare în pedagogie la *Universitatea* din Berlin (cu Fr. Paulsen) și la *Universitatea* din Jena (cu Rein). Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu este fundamentată istoric și filosofic prin lectura unor mari personalități din spațiul cultural german: Kant, Goethe, Schiller, Herbart, Foerster. Filosofia este considerată indispensabilă în domeniul pedagogiei pentru construcția conceptelor și principiilor din domeniul educației și învățământului. G.G. Antonescu este considerat reprezentant al *pedagogiei filozofice normative*, construită în jurul principiului *școlii formativ-organiciste*.

Clasicitatea autorului nu exclude deschiderea spre „științificizarea” pedagogiei care poate fi realizată nu doar pe bază experimentală ci și prin fundamentarea sa filosofică, psihologică, etică, sociologică. „*Pedagogia nouă* este abordată în două studii: *Moda în pedagogie și Pedagogia trecutului față cu noua pedagogie*, incluse în volumul *Din problemele pedagogiei moderne* (1923). Nu este respinsă, ci criticată pentru caracterul său „exclusivist” care propune moda (cu snobism), întreținând un libertinaj pedagogic și un activism unilateral. Soluția propusă de G.G. Antonescu proiectează *școala activă integrală* preconizată în pedagogia clasică de Pestalozzi (la nivel de activism didactic intelectual și volitiv) și de Herbart (prin activismul psihologic al metodelor didactice și al treptelor formale ale lecției). Emanciparea și dezvoltarea pedagogiei în direcția științificării sale nu exclude filosofia ci o presupun. „Fără filozofie - observă Ion Gh. Stanciu - știința pedagogică nu ar putea să-și stabilească nici scopurile și nici mijloacele. Ea nu se poate întemeia doar pe metodă pentru a nu deveni sclavul acesteia.”[Idem]

Construcția unei pedagogii științifice poate fi realizată nu doar prin apelul la metodele experimentale, ci pe baza unui principiu fundamentat filosofic, care poate fi argumentat: psihologic, etic, sociologic, antropologic. Acest principiu este prezentat „într-o formulare lapidară ce se cere explicată: *școala formativ-organicistă*.” [64, p.10]. *Școala formativă* are ca scop formarea spiritului elevului prin actualizarea potențialului său psihic. Este opusă „*școlii informative* care pune accent pe memorarea mecanică a unui volum mare de cunoștințe.” *Educația organicistă* se opune „educației mecanice”, care consideră că procesul de formare al omului se realizează din afară către înăuntru. Sistemul pedagogic conceput de G.G. Antonescu pe baza principiului *școlii formativ-organiciste* reprezintă în analiza făcută de Ion Gh. Stanciu „o expresie a optimismului pedagogic” (Idem).

Pedagogia lui G.G. Antonescu este fundamentată filozofic conform unui principiu fundamental, argumentat psihologic, care susține o concepție echilibrată despre **educație** ca obiect de studiu specific al pedagogiei). Ion Gh. Stanciu semnalează faptul că G.G. Antonescu „evită două extreme: încrederea exagerată în atotputernicia educației și negarea puterii acesteia”. Educația organică, armonizează influențele, formele externe cu cerințele naturii individuale. Ea trebuie să fie studiată de fiecare profesor prin fișa de caracterizare psihopedagogică, pe care G.G. Antonescu o susține încă din anul 1923, în cartea *Din problemele pedagogiei moderne*. [64, op cit.,p.11]. Un al doilea concept important *educabilitatea* este strâns legat de *educația organică* dependentă de cunoașterea potențialului nativ individual fiziologic și psihologic (ereditatea), dar și de influențele sociale, culturale, biografice, externe (mediul - ca factor al educabilității).

Ion Gh. Stanciu evidențiază și alte concepte pedagogice promovate în mod direct sau indirect de G.G. Antonescu în opera sa: a) *sarcina școlii sau funcția sa generală* = „a forma elevii și numai în al doilea rând, a informa”; b) *scopul general al educației* definit în spirit psihologic herbartian = „a forma caracterul”; c) *educația morală* definită în spirit herbartian (dobândirea virtuții) cu valorificarea concepției moderne a lui Foerster = educația liberă bazată pe disciplina asumată, bazată pe autoritatea principiilor; d) *conținutul educației morale* = îmbină trei categorii de valori psihologice: intelectuale, cognitive (noțiuni morale), afective (sentimentele morale) și motivaționale (convingerile morale); e) *metodele* sau modalitățile de realizare a educației morale = supravegherea, pedeapsa, recompensa, exemplul.[64, op. cit. p 12-18].

O contribuție importantă a lui G.G. Antonescu analizată de I. Gh. Stanciu este cea referitoare la definirea laturilor, dimensiunilor sau conținuturilor generale ale educației:

A. Educația morală. Scop general = formarea convingerii morale, o sinteză între trei categorii de „elemente raționale, afective și voliționale”. Se realizează prin strategii de autoobservare, autocritică și autocreație care stimulează formarea personalității morale „care se caracterizează prin două note distincte „idealism și energie”. valorificate într-un cadru social determinat istoric.[64, op cit,pp.18-19].

B. Educația intelectuală. Scop general, în acord cu *principiul școlii formativ-organiciste* = „cultura formativă integrală” realizată prin „dobândirea culturii generale și utilizarea metodelor capabile să stimuleze activitatea elevilor”. [Ibidem, p 20]. Realizarea sa implică rezolvarea a trei categorii de probleme: a) *condițiile psihologice*: primirea cunoștințelor – păstrarea și reproducerea acestora – prelucrarea lor; b) *condițiile pedagogice* de organizare a materiei școlare în programele școlare, așezate în orarul școlar; c) *condițiile didactice* rezolvate prin metodele propuse (metoda socratică sau euristică, metoda intuitivă, metoda practică, a lucrărilor practice) – [Ibidem, op. cit., pp 21-22].

Educația intelectuală este implicată predominant în activitatea de instruire în organizarea lecțiilor pe trepte psihologice, apropiate de cele herbartiene: pregătirea apercetivă, expunerea datelor concrete, asociația lor, generalizarea noțiunilor, aplicarea lor. Ele sunt numite de G.G. Antonescu, trepte psihologice. Principiile care trebuie să ordoneze instruirea „la baza învățământului” sunt: principiul individualizării, principiul democratizării, principiul naționalizării, principiul moralizării. [Ibidem, pp. 25-26]

C. Educația estetică. Scop general = formarea organicistă prin „o anumite elevație morală” pe care o generează în școală receptarea operei de artă. Este zona în care G.G. Antonescu este deschis și spre metoda psihanalitică, importantă „pentru cunoașterea cât mai completă a elevilor în scopul individualizării procesului instructiv-educativ” [Ibidem, pp 27-28]

D. Educația religioasă. Scop general = activizarea gândirii morale a elevilor și a profesorilor, pentru avansarea unor modele preluat de istorie „de la primii creștini, la oamenii de știință din epoca Renașterii” [Ibidem, pp. 40-41]

Studiul introductiv a lui I. Gh. Stanciu concluzionează asupra faptului că „prin sistemul educativ a lui G.G. Antonescu, pedagogia românească dintre cele două Războaie Mondiale a făcut un însemnat pas înainte” în plan epistemologic, istoric și teoretic. La acest nivel este remarcată cercetarea care a fundamentat istoria doctrinelor pedagogice moderne, „*Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*”, 1927. G.G. Antonescu sesizează valoarea istorică, dar și teoretică a unei astfel de cercetări care asigură deschiderea spre problematica largă a politicii educației, domeniu în care este analizată relația în *Educație și cultură* [32, 51/ ediție adăugită cu două studii;64]. La acest nivel sunt abordate probleme

speciale care oferă „sugestii” și pentru școala epocii noastre: criza sistemului de învățământ (pedagogică, economică, morală, culturală); relația dintre „principiile de reformă școlară și legislația școlară”; problema dezvoltării teoriei și a cercetării pedagogice într-un cadru organizat special „Institutul Pedagogic Român”. [Ibidem, pp 30-40; 206]

Stadiul actual al cercetării operei lui G.G. Antonescu este cel mai bine evidențiat de I. Gh. Stanciu în *Științele Educației. Dicționar Enciclopedic, vol. I.* [138, pp.38-40]. Sunt avansate următoarele concluzii: 1) Exponent al pedagogiei clasice filozofice, bazată pe principiul școlii formativ-organiciste care asigură deschiderea spre „educația nouă”; 2) *Principiul școlii formativ-organiciste* fundamentează concepția sa despre educație, în general despre educația intelectuală, morală și estetică și în mod special bazate pe „actualizarea potențialului psihic al educatului”; 3. *Teoria educației și a învățământului* are în vedere cultura formativă integrală bazată pe două teze pedagogice: a) „școala formativă opusă școlii informative”; b) formarea organicistă raportată la psihicul uman conceput „ca un organism viu” care subordonează condițiile externe, condițiilor interne; 4. *Educația intelectuală* concepută în spirit herbartian ca *teorie generală a învățământului*, adaptată la cerințele noi ale *școlii active integrale*; 5. *Educația morală* inspirată din teoria lui Foerster realizată prin instruire și îndrumare morală pe baza unor principii morale, care pun accent pe formarea convingerii fundamentată psihologic (rațional, afectiv, volitiv), susținută procesual (autoobservarea, autocritica și autocreația); 6. Pedagogia generală deschisă spre problematica reformei învățământului și a conducerii sistemului de învățământ care a influențat legislația școlară a învățământului primar (1924) și a învățământului secundar (1928); 7. Metodologia de cercetare pedagogică bazată pe: a) ideea „elaborării unei teorii pedagogice extrase din realitățile proprii spiritualității poporului nostru”; b) „principiile general valabile în știința educației aplicabile la nivel general și specific (educația intelectuală, morală, estetică); c) soluțiile necesare pentru rezolvarea problemelor specifice școlii românești raportate la valorile clasice, dar și la metodele noi, adaptabile la practica învățământului dincolo de orice modă trecătoare; 8. Lider spiritual în jurul căruia „s-a construit *școala științifică de pedagogie* din București, care i-a cuprins pe cei mai apropiați dintre discipolii săi: I.C Petrescu, I.I. Gabrea, V.P. Nicolau, Al. Trifu, Anghel Manolache.” [Ibidem, p 40].

1.4 Concluzii la capitolul I

În cadrul acestui prim capitol am urmărit:

- Evidențierea unor elemente și componente semnificative din viața și opera pedagogului George G. Antonescu (1882-1953);

- Evaluarea istorică a operei pedagogice din perspectivă: a) *sincronică*, raportată la stadiul cercetării în epoca modernă interbelică; b) *diacronică*, raportată la stadiul cercetării în epoca postmodernă, contemporană, dezvoltat în acord cu cerințele paradigmei *curriculumului*.

- Stadiul actual al cercetării cu referire la *Studiul introductiv* a lui Ion Gh. Stanciu, la cartea *Educație și cultură* (cu referință la ediția a III-a din 1936, reprodusă parțial în ediția a IV-a, din 1972) și în *Științele Educației. Dicționar enciclopedic vol. I*, 2007, pp.38-40.

Viața și opera pedagogului G.G. Antonescu este un exemplu de spirit academic remarcabil prin forța creației sale științifice, afirmată în epoca interbelică, în mediul universitar și în societate. Născut la 23 noiembrie 1882, în localitatea Antonești, județul Teleorman, George G. Antonescu a urmat cursurile școlii primare și secundare în București. Studiile filosofice și pedagogice le face în Germania, la *Universitatea din Leipzig*. G.G. Antonescu a fost considerat un adevărat lider și animator a *mișcării de idei pedagogice* afirmată sub genericul „Școala de la București”. A fost profesor la *Universitatea din București* (1908 - 1947) și a contribuit decisiv la formarea unor personalități importante ale pedagogiei românești interbelice: I.C. Petrescu și Iosif Gabrea. A fost inițiatorul și directorul *Institutului Pedagogic Român*, membru în colegiu de redacție al Revistei Generale a Învățământului (între 1912-1941), inspector general al școlilor normale (1919), director al *Secției Pedagogice Universitare*, organizată la *Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale* din București. Profesorul George G. Antonescu a rămas consecvent idealului universitar al cercetării fundamentale a educației, urmărit pe tot parcursul vieții din perspectivă filozofică și psihologică. A fost ancorat în viața societății, ceea ce explică și studiile sale, care rezistă în timp, până în zilele noastre, cu teme majore din domeniul politicii educației, cu deschidere spre managementul școlar, spre problematica reformei învățământului românesc în perioada interbelică.

Evaluarea istorică a operei pedagogice a lui G.G. Antonescu, extrem de complexă ca desfășurare istorică, am realizat-o în funcție de două *modele* de cercetare pedagogică fundamentală, istorică, afirmate la nivel de *strategie de investigație sincronică și diacronică*:

a) Modelul de cercetare fundamentală promovat *istoria pedagogiei*, bazată pe analiza liniară, cumulativă, sumativă, din perspectivă *cronologică*;

b) Modelul de cercetare fundamentală promovat de *pedagogia istorică*, bazată pe analiza ideilor pedagogice, din perspectivă *epistemologică* (a *teoriei pedagogice*).

Perspectiva cronologică tipică istoriei pedagogiei ne oferă premisele pentru analiza operei pedagogice a lui George G. Antonescu. În această ordine am evidențiat lucrările semnificative pentru dezvoltarea pedagogiei centrate asupra conceptelor fundamentale care

definesc *obiectul de studiu specific* (educația, instruirea, învățământul) și *metodologia de cercetare specifică*, în evoluție istorică.

Perspectiva pedagogiei istorice ne oferă premisele pentru analiza epistemologică a operei pedagogice a lui G.G. Antonescu. Am avut în vedere *istoria unei / unor idei pedagogice semnificative epistemologic*, evidențiind contribuția lui G.G. Antonescu la construcția pedagogiei ca domeniu specializat în studiul educației, abordat la nivel unitar, „*formativ-organicist*”, deschisă *metodologic* spre aprofundarea mai multor dimensiuni – educația, instruirea, învățământul – care solicită „gândirea pedagogică”.

Metodologia de cercetare istorică sincronică și diacronică, este aplicată la opera lui G.G. Antonescu cu accent pe metoda *hermeneutică a analizei de text*, necesară pentru a evidenția actualitatea unor idei care pot fi valorificate critic și în sistemele de învățământ din epoca modernă și contemporană.

În analiza operei pedagogice din perspectiva sincronică am apelat la autori contemporani cu G.G. Antonescu: **Grigore Tabacaru și Constantin Moscu; Ștefan Bârsănescu (1936); Iosif I. Gabrea; Nicolae Bagdasar, Traian Herseni și Ștefan Bârsănescu (1941)**. În ansamblul său, opera pedagogică a lui G.G. Antonescu este considerată de contemporanii săi, „destul de bogată și în general, foarte îngrijit redactată”.

În analiza istorică a operei pedagogice din perspectiva diacronică am apelat la cercetările realizate de: **Ștefan Bârsănescu, Ermona Zaharian, Stanciu Stoian, Constantin Georgiade, Ion Gh. Stanciu, Sorin Cristea, Gabriela Cristea, Ion Albușescu, Anton Ilica, Constantin Cucuș**. Ele probează valoarea operei lui G.G. Antonescu, confirmată în acord cu evoluțiile, înregistrate în pedagogia modernă și contemporană în a două jumătate a secolului XX, în special, după anii 1960-1970. Cercetarea istorică diacronică, permite reconstituirea concepției pedagogice a lui G.G. Antonescu în urma „articulării ideilor” despre reforma școlară, în România interbelică.

Stadiul actual al cercetării cu referire la analiza lui Ion Gh. Stanciu este fixat în *Studiul introductiv* la cartea *Educație și cultură* (1972). Am evidențiat aprecierea autorului cu referință la „sistemul educativ a lui G.G. Antonescu” afirmat în pedagogia românească interbelică. „Un însemnat pas înainte”, *epistemologic*, este asigurat prin cercetarea despre „*Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*” (1927), care oferă analiza și „sugestii” importante cu privire la: criza sistemului de învățământ (raportată la cea economică și morală); principiile de reformă și de legislație școlară; „progresul social prin culturalizare” argumentat istoric; dezvoltarea teoriei pedagogice într-un cadru organizat special („*Institutul Pedagogic Român*”).

Construcția unei pedagogii științifice este realizată, pe baza unui principiu fundamentat filosofic, *școala formativ-organicistă*. În analiza autorului pe care am aprofundat-o, este evidențiată: opoziția dintre „școală formativă” implicată în *dezvoltarea gândirii* și „școala informativă” centrată pe memorarea mecanică a cunoștințelor: calitatea *educației organiciste* bazată pe valorificarea tuturor resurselor psihologice interne ale elevului „o expresie a optimismului pedagogic”. Pe fondul studiului analizat am subliniat conceptele pedagogice promovate de G.G. Antonescu în opera sa: ***educație, educabilitate, sarcina școlii sau funcția sa generală; scopul general al educației; educația morală; metodele de realizare*** a educației, conținuturile sau dimensiunile generale ale educației: ***morală; intelectuală; estetică; religioasă***.

În cercetarea noastră am fixat stadiul actual al analizei operei lui G.G. Antonescu sintetizat de I. Gh. Stanciu în *Științele Educației. Dicționar Enciclopedic, vol. I*. Pe acest fond am reconstituit liniile principale care definesc personalitatea lui G.G. Antonescu: a) elaborarea conceptelor referitoare la educație (ideal, principii, dimensiuni, metode) pe baza valorilor pedagogiei clasice; b) promovarea principiului școlii formativ-organiciste, ca fundament al pedagogiei filozofice normative; c) deschiderea spre problematica reformei și a conducerii sistemului de învățământ; d) afirmarea ca lider al „*Școlii pedagogice de la București*”, în care sunt integrați cei mai apropiați discipoli: I.C. Petrescu, I.I. Gabrea, V.P. Nicolau, Al. Trifu, Anghel Manolache.

2. DIMENSIUNEA EPISTEMOLOGICĂ A PEDAGOGIEI LUI G.G.

ANTONESCU

Prin dimensiune epistemologică avem în vedere construcția și corelarea conceptelor pedagogice fundamentale care definesc și analizează obiectul de studiu specific pedagogiei, metodologia de cercetare specifică pedagogiei ca știință și normativitatea (legile și principiile pedagogiei). Avem în vedere conceptele pedagogice fundamentale (denotative, metodologice, normative) promovate de cele trei ramuri principale ale Pedagogiei – *Fundamentele pedagogiei*, *Didactica generală*, *Teoria educației* – pe care le putem reconstitui în condițiile în care vom cerceta istoric, în perspectivă diacronică, **Pedagogia generală** elaborată de G.G. Antonescu (1930, 1936, 1941, 1943, 1946).

Tabel 2.1 Pedagogia generală

PEDAGOGIA GENERALĂ = știință specializată în studiul „educației integrale” realizat pe baza a trei discipline pedagogice de bază:		
1. Fundamentele pedagogiei / Introducere în pedagogie	2. Teoria educației intelectuale. <i>generală</i> = Teoria învățământului (<i>formativ</i>)	3. Teoria educației: morale, estetice, fizice; sociale

Cercetarea *istorică – diacronică* pe care o inițiem are ca obiect de studiu principal *Pedagogia Generală* a lui G.G. Antonescu [59] elaborată în spirit herbartian în măsura în care include: 1. „Probleme introductive” cu referință la *Fundamentele pedagogiei*, argumentate prin definirea și analiza unor concepte de bază: educație, pedagogie, educabilitate, idealul educației, metodele de cercetare, principiile educației (fundamentate filozofic); 2. Teoria educației intelectuale, cu referință la *Teoria generală a învățământului (Didactica generală)*, argumentată prin definirea și analiza unor concepte de bază: programele școlare: sintetice (planul de învățământ) și analitice (programele școlare anuale), metodele învățământ, lecția, predarea, învățarea / din perspectivă psihologică; normativitatea educației intelectuale / procesului de învățământ; 3. Teoria educației, cu referință la conceptele care definesc și analizează educația morală, educația practică educația estetică, educația religioasă.

În condiții de *cercetare pedagogică fundamentală*, *cercetarea istorică diacronică* valorifică *resursele epistemologice* pe care le oferă *cercetarea pedagogică teoretică*, necesară pentru elaborarea și stabilizarea conceptelor de bază ale domeniului, denotative, normative și metodologice [103, pp.102-109]

2.1. Fundamentele pedagogiei sunt concepute de G.G. Antonescu, la fel ca Herbart, în partea I a tratatului de *Pedagogie Generală*, unde este propus titlul de „Introducere în studiul pedagogiei”. Această denumire va fi adoptată ulterior în manualele de pedagogie predate în școlile normale și în facultăți în toată perioada interbelică, dar și după anii 1950-1960, până spre sfârșitul secolului XX.

Introducerea pe care o propune de G.G. Antonescu definită generic prin formula „Probleme introductive”, deschisă de un studiu cu valoare normativă și programatică specială – „Școala care ne trebuie. Școala formativ-organicistă” [59, pp. XV-XXX]. În acest studiu G.G. Antonescu promovează „concepția fundamentală” a *pedagogiei generale*, pe fondul clarificării relației dintre *problemele globale* (abordate de *pedagogia generală*) și „problemele speciale”, de natură practică (bacalaureatul; anului pregător, în liceu sau universitate). La acest nivel, „problemele speciale nu trebuie considerate izolat întrucât fac parte dintr-un tot unitar care este organismul învățământului”; ele nu pot fi soluționate niciodată „până nu vom stabili principiile fundamentale care trebuie să stea la baza învățământului de toate gradele” [59, p. XV].

Pedagogia Generală a lui G.G. Antonescu este construită ca *pedagogie normativă* construită în acord cu un set de „principii mari care stau la baza învățământului”.

Educația, în general și *învățământul*, în special trebuie subordonate unui „principiu fundamental” pe care G.G. Antonescu îl definește sub formula „școala formativ-organicistă”. Este motivul pentru care *pedagogia generală* a lui G.G. Antonescu trebuie plasată în curentul *pedagogiei filozofice normative*, fundamentat epistemologic, dezvoltată pe baza „*principiului școlii formativ-organiciste*”, [vezi 158, p. 95].

Principiul școlii formativ-organiciste

Este abordat din perspectivă filozofică, *normativă*. La nivel epistemologic, în contextul pedagogiei generale, „pentru a înțelege acest principiu trebuie să lămurim două noțiuni: formativ și organicist” [59, p 16(vezi pp. 16-18)].

1. Noțiunea de *formativ* este opusă noțiunii de școală, „cu un caracter mai mult informativ care caută să transmită elevilor un quantum de material cultural de diferite categorii, științific, moral, estetic, religios ș.a.m.d. independent de efectul pe care îl va produce ulterior asupra spiritului elevului”. „Școala formativă este cea care își propune să formeze spiritul elevului, să actualizeze potențialul psihic pe care îl găsește în natura individuală a elevului” [Ibidem pp.16-17].

2. Noțiunea de *organicist* are în vedere efectul educației realizată în *școala formativ-organicistă* – „a forma o substanță vie, un organism viu”. *Școala organicistă* are în vedere problema, epistemologică și psihologică, a raportului dintre condițiile interne și externe ale

educației, rezolvată dacă *Educatorul*: a) cunoaște condițiile interne care dau viață și rezistență unui organism viu, adaptabil la mediul extern; b) valorifică adecvat aceste *condiții externe* „subordonate unor condițiuni interne indicate de însuși organismul cărui ne adresăm – sufletul individual al elevului” [59, p. 17].

Principiul școlii formativ - organiciste constituie un principiu cu valoare de axiomă, care va influența construcția întregului tratat de *Pedagogie generală*. În partea I a *Pedagogiei Generale* „*Introducere în pedagogie. Probleme introductive*” este definit *principiul școlii formativ - organiciste* la nivel de concept fundamental. El va fi aplicat în partea a II-a „Educația intelectuală” (*teoria învățământului sau didactica generală*) și în partea a III-a, Teoria Educației cu referință la educația morală și la educația estetică, dar și la ceea ce G.G. Antonescu înțelege prin *educație socială* „determinată de elementele psihologice datorite tradiției, rasei, obiceiurilor și limbii, care leagă pe indivizii aceleiași națiuni între ei și în mod organic cu deschidere spre toate valorile universale” [41, p. 28].

Fundamentele pedagogiei pot fi identificate în studiile pe care G.G. Antonescu le-a dedicat filozofiei germane contemporane în faza formării sale ca pedagog, după susținerea titlului de doctor în filozofie la Universitatea din Leipzig. [3]. G.G. Antonescu preia tendința de a unifica, a sistematiza cunoașterea, afirmată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, completată în a doua jumătate a secolului XIX de „tendința de a specializa” în cadrul căreia „analiza este preferată sintezei” [3, p.4].

G.G. Antonescu nu neglijează importanța științelor pozitive aflate în ascensiune, dar critică „predominarea acestora asupra științelor speculative.”[3, p. 5]. Prin valorificarea metodei dialectice (Hegel), G.G. Antonescu sesizează limitele filozofiei speculativ-idealiste „care face imposibilă orice legătură între experiență și rațiune”. [Ibidem, p. 7]. De la filozofia kantiană preia ideea construcției critice a realității, utilă în condițiile, în care, în viziunea marelui filozof „cunoașterea absolutului este imposibilă” [Ibidem, p. 12]. Ca student la Leipzig, al marelui filozof și psiholog Wilhelm Wundt, valorifică *tezele* acestuia, din perspectivă epistemologică: 1. Drepturile științelor empirice trebuie recunoscute „fără însă a nesocoti drepturile speculației metafizice”; 2. Rezultatele „științelor pozitive trebuie unite într-un sistem complet și aprofundat”, singura cale prin care putem depăși domeniul empiric; 3. Filozofia rămâne importantă ca „știința generală care unește într-un sistem lipsit de contradicție cunoștințele mijlocite de științele speciale.”; 4. Problema fundamentală în „teoria cunoștinței” este cea kantiană a raportului dintre *fenomen* – realitatea empirică – și *lucrul în sine*.”[Idem, pp. 129-130]; 5. Dezvoltarea psihologiei pe bază filozofică este realizată la nivelul a două teorii importante, care vor influența evoluția pedagogiei: a) „teoria facultăților psihice care împarte

sufletul în trei regiuni fundamentale: a ideilor, a sentimentelor și a voinței.” b) teoria intelectualistă din care derivă toate fenomenele sufletești (psihice), din sentimentele și actele de voință în idei, din elemente intelectuale. [125, pp.134-135]

Fundamentele filozofice ale pedagogiei

Sunt analizele într-un tratat de „*Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*” (1927) care avansează următoarele teze: „I. *Pedagogia timpului nostru* este rezultatul unei evoluții; II. *Cunoașterea acestei evoluții* este necesară întregii noastre activități pedagogice, atât din punct de vedere teoretic cât și practic; III. *Valoarea pedagogiei trecutului* trebuie evidențiată în orice context, în argumente speciale „contra celor care o contestă”. [28, p.3; vezi pp. 3-15] . Ele sunt fixate prin analiza operei unor pedagogi reprezentativi (Locke, Comenius, Rousseau, Pestalozzi, Diestreweg, Froebel), dar și a unor filozofi celebri (Kant, Spencer) și a unor mari scriitori germani (Goethe, Schiller).

„**Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Locke**” are în vedere resursele formative pe care le oferă teoria cunoașterii și concepția etică sau morală, aplicată la nivel de sistem de educație și de învățământ. [Idem, p. 58]

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Comenius are în vedere „principiul filozofic care stă la baza *pansofiei*: a) Arta și știința își găsesc *ideile* în natură; b) Natura le dobândește de la Dumnezeu și le obiectivează; c) Dumnezeu le are în sine însuși.”. Într-o formulă sintetică, de ordin normativ, „ideile se găsesc în original la Dumnezeu obiectivate în natură, în copie, în știință.” [28, p. 129]

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Rousseau este raportat la „*caracterele* esențiale ale filozofiei franceze din veacul al XVIII: a) revoluționar, când filozofia se opunea stării existente în biserică, școală, stat (Voltaire); b) intelectualist (enciclopediștii); c) *materialist* Locke: Condillac, LaMettrie, Helvetius) [Ibidem, p. 204 - vezi pp. 202-204]

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Kant este „răspândit în scrierile filozofice, în special în cele cu conținut moral”. Cursul „Despre pedagogie” este privit cu rezerve de G.G. Antonescu care nu crede în autenticitatea sa. Este interesat prioritar „de acele principii de educație care sunt în armonie cu doctrina filozofică a lui Kant” [Ibidem, pp. 241-242]. Se raportează la trei probleme filozofice importante și din perspectivă pedagogică: a) educația morală, dependentă de legea morală „pe care Kant o impune ca o formă necesară tuturor actelor de voință”, prezentată ca imperativ categoric: „Lucrează astfel încât norma acțiunii sale să poată deveni o lege a activității omenești în genere”. [28, p. 244]; b) formarea și dezvoltarea voinței morale = obiectiv general al educației morale, care tinde spre virtutea absolută, expresia legii morale urmărește să „triumfe în noi moralitatea asupra fericirii personale, virtutea asupra

egoismului.” [28, p. 249]; c) mijloacele educației înseamnă „a face să pătrundă sufletul nostru de legea morală”.

Metodologia educației morale se bazează pe: a) obișnuirea elevilor de a judeca acțiunile omenești din punct de vedere al legii morale, eliminând utilitarismul; b) concentrarea atenției elevului „asupra acțiunilor povestite prin care legile morale servesc ca mijloc care va forma centrul interesului elevului”; c) corelarea celor două stadii ale educației morale, rațiunea morală și voința morală; d) satisfacerea aceluși interes teoretic prin care „vom mări intensitatea respectului față de legea morală”. [Ibidem pp. 249 – 257]

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Pestalozzi este raportat la „curentul luminării poporului” (Basedow, Diderot, Helvetius) care promovează: a) atotputernicia rațiunii cu accent pe educația intelectuală; b) moralitatea care susține virtutea, dar și filantropismul; c) eliberarea de sub tutela autorității și a prejudecăților; d) promovarea adevărului fundamental că oamenii sunt egali de la natură, urmărind idealul neumanist al iubirii și al credinței (H. Humbolt).[Ibidem, pp. 310-319].

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Diesterweg (directorul Școlii Normale din Berlin, considerat „urmașul direct al lui Pestalozzi”) se bazează pe următoarele concepte: 1. *Educația* conform naturii abordată psihologic în trei faze: intuiția, memoria și imaginația, judecata logică; 2. *Instruirea* bazată pe metoda socratică realizată prin două forme de dialog: examinatoare și euristică (socratică propriu zisă); 3. *Normativitatea educației* – „principiul culturii formale și al intuiției” (tregerii de la intuiție la noțiune); 4. *Organizarea școlară* în „școala populară” care trebuie: a) să dea o cultură umanitară, în limitele impuse de interesele naționale”; b) să fie instituție de stat comună tuturor claselor sociale și confesiunilor”; c) să fie realizată de „educator/învățător format în școala normală”.

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Froebel este argumentat pe baza următoarelor teze: 1. *Jocul* este activitatea de bază, în *grădinile de copii*, instituții specializate; 2. *Intuiția*, principiul fundamental preluat de la Pestalozzi care trebuie realizat prin toate simțurile; 3. *Principiul intuiției* este integrat în sistemul principiilor alături de principiul legăturii între intuiție și activitatea practică și de principiul activității [Ibidem, pp. 414-415].

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Herbart este fixat de G.G. Antonescu la trei niveluri de referință: 1. *Metafizica* preluată de la Kant, abordată în spiritul unui realism aflat la baza psihologiei și moralei (eticii sale); 2. *Psihologia* care pune accent pe reprezentări din care derivă toate celelalte fenomene (sentimente, voință); 3. *Morala (etica)* bazată pe cinci idei morale: „libertatea internă, perfecțiunea, bunătatea, dreptatea, recompensa”. [28, pp. 428-444].

Fundamentul filozofic al pedagogiei lui Spencer [28, pp.494-501] se bazează pe următoarele idei: 1. Incognoscibilitatea absolutului care trebuie acceptată cu consecințe importante în proiectarea educației; 2. Conceperea relației dintre religie și știință plecând de la baza lor comună „care nu poate fi o lege științifică sau o dogmă religioasă, ci adevărul cel mai general și mai abstract, adevărul ultim” [Ibidem, pp.194-195]; 3. Procesul gândirii „constă în raportul de deosebire, asemănare, opoziție a obiectelor gândirii”, în evoluție care implică trecerea „de la o stare *incoerentă* la una mai *coerentă*”; de la o stare *omogenă* la una *eterogenă*”; 4. Viața, continuă adaptare, „*indirectă*, pe calea selecției naturale” și „*directă*, care constă în modificări ale funcțiilor unui organism, provocate de influența mediului, care determină cu timpul o transformare a structurilor organelor corespunzătoare.”; 5. Psihologia dezvoltată în două ramuri – psihologia subiectivă, care se ocupă de studiul fenomenelor sufletești și psihologia obiectivă – o ramură a biologiei; 6. Etica, care studiază actele morale deosebite de prin faptul că au mai multă concentrare, diferențiere și determinare, decât celelalte acte umane.

Principiile generale ale filozofiei lui Spencer asigură fundamentele normative ale pedagogiei sale: a) „legea evoluției e legea fundamentală a universului”; b). „viața ca adaptare continuă a organismului la mediu”; care reprezintă activitatea principală a omului; c) binele este folositor individului și „speței” (speciei); d) conștiința morală individuală este rezultatul experienței speciei, cu referință la cunoștințele folositoare. [28, p. 503].

Sunt analizate și ideile pedagogice promovate de doi mari scriitori, care au loc determinant în fundamentarea și dezvoltarea culturii germane moderne: Schiller și Goethe.

În cazul lui **Schiller**, fundamentul filozofic este asigurat la nivelul legăturii dintre educația estetică și cea morală. Ambele laturi ale educației, fundamentate filozofic tind să devină din discipline filozofice, științe socio-umane autonome. [Ibidem,p. 263] Trebuie avută în vedere legătura intimă dintre motivele raționale ale legii morale integrate în educația morală și motivele subiective pe care educația estetică le provoacă în receptarea și crearea frumosului. [Ibidem,p. 264]. În funcție de scopul suprem al educației stabilit de Kant „gustul pentru frumos” devine element constitutiv al idealului educativ.

În cazul marelui om de cultură **Goethe**, fundamentul filozofic este implicat în construcția idealului pedagogic, „armonizarea tendințelor individuale cu cerințele speciale”. Pe această bază, educația este orientată pozitiv la nivelul unor scopuri care urmăresc: „1. Evitarea conflictelor dintre individualitate și mediul social; 2. Temeiul educației etico-sociale; 3. Rezolvarea conflictului inevitabil dintre o individualitate puternică și societate; 4. Realizarea personalității desăvârșite prin contopirea elementului individual cu cel social.” [28, p. 275].

G.G. Antonescu identifică legătura între *idealul* care reprezintă scopul final al educației, scopurile generale rezultate în mijloacele de realizare „dezvoltată prin activitate”. Sunt sesizate problemele speciale ale educației: 1. Asigurarea legăturii organice dintre educația armonică și educația profesională; 2. Emanciparea domeniului prin promovarea unui proces formativ, responsabil, individual și social, care vizează educația feminină, condiție a armoniei, familiei și a comunității. [Ibidem, pp. 295-301]. În perspectiva filozofică, G.G. Antonescu evidențiază „princiipiile pedagogice răspândite în scrierile lui Goethe”, pe care le consideră de actualitate: 1. Depășirea opoziției dintre educația intelectuală și educația morală, educația individuală și educația socială, instrucția teoretică și aplicația practică; 2. Valorificarea în educație atât a caracterului individual cât și a mediului social; 3. Concepții educației sociale, în funcție de scopul său general – formarea unor „*indivizi* cu mintea luminată, inima nobilă și voința energetică.”; 4) Susținerea „valorii activității morale” care fundamentează „rostul și fericirea vieții fiecărui individ” [Ibidem pp. 303-304]

Conceptele pedagogice care definesc obiectul de studiu al pedagogiei

Fundamentele filozofice generale și specifice îl ajută pe G.G. Antonescu să definească și analizeze conceptele de bază ale domeniului: educația, pedagogia, educabilitatea și idealul educației. G.G. Antonescu propune o definiție concisă a **pedagogiei** „pedagogia este știința educației” [59, p. 3]. În acest cadru introductiv cel mai important este să lămurim noțiunea de **educație**. După ce va clarifica noțiunea de **educație**, în finalul primei părți a *Pedagogiei Generale* „Probleme introductive” (Introducere în pedagogie. Fundamentele pedagogiei), G.G. Antonescu abordează problema epistemologică fundamentală – „raportul educației cu pedagogia”. Pe această bază va propune „definirea pedagogiei” în finalul primului capitol intitulat „Educație și pedagogie” [59, p. 3].

Definiția noțiunii de educație este realizată prin: a) delimitarea sferei sale de referință; b) abordarea sa din perspectivă istorică. În raport de primul criteriu este subliniat faptul că „educația se face numai în societate”. În funcție de această delimitare poate fi identificată funcția principală a educației care marchează „locul pe care îl ocupă în viața socială” de factor de dezvoltare a personalității umane. Analiza din perspectivă istorică atrage atenția că există pedagogi „care afirmă posibilitatea educației în afară de societate” (J.J. Rousseau)[59, p. 3]. În realitate, Rousseau pledează pentru educația naturală, izolată de societate într-o anumită perioadă de formare, tocmai pentru a facilita integrarea ulterioară pozitivă a adolescentului și tânărului în societatea care altfel l-ar fi corupt. Un alt exemplu istoric este dat de filozoful Fichte care consideră că educația pozitivă nu poate avea loc în orice societate. Este nevoie „a crea un mediu

social special pentru elevi compus numai din oameni cu o educație și o cultură aleasă, așa încât influența să fie în mod sigur favorabilă.” [59, p. 4; 112]

În definirea educației, G.G. Antonescu utilizează comparația între viața socială și viața din natură preluată din filozofia antică (Platon – *Republica*, Aristotel – *Politica*) și modernă (Hobbes – *Elementorum Philosophiae Sectio Tertia de Cive* – cap. 6). În analiza ulterioară, G.G. abordează educația din perspectiva unificăției biologice și sociale care completează fundamentele filozofiei generale și specifice. Educația abordată din perspectiva biologiei face apel la rolul acesteia în „procesul reînnoirii organismelor” (cu referire la organismul natural). La acest nivel educația este raportată la noțiunea biologică de ereditate și de creștere sau dezvoltare. Atât organismul natural cât și cel social sunt influențate de educație. Educația contribuie la adaptarea omului, la mediul natural (sau *organismul* natural), respectiv la mediul social (*organismul* social). Diferența este următoarea: adaptarea naturală este realizată cu ajutorul legilor fiziologice, biologice, anatomice.

Adaptarea socială realizată prin educație se supune „nu numai ordinii naturale ci și ordinii morale, evoluției istorico-culturale”, cu raportare la tradiție, la o sumă de norme pe care le dictează morala, legile civile, etc. [59, p. 7] Procesul generat este unul de asimilare continuă care contribuie la integrarea și dezvoltarea socială a educatului. În timpul acestei creșteri influențele neintenționate dependente de organismul natural se transformă în influențe intenționate determinate de organismul social. Un exemplu care probează relația dintre organismul natural și cel social apare în timpul creșterii cu referință la „legătura dintre părinți, care reprezintă generația veche și copii, care reprezintă generația nouă”. [Ibidem p. 8]

Ereditatea și creșterea sunt factori ai dezvoltării, iar influențele intenționate și neintenționate sunt tratate ca forme ale educației. În raport de cele două organisme (social și natural), G.G. Antonescu identifică două tipuri de influențe: naturale – neintenționate și sociale – intenționate.

În viziunea sa „influența intenționată este ceea ce numim **educație**”. [Ibidem, p. 9] În analiza educației, ca și concept pedagogic fundamental, G.G. Antonescu utilizează două noțiuni operaționale: a) Noțiunea de factori sau de procese „de reînnoire a organismului natural și social cari contribuie la dezvoltarea omului” – ereditatea, creșterea; b) Noțiunea operațională care definește influențele neintenționate și intenționate. Cu ajutorul celor două categorii de noțiuni operaționale, educația poate fi abordată ca un tot unitar.

Ca o *concluzie*, dacă abordăm cele patru noțiuni operaționale „nu luate separat, ci împreună, educația reprezintă un tot unitar”, în cadrul căruia „procesul de reînnoire este un proces specific”, social dar și individual. În acord cu filozofia culturală promovată de Goethe,

G.G. Antonescu evidențiază faptul că rolul social al educației nu reprezintă punctul de vedere autoindividualist, din contră educația de calitate reflectă „raporturile care trebuie să existe între indivizii distinși și ordinea socială în care ei trebuie să se integreze”. [59, p. 11]

I. Influența neintenționată reprezintă „influența generației vechi asupra celei noi”. Ea are următoarele caracteristici: a) Se realizează de părinți care „în mod instinctiv, din iubire, nu cu intenția hotărâtă de a-i îndruma, de a le indica o anumită cale de viață”; b) Se continuă, neîntrerupt până la desăvârșirea operei educative prin transmiterea limbajului „prin care generația veche transmite generației noi ideile, sentimentele, opiniile, credințele, superstițiile, etc.” și prin exemplele morale rezultate din actele și atitudinile părinților; c) Se mai exercită și prin intermediul „mediului social imediat al copilului format din persoanele care se mai găsesc în casă, camarazii de joc, etc.” precum și prin „mediul natural în care trăiește copilul” (munte, mare, câmpie, etc.), care are impact asupra fizicului, dar și a psihicului „nu numai pentru dezvoltare fizică ci și pentru unele aptitudini de ordin sufletesc”. [59, pp. 8-9]

II. Influența intenționată „este – în viziunea lui G.G. Antonescu – ceea ce numim *educație*.” Sunt evidențiate următoarele caracteristici: ale educației ca influență intenționată: a) implică un anumit scop prin care „părinții își propun să conducă pe copiii după anumite norme”; b) „dă roade favorabile în măsura în care este sprijinită de influența neintenționată care nu își pierde valoarea”; c) presupune „o directivă care nu trebuie să fie opusă cu influența neintenționată”, pentru a „rezolva în mod satisfăcător faimoasa problemă a raporturilor dintre școală și familie.”, d) permite unificarea proceselor de creștere legate de influența neintenționată.

Educabilitatea reprezintă un alt concept fundamental promovat în pedagogia lui G.G. Antonescu, analizat din perspectiva „evoluției sale în pedagogia modernă.” Are ca sferă de referință cei doi factori implicați în dezvoltarea personalității – ereditatea și creșterea, care au legătură cu organismul natural și influențele neintenționate și mai ales intenționate, care au legătură cu organismul social; influența intenționată constituind în viziunea lui G.G. Antonescu educația însăși.

Conceptul de **educabilitate** este fundamentat din perspectivă istorică. Autorul subliniază atotputernicia educației susținută în pedagogia antică, medievală și modernă.[59, pp. 16-23]. În *antichitate* atotputernicia educației este susținută de Socrate, Platon și Aristotel, care „nu numai că acordă absolută eficacitate educației, dar cred că nu o pot determina decât prin elementul intelectual, prin convingere.” O astfel de convingere este argumentată de Socrate și moral – politic de Platon și Aristotel. *Pedagogia medievală* susține aceeași concepție dar cu mijloace diferite: convingerea, promovată în pedagogia antică este înlocuită în Evul Mediu cu constrângerea „ca mijloc esențial pentru formarea caracterului”, constrângere necesară deoarece

„pentru teologi omul era încărcat cu păcate originare”. [Ibidem, pp. 17-18]. *Pedagogia modernă* inițiată din epoca renașterii și a umanismului promovează teoria atotputerniciei educației „dusă uneori la extrem” care rămâne dominantă – Erasmus - sec. XVI, Ratche, Comenius, Locke - sec. XVII, Kant, Helvetius – sec. XVIII.

O a doua abordare istorică a **educabilității** este cea care promovează „ipoteza predominării eredității și a individualității.”[Ibidem, pp. 23-25]. În secolul al XVIII-lea, J.J. Rousseau abordează problema la nivelul relațiilor dintre: natura individuală (ereditatea), lucrurile (mediul natural) și oamenii (mediu social și educatorii). Educabilitatea trebuie „să dea preponderență naturii ereditare și în consecință, să ceară respectarea individualității.”[59, p. 23] În secolul XIX abordarea rousseauistă este promovată de curentul pe care G.G. Antonescu îl numește neoclasicist sau neoumanist. Tipică este concepția despre lui Goethe care „afirmă că o viață rodnică nu e posibilă decât dacă se respectă individualitatea.” Relația cu mediul social este concepută nu în opoziție, ci în armonie. Astfel, „e chiar în interesul societății ca natura individuală (n.n a educatului) să fie respectată.” [59, p. 23]

Pe baza acestei abordări a eredității, G.G. Antonescu evidențiază concepția *organicistă* necesară în educația modernă. Este concepția care „admite norme generale în educație, însă nu le aplică în mod identic la toți indivizii, ci le adaptează la firea fiecăruia. O astfel de operă solicită „influența intenționată a educatorului, sprijinită de influența neintenționată a mediului, care poate transforma, *în parte*, caracterul omenesc, dar în limitele pe care le impune factorul natural.” [Ibidem, pp. 24-25] Concepția *organicistă* despre educabilitate, care pare însușită de G.G. Antonescu, are în cazul său o semnificație normativă, afirmată în cadrul *principiului formativ-organicist*.

O a treia abordare istorică a educabilității pune accent pe „negarea eficacității educației”. [Idem pp. 25-32] G.G. Antonescu face referință, mai întâi, la filozofia lui Schopenhauer și „teoria eredității.” Filozoful german susține că fiecare om „posedă caracterul său înăscut din care acțiunile izvorăsc în mod necesar.” În acest fel, el susține negarea „completă a eficacității educației.” [Idem, pp. 29-30]

Pe aceeași linie este situată și teoria lui Darwin asupra nașterii și evoluției spețelor de viețuitoare. Această teorie se bazează pe trei principii: 1. principiul variabilității ființelor organice; 2. principiul selecțiunii naturale; 3. principiul eredității caracterelor câștigate. Interpretate pedagogic, aceste principii accentuează importanța factorului natural, dar întretine negarea completă a eficacității educației. [Idem, p. 30] Cele trei principii sunt completate astfel prin principiul adaptării utilizat în medicină și transferat artificial și în pedagogie.

În concluzie, problema **educabilității** poate fi rezolvată, în pedagogie prin definirea și valorificarea corectă a relației între trei factori: a) „ereditatea, care este factorul conservativ în evoluția organismelor”; b) mediul, care se referă la condițiile naturale și sociale în care își desfășoară viața educatul; c) educația care este factorul calitativ al schimbării. În educație, trebuie valorificate: „însușirile esențiale”, capacitățile prin omul poate interveni pentru a provoca schimbări, care, realizate la o generație, „devin cu timpul ereditare.” [59, p. 34]

Relația *ereditate – mediu - educație* poate fi valorificată dacă este ordonată conform unor principii favorabile educabilității: a. *Adaptarea* – principiul progresist în viața organismelor, care face posibilă „producerea de însușiri noi”; b. Abordarea predispozițiilor moștenite nu ca elemente în stare de actualitate, ci de potențialitate; c. Tratarea predispozițiilor ca „*tendințe* care în mare parte pot fi reprimate sau stimulate, slăbite sau întărite” prin eficacitatea educației. [Ibidem, pp. 33-34]

Idealul educației este tratat de G.G. Antonescu după „Problemele introductive ale *Pedagogiei generale*” pe care le-am tratat în paginile anterioare prin definirea și analiza conceptelor *denotative* care se referă la educație, factorii educației și formele educației, educabilitatea. Idealul educației intră în zona „chestiunilor fundamentale ale pedagogiei generale.” „Este motivul pentru care el trebuie tratat la nivel de concept pedagogic fundamental, așa cum procedeză , de altfel, G.G. Antonescu în capitolul V al cărții. [59, pp. 86-113]

Idealul educației este conceput în spirit herbartian, în perspectivă predominant etică. Este vizat, pe de o parte „idealul moral menit să călăuzească opera educatorului, iar pe de altă parte, ultimul țel - idealul suprem către care trebuie să tindă educația.” [Idem, p. 86] G.G. Antonescu consideră că idealul educației trebuie definit în cadrul pedagogiei unde „nu găsim formula care să ne dea scopul educației integrale.” Prin scopul **educației integrale** are în vedere **idealul suprem** al educației, al sistemului de educație. [Idem, p. 86]. *Funcția idealului educației* este cea de definire a întregului „scop suprem al educației” către care trebuie să tindă educația realizată în ansamblul său, proiectată și realizată la nivelul sistemului de educație și de învățământ. *Structura* educației include „soluții parțiale ale idealului educației” pe care le identificăm - în istoria pedagogiei în concepțiile mai multor autori. La Comenius, este „călăuzit de ideea religioasă” abordată în spiritul *pansofiei* sale ca model al naturii perfecte, creația lui Dumnezeu. În pedagogia lui Kant, idealul educației este idealul moral. În secolul XVIII idealul este conceput în viziunea pedagogiei individualiste (Rousseau, Goethe).[Idem, p. 87]

În perspectiva unei cercetări *diacronice*, analiza **idealului integralist** ne poate conduce la identificarea unor scopuri generale pe care G.G. Antonescu le prezintă ca „idealuri parțiale.”. **Scopurile generale sau idealurile parțiale** sunt identificate și definite în funcție de modul în

care este privită individualitatea celui educat, ca mijloc sau ca scop. Există și o variantă intermediară situată între cele două abordări ale individului ca mijloc sau ca scop. Scopurile generale care abordează *individul ca mijloc* subordonat societății sunt definite prin următoarele categorii de idealuri parțiale: a) Idealul politic - are ca scop „a educa pe individ pentru stat, ca viitor cetățean” (vezi Sparta Antică sau modelul antic propus de Platon); b) Idealul clerical predominant religios care are ca scop „educația individului pentru biserică și prin biserică” [59, pp. 88-91; 208].

Scopurile generale care „nu fac parte nici din grupa care subordonează pe individ colectivității și nici din cea care consideră pe individ ca scop în sine, sunt concentrate în *idealuri utilitariste*” [Ibidem, pp. 91-95]. *Idealul parțial sau scopul general utilitarist* este influențat de filozofia și pedagogia lui Spencer, care definește cunoștințele în funcție de valoarea lor utilitară, imediată, punând accent mai mult pe discipline precum ideologia, biologia și lăsând pe ultima treaptă arta și literatura. Idealul utilitarist vine însă, în contradicție cu idealul integralist care vizează „formarea omului ca om” care se manifestă nu numai în profesie ci și în modul de viață, în cultură generală, comportament socio-moral.

Scopurile generale care au în vedere individul ca scop sunt definite prin următoarele idealuri parțiale: a) Idealul intelectualist: „formalist (logic în evul mediu sau estetic în timpul renașterii); de fond (conținut argumentat inductiv Bacon, Locke); de fond și forma (Comenius cu accent pe legătura dintre idee și realitate); b) Idealul sentimentalist realizat în formă religioasă (Pietismul – curent în Germania secolul XVII) o formă religioasă psihologică (Rousseau în secolul XVIII), filozofi germani care au o poziție critică față de raționalismul kantian; c) Idealul moral determinat de psihologia voinței (Wundt) pe modul etic construit de Kant, preluat de Herbart, raportat la viața socială (Forster).[Ibidem,pp. 95-107]

Pedagogia modernă fundamentată filozofic (etic) în viziune neumanistă tinde să pună accent pe construcția idealului educativ sintetic integralist. Argumentul istoric evocă idealul proiectat de Goethe (secolul XVIII) „conform căruia educația trebuie să provoace o dezvoltare armonică a tuturor elementelor ce constituie ființa omenească” care urmărește în același timp „unitatea armonică a existenței.” [Ibidem, pp. 107-108]. Funcția pe care o îndeplinește **idealul integralist** propus de Goethe este cea de dezvoltare armonioasă a omului prin activitate – teză promovată ulterior de școala activă. Idealul integralist al individualității are o fundamentare psihologică, raportarea sa la activitate are o semnificație psihologică dar și socio-culturală.

O contribuție istorică importantă în înțelegerea idealului integralist a educației este adusă de Pestalozzi, în secolul XIX, care continuă linia filozofică a pedagogiei existenței – linia lansată de Rousseau în secolul XVIII - cu aplicații speciale în cazul copiilor săraci... cărora le oferă

„posibilități de dezvoltare, în conformitate cu înzestrarea lor, potrivit experienței lor de viață”. [165, p. 28] G.G. Antonescu subliniază „contribuția prețioasă adusă de Pestalozzi la desăvârșirea idealului integralist al educației”. El completează idealul integralist prin evidențierea importanței pe care o are „cultura armonică a tuturor forțelor direcționate prin moralitate și religiozitate”. [59, pp. 108-109]

În *concluzie*, G.G. Antonescu definește idealul educației integraliste, inițiat în pedagogia modernă de Pestalozzi, prin actualizarea sa la cerințele pedagogiei interbelice. El construiește acest concept pe baza unor criterii epistemologice de actualitate: sfera de referință; funcția generală; structura de bază [101, pp. 25-44; vol. 6. pp. 93-106]

Sfera de referință – idealul integral are în vedere toate dimensiunile psihologice și sociale ale educației, definită de G.G. Antonescu ca ansamblul influențelor intenționate. **Funcția generală** – „constă în a cultiva toate forțele care constituie organismul psiho - fizic al individului precum și valorile ideale menite să inspire pe cele dintâi și să le dea direcția.” Această funcție îmbină printr-un astfel de ideal *integral / integralist*. „Educația care tinde continuu la realizarea valorilor ideale și la idealizarea forțelor reale”. În acest fel, *idealul integral* stă la baza construcției unui sistem pedagogic care „îndrumă educația unei țări”. [59, p. 110]. **Structura de bază** – a idealului educației este bidimensională, incluzând *sinteza idealului cu socialul* „care poate fi realizată prin *educația națională*.”

Educația națională deschisă spre valorile universale îndeplinește dubla condițiune: a) de a realiza armonizarea indivizilor care aparțin aceleiași națiuni” în cadrul sistemului de învățământ al unei țări; b) „de a respecta cerințele esențiale ale fiecărei ființe individuale.” [Ibidem, p. 111] În acest fel idealul național este conceput în sens pedagogic organicist, individual, biopsihologic, social și cultural, **nu în sens politic**.

Analiza structurii idealului educației care îndrumă sistemul pedagogic la nivel național are în vedere toate *aspectele* importante ale educației integrale: educația intelectuală, morală, fizică, estetică, cetățenească, națională, etc. [Ibidem, p. 113]

În realitatea pedagogică toate aceste aspecte sau „feluri de educație se întrepătrund unele cu altele”. În această viziune organicistă „împărțirea educației în intelectuală, morală, fizică, etc. trebuie înțeleasă ca fiind făcută numai pentru sistematizarea studiului” în cadrul pedagogiei generale. [Idem, p. 113]

În viziunea lui G.G. Antonescu, *educația intelectuală* este studiată în partea a doua a *Pedagogiei Generale* care constituie, la fel ca la Herbart, Teoria învățământului sau Didactica generală, iar în partea a treia, Teoria Educației (morală, fizică, estetică).

Pedagogia este definită de G.G. Antonescu respectând în mod direct și indirect criteriile epistemologice actuale: 1. Obiectul de studiu specific; 2. Normativitatea specifică; 3. Metodele de cercetare specifice. Această problematică este abordată de G.G. Antonescu în „Probleme introductive” partea I (Educație și pedagogie) și analizată special în două capitole (III. Raportul între teoria și practica pedagogică; IV. Valoarea pedagogiei ca știință și metodele ei de cercetare) pe care le integrăm în fundamentele pedagogiei. Definierea pedagogiei este realizată în partea a III-a a capitolului I „Probleme introductive”. [Ibidem, pp 12-14] La acest nivel sunt construite epistemologic două definiții ale **pedagogiei**.

În demonstrația sa G.G. Antonescu identifică două condiții despre „stabilirea unor norme bine chibzuite și științific întemeiate” care impun împlinirea a două condițiuni: a) Cunoașterea obiectului de studiu specific; b) Stabilirea unei direcții de acțiune.

Obiectul de studiu specific pedagogiei este educația care reprezintă în exprimarea lui G.G. Antonescu „o influență intenționată” exercitată de educator prin tradiție, prin experiență, prin inspirație, *dar mai ales prin norme*. La acest nivel condiția cea mai importantă este să cunoaștem sufletul educatului (n.n. psihicul) pe care voim să-l influențăm, dar și caracteristicile sale fizice și fiziologice. Cu alte cuvinte este necesară cunoașterea psihologică, fizică și fiziologică a educatului (copilului, elevului, etc.). A doua condițiune vizează direcția pe care trebuie să o imprimăm educației prin intermediul „unui ideal pe care ni-l dă în esență morala, etica.”

În concluzie, la acest nivel G.G. Antonescu stabilește nu numai obiectul de studiu specific – educația, ci și normele educației. Cele două criterii sunt concentrate în cele două definiții propuse de autor: 1. „Pedagogia este știința care, ținând seama de cunoștințele ce le are despre sufletul omenesc și de idealul fixat asupra menirii omului în viață... va căuta să dea mijloacele prin care putem apropia natura de ideal.”[Ibidem, pp. 13-14]; 2. „Pedagogia este știința care, bazându-se pe cunoașterea naturii umane, ținând seama de idealul către care trebuie să tindă omenirea, stabilește un sistem de principii după care se va îndruma influența educatorului asupra celui educat.”[Ibidem, p.16]. Această definiție fixează *obiectul educației* care este influența intenționată a educatorului asupra celui educat; *funcția educației* raportată la idealul educației; *structura educației* – relația educator - educat și *normativitatea* care implică „un sistem de principii”.

Problema **normativității** este abordată de G.G. Antonescu în Capitolul III, care analizează în mod special raportul dintre teoria și practica pedagogică. [Idem pp. 39-49]. G.G. Antonescu abordează problema statutului pedagogiei din perspectiva construcției unei normativități superioare. El vorbește despre „rolul pedagogiei ca disciplină teoretică”, avansând

următoarea **axiomă**: „știința educației, pedagogia ca disciplină teoretică – trebuie să fie în armonie permanentă cu *practica pedagogică*” [59, p. 39]. Altfel, dacă teoria este în „dizarmonie” cu practica sau practica nu respectă teoria apar „consecințe grave” unele imediate, altele inerente și chiar mai periculoase în timp. Ca exemple putem aminti construcția defectuoasă a planului de învățământ și a programelor școlare, cu consecințele grave pe termen lung.

Pedagogia ca știință specializată în studiul educației, bazată pe natura cunoașterii educatului și pe orientarea activității prin idealul educativ, trebuie să construiască o *normativitate specifică*, bazată pe „un sistem de principii ce vor îndruma influența intenționată a educatorului asupra celui educat.” [Ibidem, p. 40], în evoluție istorică de la Comenius până la pedagogia interbelică: 1. Principiul intuiției (Comenius) confirmat în școala modernă; 2. Principiul școlii active (abordat de G.G. Antonescu ca principiu general de politică a educației); 3. Principiul „legăturii directe între lucrurile reale și cuvinte” (antrenat tot de Constantin Dimitrescu-Iași în Seminarul Pedagogic Universitar); 4. Principiul cunoașterii elevilor pentru individualizarea educației (lansat de Rousseau, consolidat de Pestalozzi, inclus de Spiru Haret „Legea învățământului secundar și superior” din 1898) [123], reluat de G.G. Antonescu în 1926 când propune Ministerului „fișa pentru studiul individualității elevului utilizată în toate școlile de aplicație ale învățământului normal din țară”. [59, p 42]; 5. Principiul educației morale promovat în sens herbartian, ca *principiu al învățământului educativ/formativ* care „caută să determine trecerea de la idee la acțiune, de la convingerea morală la fapta morală... căutând să servească drept bază pentru educația socială”. [59, p 43] - consecințele acestui principiu, la nivelul învățământului, în special al celui secundar sunt duble: orientarea educativă generală a materiilor de învățământ – cultivarea însușirilor sufletești ale elevilor, pentru a forma deprinderi de viață ordonată, disciplinată, responsabilă civic.

Prin argumentele epistemologice aduse, G.G. Antonescu răspunde convingător la rezerva „unor oameni de școală față de pedagogie”, generată de mai multe cauze istorice: a) încrederea prea mare acordată metodelor în detrimentul personalității profesorului și a elevului; (Comenius, secolul XVII); b) accentuarea importanței naturii elevului cu neglijarea obiectivelor sociale; (Rousseau); c) multiplicarea treptelor psihologice ale lecției propuse de Herbart (în număr de patru, care au ajuns la discipolii săi, până la 14 – 15); d) „Libertinajul pedagogic” încurajat de discipolii lui Rousseau și de unii propagandiști ai *educației noi*; e) discreditarea teoriei, chiar la nivelul deciziilor de politică a educației, care generează programe școlare nefundamentate pedagogic.

Toate aspectele critice semnalate „evidențiază necesitatea fundamentării teoretice a deciziilor de politică a educației. Pe de altă parte, teoria științifică generală trebuie raportată la

cazurile concrete. Este ceea ce evidențiază Herbart atunci când atrage atenția asupra faptului că „știința pedagogică ne învață prea mult și prea puțin pentru practică”, prea mult dacă se reduce la concepte și principii generale neaplicabile concrete; prea puțin dacă metodele practice nu sunt elaborate pe o bază teoretică validată științific, consistentă normativ. Această demonstrație epistemologică este de actualitate în explicarea raporturilor dintre didactica generală și didacticele particulare. Astfel „în practică – în didactica particulară – învață *arta* numai acela care a pătruns mai devreme *știința*, pe care și-a asimilat-o.” În acest fel „*principiile pedagogice* asimilate produc adevărata *forță pedagogică*”, iar *activitatea didactică* este *efectul natural* și nesilit al întregii noastre ființe”. [59, pp. 48-49]

În „Valoarea pedagogiei ca știință și metodele ei de cercetare” [59, capitolul IV, pp.51-81] este abordată problema *metodologiei* pedagogice, cea de-a **treia condiție a științificității** (după stabilirea *obiectului de studiu* specific și a *normativității* specifice). Statutul epistemologic al pedagogiei trebuie demonstrat în funcție de înțelesul pe care-l acordăm noțiunii de știință – care reprezintă: a) „un sistem de adevăruri *generale* și *necesare* expus în ordine logică și având același obiect (sistem)” (cu referință la obiectul de studiu specific); b) „Adevăruri cu valoare de legi aplicate la toate cazurile de același fel” care constituie obiectul de studiu specific. Această definiție, „absolut obligatorie”, evidențiază două dimensiuni ale realității pe care orice știință le are în vedere: a. Dimensiunea cantitativă, statică, care se referă la obiectul de studiu specific – educația; b. Dimensiunea calitativă, dinamică, care se referă la adevărurile generale și necesare exprimate prin legi (care reprezintă forma superioară a normativității, care ordonează realitatea la nivel macro-structural).[100, pp. 23-39]

G.G Antonescu sesizează *specificul legilor în zona științelor socio-umane*, unde ele nu exprimă adevăruri generale și necesare, absolute ca în cazul matematicii sau al științelor naturii , În științele socio-umane, legile se bazează pe observații care conduc la principii. Unele dintre aceste principii dobândesc calitatea de legi probabilistice „având deci o valoare ipotetică”. [59, p. 51]. Problema normativității, în pedagogie, este rezolvată prin raportarea sa „la o serie de principii care au devenit legi, cu caracter de generalitate și necesitate”, afirmate în didactica generală, , în teoria educației morale, în pedagogia psihologică: principiul trecerii de la concret la abstract; principul asimilării cunoștințelor noi prin intermediul cunoștințelor vechi; principiul condiționării trecerii de la idee la faptă, de la principii la acțiuni (necesar în educația voinței); principul așezării deprinderii la baza educației voinței, etc.

În cartea „*Pedagogia contemporană. Probleme și curente*”, apărută sub egida Institutului Pedagogic Român, condus de G.G. Antonescu sunt elaborate *două categorii de principii* pe care le putem interpreta istoric (sincronic și diacronic) drept *principii de politică a educației*. Aceste

principii sunt elaborate în funcție de conceptele pedagogice de cultură generală și cultură profesională și de cultură informativă (materială), formativă. [50, pp. 21-33]. *Cultura generală* asigură „transmiterea către generația tânără a celor mai valoroase produse ale spiritului uman luate din toate domeniile mari ale culturii omenești (știința pozitivă, literatură, artă, economie, etc.) transformate în materii școlare incluse în planul de învățământ, în special în învățământul secundar (gimnazial și liceal). [Ibidem, p. 22]. *Cultura profesională* este cultura care include „cunoștințele necesare tânărului (n.n. absolventului) spre a-și exercita în viața socială funcția pentru care îl pregătim într-o școală.”[Ibidem p. 22]. Ambele tipuri de cultură sunt raportate de G.G. Antonescu la: a) *cultura informativă* – „materială” prin care profesorii transmit elevilor, „informațiuni” din anumite domenii ale culturii umane (generale, speciale / profesionale). b) *cultura formativă* – prin care profesorii selectează și organizează informațiile în așa fel încât ele dobândesc capacitatea de „a forma spiritul elevului, a actualiza potențialul psihic al elevului” în mod individualizat (după aptitudinile fiecărui elev) și productiv (nu reproductiv) [Ibidem pp. 23-24].

În funcție de aceste două tipuri de culturi sunt elaborate două categorii de principii de politică a educației: 1)Principii care vizează aplicarea culturii formative la scara întregului sistem și proces de învățământ: a) principiul aplicării culturii formative la toate disciplinele și treptele de învățământ „de la școala primară, la universitate”; b) principiul valorificării culturii formative în construcția programelor de învățământ (sintetice și analitice); c) principiul aplicării culturii formative în pregătirea profesorilor capabili „să facă legătura între programă și metodă”. [Ibidem, p. 33]; 2) Principii de politică a educației care vizează „orientarea pedagogică a „școlii românești”. [50, p. 88]: a) principiul „*armonizării științei pedagogice cu practica pedagogică* pe toate domeniile – reformă, activitate didactică a profesorilor, control și îndrumare a învățământului”; b) „principiul *activismului didactic, intelectual și manual* care valorifică istoric curentul școlii active, inițiat de Spiru Haret [Ibidem, pp. 89-90]; c)*principiul democratic* raportat, de asemenea la reforma lui Spiru Haret care proiecta educația „ca factor de progres social” [Ibidem, pp. 90-91]; d) *principiul cunoașterii elevului pentru individualizarea* educației; e)*Principiul controlului și îndrumarea școlară* bazat pe „*descentralizare pentru administrația școlară, centralizare pentru îndrumarea pedagogică a învățământului*”. [Ibidem, p. 107]

Principiile cercetării pedagogice sunt tratate de G.G. Antonescu sub formula de principii „definitive și principii probabilistice. *Principiile definitive* sunt: principiul cercetării istorice și principiul construirii pedagogiei pe baza unui principiu de maximă generalitate (principiul *școlii formativ-organiciste*). *Principiile probabilistice*, ipotetice sunt situate mai mult „în zona mai

mare din domeniul *Didacticii speciale*, decât în domeniul *Didacticii generale*". Ele corespund activității de cercetare aplicată, experimentală, statistică. [59, p. 52]

Al treilea argument care susține științificitatea pedagogiei se referă la **metodologia** de cercetare specifică. Ea are legătură cu *obiectul de studiu specific* și cu *normativitatea specifică*. [Ibidem, pp. 53-81]. La nivelul stadiului de dezvoltare epistemologică atins de pedagogie în perioada interbelică (1941), G.G. Antonescu propune în mod explicit patru categorii de metode:

1. *Metode inductive*. Sunt tipice științelor socio-umane și ale naturii care studiază realitatea concretă, psiho-socială și naturală, plecând de la particular la general (psihologia, sociologia, fiziologia, etc.). În pedagogie asigură cercetarea faptelor concrete din domeniul educației și învățământului „pe două căi prin observație – cercetare directă a unui fenomen pedagogic sau educațional abordat „așa cum se produce el, fără a-i aduce vreo schimbare” – și experiment”, metoda inductivă care „provoacă fenomenul pedagogic – educațional, în parte sau în totul și-l izolează”. [Ibidem, p. 57]. Între aceste limite, pedagogia „este o știință eminentemente inductivă” bazată doar pe un tip de cercetare care pleacă de la analiza unor cazuri concrete, în vederea descoperirii unor adevăruri generale. Ea nu trebuie considerată însă, doar știință inductivă, situație în care, „am comite o mare greșală” care practic ar inhiba orice proces de construcție conceptuală a domeniului.

G.G. Antonescu analizează *experimentul* promovat special de curentul pedagogiei psihologice, afirmat în Occident (Binet în Franța, Meumann și Lay în Germania), dar și în România (la Universitatea din Cluj – Goangă, Todoran; și la Universitatea din București – (Brândză, Muster). Acest curent valorifică relația pedagogiei generale cu psihologia, dar mai ales cu biologia și fiziologia „științe care au un caracter eminentemente experimental”. G.G. Antonescu evidențiază existența a două tipuri de *experiment*: „indirect - care studiază fenomenele psihice prin intermediul funcțiilor fizice corespunzătoare sau paralele”; *direct* – „care studiază în mod nemijlocit, imediat, fenomenul psihic însuși” (atenția, observația, oboseala intelectuală, memorizarea prin repetiție, etc.). [59, p. 57] Propune și altă clasificare: experimentul individual care „cercetează un anumit fenomen sufletesc asupra fiecărui elev în parte”; experimentul colectiv care „cercetează fenomene psihice asupra unei clase întregi sau asupra unui număr mare de elevi.”. Din perspectivă epistemologică, este necesară sesizarea diferenței dintre „*experimentul pur psihologic* „ care nu poate fi concludent pedagogic, el studiind un fenomen sufletesc izolat-memoria, imaginația, judecata și interesul, așa cum nu se întâmplă aproape niciodată în viața școlară – și *experimentul pedagogic*, care „de la început trebuie organizat astfel încât să se țină seama de nevoile educației și ale învățământului.”, studiind funcțiile psihologice așa cum apar ele în activitatea din școală [Ibidem, p. 60]. Este criticată

interferența negativă care există între experimentul psihologic și experimentul pedagogic, dar și tendința de generalizare a experimentului pedagogic ca singura metoda de cercetare științifică. Obiecțiile avansate de G.G. Antonescu fac referință la tendința experimentului de: a) izolare care denaturează fenomenul cercetat; b) artificializare a fenomenului studiat; c) „orientarea spre anumite fenomene periferice ale vieții sufletești”. Este semnalată, în special, imposibilitatea experimentului de a realiza întotdeauna „un contact direct cu viața sufletească [Ibidem, pp.61-63]

2. *Metode deductive* [Ibidem pp. 53-64]. Realizează cercetarea plecând de la general la particular, cu argumente filozofice necesare în construcția conceptelor de bază ale domeniului, în „fixarea idealului educației”, în stabilirea metodelor de educație, a mijloacelor prin care realizăm idealul, în educația morală, în *învățământul educativ* (formativ) etc. [59, pp. 53-54]. Aceste metode sunt valorificate în pedagogia contemporană care promovează un set de principii de politică a educației deduse din concepția filozofică afirmată social (umanistă, cosmopolită, naționalistă, marxistă etc.). La nivel general sunt implicate în „procesul metodic” necesar în cazul stabilirii unor concluzii referitoare la un sistem de învățământ, la un curent pedagogic sau social, la o operă educativă semnificativă, la o categorie de metode de educație și instruire etc.

3. *Metode psihanalitice* de cercetare a subconștientului. Sunt bazate pe „metoda psihanalitică și pe principiile fundamentale ale psihanalizei”. [59, pp. 64-81]. Integrarea lor în *Pedagogia generală* demonstrează deschiderea lui G.G. Antonescu față de cele mai noi cercetări în domeniul psihologiei și al psihiatriei. Este amintită concepția lui Freud, care prin psihanaliză „vrea să dea psihiatriei baza psihologică ce-i lipsește”. Este preluată teza utilizării psihanalizei nu doar în cazuri patologice, ci și în manifestări cvasinormale. În pedagogie poate fi utilizată pentru a investiga viața sufletească în cadrul căreia pot fi analizate „raporturile posibile dintre conștient și subconștient”. [Ibidem, p. 65]. Sunt evidențiate principiile fundamentale ale psihanalizei care trebuie cunoscute și utilizate în procesul de elaborare „a unor metode de cercetare a subconștientului”, care trebuie interpretate pedagogic: a) principiul *raportării la funcția principală a psihanalizei* care constă în „a da subconștientului un conținut” – la acest nivel, pedagogia poate utiliza psihanaliza pentru a cunoaște experiențele anterioare ale elevului care pot explica anumite comportamente, de corectat **nu** prin *suprimare* ci prin reorientare dincolo de orice *resentimente*; b) principiul *continuității vieții sufletești* utilizat în psihologie pentru a evoca trăiri și fapte anterioare pozitive și a elimina pe cât posibil amintiri sau *lucruri* dezagreabile sau penibile; c) *principiul sublimării* care poate fi utilizat în pedagogie pentru a realiza „transformarea și canalizarea unor energii latente din subconștient spre a le face din inutile sau dăunătoare, folositoare atât individului cât și societății”. [Ibidem, p. 73]. În condițiile de cercetare pedagogică, în zona subconștientului este recomandată observarea prin

introspecțiune utilă în măsura în care utilizează două tehnici de investigație: autoobservarea și autoanaliza. „Educatorul observând pe elev îl determină și îl ajută a se observa pe sine”. Tehnica esențială rămâne autoobservarea. În cazul educatorului nu este respinsă total nici tehnica experimentului, care însă în condițiile de psihanaliză are un rol „cu totul secundar de auxiliar”. [Ibidem, pp. 80-81].

4. *Metode de cercetare în pedagogie* studiate special de *Institutul Pedagogic Român*, condus de G.G. Antonescu. La acest nivel s-a elaborat *fișa pentru studiul individualității elevilor* bazată preponderent „pe metoda observației, fără a nesocoti valoarea experimentului”, valorificând resursele tehnice și instrumentele pe care le oferă metoda inductivă și metoda deductivă [Ibidem. p.81]. Metodele inductive, deductive și psihanalitice sunt implicate în cercetarea directă, empirică a realității pedagogice (a școlii, a elevului, a clasei) a vieții psihice conștiente și subconștiente. Ele trebuie raportate la metodele care susțin *cercetarea pedagogică fundamentală*: a) *teoretică*, bazate pe implicarea filozofiei în construcția discursului pedagogic, în general, a conceptelor pedagogice în mod special, dar și analiza profundă a realității pedagogice; b) *istorică*, implicată în ramurile principale ale domeniului (fundamentele pedagogiei, teoria învățământului și teoria educației), dar și în politica educației.

Cercetarea fundamentală teoretică acordă o atenție specială analizei aprofundate „atență a realității școlare în raport cu principiile mai importante ale pedagogiei contemporane”. În lipsa unei astfel de cercetări intervin o serie de fenomene negative la nivelul practicii educației și a învățământului: a) „un *indiferentism* pedagogic” pe care îl întâlnim la profesorii secundari preocupați doar de transmiterea cunoștințelor”, la profesorii universitari care pregătesc profesorii secundari doar la nivelul specialității și la directorii și inspectorii școlari preocupați „prea mult de legi, regulamente, programe și prea puțin de marea problemă a pregătirii corpului didactic”; b) *un diletantism pedagogic* – „manifestat prin tendința unor oameni din școală sau din afară de a da soluția unor probleme pedagogice, pe care nu le cunosc îndeajuns, cu referință la planul de învățământ, la programele școlare, la orientarea morală a tineretului, la relația dintre cultura formativă și cultura informativă, etc.” [50, pp. 7-9]. De aceea, cercetarea teoretică trebuie implicată direct în rezolvarea unor probleme fundamentale ale educației și ale instruirii: 1. Ameliorarea relației dintre realități și principii; 2. Alcătuirea unor noi *programe sintetice* și *analitice* prin: a) simplificarea acestora și a orarului; b) „corelația obiectelor de învățământ, integrate în spirit filozofic general și integrativ; c) distribuția pedagogică rațională a sarcinilor de studiu în mediul școlar și extra școlar [Ibidem, pp. 11-16]

Cercetarea fundamentală istorică este promovată de G.G. Antonescu pe parcursul întregii sale opere, în lucrări specializate (*Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale*

pedagogiei moderne) și în interiorul unor cărți care fac mereu apel la metodologia de investigație *sincronică-diacronică* a educației și a instruirii.

Sunt reprezentative două studii incluse în lucrarea „*Din problemele pedagogiei moderne*”, [14, pp. 5-16]:

1. Studiul intitulat „*Moda în pedagogie*” analizează „o problemă foarte serioasă” pe care o putem interpreta ca una tipică *pedagogiei istorice* – „influența pe care *moda* o exercită asupra culturii în general, școlii în special”. În lipsa unei fundamentări axiologice, istorică și teoretică, *moda* devine „o boală cronică a societății care se manifestă în cazul organismului social din România prin două trăsături negative care slăbesc sistemul nervos: impresionabilitatea – foarte accentuată la periferie și reacțiunea inhibitoare foarte redusă la organul central” al societății care ar trebui să fie cultura și educația. [14, p. 3]. Inițial când „a pătruns cultura în modă (saloane literare, conferințe etc.)” au fost înregistrate efecte pozitive; ulterior, când „a pătruns moda în cultură” au apărut exagerări și chiar deformări în artă sau filozofie, dar și în alte domenii. În *pedagogie* exagerările sunt și mai puternice prin intervenția unor *pseudomoderniști* care impun o metodă la modă sau reduc cursul la unele teme sau la unii autori *la modă*, cu marginalizarea sau chiar neglijarea autorilor clasici (Rousseau, Pestalozzi, Herbart, Spencer). „Moda e adeseori absurdă și absurditatea poate fi la modă”. Ea generează o *pseudomodă* care întreține un libertinaj pedagogic la care aderă trei categorii de pedagogi considerați de G.G. Antonescu „*sclavii modei: snobii*, care se supun *modei* pentru a fi puși în evidență și mimează valoarea; *naivii* care doresc să se lămurească, dar nefiind îndrumați primesc ce li se oferă ca mai bun; *timizii* – care își dau seama că sunt duși de curentul *modei* dar nu au curajul să înfrunte acest curent.” [14, pp. 4-5]

Aceste aspecte negative riscă să genereze *libertinajul pedagogic* care diluează gândirea pedagogică prin desconsiderarea clasicilor și a conceptelor de bază. Iar *sclavii modei* exercită o influență nefastă asupra școlii. *Moda* exercită, astfel, uneori fără să-și dea seama o perturbare a organismului școlar prin falsificarea raporturilor dintre revoluție și evoluție. În măsura în care școala este abordată ca un organism viu, ea evoluează permanent prin *evoluție ciclică*, prin aprofundarea unor idei pedagogice existente deja în istorie, adaptate la noile realități ale timpului. G.G. Antonescu oferă două exemple semnificative: *școala activă și pedagogia experimentală*. [Ibidem, pp. 10-14]. *Școala activă bazată pe metoda activă* este inițiată în filozofie de Descartes și în pedagogie de Rousseau, continuată în epoca modernă de Pestalozzi în învățământul primar și de Froebel în învățământul preșcolar. Metoda de cercetare istorică evidențiază sensul profund al *școlii active* care nu se reduce doar la activitatea practică „musculară”, așa cum este ea prezentată de reprezentanții „modei de astăzi”. (n.n. 1923) *Activismul* are în vedere dimensiunea intelectuală și cea *psihofizică*. Este ideea „școlii active

integrale” pe care *metoda cercetării istorice* o evidențiază și o confirmă și în prezent. *Pedagogia experimentală* este promovată de reprezentanții *modei*, ca fiind opusă pedagogiei clasice, teoretice, filozofice. În numele *modei*, ei „admit numai metoda experimentală” opusă artificial și dogmatic metodelor bazate pe analiză conceptuală (teoretică și istorică) și pe observația directă valorificate de pedagogia clasică. [Ibidem, p. 13].

Argumentele lui G.G. Antonescu în favoarea *cercetării fundamentale teoretice și istorice* sunt de natură epistemologică: a. Pedagogia – având un obiect extins de studiu – educația integrală, nu-și poate baza cercetarea doar la metoda experimentală; b. Metoda experimentală poate da rezultate cu privire doar la periferia vieții sufletești (senzații, reprezentări, memoria) care trebuie totuși controlate prin observație directă; c. „Problemele pedagogiei generale”, calitative, nu cantitative legate de pedagogia morală și de construcția conceptelor de bază, solicită cercetare fundamentală teoretică și istorică; d) Generalizarea metodei experimentului în pedagogie apare astfel „ca o denaturare a vieții sufletești a școlarului sau ca o caricatură a vieții normale din școală”, care are ca obiect de studiu specific educația integrală proiectată conform idealului integralist. *Cercetarea istorică* este implicată în analiza *educației integrale* realizată conform *idealului integrativ* pe baza unor conținuturi și metode de învățământ adecvate. Ea trebuie să elimine însă „fenomenul reacțiunii” pe care îl putem identifica și prin „moda” absolutizării unor idei propagate izolat chiar de pedagogi clasici, de exemplu: a) „metodismul exagerat al lui Comenius”; b) „susținerea pedepsei naturale în educația morală (Rousseau); c) extinderea treptelor formale ale lecției până la 14-15 (discipolii lui Herbart) [Ibidem, pp. 13-14]

În concluzie, *cercetarea istorică*: a) are ca obiectiv să rezolve problema raportului între curente noi și curente clasice, serioase care sunt produsul evolutiv al unor principii anterioare; b) elimină „fardul pedagogic” adus de *modă* prin snobism, cu idei neînțelese sau rău înțelese „care pot distruge tot ceea ce posedăm actualmente.” [Ibidem, p. 16]. Din perspectivă epistemologică, „variația în pedagogie” este viabilă dacă se raportează la „curente serioase” validate istoric, nu la tendințe „artificiale, trecătoare” forțate prin „superficializare și exclusivism.”. Pe această bază, „curentele așa-zis noi” sunt adaptabile celor vechi „printr-o evoluție naturală” [14, p. 4] Metodologia de cercetare fundamentală teoretică și istorică este calitativă în măsura în care asigură aprofundarea unor idei stabile, fără a se opune cercetării cantitative, care urmărește extinderea prin „idei noi”. Relația dintre clasic și modern, nu trebuie pusă, în termeni istorici de opoziție, ci de continuitate istorică.

2. Studiul intitulat „*Pedagogia trecutului față de pedagogia nouă*” este încă un argument în favoarea metodei de cercetare istorică [Ibidem, pp. 19-23]. G.G. Antonescu pleacă de la premisa că *pedagogia* este *produsul evoluției sale ca model de cunoaștere specifică* a educației, a

învățământului, nu al unei „*revoluții*” care, la diferite intervale de timp propagă diferite „*mode*” forțate de *naivitate* sau *snobism*. *Metoda de cercetare istorică* are ca *obiect* „cunoașterea evoluției istorice, a întregii noastre activități pedagogice - fie teoretică, fie practică, fie că e vorba de organizare școlară, de metode sau de idealuri.”[14, p. 19] În funcție de obiectul metodei istorice, G.G. Antonescu identifică două curente de gândire: *realismul* pedagogic și *idealismul* pedagogic. [vezi 50, pp.185-256]. Modelul de analiză propus este comparabil cu cel utilizat în anii 60 de marele pedagog polonez Suchodolski, care îmbină cercetarea teoretică cu cercetarea istorică, identificând două direcții principale de dezvoltare a educației raportate la marile curente filozofice, pedagogia esenței și pedagogia existenței. [165] G.G. Antonescu operează o clasificare comparabilă. *Cercetarea teoretică* are în vedere „cercetarea realității școlare în raport cu principiile cele mai importante ale pedagogiei contemporane. [165, p. 3]. Acest tip de cercetare se bazează pe analiza conceptuală a educației raportată la cercetarea istorică. G.G. Antonescu identifică, astfel, două mari direcții ale gândirii pedagogice:

a. *Realismul pedagogic* - pune accent pe dimensiunea obiectivă a educației, abordată individual sau social; *realismul individual*, lansat de Rousseau, care descoperă natura unică a copilului, este apropiat de *pedagogia psihologică (psihocentristă)* care proiectează „educația liberă” promovată de curentul „educația nouă”, cu utilizarea unor metode adecvate, inclusiv a unor tehnici psihanalitice de autoobservare [50, pp.220-230]; *realismul social* pune accent pe adaptarea educatului la cerințele societății, utilizând metode științifice pozitivistice; o astfel de *pedagogie pozitivistă* pleacă de la societate spre individ, chiar în condițiile în care sunt necunoscute cerințele comunitare, locale, regionale sau naționale. [50, pp.230-238].

b. *Idealismul pedagogic* pune accent pe elaborarea și acceptarea idealului educației, a scopurilor generale și specifice ale acesteia. [50, p.189]. G.G. Antonescu sesizează existența a două modele care se confruntă în pedagogia modernă: *individualismul individual*, centrat pe noțiunea de *personalitate*, pe formarea personalității morale, caracterizată prin rigoare și disciplină liberă, care creează premise pentru afirmarea unei personalități creatoare de valori autentice (Paulsen, Foerster). [Ibidem, pp 248-250]; *idealismul social* centrat asupra unor scopuri ale educației, proiectate din perspectivă predominant *politică* (liberală, conservatoare, socialistă, etc.) sau *etică* la nivel de pedagogie socială (B. Natorp, Germania, 1899).

Analiza istorică realizată de G.G. Antonescu ne poate conduce la elaborarea unui **model de analiză istorică și teoretică a „pedagogiei contemporane”** [Ibidem, p. 295]

Tabel 2.2. Model de analiză istorică și teoretică a pedagogiei contemporane*

Direcția principală de dezvoltare a pedagogiei identificată istoric	Curenți ale pedagogiei, afirmate istoric	Caracteristici importante	Exemple reprezentative
1. Realismul pedagogic	1.1. Pedagogia pozitivistă 1.2. Pedagogia comunitară (<i>regionalismul, localismul</i>)	- Adaptarea la cerințele sociale generale, obiective - Valorificarea la condițiile specifice (naționale, regionale, locale)	- Spencer, Durkheim Kerschensteiner - O. Ghibu, I.C. Petrescu, St.Stoian
2. Idealismul pedagogic	2.1. Pedagogia liberă, individuală 2.2. Pedagogia activistă 2.3. Pedagogia experimentală 2.4. Pedagogia psihanalitică	- Valorificarea naturii educatului - Valorificarea activității educatului - Valorificarea metodei experimentale - Valorificarea metodei psihanalitice	- Rousseau - <i>Educația nouă, Școala activă</i> - Binet, Meumann - Pedagogia de inspirație freudiană

G.G. Antonescu subliniază *funcția cercetării istorice* care constă în cunoașterea evoluției teoriei și a practicii pedagogice, validată și recunoscută în timp. Vizează „eliminarea haosului pedagogic a timpului nostru” urmare a necunoașterii stadiului atins deja în pedagogie la nivel de *ideal și scopuri* și de *mijloace de realizare* corespunzătoare acestora. Este aprofundată la nivelul a două funcții specifice: a) pur *teoretică*, retrospectivă; b) *metodologică, retrospectivă*, de anticipare a unor noi soluții viabile în viitorul imediat și mai îndepărtat. Cel mai mare pericol în lipsa cercetării istorice (și teoretice) constă în tendința întreținută uneori și la nivel de politică a educației „de nesocotire a problemelor – centrale – *fundamentale* în favoarea celor periferice. [14, p. 26].

Concluziile sunt următoarele: 1. Metoda de cercetare istorică (și teoretică) permite analiza evoluției pedagogiei din perspectiva valorificării sale în prezent și în viitor; 2. Metoda cercetării istorice respinge tendința „moderniștilor exagerați” de a prelua necondiționat metodele, tehnicile sau practicile noi forțate în termeni de „revoluție”, nu de evoluție; 3. Raportul dintre evoluție și revoluție în pedagogie este soluționat de G.G. Antonescu în următorii termeni programatici - „și în *pedagogie* trebuie să luptăm *pentru* progres și evoluție *contra* revoluției”. [Ibidem, p. 29]

**Tabel 2.3. Modelul construcției epistemologice a pedagogiei generale a lui G.G. Antonescu
(MCEPG / GGA) fundamentele pedagogiei**

Filozofice: etice, axiologice, epistemologice		Istorice: cronologice, pedagogia istoriei
Angajate în elaborarea conceptelor pedagogice de bază – „denotative, prescriptive, pragmatice” = care definesc și analizează:		
Obiectul de studiu specific al pedagogiei	Normativitatea specifică pedagogiei	Metodologia de cercetare specifică pedagogiei
1. Educația = definită ca „influență intenționată” a. Sfera de acțiune = societatea b. Factori: naturali – sociali c. conținuturi: morale, intelectuale, estetice, fizice d. Forme: intenționată, neintenționată e. Educabilitate = raportul între ereditate (naturală – creștere / dezvoltare (naturală – socială) – educație	1. Principii generale cu valoare de axiome: a. Principiul fundamentării <i>teoretice</i> a <i>practicii educației</i> la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ b. Principiul conceperii, organizării, planificării și realizării educației în <i>școala formativ-organicistă</i>	1. Metode de cercetare directă, empirică, operațională a. Metode inductive: observația, experimentul b. Metode deductive: analiza, sinteza, comparația, clasificarea c. Metode psihanalitice: auto-observarea, auto-controlul
2. Idealul educației / educativ a. idealul moral (determinat filozofic / etic) b. idealuri parțiale: intelectual, economic, politic, religios, estetic, fizic; psihologic – social c. idealul integrativ : psihologic (individual) – social	2. Principii de politică a educației a. Principiile generale care vizează aplicarea <i>culturii formative</i> (*) b. Principiile care vizează „orientarea pedagogică a școlii românești (**) c. Principiile didactice(***)	2. Metode de cercetare fundamentală a. Metoda teoretică, bazată pe: analiză și sinteză, comparație, clasificare – <i>conceptuală</i>) b. Metoda istorică, bazată pe analiza documentelor de istoria pedagogiei / pedagogie istorică, realizată prin investigație istorică <i>sincronică - diacronică</i>

Principii de politică a educației

I. Principiile generale care vizează aplicarea *culturii formative* (*):

1. Principiul aplicării culturii formative la toate disciplinele și treptele de învățământ „de la școala primară, la universitate”;

2. Principiul valorificării culturii formative în construcția programei de învățământ (n.n. planului de învățământ) la nivelul optimizării raporturilor dintre cultura generală și cultura profesională în acord cu particularitățile fiecărei vârste școlare și psihologice.

3. Principiul aplicării culturii formative în pregătirea profesorilor capabili „să facă legătura între programă și metodă”.

II. Principiile care vizează „orientarea pedagogică a școlii românești (**):

1. Principiul „armonizării științei pedagogice cu practica pedagogică pe toate domeniile – reforma, activitate didactică a profesorilor, control și îndrumare a învățământului”;

2., „Principiul *activismului didactic, intelectual și manual* care valorifică istoric curentul școlii active, raportat la educația integrală formulat teoretic.

3. *Principiul democratic* al valorificării „culturii ca factor de progres social alături sau mai presus de ceilalți doi factori, economic și politic.”

4. *Principiul cunoașterii elevului pentru individualizarea* educației

5. *Principiul controlului și îndrumarea școlară* bazat pe „descentralizare pentru administrația școlară, centralizare pentru îndrumarea pedagogică a învățământului”.

III. Principiile didactice ***:

1. Principiul intuiției

2. Principiul școlii active (abordat și ca principiu general de politică a educației)

3. Principiul „legăturii directe între lucrurile reale și cuvinte”.

4. Principiul cunoașterii elevilor pentru individualizarea educației

5. Principiul educației morale

Normativitatea pedagogiei asigură, astfel, ordonarea oricărei activități pedagogice de educație, de instruire, de proiectare a educației și a instruirii, definite prin conceptele de bază denotative și metodologice (cu referință la metodele de cercetare istorică și teoretică).

2.2. *Teoria educației intelectuale. Teoria învățământului. Didactica generală*

Partea a doua a pedagogiei, la fel ca și Pedagogia generală a lui Herbart este destinată *Teoriei învățământului* sau *Didacticii generale* care are ca obiect de studiu educația intelectuală, abordată din perspectivă psihologică, pe parcursul mai multor capitole care studiază factorii educației intelectuale sau ai procesului de învățământ [59, p. 109], condițiile psihologice ale învățământului [Ibidem, pp. 147-281]; *materia* de învățământ [Ibidem, pp. 233-357]; metodele de învățământ care susțin modul de transmitere „a cunoștințelor” (predarea) [Ibidem pp. 283-358]; *Predarea* bazată pe apercepție, confirmă „importanța cunoștințelor vechi în dobândirea celor noi” [Ibidem, p. 259] și procesul învățării care integrează „momentele psihologice cele mai importante”. [Ibidem, pp. 383-419]

Prin interpretare istorică *sincronică – diacronică* fixăm **obiectul de cercetare al Teoriei educației intelectuale / învățământului / Didactica Generală** [-] care se referă la contactul direct dintre *educator și educat, factorii principali ai educației intelectuale*, care asigură *structura de bază a procesului de învățământ*. Legătura este susținută de un al treilea factor „*obiectul de învățământ sau materia de învățământ, sau cunoștințele ce trebuie învățate*”. Calitatea educației intelectuale / procesului de învățământ depinde de modul în care este stabilită legătura dintre *educator* (profesor), *educat* (elev) și *materia de învățământ*.

În condiții de cercetarea pedagogică teoretică și istorică G.G. Antonescu identifică două concepții generale despre *Didactică*: 1. „*Materialismul didactic*” sau *Didactica materialistă* care pune accent pe *materia de învățământ*, pe *cantitatea de cunoștințe* urmărită special de profesor care „neglijază, astfel, cerințele naturale ale sufletului elevului”; 2. „*Cultura formativă*” sau *Didactica formativă* care: a) acordă suveranitate elementului „subiect” asupra elementului „obiect” de învățământ (materia școlară, cantitate de cunoștințe); b) „ține seama predominant de sufletul elevului, de gradul lui de dezvoltare, de interesul, de experiența lui”, care are ca „rol esențial să exercite și să dezvolte puterile lui sufletești”.

G.G. Antonescu propaga la nivelul perioadei interbelice, teza pedagogiei psihocentriste, a centrării învățământului pe elev, teză actualizată în prezent în politica educației, care evidențiază importanța formării competențelor. Este ceea ce propune în *Didactica formativă*, fără a neglija importanța materiei școlare.

Analiza celor două curente este analizată din perspectivă teoretică, dar mai ales istorică. „*Materialismul didactic*” are în vedere *aspectul*: a) *religios* accentuat în pedagogia evului mediu; b) *clasicist sau umanist* susținut de pedagogia renașterii; c) *pozitivist și profesional* promovat de pedagogia modernă (centrată pe studiul științelor pozitive și pe formarea profesională). „*Cultura formativă sau didactica formativă*” pune accent pe *aspectul*; filozofic (studiul filozofiei); neoclasic (știința disciplinelor umaniste); integrativ stimulat de pedagogia lui Pestalozzi. [59, pp. 123-131]

G.G. Antonescu pledează pentru valorificarea resurselor pedagogiei pozitive ale ambelor curente ale didacticii. Soluția constă în promovarea „celor trei categorii de materii de învățământ – științe umaniste, științe ale naturii și matematica și logica – care împreună ne dau cultura generală necesară pentru o cultură formativă integrală care: a) asigură rezolvarea corectă a raportului dintre cultura generală și profesională de toate gradele „inferior, secundar, superior”. [Ibidem, p.141]; b) contribuie la formarea „profesionistului ca profesionist”, cu o *structură morală conștientă* care dezvoltă toate „funcțiunile sufletești” (psihologice). [Ibidem, pp. 144-145]

Didactica generală antonesciană are ca obiect – educația intelectuală abordată predominant din perspectivă psihologică. Ea analizează *condițiile psihologice ale învățământului* raportate la resursele psihologice ale elevului. Se referă la: „percepția și intuiția” în învățământ care asigură baza cunoștințelor [Ibidem, pp. 149-180]; atenția și oboseala [Ibidem, pp. 181-239] și memoria [Ibidem, pp. 239-281]).

Structura de bază a didacticii generale – concepută de G.G. Antonescu ca *teorie a educației intelectuale / instruirii*, realizată în cadrul procesului de învățământ – este fixată la

nivel legăturilor dintre „trei grupe de probleme”: 1. Condițiile psihologice ale învățământului (copilul – n.n. elevul); 2. Condițiile obiective ale învățământului (materia de învățământ); 3. Condițiile metodologice care asigură „modul de punere a elevului în contact cu materia de învățământ [Ibidem, p. 146]. Ele conturează dimensiunea obiectivă – subiectivă – materială – metodologică a procesului de învățământ.

1. *Dimensiunea obiectivă* evidențiază și fixează în plan logic, psihologic și epistemologic, obiectul de studiu specific – educația intelectuală sau instruirea realizată în cadrul procesului de învățământ, prin valorificarea pedagogică, formativ-organicistă, a relațiilor existente între trei factori: *profesorul – elevul – materia de învățământ*.

2. *Dimensiunea subiectivă* analizează „condițiile psihologice ale învățământului” care susțin *educația intelectuală* [59, pp. 149-281]. G.G. Antonescu are în vedere: a) percepția și intuiția [Ibidem, pp.149-281]; b) atenția și oboseala [Ibidem, pp.181-192]; c) memoria [Ibidem, pp. 239-281]

a. *Percepția și intuiția*. *Percepția* face posibilă „cunoașterea empirică” provocată de lumea din afară cu care elevul intră în contact prin experiență proprie. Perfecționarea percepției externe creează premisele cunoașterii prin intuiție. *Intuiția* „definește contactul direct al ființei noastre cu realitatea pe calea percepției externe și interne. Ea are un efect pedagogic pozitiv dublu: a) asigură sinteza între percepția externă-internă; b) contribuie ca „noțiunile rezultate din reprezentări să fie conectate spre a ajunge la noțiuni din ce în ce mai abstracte.” [Ibidem, p 150]. În perspectivă istorică intuiția este un principiu în pedagogia clasică (Comenius), dar și în cea modernă (inițiată de Rousseau și dezvoltată de Pestalozzi), aplicat diferit pe trepte și discipline de învățământ (matematică, limba română/limbi străine, științe ale naturii, istorie, psihologie).

b. *Atenția și oboseala*. *Atenția* „condiționează nu numai intuiția, ci întreaga viață sufletească, deci și pe cea intelectuală.” [Ibidem, p 181]. În procesul de învățământ, profesorul trebuie să cunoască trăsăturile principale ale atenției (concentrarea, intenționalitatea, distribuirea, caracterul voluntar/involuntar, durabil sau șovăitor, ușor adaptabil sau greu adaptabil). Pentru a contribui la creșterea eficienței învățământului și a evita fenomenele negative înregistrare în procesul de învățământ, G.G. Antonescu *recomandă*: asocierea atenției cu voința și motivația; implicarea în predare ca atenție involuntară; crearea unor condiții care să prevină oboseala, prin *predarea afectivă* bazată pe respectarea, accentuarea intereselor pozitive ale elevilor) [Ibidem, pp 190-237].

c. *Memoria* asigură a condițiilor psihologice necesare în predare și învățare prin raportare la cunoștințele anterioare [Ibidem, pp 239-281]. În orice activitate de învățare, asigură „*condițiile psihologice* ale păstrării și reproducerii materialului asimilat în conștiința elevului.”. În cadrul

didacticii generale, dar și al didacticilor particulare „îndeplinește funcția pedagogică” de reproducere și recunoaștere a cunoștințelor învățate.[Ibidem,pp. 239-240]. Sunt vizate două forme de memorie: a) *generale* - directă care solicită concentrarea atenției, voinței, motivației elevului ; - indirectă, dependentă de calitatea materialului învățat; b) *Individuale* - raportate la fundamentul cognitiv activat: memorie senzorială, vizuală, auditivă, kinestezică, memoria abstractă, intuitiv-internă, emoțională.

G.G. Antonescu evidențiază două categorii de condiții pedagogice: a) generale care atrag atenția asupra importanței memorării unor materiale cu „sens”, explicit, concretizat de profesor prin exemple semnificative; b) speciale, didactice: strategia *individualizării* învățământului raportată la resursele psihologice disponibile; *metoda exercițiului* care antrenează formarea deprinderilor de memorare logică; *stimularea afectivă* și volitivă a memoriei.

În finalul subcapitolului G.G. Antonescu abordează două probleme de natură didactică analizate din perspectiva pedagogiei psihologice:

1) Metodele de memorizare (n.n. de învățare)[59 ,pp. 265-274]: *fragmentară* (pe secvențe) necesare la anumite discipline de învățământ (geografie, biologie, istorie); *globală* (filozofie, literatură) unde este necesară „respectarea succesiunii logice a ideilor; *mixtă* care se bazează „pe împărțirea materialului de memorizat în mai multe *unități* dar nu după cantitate ci în *unități logice*”.(n.n. pedagogice / didactice s.n., p. 249).

2) Condițiile psihologice de păstrare a cunoștințelor asigurate didactic prin utilizarea metodei „repetițiilor”. Ea constituie *metoda exercițiului* cu scop psihologic explicit – antrenarea memoriei logice necesară nu numai pentru conservarea ideilor vechi, ci și pentru implicarea acestora în asimilarea ideilor noi. Sunt analizate: exercițiul „bazat” pe asociere a ideilor vechi cu ideile noi; *exercițiile cu valoare generală* (în didactica generală) și particulară (în didacticele aplicate); *exercițiul flexibilizat*; *exercițiul concentrat* [Ibidem, pp. 275-281].

3. *Dimensiunea materială a procesului de învățământ* asigură substanța activității de instruire concepută la nivel de educație intelectuală, realizată prin „programa școlară” sintetică (planul de învățământ) și „programele școlare analitice” stabilite pe discipline și ani de învățământ.[Ibidem, pp 245-358]

„Programa școlară” sintetică include disciplinele de învățământ distribuite pe ani de învățământ. Constituie ceea ce azi numim *plan de învățământ* care include „materia de învățământ sau *bunurile culturale* care vor forma obiectul pe care îl transmite educatorul elevului prin *instrucție* sau *instruire*.[s.n. p. 285]. În organizarea sa trebuie respectate două principii:

a. *Concentrarea conținuturilor* – toate disciplinele de învățământ să fie în așa fel aranjate încât să dea un tot unitar armonios. [59, pp. 285-286]. Prin cercetare istorică sunt identificate două

tipuri de concentrare a materiilor școlare în cadrul planului de învățământ: concentrare succesivă și concentrarea simultană. [Ibidem, pp. 286-315] Sunt evocate două modele de concentrare afirmate istoric: concentrarea graduală propusă de Comenius, care concepe *materia de învățământ* ca „un tot unitar care se detaliază prin cercuri concentrice” și concentrarea fragmentară propusă de discipolii lui Herbart (Diller), care urmărește „divizarea materiei în mai multe programe parțiale pe faze de dezvoltare intelectuală”. [Ibidem, p. 310]

Concentrarea simultană reprezintă primul principiu de organizare a planului de învățământ care are în vedere materia de învățământ „a aceleiași clase” concepută într-o anumită manieră, G.G. Antonescu se referă la faptul că în această variantă normativă concentrarea nu pune accent „pe centru” care fixează disciplinele de învățământ cele mai importante și pe *corelația* între disciplinele de învățământ.

În condiții de cercetare istorică, *sincronică – diacronică*, putem identifica proiectarea unui tip de *interdisciplinaritate* care nu este conceput structural, ci conceptual. La acest nivel G.G. Antonescu propune un model în care sunt corelate „grupe de obiecte – științe biologice – științe psihologice și științe sociale” care anticipează ideea actuală de arii curriculare.

b. *Simplificarea programelor școlare analitice prin revizuirea cantitativă sau revizuirea calitativă*. [Ibidem, pp. 315-320]. *Revizuirea cantitativă* implică fie eliminarea unor materii școlare din planul de învățământ, fie reducerea materiei în cadrul programei școlare analitice. *Revizuirea calitativă* urmărește *esențializarea programei analitice* prin concentrarea sa asupra ideilor principale și orientarea profesorilor și a elevilor în direcția utilizării unor metode eficiente (metoda activă socratică, metoda expositivă). Soluția *revizuirii calitative* propusă de G.G. Antonescu oferă avantaje pedagogice certe la nivelul proiectării planului de învățământ [Ibidem, pp. 318-319]:

- aprofundarea conceptelor și principiilor fundamentale ale științei sau a artei respective care constituie „bunul cultural” aflat la baza elaborării materiei școlare;
- abordarea interdisciplinară și intradisciplinară a materiilor școlare care asigură corelația pedagogică necesară între materiile de învățământ;
- raportarea programei școlare analitice la viața socială și la experiența psihologică a elevilor care oferă „material concret, vast și bogat”;
- accentuarea permanentă a legăturii dintre școală și viață realizată în spiritul pedagogiei pragmatiste a lui John Dewey (școala nu e pregătire pentru viață, ci viața însăși);
- deschiderea spre mai multe metode de învățământ care pot fi aplicate „în concordanță cu cerințele psihologice ale elevului” [Ibidem, p. 319].

G.G. Antonescu sesizează „cauzele potrivnice simplificării programelor” școlare sintetice și analitice: a) programele școlare analitice sunt izolate pentru că „sunt alcătuite de specialiști – ai disciplinelor de învățământ respective – care nu se conduc de interese pedagogice”: b) comisiile de elaborare a programelor nu au o compoziție echilibrată neincluzând profesorii de pedagogie, c) numărul mare de elevi din clasă nu permite eficientizarea procesului de învățământ prin individualizarea și diferențierea instruirii. [Ibidem, pp. 319-320]

Metodele de învățământ reprezintă „elementul dinamic al procesului de învățământ” care exprimă personalitatea pedagogică a profesorului, capacitatea lui de raportare corectă la „natura cunoștințelor transmise” și la structura sufletească a elevilor care beneficiază de cunoștințele transmise (predate). G.G. Antonescu are în vedere dimensiunea denotativă și normativă, logică și psihologică a metodelor de învățământ, Ele oferă calea eficientă de învățare de la abstract la concret (prin raționament deductiv) și de la concret la abstract, dimensiune foarte importantă în învățământul preșcolar și primar unde metodele bazate pe raționament inductiv asigură „legătura între joc și activitățile serioase”. [Ibidem, p. 345]

În analiza și clasificarea metodelor, G.G. Antonescu valorifică resursele cercetării istorice sincronice – diacronică. El subliniază importanța *metodelor active*, care nu sunt o noutate a secolului XX, așa cum vor să demonstreze cei care opun „pedagogia nouă față de pedagogia trecutului”. [28, pp. 3-15]. Este amintită clasicitatea *metodelor active* lansate de Socrate, cu accent pe educația intelectuală, valorificată de Rousseau în raport de natura pozitivă a copilului; de Pestalozzi, în contextul învățământului primar și de Froebel, care le raportează la activitatea de joc proprie preșcolarului în „grădina de copii”.

G.G. Antonescu raportează *metoda activă* la conceptele pedagogice afirmate istoric în epoca premodernă și modernă. [59, pp. 326-328]. Identifică astfel trei concepții cu privire la metoda activă: a) Concepția materialistă, care pune accent pe activismul manual, muscular, fizic; b) Concepția intelectualizată care pune accent pe activismul rațional al minții care valorifică și resursele psihosenzoriale ale cunoașterii utilizate de elev; c) concepția „școlii active integrale”.

Toate promovează *exercițiile ca metodă distinctă* și ca *procedee integrate* în cadrul altor metode precum: demonstrația, explicația, rezolvarea de probleme etc. *Exercițiile promovate în concepția materialistă* stimulează predominant activitatea fizică, materială. *Exercițiile promovate de concepția intelectualistă* antrenează mai mult funcțiile cognitive, raționale, dar și cele psihosenzoriale și intuitive. *Exercițiile promovate de școala activă integrală* pun accent pe conexiunea necesară între activitatea intelectuală și fizică dar și între educația intelectuală, morală, estetică, practică.

În contextul deschiderii sale față de problematica societății moderne care pune accent pe dezvoltarea industriei, G.G. Antonescu subliniază importanța muncii productive ca resursă metodologică a învățământului eficient în școlile profesionale dar și în celelalte trepte școlare. Didactica sa elaborată în spiritul pedagogiei psihologice teoretice evidențiază, pe de o parte, relația dintre joc cu funcție recreativă, învățare cu funcție didactică și muncă cu funcție productivă; relație care poate fi cultivată la toate vârstele și treptele școlare. Pe de altă parte G.G. Antonescu subliniază resursele muncii ca activitate care sunt intrinseci (sunt apropiate de joc), și extrinseci (care generează satisfacție prin obiectivarea rezultatelor învățării într-un produs).

În *concluzie*, metodele de învățământ asigură eficiența educației intelectuale la toate nivelurile procesului de învățământ. G.G. Antonescu evidențiază importanța acestora din perspectivă: a) teoretică (psihologică) - orice metodă implică două acțiuni didactice: o acțiune intelectuală, logică și o acțiune practică (materială, fizică, productivă, sportivă, ludică, etc.); structura sa include două procese logice importante în metoda activă care trebuie să devină metoda activă integrală care respectă principiul fundamentării cunoașterii psihologice a legăturii între percepție – intuiție – gândire. B) istorică (pedagogică) – metoda activă evoluează în sens pozitiv, de la Socrate la pedagogia modernă interbelică, fără a uita de limitele sau excesele sale negative întâlnite în Evul Mediu referitoare la subordonarea activismului unui scop dogmatic.

Perspectiva psihologică de abordare a metodelor evidențiază capacitatea acestora de stimulare a operațiilor logice ale gândirii (analiză, sinteză, abstracție, generalizare, clasificare, concretizare logică, rezolvare de probleme) implicate în predare și învățare în condiții de educație intelectuală cu deschidere spre educația morală, estetică, fizică sau profesională.

4. *Dimensiunea acțiunilor prin care este realizată activitatea de educație intelectuală / instruire în cadrul procesului de învățământ.* Este analizată în capitolul 12 (Apercepția) – [59, pp. 359-381] și în cel referitor la „momentele psihologice în procesul învățării”. [Ibidem, pp. 383-419]. Din perspectivă istorică diacronică identificăm, în didactica generală a lui G.G. Antonescu, două acțiuni subordonate activității de instruire / educație intelectuală:

A. *Predarea* concepută în spirit herbartian, care valorifică resursele psihologice ale apercepției. *Predarea* este acțiunea profesorului „de transmitere a cunoștințelor adresată clasei de elevi” care are ca bază psihologică *apercepția*. Apercepția permite „implicarea cunoștințelor vechi în dobândirea celor noi”. [59, pp 359-381]

B. *Învățarea* abordată din perspectivă *psihologică*, organizată în cadrul treptelor psihologice ale lecției inspirate din pedagogia lui Herbart. [59, pp.383-419]

Apercepția constituie *resursa psihologică a predării* cu valoare de premiză pedagogică. Ea are ca sferă de referință „fondul de experiență anterioară momentului de transmitere a

cunoștințelor noi”. [Ibidem, p. 360]. Definiția și analiza sa este realizată din punct de vedere al funcțiilor sale psihologice: *generale*, de activare a resurselor psihologice ale profesorului și a elevului care susțin înțelegerea cunoștințelor care urmează să fie predate, raportate la cunoștințele anterioare; *specifice*: completarea cunoașterii „cu elemente care nu s-ar produce dacă nu ar interveni apersepția”; [Ibidem p. 362]; interpretarea realității studiată în cadrul materiei școlare respective, prin stabilirea raporturilor cauzale dintre fenomenele învățate; sprijinirea considerabilă a atenției (concentrate etc.) care pe de o parte facilitează învățarea, iar pe de alta parte elimină cauzele oboselii psihice în cadrul activității de instruire.

În plan pedagogic G.G. Antonescu evidențiază trei condiții principale de realizare a *apercepției ca fundament psihologic al predării*; a) organizarea materialului nou de cunoștințe pe care le transmitem elevului prin „găsirea” neapărat a unor puncte de contact cu experiența anterioară a elevului; [Ibidem,p. 365]; b) redeşeptarea materialului vechi în momentul „oportun” care asigură elevilor „sprijin în asimilarea ideilor noi”, fundament pentru activarea conștiinței lor; [Ibidem, p 368]; c) integrarea în materialul nou, organizat și redeşeptat în acord cu obiectivele predării „nu numai anumitor elemente de ordin intelectual, ci și de ordin afectiv și volițional”. [Ibidem, p. 369]

Problematika *predării bazată pe apersepție* este abordată de psihologia experimentală promovată în trecut de Ernst Meumann (1864-1915), în lucrarea „*Prelegeri introductive în pedagogia experimentală și bazele ei psihologice*, vol. I-III, 1911-1915, trad. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980), G.G. Antonescu evidențiază următoarele contribuții: a) analiza importanței pedagogice a „funcțiunii aperseptive” care are în vedere experiențele interioare ale elevului care evoluează stadial; b) sublinierea acțiunilor aflate în legătură cu obiectele studiate; c) evidențierea relațiilor între obiectele și funcțiile acestora; d) realizarea saltului de la stadiul cantitativ al cunoașterii la cel calitativ când „elevul este atent asupra aspectelor esențiale”. [59,pp. 372-373], În acest fel Meumann identifică tipurile a perseptive caracteristice diferiților elevi în raport de nivelul de dezvoltare psihică și de stadiul anterior al învățării: tipul descriptiv, tipul observator, tipul sentimental și tipul erudit. [Ibidem, pp. 376-377]

Concluziile referitoare la *predare* avansate de G.G. Antonescu se bazează pe un set de „observări pedagogice cu privire la apersepție” [Ibidem, pp. 378-382]. În practica pedagogică „a predării” trebuie rezolvată problema fundamentală referitoare la fondul aperseptiv ale elevilor: Ea se referă la faptul că „fondul aperseptiv pe care îl aduce elevul este pentru noi un sprijin în tratarea elementelor din programă”, situație utilă în cazul unor discipline care pot apela la experiența elevului (geografie, biologie, etc.). [Ibidem, p. 378]. În alte situații însă, fondul aperseptiv este limitat (începutul școlarității (învățământ primar), în cazul studierii unor

discipline care nu pot beneficia imediat de experiența elevului (filozofie, literatură, psihologie, istorie, etc.). Sunt propuse două căi strategice și operaționale: a) la începutul anului „ să se facă o minimă revizie **nu** a întregii materii în detaliu, ci a principiilor fundamentale” [s.n. p. 381]; b) fiecare problemă predată din nou - în contextul organizării concentrice - trebuie abordată din perspectiva cunoștințelor fundamentale dobândite deja, care urmează să fie aprofundate și extinse într-un nou context favorizat și de vârsta superioară a elevilor.

Concluzia finală este următoarea: „scopul general strategic al predării”, fundamentat psihologic vizează pregătirea apercceptivă care susține trecerea de la cunoștințele anterioare la cunoștințele noi.

B. Învățarea din perspectivă psihologică [59, pp. 383-419] este acțiune care susține activitatea de educație intelectuală în cadrul unui proces în care „trebuie să trecem de la date concrete la noțiuni abstracte, prin sintetizarea, prin condensarea materialului de cunoștințe. [59,p. 383]. G.G. Antonescu evidențiază „momentele psihologice necesare în procesul învățării” pe care le va trata ca etape importante *ale unei lecții* elaborată în spiritul treptelor herbartiene: a) *pregătirea apercceptivă*; b) *expunerea sau tratarea datelor concrete*; c) *asocierea lor*; d) *generalizarea noțiunilor abstracte*; e) *aplicarea lor.*” [59,pp. 384-419]

a. *Pregătirea apercceptivă* urmărește „redeșteptarea cunoștințelor anterioare” care la nivelul psihologiei educației contemporane constituie ideile ancoră necesare în predarea - învățarea - evaluarea eficientă a lecției noi. (Ausubel). G.G. Antonescu „privește pregătirea terenului apercceptiv” din perspectiva a trei competențe necesare profesorului: a) raportare la cunoștințele anterioare necesare tuturor elevilor clasei pe parcursul învățării; b) receptarea ideilor noi bazate pe conștientizarea ideilor vechi incluse în cunoștințele anterioare;c) clarificarea ideilor vechi și aprofundarea lor din momentul receptării ideilor noi, realizată în contextul psihologic în care „ apercepția completează intuiția ” .[Ibidem, p. 388]

b. *Expunerea* asigură *tratarea datelor concrete* apelând la capacitatea elevilor de observație și judecată proprie.” Se poate realiza prin două categorii de metode complementare: *expozitivă* care nu trebuie tratate însă dogmatic și *active* de tip socratic. *Metoda expozitivă* este necesară în cadrul unor materii de învățământ precum: istorie, geografie, literatură, filozofie. În orice context, ea trebuie însă activizată și nu dogmatizată”; condiția esențială” este ca expunerea să fie vie, însuflețită prin claritate și puterea de convingere a discursului; adaptarea la cerințele momentului. [59, pp. 391-392]. *Metoda activă socratică* se bazează predominant pe calitatea întrebării propusă de profesor „ care trebuie să fie înțeleasă de elev ca fond și ca formă. ” [Ibidem, p. 39] care trebuie să fie complexă, dar precisă, clară logic și deschisă pedagogic. Ea nu trebuie să fie prea lungă și prea complicată. Precizia sa este argumentată de G.G. Antonescu în

spiritul metodelor actuale de operaționalizare a obiectivelor. Astfel „profesorul nu trebuie să întrebuințeze predicate prea vagi, prea generale.” [Ibidem,p. 394] Pe de altă parte întrebarea trebuie „să nu excludă o parte din răspuns”. [Ibidem,p. 396] În plan psihologic este important ca ea să ofere elevilor timpul necesar de reflecție pentru a construi răspunsuri argumentate.

c. *Asocierea* asigură „trecerea la studiul procesului de abstracție pentru a veghea cum din materialul concret pe care ni-l oferă tratarea noțiunilor noi, ne ridicăm la noțiunea logică. ” [Ibidem, p. 397]. Este realizată între obiecte, în perspectiva extragerii elementelor comune esențiale care susțin procesul de învățare al conceptului. Ea implică și legături între concepte care susțin formarea judecăților logice bazată inclusiv pe tehnici de comparație logică. În principiu asocierea constituie o premiză psihologică necesară pentru realizarea unor generalizări logice. La nivelul didacticilor particulare, observă G.G. Antonescu, sunt cazuri în care nu urmărim neapărat generalizarea printr-o regulă sau o definiție. Este cazul descrierilor utilizate în biologie, în științele naturii sau a povestirilor istorice în care important este să expunem fapte, să rezumăm, să recapitulăm, etc. [Ibidem, p. 400]

d. *Generalizarea* este etapa care în condiții de învățare eficientă didactic este „aproape imperceptibilă”. Scopul urmărit prin generalizare „este să extragem pe baza asocierii noțiunea abstractă cu valabilitate generală pentru toate cazurile de același fel. Este dependentă de specificul materiilor școlare. De exemplu, în cazul științelor naturii este necesar ca „ materialul concret să fie atât de variat și bogat încât noțiunea abstractă să se desprindă fără nici o efortare, în mod nesilit așa cum se desprind fructele coapte de pe pom”. În acest caz, noțiunea logică are „o valoare reală care se bazează pe un material concret, variat și bogat”. În cazul filozofiei, dar și în matematică atunci când „lucrăm cu noțiunea abstractă trebuie să dispunem de ea cu multă abilitate.” În ambele situații însă, profesorul trebuie să mediteze la formula epistemologică propusă de Kant conform căreia „dacă intuițiile fără noțiuni sunt oarbe, noțiunile fără intuiție sunt goale. ” [Vezi 59, p.401- 402]

e. *Aplicarea* este ultima etapă necesară în cadrul lecției analizată pe larg de G.G. Antonescu în finalul capitolului dedicat învățării, abordată procesual din perspectiva psihologică. [Ibidem, pp. 404- 419]. Este realizabilă în trei forme care vizează: aplicarea: a) noțiunilor abstracte la care am ajuns prin generalizare pentru a interpreta noi cazuri concrete”, b) morală concepută de G.G. Antonescu în sens herbartian din perspectiva realizării unui *învățământ educativ (formativ)*; „ceva mai modernă” cultivată de „faimoasa școală activă” care are în vedere legătura dintre idei și acțiuni, dintre principii și fapte. [Ibidem, p. 404- 405]

Concluzia lui G.G. Antonescu se bazează pe exemple care evidențiază raporturile dintre *didactica generală* și *didacticele particulare*. Sunt amintite modurile specifice de realizare a

aplicației la gramatică, geometrie, germană (limbi străine), logica și psihologie. În toate situațiile importantă este capacitatea profesorului de a alege metodele didactice potrivite în cadrul procesului de predare și învățare. Didactica generală evidențiază capacitatea metodei de adaptare la natura psihologică a elevului și la conținutul învățământului. În raport de specificul materiei școlare, didacticele particulare sunt orientate predominant spre metode expositive (nedogmatice) și active (socratice). Eficiența, dar și satisfacția profesorilor apare atunci când ei, în toată activitatea didactică „și-au dat seama că procedarea metodică este cel mai bun mijloc de a pune în valoare viața sufletească a propriei noastre personalități.” [Ibidem, p. 419]

Opera lui G.G. Antonescu, oferă sugestii metodologice valorificabile în contextul elaborării unor *modele de analiză a instruirii*, prin cercetare istorică – diacronică. Ele trebuie raportate la *structura de funcționare a didacticii generale* concepută de G.G. Antonescu în cadrul pedagogiei generale ca teorie a educației intelectuale / învățământului. Sunt avute în vedere două criterii de ordin epistemologic:

I. Primul criteriu are în vedere: 1. Obiectul de studiu specific: educația intelectuală, activitate de instruire realizată în cadrul procesului de învățământ. 2. Normativitatea specifică elaborată la nivel axiomatic - principiul *școlii formativ organiciste*. 3. Metodologia de cercetare specifică - metoda de cercetare istorică și metoda de cercetare teoretică/ de analiză conceptuală.

II. Dimensiunile generale, care vor preciza componentele principale și normativitatea la nivel de principii de educație intelectuală/ învățământ: 1. *Dimensiunea obiectivă*: 1.1. Componentele principale (profesorul – elevul - materia de învățământ). 1.2. Normativitatea Educației intelectuale/ instruirii/ procesului de învățământ (principiul interdependenței profesor - elev - materie de învățat). 2. *Dimensiunea subiectivă*: 2.1. Componentele principale (condițiile psihologice) de realizare a educației intelectuale/ instruirii / procesului de învățământ: percepția și intuiția atenția și oboseala, memoria. 2.2. normativitate: principiul cunoașterii resurselor psihologice ale elevului, principiul valorificării resurselor elevilor la nivel de treaptă și discipline de învățământ, la nivel de vârstă și individual. 3. *Dimensiunea materială*: 3.1. Componentele principale: programa școlară sintetică, plan de învățământ; programa școlară analitică pe discipline și ani de învățământ. 3.2 principii: principiul concentrării și principiul simplificării. 4. *Dimensiunea metodologică*: 4.1 metodele de învățământ: expositivă, activă/„ metoda activă integrală”;4.2. Normativitatea: principiul individualizării; principiul școlii active integrale. 5. *Dimensiunea acțiunilor necesare în cadrul activității de instruire*; 5.1. Componentele principale: predarea bazată pe apercepție și învățarea bazată pe valorificarea tuturor resurselor psihologice ale elevului; 5.2. Normativitate: principiul apercepției / implicării cunoștințelor vechi în predarea cunoștințelor noi; principiul valorificării tuturor resurselor psihologice în procesul de învățare.

2.3. Teoria Educației are ca obiect de studiu specific educația morală, practică, estetică (și religioasă), laturi ale educației, ordonate prin *normativitate specifică*, dezvoltată în jurul principiului școlii *formativ-organiciste*, analizate în condiții *metodologie de cercetare* specifică, bazată pe resursele oferite de cercetarea istorică și cercetarea teoretică.

Educația morală este tratată de GG Antonescu în perspectivă predominant psihologică [59, pp. 423- 436]. *Sfera de referință* „privește îndeosebi formarea voinței elevului”. *Funcția morală* este de formare și îndrumare „a voinței energice și consecvente” care trebuie dirijată spre realizarea unor scopuri morale. (Ibidem,p. 423) *Structura morală* include „două elemente fundamentale și elementul însoțitor - sentimentele”: a) reprezentările morale referitoare la valorile morale; b) acțiunea morală care constituie „elementul executiv susținut prin deprinderi (obișnuință) și priceperi morale. Sentimentele însoțesc reprezentările și acțiunile, având un rol mediator și stimulativ.

Conținuturile educației morale sunt prezente în toată viața noastră socială dar ele pot fi găsite și „în diferite obiecte de învățământ”, la nivel de „învățământ educativ” (Herbart), în condiții de „moralizare a învățământului” (Forster). Formele de realizare a educației morale sunt: directe (supravegherea, pedeapsa, recompensa) și indirecte, prin punerea în valoare a tuturor elementelor pe care le găsim în diferite obiecte de învățământ. [Ibidem,p. 424]

Normativitatea educației morale este elaborată de G.G. Antonescu pe baza cercetării istorice (Kant, Herbart, Forster). Are la bază *principiul legăturii între latura intelectuală* (reprezentările care duc la noțiuni, idei morale) și *latura acțională – moralitatea* care reprezintă „acordul voinței cu ideile morale”. [Ibidem,p. 431]. Implică: a) principiul elaborării scopului educației morale la nivelul legăturii între *moralitate, caracter și energie*; c) principiul realizării educației morale la nivelul sintezei între componente psihologice, *intelectuale* (reprezentări, noțiuni, idei) – *acționale* (deprinderi, priceperi, voință) – *afective* (sentimentele morale) care susțin *formarea convingerii morale* care reprezintă „voința conștientă”[Ibidem,p. 453].

Metodologia educației morale implică îndrumarea morală pentru dezvoltarea convingerii morale. [Ibidem,pp.453-479], realizată prin: a) metode de supraveghere, pedeapsă, recompensă și de exemplificare, exemplul constituind „mijlocul cel mai important de formare a deprinderilor morale”. [Ibidem,p. 471]; b) educația caracterului, în spiritul pedagogiei contemporane unde se concepția optimistă (Rousseau) cu cea pesimistă (Hertart)

Analiza istorică evidențiază trei curente afirmate la granița dintre secolele XIX și XX: individualist (Key), *rigorist* (pedagogia socială, Natorp; al *disciplinei libere* (Forster). Curent individualist care întreține „confuzia între personalitatea morală și individualitatea naturală”. [Ibidem,p. 500]. Personalitatea morală asigură concentrarea energiei voluntare care susține

autonomia morală. Educația morală din România întreține însă „constrângerea fără convingere care slăbește mai mult decât întărește moral”. [Ibidem,p. 527; 208].

Religia este abordată la nivel de „*principiu educativ al educației morale*”. [Ibidem,pp. 533-542], raportat la obiectivele educației morale: a) formarea virtuții moral-religioase; b) dezvoltarea morală pe baza deprinderilor și a priceperilor religioase. G.G. Antonescu critică dur instruirea aspră propusă în *seminarele religioase* unde, datorită faptului că „forma predomină asupra fondului” nu este posibilă formarea convingerilor morale autentice. [Ibidem, p.537]

Educația moral-cetățenească [Ibidem,pp. 538-542] are ca scop clarificarea etică a relația dintre stat și individ, dintre între disciplină și supunere. Solicită metoda bazată pe „supunere liberă”. [Ibidem, p. 539]. Principiile propuse, aplicate în comunitățile de muncă, unde predomină ordinea socială sunt fundamentate: a) sociologic – principiul diviziune muncii; b) psiho-social – principiul cooperării între spiritul individual și cel social

În **concluzie**, educația morală are un conținut bidimensional: a) psihologic, bazat pe îndrumarea voinței care formează un caracter puternic exprimat prin convingeri morale susținute intelectual, afectiv, volitiv; b) social, bazat pe educația religioasă și civică deschise spre educația practică.

Educația practică sau aplicată este tratată de G.G. Antonescu în spirit kantian, ca dimensiune formativă morală implicată în formarea spiritului cetățenesc al elevului. [59, pp. 437-452]. *Sfera sa de referință* psihologică pune în legătură educația practică sau aplicată cu „exercitarea voinței în vederea formării caracterului”, în condiții de cooperare, de relaționare „între idei și fapte” [Ibidem, pp. 437-438]. Educația practică constituie astfel, „o ramură aparte a activității pedagogice reprezentată prin lucrări practice, independente”. Poate fi tratată și ca principiu de ordonare a educației morale și intelectuale. Are și calitatea de: „mijloc educativ”, de „valoare formativă” sau chiar de *metodă* utilizată special în educația morală, dar și în educația intelectuală și estetică. *Funcția generală* a educației practice este cea de asigurare a „legăturii între idei și fapte, între teorie și practică”. realizată în spiritul *școlii formativ-organiciste*. *Structura de bază* include două componente psihologice aflate în legătură cu cunoștințele teoretice: deprinderile practice și principiile de aplicare a cunoștințelor teoretice în rezolvarea problemelor intelectuale, morale, etc. cu care se confruntă elevul în școală și în afara școlii.

G.G. Antonescu insistă asupra relației între *activitatea practică* și scopul educațional promovat de școala *formativ - organicistă*. *Educația practică* este angajată în îndeplinirea următoarelor obiective psihologice specifice educației practice [Ibidem,pp. 438-443]: a) „tranziția de la joc la munca serioasă”; b) realizarea contactului cu lumea reală prin vizite, excursii, etc.; c) organizarea instruirii practice în cadrul unor materii (desen, muzică, lucru

manual, științele naturii, lucrări practice); d) dezvoltarea virtuților morale pentru formarea calităților caracteriale (ordine, punctualitate, responsabilitate) și pentru orientarea școlară și profesională corectă; e) stabilirea raportului adecvat „între învățământ și activitatea practică prin aplicarea principiului treptelor culturale”; [Ibidem, p. 449]; f) cunoașterea utilității lucrărilor practice prin faptele exemplare identificate pe parcursul desfășurării acestora în context școlar, dar și extrașcolar (lot agricol, atelier industrial, excursie didactică etc. [Ibidem, pp. 444-449]

În plan metodologic este valorificat principiul școlii active, nelimitat la un *activism manual, material* ci abordat la nivel de *activism intelectual integral*. În plan *normativ educația aplicată* este ordonată în spiritul școlii *formativ - organiciste* care se bazează pe principiul general al legăturii pedagogie integrale între activitatea teoretică și activitatea practică.

Educația estetică [59, pp. 542-578] este analizată pe larg de G.G. Antonescu în calitate de conținut general al formării omului pe baza valorilor frumosului care generează un set de efecte psihologice cognitive și afective superioare în plan pedagogic. *Sfera de referință* a este redusă de G.G. Antonescu la artă ca „parte a culturii” și ca modalitate specială de utilizare pedagogică a timpului. El pune semnul egalității între artă și educația estetică = „artă, deci estetică”. [Ibidem, p. 542]. Efectele psihologice ale artei sunt raportate la rațional critic (Kant) și la trăire afectivă (Tolstoi). *Funcția generală* este cea de „cultivare a vieții noastre sufletești” la nivelul unor dimensiuni specifice, „deosebite de atitudinea intelectuală, morală și religioasă”. [Ibidem, p. 554]. *Scopul general* al educației estetice vizează formarea și dezvoltarea aptitudinilor și atitudinilor estetice ale elevului care presupune și raportarea la valorile educației intelectuale, morale, practice. *Structura de bază* a educației estetice, abordată psihologic, include „conexiunea intimă între intuiția operei de artă și sentimentul născut în suflet cu ocazia acestei intuiții”. [Ibidem, p. 555] [subl. aut.]. Cele două laturi structurale, intuiția estetică și sentimentul estetic, sunt raportate la *obiectele estetice din natură* [Ibidem, p. 454]. G.G. Antonescu conferă astfel, educației estetice un caracter, dincolo de definiția sa restrictivă (educația estetică = educația artistică). În plan psihologic, atitudinea estetică permite: a) asigurarea „conexiunii strânse dintre intuiție și sentiment” [Ibidem, p. 456]; b) evidențierea elementului creator existent în obiectul estetic consacrat la nivel de artă; c) stimulează „rolul eliberator al contemplației artistice”. [Ibidem, p. 560]; d) eliminarea factorilor perturbatori (voluntarismul, expansiunea dorințelor iraționale sau forțate, interferența între formele contemplative și cele productive). [Ibidem, pp. 561-569] *Formarea atitudinii estetice* implică raportarea, trăirea și crearea unor valori artistice, productive pedagogic Educația estetică trebuie raportată la idealul educativ general care presupune legătura între valorile frumosului, ale adevărului științific și ale binelui moral. G.G. Antonescu insistă asupra „valorilor artei” care: a) constituie „o latură importantă a

vieții sufletești a omului”; b) „provoacă continuu pe cel educat la creație”; c) „susține creația de sine”. [59, pp.568-569].

O problemă specială analizată este cea a „*raportului între educația estetică și educația morală*”. [Ibidem, pp. 563-568]. Trebuie evitate două extreme: *arta* „pusă în slujba moralei” sau din contră *arta* considerată „pură în sine”. Soluția propusă este preluată din filozofia și cultura germană (Kant, Schiller) – educația estetică servește ca mediu de tranziție de la starea fizică la cea morală, care sprijină moralitatea ca și trăsătură proprie omului superior. [Ibidem, pp. 553-564]. Mijloacele pedagogice necesare trebuie să urmărească, astfel: a) alegerea atentă a „obiectelor estetice incluse în școală”, în conținutul învățământului dar și în mediul comunitar.

b) organizarea procesului de învățământ într-o manieră în care „arta și morala să meargă mână în mână ca două surori.” [Ibidem, p. 568]

G.G. Antonescu are în vedere și raportul între *educația estetică și cea intelectuală* analizată de el în cadrul Didacticii generale. Educația estetică este valorificată special în cadrul unor discipline (desen, muzică, literatură). Dar și alte discipline au resurse deschise spre educație estetică: religia, care are teme de artă religioasă; istoria, care are teme de istoria artei; științele naturii care pot evidenția frumosul din natură. [Ibidem, pp. 569-570]

Concluziile la capitolul despre educația estetică au o valoare mai largă, cu referință la teoria educației în general: a) raportarea conținuturilor generale ale educației la „idealul educativ” care urmărește „cultivarea interesului multilateral armonic dezvoltat”. [Ibidem, p. 571]; b) tratarea idealului ca ideal științific al educației, fundamentat intelectual, moral, religios, cetățenesc, estetic (artistic); c) elaborarea metodologiei pe baza unor „mijloace integrate”.

Metodologia educației estetice. [Ibidem, pp. 571-579], valorifică astfel, mijloacele pedagogice reflectate în construcția școlii, care în plan extern ar trebui să constituie „un obiect de artă arhitecturală”. În plan intern, „obiectele estetice” ar trebui să fie prezente în clasă pe holuri, etc. [Ibidem, p. 571] Alte mijloace ale educației estetice pot fi organizate special în școală și în afara școlii: expoziții de artă, generale și tematice; dezbateri, conferințe, „aplicații istorice etc. [Ibidem, p. 576]

În finalul *Pedagogiei Generale*, G.G. Antonescu abordează metodologia educației estetice în termeni de *Didactică aplicată* sau de *Metodică* a desenului, a muzicii, a culturii literare (care include teatrul). În spirit herbartian consideră că toate aceste probleme de didactică aplicată trebuie raportate la *didactica generală*, parte a *pedagogiei generale*, orientată asupra educației intelectuale, a învățământului, analizat din perspectivă predominant *psihologică*.

2.4. Concluzii la capitolul 2

În Capitolul II, am analizat *dimensiunea epistemologică* a pedagogiei lui G.G. Antonescu. Am urmărit, în mod special, modul în care sunt construite și corelate conceptele pedagogice fundamentale care definesc *obiectul de studiu, normativitatea și metodologia de cercetare – specifice pedagogiei ca știință*. Analiza a fost realizată din perspectiva cercetării fundamentale, *teoretice și istorice (sincronice și diacronice)*. Am avut în vedere, în mod special, cele trei domenii ale pedagogiei lui G.G. Antonescu, preluate din pedagogia germană, confirmate și în pedagogia postmodernă (contemporană): I. Fundamentele pedagogiei; II. Educația intelectuală, ca *teorie a învățământului sau didactică generală* abordată din perspectivă psihologică; III. Teoria educației: morală, practică, estetică și religioasă.

I. Fundamentele pedagogiei valorifică, în mod special, cercetarea *istorică – diacronică*. La acest nivel am analizat obiectul de studiu specific, fixat de G.G. Antonescu în *Pedagogia Generală* (1941) care include „Probleme introductive”. Este partea fundamentală a pedagogiei generale care: a) definește conceptele de bază ale domeniului: **educația, pedagogia, educabilitatea, idealul educației, metodele de cercetare, principiile fundamentate filozofic** (tratate special și în *Educație și cultură*, 1928, 1933, 1936, 1972); b) analizează „raportul dintre teoria și practica pedagogică”, reflectat și la nivelul relației dintre didactica generală și didacticele particulare (pe discipline și trepte de învățământ).

În cercetarea noastră istorică, am evidențiat faptul că *Pedagogia Generală* este:

1. Concepută ca *pedagogie normativă* bazată pe „principii mari care stau la baza învățământului”, susținute la nivel axiomatic de *Principiul Școlii formativ-organiciste*, definit în partea I (Fundamentele pedagogiei), aplicat în partea II-a („Educația intelectuală” / Teoria învățământului / Didactica generală) și în partea a III (Teoria Educației: morală, practică, estetică, religioasă).

2. Fundamentată filozofic, prin analiza și valorificarea teoretică și istorică a unor autori reprezentativi – Locke, Comenius, Rousseau, Pestalozzi, Diesterweg, Froebel; Kant și Spencer; Goethe, Schiller, care confirmă legătura dintre filozofie și pedagogie, cultură și pedagogie.

3. Construită epistemologic prin **conceptele fundamentale** care definesc **pedagogia și obiectul de studiu** al acesteia: **educația, educabilitatea și idealul educației**.

4. Analizată și perfecționată prin **cercetare fundamentală: a) istorică**, promovată pe parcursul întregii sale opere, în lucrări specializate (*Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*) și în cadrul unor studii care valorifică metodologia / strategia de investigație *sincronică-diacronică* a educației; **b) teoretică**, implicată în „cunoașterea evoluției istorice” interpretată în funcție de conceptele de bază ale domeniului.

5. Aprofundată permanent în condiții de *cercetare fundamentală, istorică și teoretică*, menită să: a) să rezolve problema raportului dintre curentele noi și curentele clasice, serioase, care sunt produsul evolutiv al unor principii anterioare; b) să valorifice realizările trecutului în prezent și în viitor; c) să respingă tendința „moderniștilor exagerați” de a prelua necondiționat ceea ce este „la modă”, metodele și practicile noi adoptate prin „revoluție”, nu prin evoluție; d) să reglementeze relația epistemologică dintre „*evoluție și revoluție în pedagogie*”.

II. Teoria învățământului / Didactică generală, raportată de G.G. Antonescu la *educația intelectuală*, este abordată din perspectivă *psihologică*. În analiza noastră am subliniat contribuția autorului realizată din perspectiva *pedagogiei psihologice*, a centrării învățământului pe elev, teză actualizată și în prezent prin accentul pus în activitatea de instruire pe formarea și dezvoltarea *competențelor*. Am evidențiat *structura didacticii generale*, proiectată de autor care analizează, în limitele paradigmei psihocentriste: a) obiectul de studiu specific = educația intelectuală / procesul de învățământ; b) factorii educației intelectuale / procesului de învățământ, profesorul și elevul (cu toate resursele sale psihologice); c) *materia* de învățământ = programa sintetică (planul de învățământ); programele analitice (pe discipline și ani de învățământ); d) *metodele de învățământ* care susțin modul de transmitere „a cunoștințelor” (predarea).

În analiza noastră am reliefat dimensiunea psihologică a didacticii generale antonesciene care are ca scop principal cultura generală, bazată pe „cele trei categorii de materii de învățământ (științe umaniste, științe pozitive / ale naturii; matematica și logica), care susțin „cultura formativă integrală”. Realizarea sa implică optimizarea relației dintre elev – materia de învățământ – profesor care utilizează diferite metode pentru a pune elevul în contact cu materia de învățământ.

Prin analiză istorică, *sincronică – diacronică*, am reconstituit cele șase *dimensiuni ale didacticii generale*, fundamentate pedagogic, logic și epistemologic:

1. *Ontologică* – obiectul de studiu specific = educația intelectuală; normativitatea specifică = raportată la principiul școlii formativ-organiciste; metodologia de cercetare specifică = istorică și teoretică;

2. *Obiectivă* – componentele principale: profesorul – elevul – materia de învățământ; normativitatea = principiul interdependenței profesor - elev - materie de învățat;

3. *Subiectivă* – condițiile psihologice de realizare a educației intelectuale / procesului de învățământ: percepția și intuiția, atenția și oboseala, memoria; normativitatea: principiul cunoașterii resurselor psihologice ale elevului, principiul valorificării resurselor elevilor la nivel de treaptă și discipline de învățământ, de vârstă și individual

4. *Materială* – programa școlară sintetică, plan de învățământ; programa școlară analitică pe discipline și ani de învățământ: normativitatea: principiul concentrării; principiul simplificării.

5. *Metodologică* – Metodele de învățământ: expozitivă, *activă* / „*metoda activă integrală*”; normativitatea: principiul individualizării; principiul școlii active integrale;

6. *Ațională* – *predarea* bazată pe a percepție și *învățarea* bazată pe valorificarea tuturor resurselor psihologice ale elevului; *normativitatea*: principiul a percepției / implicării cunoștințelor vechi în predarea cunoștințelor noi; principiul valorificării tuturor resurselor psihologice în procesul de învățare.

III. Teoria Educației, este a treia disciplină pedagogică integrată de G.G. Antonescu în *Pedagogia generală*, în formulă herbartiană, reconstituită în condiții de cercetare fundamentală istorică *sincronică – diacronică*, adaptată la cerințele arealului românesc, în anii 1920-1940.

În analiza noastră am avut în vedere trei criterii epistemologice utilizate pentru a evidenția: a) obiectul de studiu specific = educația morală, practică, estetică, abordate din perspectiva psihologică (individuală) și socială; b) normativitatea specifică dezvoltată în jurul principiului școlii formativ organiciste, reflectat specific la nivelul principiilor educației morale, educației practice, educației estetice; c) Metodologia de cercetare specifică bazată pe îmbinarea între cercetarea istorică și cercetarea teoretică implicate la nivel de educație morală, practică, estetică. Cele trei criterii sunt valorificate în analiza care are ca obiect de studiu

Educația morală are un conținut bidimensional: a) *psihologic*, bazat pe îndrumarea voinței care formează un caracter puternic exprimat prin convingeri morale susținute intelectual, afectiv, volitiv; b) *social*, bazat pe conținuturile pe care le oferă educația civică și religioasă, deschise spre educația practică abordată de G.G. Antonescu în spirit kantian.

Educația practică sau aplicată constituie un conținut general al învățământului raportat special la educația moral-civică și profesională. În plan normativ, în spiritul „școlii active” *formativ – organiciste*, se bazează pe principiul legăturii între activitatea teoretică și activitatea practică.

Educația estetică reprezintă un conținut general al formării omului pe baza valorilor artei care generează un set de efecte psihologice cognitive și afective superioare în plan pedagogic. Metodologia educației estetice are deschidere spre *didactică aplicată (metodica desenului, a muzicii, a culturii literare / care include teatrul)*.

3. DIMENSIUNEA PRAXIOLOGICĂ A PEDAGOGIEI LUI G.G. ANTONESCU

3.1 *Politica Educației ca știință pedagogică*

În *Educație și cultură* (1928, 1933, 1936; 1972), G.G. Antonescu apare ca un precursor al *Politicii Educației* știință pedagogică nouă care studiază procesul de organizare și de reformă a sistemului de învățământ. Contribuția sa este comparabilă cu cea adusă de Ștefan Bârsănescu în cartea *Politica culturii în România contemporană – studiu de pedagogie* (Editura Terek, Iași, 1937), considerată, datorită „modelului deontologic” propus, „peste vremuri, *prima contribuție sistematică românească din perspectivă pedagogică, în domeniul politologiei educației*” [88; 75, pp. 9- 15; 205].

G.G. Antonescu delimitează și analizează *obiectul de studiu specific* al *Politicii educației*, în spiritul pedagogiei sale filosofice de orientare epistemologică, elaborată pe baza construcției principiului „școlii formativ-organiciste”. *Politica educației* apelează la resursele cercetării pedagogice fundamentale, istorică și teoretică, implicate în analiza curentelor care imprimă o anumită modalitate de organizare a sistemului de învățământ în România

Contribuția lui G.G. Antonescu, nu se reduce doar la sesizarea *obiectului de studiu specific* al *Politicii educației*, ca domeniu al pedagogiei care analizează organizarea, perfecționarea și reforma sistemului de învățământ, necesare în orice țară, în orice epocă și etapă istorică. Autorul are în vedere și *metodologia de cercetare specifică* a *Politicii educației* (bazată pe *cercetare fundamentală, istorică și teoretică*), dar și procesul de elaborare a unei *normativități specifice* a *Politicii educației*.

Normativitatea care ordonează *Politica educației* se bazează pe un *principiu general* – principiul *școlii formativ-organiciste*. Acest principiu, cu valoare de axiomă, propune o ordonare generală a sistemului de învățământ, în funcție de care pot fi elaborate *principiile generale și specifice*, raportate la curentele și la paradigmele *pedagogiei* afirmate în diferite epoci istorice. În cadrul „unui sistem unitar”, ele constituie „principiile pedagogice ce stau la baza unei organizări școlare”, validate „din punct de vedere al fundamentelor științifice, pe de o parte, și al utilităților lor pentru școala noastră, pe de altă parte” [64, p. 48].

Analizele, demonstrațiile și argumentele dezvoltate de G.G. Antonescu în *Educație și cultură* sunt tipice unui demers de politică a educației, susținut pedagogic, dar și interdisciplinar, cu deschideri spre sociologie și psihologie, management și economie politică. Autorul cercetează relația dintre mișcarea (teoria) pedagogică și școala românească, special pentru a putea desprinde

principiile de organizare a sistemului de învățământ și de reformă școlară necesare pentru reconstrucția educației și a instruirii în cadrul procesului de învățământ. Aceste *principii* sunt abordate la nivel general (principiul *școlii formativ - organiciste*) și specific, *psihologic* (*activizarea pedagogică / individualizarea educației*) și *sociologic* (*democratismul pedagogic / culturalizarea educației*). Pe fondul lor, în contextul analizei celor două curente afirmate în pedagogia modernă interbelică (*activismul și democratismul*) și al *proiectării reformei învățământului*, sunt avansate și alte *principii specifice*.

Organizarea și reforma învățământului solicită elaborarea unei *politici a culturii*, aptă să susțină *instituțional* educația și instruirea de calitate. În termeni de politică a educației, G.G. Antonescu, sesizează problema raportului dintre „conducerea științifică” (pedagogică) și „conducerea administrativă”. Soluția elaborată la nivel de *model cultural*, este exprimată într-o formulă care anticipează *managementul organizației școlare* – optimizarea relației dintre „centralizarea pedagogică” (bazată pe cunoașterea științifică) și „descentralizarea învățământului” (administrativă, bazată pe cunoașterea și valorificarea resurselor pedagogice existente la nivel teritorial și local).

Primele două ediții ale cărții (1928, 1933) abordează această problematică pe fondul valorificării demersurilor epistemologice realizate de G.G. Antonescu în *Pedagogia generală* (1941). În *Educație și cultură*, ediția a treia (1936), G.G. Antonescu integrează două studii care au ca obiect de cercetare „criza școlii”, analizată de autor teoretic, dar și praxiologic, cu propuneri viabile, argumentate pedagogic elaborate în contextul concret al învățământului românesc din anii 1930. În această perspectivă, putem identifica *un model de reformă a sistemului de învățământ*, pe care îl considerăm de actualitate.

În *Prefață*, G.G. Antonescu identifică problema fundamentală cu care se confruntă orice politică a educației – „reorganizarea *întregului* învățământ atât în ceea ce privește *structura* cât și viața școlii”, cu consecințe la nivelul „noilor programe și instrucțiuni metodice”. În rezolvarea problemei trebuie să ne bazăm „pe principii pedagogice bine controlate” susținute de concepții unitare și realizări durabile [64, pp. 43-44, subl. ns.].

În *Introducere*, G.G. Antonescu analizează „mișcarea pedagogică și școala românească”, din perspectivă istorică și teoretică. La acest nivel, „aprecierea unei reforme școlare sau a unei stări de fapt a învățământului” trebuie realizată „după un criteriu bine determinat”, **nu** după „impresii de moment și chestiuni de detaliu” (organizarea examenelor, ponderea unei materii școlare în *planul de învățământ* sau a unor teme în *programa analitică*, introducerea unor metode didactice etc.). Determinante în politica educației sunt „principiile pedagogice ce stau la baza unei organizări școlare”, fundamentate istoric și teoretic, special pentru a genera efecte

pozitive la scara întregului sistem de învățământ [64, pp.47-48]. Ele asigură *normativitatea specifică* politicii educației, condiție a științificității domeniului pe fondul clarificării *obiectului de studiu specific*, cercetat printr-o *metodologie specifică*

Obiectul de studiu specific al Politicii Educației, disciplină care tinde să devină o nouă știință pedagogică, dezvoltată din trunchiul solid al *Pedagogiei generale*, este fixat la nivelul *deciziilor* care urmăresc *organizarea sistemului de învățământ și perfecționarea sa realizată*, în mod special, prin *reforme școlare*. Politica educației are în vedere organizarea și reforma sistemului de învățământ, pe baza unui criteriu „bine determinat” printr-o „concepție pedagogică clară”, argumentată prin „principii pedagogice” unitare, fundamentate *teoretic* (în raport de conceptele definite de *Pedagogia generală*) și *practic* (în realizarea oricărei *activități de educație și instruire școlară și extrașcolară*) [Ibidem, p. 48].

Elaborarea *Politicii educației* depinde de: 1. *Pedagogia generală* care oferă *Politicii educației* conceptele de bază definite și analizate de *științele pedagogice de bază*: a) Fundamentele pedagogiei (educația, educabilitatea, idealul educației, scopurile educației; Teoria învățământului / Didactica generală (factorii educației intelectuale, relația profesor-elev; materia de învățământ, lecția elaborată pe trepte psihologice, metodele de învățământ; c. Teoria educației (educația: morală, practică, estetică, religioasă). 2. *Curențele pedagogice* „mai importante” în fiecare epocă istorică, identificate în contextul pedagogiei românești moderne, din anii 1920-1940, *activismul și democratismul* [Ibidem, pp. 48-64].

A. Activismul este „poate cel mai important curent care influențează școala românească”, pe fondul *paradigmei pedagogiei psihologice / psihocentriste* afirmată în Europa prin contribuțiile unor autori consacrați (Binet, Meumann etc.) și al mișcării *Educația nouă*. *Politica educației* analizează învățământul românesc, în cadrul căruia „s-au manifestat mai multe concepții asupra activismului”: a. *Concepția materialistă* – care „acordă atenție activității manuale, confundând munca cu activitatea musculară” și „lucrului manual”, situat „în afara învățământului teoretic”; b. *Concepția intelectual-materialistă* – care „își dă seama de influența considerabilă pe care conceptele mintale, *ideile* o pot exercita asupra activității materiale”; „solicitând ca „ideile, principiile, stabilite în învățământul teoretic să fie înfăptuite și ilustrate practic și prin activitatea manuală în laborator, grădină, atelier etc. [Ibidem, p. 49]; c. *Concepția școlii active integrale* – care „introduce în sfera noțiunii de activitate, pe lângă actul material și activitatea sufletească (n.n. psihologică: cognitivă și noncognitivă), chiar dacă aceasta nu provoacă modificări în lumea externă, ci rămâne în conștiința noastră”; în această perspectivă: „filosoful și matematicianul care rezolvă o problemă sunt activi chiar dacă principiul la care vom ajunge nu s-ar aplica în practica vieții”; „activ nu e numai elevul care face un obiect din

plastilină sau sapă o bucată de pământ”; „școala dezvoltă prin acțiune proprie a elevilor, toate funcțiunile sufletești și fizice, care împreună alcătuiesc organismul psihologic al omului” [Ibidem, p. 50, subl. aut]. Aceste trei tipuri de activism sunt ordonate pe baza unor principii de organizare a sistemului de învățământ: a) principiul activizării materiale / manualiste; b) principiul activizării intelectualist-manuale; c) **principiul activizării integrale**. Ele confirmă la nivel de metodologie de cercetare specifică, *principiul școlii formativ-organiciste*, care are valoare de axiomă, confirmată istoric și teoretic în Politica educației.

B. Democratismul este curentul „care însuflețește astăzi – în anii 1920-1930 – întreaga viață socială pe fondul *paradigmei pedagogiei sociologice / sociocentriste* afirmată în Europa prin contribuțiile unor autori consacrați (Natorp, Durkheim, Kerschensteiner), susținuți de unii reprezentanți ai *mișcării Educația nouă*. *Politica educației* are ca obiect de studiu organizarea învățământului, în „spiritul democratic care presupune o serioasă pregătire a viitorului cetățean” [Ibidem, p. 57; vezi pp. 57-64]. *Democrația* „ca formă de organizare socială” condiționează „*principiile de organizare a sistemului de învățământ* care implică [Ibidem, pp. 57-60]: a. *Auto-guvernarea*, necesară pentru „supunerea voită la ordinea de stat”, orientată valoric spre autoconducerea eficientă a școlii, a clasei de elevi etc.; b. *Disciplina prin libertate*, „consimțită” orientată valoric spre „formarea convingerii morale pentru cultivarea deprinderilor și virtuților cetățenești democratice”; c. *Diviziunea muncii*, necesară pentru „selectarea valorilor”, orientată valoric în cadrul organizației școlare unde măsurile „servesc întotdeauna educației intelectuale și morale a individului”, în condiții de „stimulare a interesului” și de „clasificare a elevilor după aptitudini naturale”; d. *Culturalizarea maselor*, necesară pentru progresul societății, orientată valoric spre implicarea educatorilor în formarea și dezvoltarea socială a educaților, prin cultură generală și profesională, asimilată în școală și în mediul comunitar (urban și rural, local și național etc.).

Metodologia de cercetare specifică a Politicii educației are în vedere perfecționarea permanentă a obiectului de studiu specific (organizarea și reforma sistemului de învățământ). Este elaborată prin valorificarea resurselor oferite de cercetarea *istorică (sincronică și diacronică)*, pe fondul celor două curente afirmate în pedagogia mondială și românească – *activismul și democratismul*. **Activismul** este analizat istoric în raport de fundamentele sale, „datate de secole”, filozofice, (Descartes, Leibniz, Kant, Fichte) și pedagogice (Rousseau, Pestalozzi). În România „activismul integral” este promovat legislativ de Spiru Haret (un nou plan de învățământ, care nu se reduce la „a fixa numai materiile pe clase, ci impune și aplicarea unor metode mai raționale; scopul bacalaureatului – „a dovedi influența studiilor făcute asupra cugetării” (Ibidem, pp. 50, 51) și de dr. Constantin Angelescu – „concepția activistă”, existentă

în învățământul primar, normal și superior, trebuie realizată și în „școală secundară înăbușită” prin suprasolicitarea memoriei elevilor, „în lumina bacalaureatului prea mult receptivă și prea puțin activă” [Ibidem, pp. 56, 57, subl. aut.]. **Democratismul** este analizat istoric special pentru a evidenția teza „culturalizării maselor” promovată de Spiru Haret „care, influențat de Pestalozzi, arată clar rolul *culturii* ca factor de progres social, alături sau mai presus de ceilalți doi factori care contribuie la propășirea socială: cel economic și cel politic”; linia principală de *politica a educației* este trasată de Haret prin „*cultura intra și extrașcolară*, realizată de învățători, cu statutul de „agenți sociali”, care ar trebui să beneficieze de „*cultură universitară*” (după modelul lansat în Germania), necesară pentru a dobândi *competențele pedagogice generale* și specifice care susțin capacitatea de cunoaștere științifică a elevilor și a comunităților locale și de proiectare pedagogică a unui învățământ individualizat [Ibidem, pp. 59-62].

Cercetarea istorică a problematicii reformei sistemului de învățământ este realizată de G.G. Antonescu pe parcursul unui capitol care are ca scop elaborarea unui set de „principii de reformă școlară”. Ele sunt construite în funcție de „ideea dominantă pentru lumea cultă de pretutindeni” care marchează „caracterul esențial al reformelor școlare îndeplinite în ultimii ani în diferite țări” (Franța, Anglia, Germania)” [Ibidem, pp. 67-104]

Ideea dominantă a reformei este abordată la nivelul liniei de continuitate necesară în *Politica educației* între: a) *obiectul de studiu specific* (organizarea și reforma sistemului de învățământ) – b) *metodologia de cercetare specifică: teoretică* (raportarea la conceptele elaborate de *Pedagogia generală*) și *istorică* (raportarea la *curențele pedagogiei* adaptate la învățământul românesc) – c) *normativitatea specifică* (raportată la principiile de organizare și de reformă a sistemului de învățământ).

Metodologia de cercetare istorică, aplicată la nivelul reformelor școlare, permite identificarea a două principii care susțin construcția unei normativități specifice *Politicii educației*: a) *principiul idealismului pedagogic*, raportat la curentul *activismului*, determinat istoric de paradigma pedagogiei *psihologice / psihocentriste*; b) *principiul utilitarismului* sau al *realismului pedagogic*, raportat la curentul *democratismului*, determinat istoric de paradigma pedagogiei *sociologice / sociocentriste*.

Idealismul pedagogic evoluează istoric la nivel de: a) idealism pedagogic clasic (antic și premodern / secolele XVI-XVII); b) idealism pedagogic individualist (Rousseau, secolul XVIII); c) idealism pedagogic moral (Kant, secolele XVIII, Herbart, secolul XIX); d) idealism pedagogic neoclasic (secolele XIX-XX), deschis spre „*utilizarea culturii clasice la dezvoltarea funcțiilor sufletești*”, conform unui *ideal neoclasic* care definește *cultura formativă* [Ibidem, pp. 68-70, subl. aut.].

Utilitarismul / Realismul pedagogic evoluează istoric la nivel de: a) *utilitarism* menit „a pregăti pe om exclusiv pentru viața practică” (John Locke, secolul XVIII); b) *utilitarism* pozitivist, promovat în „școlile reale” înființate în Germania în secolul XVIII, integrate în sistem „alături de vechile școli clasice”; c) *utilitarism* care urmărește, în mod special „adaptarea la mediu”, pentru „conservarea vieții individuale” în contextul „intereselor ce servesc familiei și societății” (Herbert Spencer, Anglia, secolul XIX) [Ibidem, pp. 69-71, subl. aut.].

Prin *cercetarea istorică*, raportată la cercetarea teoretică, G.G. Antonescu realizează analiza critică a celor două *principii* de politică a educației, determinate de cele două „curente” ale pedagogiei moderne afirmate în epoca interbelică. El propune depășirea limitelor lor istorice (și teoretice) prin „sinteza clasicismului cu realismul” care are ca rezultat „**idealismul activ**”, **aflat la baza construcției principiului „școlii formativ - organiciste”**. La acest nivel este necesar ca „*idealul să devină o forță realizabilă în viață și în orice activitate practică*”. La rândul său, într-o astfel de orientare normativă, este necesar ca „*orice activitate practică să fie neconținut inspirată de ideal*” [Ibidem, p. 73, subl. aut.].

Cercetarea istorică specifică Politicii educației este aplicată de G.G. Antonescu la nivelul reformelor școlare din 1924 și 1928, inițiate de ministrul dr. Constantin Angelescu, prin raportarea lor la principiul „idealismului activ”, „principiu general” necesar pentru a asigura „unitatea organică a învățământului” (primar și secundar, cu deschidere spre universitar). Valorificarea sa este realizată prin prisma a două *principii de organizare specifică*: a) principiul legăturii între cultura generală și cultura profesională; b) principiul asigurării raportului optim între „școală și viață” [Ibidem, pp. 76-77]. Elementele critice sunt identificate în educația morală, în pregătirea directorilor și a profesorilor-diriginți, în destructurarea modelului de bacalaureat instituit de Spiru Haret, în legătura insuficientă dintre învățământul secundar și universitar, în examenele de capacitate care ar trebuie să valideze „pregătirea *pedagogică* a profesorilor *teoretică* și *practică*, în „organizarea studiilor de filozofie în școlile secundare” atât de necesare pentru „formarea concepției despre lume și viață” [Ibidem, pp. 73-98].

Normativitatea specifică a Politicii educației are în vedere ordonarea activității de organizare și de reformă a sistemului de învățământ necesară în procesul de elaborare și aplicare a deciziilor cu impact *macrostructural* – în reforma sistemului – și *microstructural*, în desfășurarea activităților concrete, școlare și extrașcolare, de cunoaștere a elevilor, de perfecționare a personalului didactic, de management al școlii și al clasei de elevi, de „culturalizare a maselor” la nivel comunitar etc. *Politica educației, ca disciplină pedagogică* inițiată de G.G. Antonescu solicită un „sistem de principii”, elaborat în funcție de *obiectul de studiu specific* (organizarea și reforma sistemului de învățământ) și de metodologia de cercetare

specifică, bazată pe *investigație*: a) *istorică*, raportată la *curențele pedagogice* afirmate în epoca modernă în plan european și național; b) *teoretică*, raportată la conceptele fundamentale, definite și analizate în *Pedagogia generală*: educația, idealul educației / scopul general al educației, educabilitatea, învățământul, programele școlare sintetice și analitice, metodele de învățământ, educația morală, educația practică etc.

Principiile organizării și ale reformei sistemului de învățământ definesc un ansamblu de cerințe generale și specifice, determinate istoric și teoretic. Prin intermediul lor putem stabili deciziile necesare *practic*, elaborate „după un criteriu bine determinat” științific (pedagogic) – istoric și teoretic – „nu după impresii de moment și chestiuni de detaliu” [Ibidem, p.47, subl. ns.]. Complexitatea educației implică elaborarea mai multor *principii de politică a educației*, generale și specifice, angajate în ordonarea sistemului de învățământ la diferite niveluri, dependente de: a) modelul normativ asumat axiomatic – „școala **formativ-organicistă**”; b) curențele pedagogice afirmate istoric (activismul, democratismul); c) paradigmele afirmate istoric (psihocentristă – sociocentristă); d) idealul educației / scopul pedagogic general (individualizarea, culturalizarea); e) conținutul învățământului (legătura dintre: cultura generală și cultura profesională; dintre „școală și viață”); f) construcția instituțională (minister, institut pedagogic, seminar pedagogic) g) fundamentele conducerii (științifice / pedagogice – administrative, centralizată – descentralizată).

Principiile pedagogice de politică a educației „stau la baza unei organizări școlare” necesară în condiții: a) *normale*, de perfecționare permanentă a învățământului); b) *speciale*, de reformă a sistemului de învățământului atunci când acesta intră sau se află deja într-o situație sau stare de *criză*. La acest nivel G.G. Antonescu sesizează tipurile de schimbare în educație (curentă – reformatoare; de proces, de sistem) teoretizate și analizate, în prezent, în lucrări de specialitate consacrate în domeniul politicii educației (Philip H. Coombs, 1968, 1989 / Lazăr Vlăsceanu, 1979; 2019; Sorin Cristea, 1994, Andrei Marga, 2019). Mai mult decât atât, G.G. Antonescu fixează *criteriile epistemologice* care trebuie îndeplinite în *procesul de elaborare a principiilor pedagogice* și de *articulare* a lor „în sistem unitar” [Ibidem, p. 48, subl. ns.]: 1. „Valoarea acestor principii din punct de vedere al fundamentărilor științifice”, istorice și teoretice, denotative, normative (prescriptive) și pragmatice (metodologice); 2. *Utilitatea* lor în context istoric determinat, inclusiv în condițiile concrete existente „în școala noastră”; 3. „*Concepția pedagogică*”, unificatoare, *clară*, explicită, argumentată solid, teoretic, normativ și metodologic; 4. *Coerența* viziunii care asigură „armonizarea între principii”; „o acțiune pedagogică clară ca scop și sigură ca efect”; „rezultatele satisfăcătoare”, dacă „fiecare principiu este bine cântărit” și mai ales dacă „aceste principii nu sunt opuse”; 5. *Calitatea deciziilor* asumate de politicienii educației care sunt „nu numai buni cunoscătorii ai școlii noastre”, ci și personalități culturale, cu

„o concepție filozofică și socială care determină selecția ideilor pedagogice”, promovate de *curențele pedagogice*, abordate „într-un sistem”; 6. *Articularea deciziilor de politică a educației*, necesară în cazul reformei școlare, care solicită „elemente care nu trebuie luate individual, separat, ci împreună, pentru a da un tot armonic”, schimbărilor sistemice preconizate (noi finalități, o nouă structură a sistemului, noi conținuturi ale procesului de învățământ).

G.G. Antonescu elaborează un *sistem al principiilor de politică a educației*, argumentat pe tot parcursul operei sale pedagogice, în special în „*Educație și cultură*” (1928, 1933, 1936, 1972). Un astfel de sistem este produsul unui proces laborios de *cercetare pedagogică fundamentală, hermeneutică, istorică și teoretică*, angajată la nivel general și specific

I. La nivel general, în opera lui G.G. Antonescu identificăm două categorii de *principii de politică a educației*, definitivate și desfășurate în două *zone de referință*: 1. Superioară. Principiul cu valoare axiomatică = Principiul „școlii formativ-organiciste”. 2. Principală, de direcționare generală a procesului de proiectare și realizare a educației și a învățământului (pe baza unor paradigme ale pedagogiei moderne, în contextul unor curente afirmate istoric, în plan european și național: a. *Activismul*: principiul *activismului pedagogic*; principiul *idealismului pedagogic* / raportate la Idealul educației sau la Scopul pedagogic general care vizează „formarea omului ca om”; b. *Democratismul*: principiul *democratismului pedagogic*; principiul *realismului pedagogic* sau al *utilitarismului pedagogic* / raportate la Idealul educației sau la Scopul pedagogic general care vizează „formarea omului pentru viața socială”

II. La nivel specific, în opera lui G.G. Antonescu putem identifica mai multe categorii de *principii de politică a educației*, subordonate principiilor generale, definitivate și desfășurate pe *zone de referință particulare* și chiar *concrete (operaționale* în cazul proiectării programelor școlare sintetice și analitic sau al conducerii științifice / pedagogice și administrative a sistemului de învățământ. Principiile subordonate direct principiului construit axiomatic, al *școlii formativ – organiciste* sunt determinate de *curențele pedagogiei*, afirmate istoric (*activismul – democratismul*) care condiționează construcția și exprimarea lor în perspectivă *psihologică* (principiul *activizării*, principiul *individualizării*) și *sociologică* (principiul *democratismului pedagogic*, principiul *realismului / utilitarismului pedagogic*).

În ansamblul lor, în perspectiva constituirii unui „sistem unitar”, *principiile de politică a educației* promovate de G.G. Antonescu, reflectă concepția sa dezvoltată în „*Pedagogia generală*” (1930, 1936, 1941, 1943, 1946). Sunt *principii* elaborate și argumentate în condiții de cercetare pedagogică fundamentală, istorică și teoretică. Ele reflectă conexiunea dintre *curențele pedagogice* afirmate istoric (*activismul și democratismul*) și *principiile generale reprezentative*

care exprimă în plan normativ, *concepția* despre educație și învățământ, bazată pe *activism* și *democratism*, concentrată, în ultimă instanță, în *scopul pedagogic general* proiectat și asumat.

Tabel 3.1. Curente pedagogice afirmate istoric

<i>Curentul pedagogic afirmat istoric</i>	<i>Principiul general în Politica educației</i>	<i>Scopul pedagogic general reflectat în Politica educației</i>
<i>Activismul</i>	<i>Principiul idealismului pedagogic</i>	Formarea omului ca om
<i>Democratismul</i>	<i>Principiul realismului / utilitarismului pedagogic</i>	Formarea omului pentru viața socială

Ca reprezentant al *pedagogiei filosofice de orientare epistemologică, normativă*, G.G. Antonescu evidențiază faptul că *principiile* constituie, în orice etapă istorică, fundamentul necesar al „oricărei reforme școlare”. Principiile de *Politica a educației* determinate de *curentele pedagogice*, identificate istoric, dobândesc calitatea de *principii ale reformei*. În această perspectivă ne putem concentra asupra a două principii ale reformei școlare angajate în situații de criză a sistemului de învățământ: *principiul idealismului* și *principiul realismului*. Ele trebuie raportate permanent la principiile care intervin în organizarea sistemului în situații normale: *principiul activismului pedagogic* și *principiul democratismului pedagogic*).

1) *Principiul idealismului* este analizat istoric la nivelul a trei variante: idealismul *clasic* (epoca premodernă-Kant); idealismul *individualist* și *moral* (secolul XVIII); idealismul *neoclasic* (secolul XIX-XX), care valorifică resursele culturii antice în perspectivă mai largă, favorabilă pentru „formarea diverselor funcțiuni sufletești”.

2) *Principiul realismului* (sau al *utilitarismului*) este analizat istoric în legătură cu „*școala reală*”, promovată în Germania din secolul XVIII, cu *utilitarismul experimentat* în Franța în secolul XIX, teoretizat de Spencer în Anglia, cu deschideri spre modelul *democratismului* promovat în S.U.A. de John Dewey.

Reconcilierea celor două principii este încercată de G.G. Antonescu în analiza critică propusă care are în vedere „sinteza clasicismului cu idealismul clasic”. În condiții speciale de reformă a sistemului, este sugerat un al *treilea principiu* – *principiul sintezei clasicismului cu idealismul clasic*, care reflectă spiritul concepției sale pedagogice generale, bazată, în plan normativ, pe construcția unei „*școli formativ-organiciste*” în cadrul căreia „idealul” devine o forță socială, cu impact pozitiv permanent în activitatea practică.

Curentele pedagogice și *principiile de politică a educației* sunt prezentate, explicate și interpretate de G.G. Antonescu pe o bază filosofică. În această perspectivă, metodologia de cercetare fundamentală, istorică și teoretică, este foarte productivă în plan epistemologic. Prin

intermediul ei, G.G. Antonescu, propune direct și indirect *un model de clasificare a curenților pedagogiei*, comparabil cu cel consacrat în pedagogia contemporană, utilizat de marele filozof al educației, Bogdan Suchodolski, în anii 1960-1970 (în lucrarea „*Pedagogia și marile curente filozofice. Pedagogia esenței și pedagogia existenței*”, trad. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970).

Tabel 3.2. Un model de clasificare și analiză a curenților pedagogiei, promovat de G.G. Antonescu la nivel de *Politică a educației*

Curentul pedagogic, afirmat și caracterizat istoric	Direcții de evoluție în pedagogia modernă	Principiile organizării sistemului de învățământ
1. Activismul a. Paradigma reflectată = paradigma pedagogiei psihologice / psihocentriste b. Scopul pedagogic general = formarea omului ca om	1. Activismul materialist 2. Activismul intelectualist-materialist 3. Activismul integral	1. Principiul activizării manuale / manualiste 2. Principiul activizării intelectualiste 3. Principiul <i>activizării integrale</i>
2. Democratismul a. Paradigma reflectată = paradigma pedagogiei sociologice / sociocentriste b. Scopul pedagogic general = formarea omului pentru integrarea în viața socială	1. Autogestiunea conducerii 2. Diviziunea muncii 3. Culturalizarea maselor 4. Educația morală bazată pe disciplină socială	1. Principiul autogestiunii școlii și a clasei de elevi 2. Principiul selectării elevilor 3. Principiul culturii generale și profesionale 4. Principiul educației morale bazată pe disciplină socială

Un astfel de *model de clasificare* poate fi integrat în cuprinsul noii discipline pedagogice inițiată de G.G. Antonescu, apropiată de statutul epistemologic înregistrat în prezent sub numele de *Politica educației*. Matricea sa disciplinară, elaborată și consolidată de G.G. Antonescu în condiții de cercetare pedagogică fundamentală, istorică și teoretică, este orientată și concentrată asupra relațiilor existente între: *curențele pedagogice*, determinate *paradigmatic* și *teleologic* – *direcțiile* de evoluție în epoca modernă – *principiile de politică a educației*, implicate în organizarea sistemului de învățământ

În *concluzie*, apreciem că dimensiunea praxiologică a *pedagogiei* lui G.G. Antonescu este evidențiată în *politica educației* promovată cu argumente *epistemologice* (*obiect de studiu, metodologie de cercetare, normativitate* – **specifice**). În spiritul pedagogiei sale filozofice, de orientare epistemologică, G.G. Antonescu susține necesitatea unui **Sistem al principiilor de politică a educației**, construit la nivel: 1. **General**, cu două zone de referință: a) superioară, de maximă generalitate; b) principală, care fixează direcțiile de dezvoltare a educației și a învățământului, determinate de curențele și de paradigmele pedagogiei, afirmate istoric; 2.

Specific, cu două zone de referință: a) integrativă („sinteza idealismului cu realismului”); b) analitică (princiipiile care reflectă în mod particular „activismul pedagogic” și „democratismul pedagogic” / democratizarea educației.

**Tabel 3.3. Un sistem al principiilor de politică a educației
(G.G. Antonescu, 1928, 1933, 1936, 1972)**

NIVEL GENERAL / zone de referință:	NIVEL SPECIFIC / zone de referință
1. Superioară , de maximă generalitate și abstractizare - <i>Principiul Școlii Formativ-Organiciste</i> , principiu general cu valoare axiomatic	1. <i>Integrativă</i> , a legăturii între activismul / individualismul pedagogic și democratismul / realismul pedagogic - <i>Principiul idealismului activ</i> , construit prin: a) depășirea critică a limitelor <i>idealismului pedagogic</i> și ale <i>utilitarismului / realismului pedagogic</i> ; b) „sinteza idealismului cu realismul”
2. Principală, de direcționare a educației / învățământului, determinată de paradigmele și curentele pedagogiei: a. <i>Activismul</i> / Paradigma pedagogiei psihocentriste, cu scop pedagogic general de „formare a omului ca om” - Principiul <i>activismului pedagogic</i> - <i>Principiul idealismului pedagogic</i> b. <i>Democratismul</i> / Paradigma pedagogiei sociocentriste, cu scop pedagogic general de formarea omului pentru viața socială = - Principiul <i>democratismului pedagogic</i> - <i>Principiul realismului pedagogic</i> sau al <i>utilitarismului pedagogic</i>	2. Analitică a. Principiul activismului pedagogic, afirmat istoric și teoretic în trei variante: - principiul activizării materialiste / manualiste - principiul activizării intelectualist-materialiste - principiul activizării integrale b. Principiul democratizării pedagogice (educației / învățământului) - principiul autogestiunii școlii și a clasei de elevi - principiul selectării elevilor - principiul culturii generale și profesionale - principiul educației morale bazată pe disciplină socială

În funcție de un astfel de sistem al *principiilor de politică a educației*, G.G. Antonescu analizează *cadrul instituțional* necesar pentru organizarea și reforma sistemului de învățământ, cu argumente suplimentare, susținute prin cele două *studii* incluse în ediția din 1936 a cărții *Educație și cultură*, în capitolul V, „Criza școlii”: 1. „Din problemele actuale ale școlii românești. Cultură și personalitate”; 2. „Criza învățământului românesc” [64, pp. 189-214]. În finalul capitolului și al tezei, problematică politicii educației, ca dimensiune praxiologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu, va fi valorificată prin construcția unui *model de reformă a învățământului*, deschis spre actualitatea prezentului și spre provocările viitorului (3.3.).

Tabel 3.4. Politica educației, ca știință pedagogică

1. Obiect de studiu specific	Organizarea / Reforma sistemului de învățământ (în condiție normală / de criză a educației)	
2. Metodologia de cercetare specifică	Analiza istorică și teoretică a curentelor / conceptelor pedagogice – aplicate în organizarea / reforma sistemului de învățământ	
	1. Idealismul pedagogic (perspectiva predominant psihologică)	2. Realismul / Utilitarismul pedagogic (perspectiva predominant sociologică)
3. Normativitatea care ordonează deciziile de politică a educației care vizează organizarea sau reforma sistemului de învățământ	1. Principiul individualizării (determinat psihologic) a. Cunoașterea elevilor b. Organizarea învățământului (nr.elevi în clasă, programa sintetică și analitică; bacalaureatul, metodele active)	2. Principiul culturalizării (determinat sociologic) a. Conceperea culturii ca factor determinant al progsului social b. Culturalizarea prin învățământul școlar și universitar; c. Culturalizarea de masă („Haretismul”, „Universitățile libere”)
4. Cadrul instituțional necesar	1. Ministerul Culturii Naționale 2. Știința pedagogică la baza administrației școlare 3. Centralizarea pedagogică – Descentralizarea administrativă a învățământului 4. Institutul Pedagogic Român	

3.2. Cadrul instituțional pentru o politică a educației fundamentată pedagogic este conturat în *Educație și cultură* (1928, 1933, 1936; 1972). G.G. Antonescu analizează *cadrul instituțional* pe care îl consideră necesar pentru o *politică a educației* fundamentată și ordonată pedagogic pe baza unui *sistem de principii generale și specifice*, de *organizare* și de *reformă* a sistemului de învățământ.

Abordarea *praxiologică* propusă are în vedere acele instituții care susțin: **A. Politica culturii** realizată prin *Ministerul Culturii Naționale* – mult mai deschis spre viața socială decât *Ministerul Instrucțiunii* – și prin *Institutul Pedagogic Român* care poate fi implicat în cercetarea educației și a învățământului cu privire „în viitor, spre a înfăptui reforme școlare sănătoase” [vezi 64, Partea IV- *Politica culturii*, pp. 163-186]; **B. Promovarea culturalizării** ca sursă a *progresului social*, realizată prin *măsuri speciale* aplicate în mediul rural și urban și *instituții*

speciale (universitățile libere) [64, Partea III- *Problema culturalizării*, pp. 137- 161]; **C. Cunoașterea științifică a elevului**, realizată prin elaborarea și oficializarea unui *document pedagogic special* – „*foaie pentru observarea individualității școlarului*” – dar și prin *măsuri speciale* de „educație a dotațiilor”, de formare a profesorilor, de organizare a activității extrașcolare, de reglementare a educației morale în învățământul secundar și la nivelul relației profesor - student în învățământul universitar [64, pp. 105-136].

Politica culturii este instituționalizată de G.G. Antonescu în condițiile unei concepții care urmărește transformarea *Ministerului Instrucțiunii* în Ministerul Culturii Naționale cu *avantaje*, dar și *dezavantaje* [Ibidem, pp. 165-167]. În cadrul acestui proiect instituțional, sunt semnalate *avantajele* care stimulează și favorizează reorganizarea și reforma conducerii sistemului de învățământ: a) realizarea unui *organism cultural* unitar cu referință la toate școlile de cultură generală, dar și la activitatea extrașcolară, condusă anterior doar de *Casa Școalelor*, extinsă „în relații strânse și variate cu opera de culturalizare a maselor populare”; b) organizarea învățământului secundar pe baza unei *culturi gimnaziale comune, deschisă spre secții liceale* diferite, care pot fi organizate în aceeași *școală*: clasice, umaniste și profesionale (*moderne*, după definiția propusă de Spiru Haret, în *Legea pentru învățământul secundar și superior*, din 1898); c) implicarea tuturor „instituțiilor școlare de grad primar, secundar sau superior în acțiunea de extindere a culturii”, de corelare pedagogică și socială între „cultura intrașcolară și cea extrașcolară.”

Dezavantajele noii organizări sunt semnalate fără a exclude posibilitatea depășirii lor prin adoptarea unor soluții reformatoare: a) reducerea contactului școlilor profesionale cu mediul economic (industrial, agricol, comercial, lucrări publice) și a „sprijinului simțitor acordat școlilor speciale” – problemă care poate fi rezolvată prin instituirea *parteneriatului* între școală și factorii sociali, dar și între școală și comunitatea locală (după modelul inițiat de Spiru Haret, la granița dintre secolele XIX – XX); b) „separația completă între școlile de cultură umanistă și cele profesionale” – problemă care poate fi rezolvată prin raportarea la acel principiu de politică a educației, fundamental pentru „*școala formativ-organicistă*”, care susține *sinteza idealismului pedagogic cu realismul pedagogic*.

Conducerea sistemului de învățământ este concepută din perspectivă pedagogică instituționalizată special pentru a depăși fenomenele negative grave constatate: a) „o opoziție între măsurile pe care le iau organele școlare administrative și principiile științifice care ar trebui să condiționeze în mod continuu toate actele de îndrumare a învățământului”; b) „organizarea devenită rutinară care datează de multă vreme”, care împiedică pătrunderea spiritului științific în administrația școlară; c) neînțelegerea consecințelor negative ale unor decizii nefundamentate

pedagogic, persistentă în condițiile în care, în educație și cultură „legătura între *fenomenul efect* și *cauzele* atât de îndepărtate care l-au produs e greu de stabilit mai ales pentru cei care nu au pregătire specială” [Ibidem, p. 168, subl. ns.]

Soluțiile instituționale propuse de G.G. Antonescu sunt apropiate de ceea ce va reprezenta în viitor modelul de conducere managerială a sistemului de învățământ. Sunt vizate și analizate două soluții posibile: a) *îndrumarea științifică* și conducerea administrativă sunt atribuite aceluiași persoane; b) separarea între cele două activități, astfel încât anumite persoane stabilesc „normele conducătoare pe baze științifice”, în timp ce alte persoane din zona administrației le pun în aplicare.

La nivel de **politică a educației** există teoretic două posibilități care, observă G.G. Antonescu, în practică trebuie contopite: „În principiu, putem impune, astfel, un spirit științific administrației noastre școlare, punând în fruntea diverselor oficii oameni de știință care rămân definitiv devotați științei.” La nivelul practicii, ei pot rămâne administratori doar temporar sau orienta științific activitatea administratorilor, subordonați științei, care în acest caz își păstrează inamovibilitatea. [Ibidem, p. 170].

Soluția normativă propusă de G.G. Antonescu anticipează *un principiu general*, cu valoare de axiomă, care trebuie promovat și instituționalizat la nivelul conducerii manageriale a sistemelor de învățământ în societatea modernă și postmodernă (contemporană). Acest principiu general este formulat de G.G. Antonescu în termeni expliciți care au în vedere optimizarea raporturilor dintre *centralizarea pedagogică științifică a învățământului* și *descentralizarea administrativă a învățământului*. La acest nivel „Ministerul Instrucțiunii, organul superior de conducere al învățământului” poate îndeplini „un rol îndoit”: a) *îndrumarea pedagogică a învățământului* care este deficitară „din cauza lipsei de centralizare”; b) *administrarea școlilor*, care nu poate fi realizată conștiincios „din cauza unei excesive centralizări” [Ibidem, p. 172].

Optimizarea raporturilor dintre *centralizarea pedagogică (științifică) a învățământului* și *descentralizarea administrativă a învățământului* constituie *principiul general* care asigură conducerea eficientă a sistemului și a procesului de învățământ la toate nivelurile acestora [Ibidem, pp. 172-177]

Centralizarea pedagogică a învățământului are ca *funcție normativă* specifică „îndrumarea pedagogică” a sistemului și a procesului de învățământ, pe o bază științifică unitară, pe care o asigură pedagogia ca știință specializată în studiul educației și al instruirii. La nivel de model, „îndrumarea pedagogică serioasă presupune o concepție științifică bine întemeiată și un ideal moral valabil pentru toate școlile de aceeași categorie, independent de contingentele locale”. Are ca sferă de referință generală: a) *metodologia științifică* implicată în alegerea

obiectivelor și a conținuturilor instruirii; b) conținuturile învățământului, definite de G.G. Antonescu în termeni de programă sintetică (planul de învățământ) și analitică (programa școlară pe discipline și ani de învățământ) și de „manuale didactice” pentru elevi. În plan operațional, G.G. Antonescu, subliniază faptul că prin „centralizarea îndrumării pedagogice înțelegem, printre altele, „alegerea științificește motivată a metodelor care trebuie aplicate în învățământ și a manualelor didactice menită să susțină și să faciliteze metodele alese” [Ibidem, p. 172].

Descentralizarea administrativă a învățământului are ca funcție normativă specifică „buna gospodărire a instituțiilor școlare care e totdeauna condiționată de împrejurări locale, de resursele, cerințele și ofertele existente la nivelul comunităților locale. Ea solicită inițiativă directorilor de școli, dar și a profesorilor necesară în contextul cunoașterii și valorificării eficiente a tuturor resurselor pedagogice (materiale, financiare, umane), existente la nivelul fiecărei școli și comunități locale, dar și al fiecărei clase de elevi. În toate situațiile însă, *descentralizarea administrativă* trebuie raportată la *centralizarea pedagogică, științifică*. În consecință: a) „independența personală a profesorului nu e absolută, ci relativă, adică limitată de anumite legi psihologice și pedagogice”; b) un profesor care alege sau chiar descoperă o „o metodă nouă” nu o poate impune necondiționat, ci doar „dacă rezultatele obținute – cu elevii – sunt satisfăcătoare”; c) „învățământul nu poate fi „să fie la discreția acelor care necunoscând suficient principiile psihologice și pedagogice” încearcă să impună „o metodă proprie lipsită de bază științifică”; d) „școala nu poate fi lăsată pe mâna doritorilor cu orice preț de reclamă și originalitate” [Ibidem, p. 173].

Centralizarea pedagogică necesară „pentru bunul mers al învățământului” solicită, în plan instituțional, existența „unui organ științific central care să dea directivele metodice și să aprecieze orice propuneri noi, venite de la pedagogii specialiști din țară sau străinătate sau de la profesori care practică diferite metode în învățământul nostru”. Un astfel de „organ central” poate fi instituționalizat la nivelul Ministerului Instrucțiunii, în diferite variante care activează „rolul dublu al inspectorilor școlari” care, pe de o parte, constă în „a lămuri, prin conferințe, colocvii, indicații biografice etc. *normele* stabilite, iar, pe de altă parte, de a se încredința de aplicarea conștiincioasă a acestor norme”.

Studiul de caz propus de G.G. Antonescu pentru a demonstra importanța centralizării pedagogice are în vedere elaborarea și validarea *manualelor didactice*. La acest nivel trebuie să intervină „centralizarea selecțiunii bine fundamentată științific”. Ea trebuie realizată, la fiecare materie școlară prin comisiile de specialitate, organizate de minister. Funcționarea lor depinde de structura propusă care trebuie să includă nu numai specialiști din materia respectivă, ci și „specialiști în pedagogie”. Pe baza lor urmează ca manualele școlare, care trebuie să aibă

calitatea de „cărți didactice” ale elevului, „să **nu** mai fie întocmite după imaginația capricioasă a fiecărui autor, ci după cele mai bune *criterii pedagogice*” [Ibidem, p. 176].

Principiul optimizării raportului dintre *centralizarea pedagogică științifică a învățământului* și *descentralizarea administrativă a învățământului* permite abordarea și rezolvarea corectă a problemei raportului dintre *metodele de instruire* și *manualele didactice*. Elaborarea, selectarea și validarea manualelor didactice necesită cel puțin „un început de centralizare” pedagogică științifică. *Alegerea metodelor de instruire*, realizată de fiecare profesor în funcție de resursele existente în cadrul concret al fiecărei lecții, permite o anumită „descentralizare”, raportată însă la normele pedagogice, respectate în construcția programelor școlare analitice și a *manualelor* sau a *cărților didactice*. În mod analogic, „directiva dată autorilor de cărți didactice trebuie să fie în armonie cu normele metodice pe care le sugerăm profesorilor”, inclusiv în cadrul programelor analitice [Ibidem, p. 177].

O altă instituție importantă, proiectată de G.G. Antonescu este „*Institutul Pedagogic Român*”. El are ca *scop general* „aplicarea rodnică a celor mai bune principii” la realități cunoscute științific, „spre a înfăptui reforme sănătoase”, **nu** parțial sau total împrumutate sau improvizate”. În acest fel „pot fi puse în acord principiile pedagogice cu realitățile”. Problema devine acută în condițiile în care observă G.G. Antonescu „principiile și sistemele pedagogice au început să fie mai bine cunoscute, în timp ce realitățile sufletești și sociale ale neamului nostru nu sunt cunoscute încă în mod suficient” [Ibidem, p. 179].

Misiunea pedagogică și socială a Institutului este de a promova „o politică de reforme școlare și de culturalizare intensivă și extensivă (...), bine întemeiată pe realități și pe convingeri științifice nu imaginare”. La acest nivel, trebuie să preia o responsabilitate „de lungă durată” pe care Ministerul Instrucțiunii nu o poate realiza efectiv, din mai multe motive: a) schimbarea conducerii la sfârșitul sau chiar pe parcursul ciclului electoral, subordonată „contingențelor politice”; b) ambiția miniștrilor de „a personaliza activitatea” și reforma; c) birocratizarea accentuată de „cerințele mai toate urgente, multe nedrepte și exagerate” care blochează aproape complet inițiativă și „putința ministrului de anticipare” a soluțiilor pedagogice importante pe termen mediu și lung; d) reprezentativitatea discutabilă a comisiilor numite, neunitare valoric, „ținute să lucreze în grabă”, fără date esențiale „necesare studiului problemei”, înlocuite uneori prin apelul la „cunoștințe imaginare” [Ibidem, pp. 180, 181].

Institutul Pedagogic Român este raportat de G.G. Antonescu la un model extern (*Institutul Central de Educație și Instruire* din Berlin) și la activitățile realizate la noi în cadrul a două instituții: a) *Casa Școalelor* care „încă din 1910, a înființat un *Muzeu pedagogic* și o *Biblioteca pedagogică*; b) *Seminarul de pedagogie* teoretică de la *Universitatea* din București,

care a realizat de mai mulți ani o activitate științifică importantă, cu rezultate „publicate în „Buletinul Seminarului de pedagogie teoretică”, apreciat în 1925 de Adolph Ferriere, liderul mișcării europene *Educația nouă*, în publicația *Pour l'ère nouvelle*, avril, 1926 [Ibidem, pp. 181, 182]

Organizarea *Institutului* este realizată pe baza unui principiu general care susține un scop general – adunarea și studierea materialului necesar rezolvării tuturor problemelor care se pun în educația și învățământul nostru – specific la nivelul celor patru *Secții* deschise spre noi cercetări pedagogice, fundamentale (istorice și teoretice) și aplicate (experimentale și statistice) [Ibidem, pp. 184-187]:

1. *Secția pentru studiul individualității școlarului român*. Obiective specifice: a) cunoașterea personalității elevului pentru individualizarea învățământului, „pentru selectarea celor mai bine dotați și pentru orientarea profesională; b) elaborarea unei fișei de observare aplicată și oficializată în școală, cu cercetări întreprinse „tocmai pentru a prinde și a înfățișa psihograma elevului român” – „cercetări care se fac și la Seminarul nostru de pedagogie teoretică”

2. *Secția pentru studiul organizării școlare, a metodelor de educație etc.* Obiective specifice: a) studiul diferitelor „categorii de școli și a articulației dintre ele, potrivite individualității elevilor și cerințelor vieții sociale; b) proiectarea programelor și orarelor „corespunzător acestor cerințe”; c) alegerea celor mai potrivite metode de educație și instruire în acord cu individualitatea elevilor și cu specificul materiilor școlare; d) perfecționarea corpului didactic; e) procurarea materialelor didactice și a cărților școlare „potrivit condițiilor subiective (elevul) și obiective, ale educației și învățământului”.

3. *Secția de statistică și informații*. Obiective specifice: a) îndrumarea sigură a politicii culturale și școlare care „trebuie să facă din statistică un fundament sigur” – cu referință la „creșterea și descreșterea tineretului școlar, la numărul cadrelor didactice, al școlilor etc.; b) prevederea cu siguranță a numărului de școli de fiecare categorie; c) centralizarea datelor asupra diferitelor profesii necesare în viața socială; d) orientarea școlară și profesională realizată nu numai după „aranjamentul individual”, ci, în primul rând după interesele societății”.

4. *Secția de relații și propagandă*. Obiective specifice: a) popularizarea rezultatelor cercetărilor la nivelul comunităților școlare (la nivel local și național, dar și internațional); b) instaurarea legăturilor cu institutele similare din străinătate; c) organizarea periodică a unor conferințe pe probleme pedagogice, „pregătite din vreme” și încredințate unor personalități științifice recunoscute.

Promovarea culturalizării ca sursă a *progresului social* este argumentată de G.G. Antonescu în condiții de *cercetare pedagogică istorică* menită să susțină, la nivel de politică a educației, *măsurile și instituțiile speciale* care trebuie promovate în prezent [64, pp. 137- 161].

În perspectivă istorică, G.G. Antonescu fixează reperele care susțin procesul de promovare a *culturalizării ca sursă a progresului social*: a) Comenius (secolul XVII) evidențiază rolul social al educației care este necesară *pentru toată lumea*, pentru toate clasele sociale; b) Rousseau (secolul XVIII) „îl depășește pe Comenius întrucât cere educației să provoace nu numai o ameliorare, ci o transformare radicală a societății”; c) Pestalozzi (secolul XIX) încearcă să clarifice rolul pe care îl are, în realizarea progresului social, factorul cultural (***educația***) „alături de factorul economic și politic”; d) Haret (secolul XIX-XX) confirmă teza lui Pestalozzi, referitoare la rolul culturii în asigurarea progresului social, pe care o susține, de la cel mai înalt nivel al politicii (educației), cu încredere deplină „în puterea educației de a regenera societatea”

Pe baza acestor *modele oferite de istoria pedagogiei* premoderne și moderne, universală și națională, G.G. Antonescu elaborează conceptul de „culturalizare a maselor”, care este definit *denotativ*, dar care este utilizat și la nivel *normativ (prescriptiv)*. Inițial el a fost interpretat ca „lozinca conducătorilor țării și a oamenilor mai luminați”. Ulterior, argumentul politic, susținut de „statutul modern democrat care voiește ca toți cetățenii să participe la viața politică și ca toate valorile de la sate și de la orașe să poată circula nestânjenite pentru ca fiecare să poată contribui, în măsura puterilor și aptitudinilor sale la progresul țării” [Ibidem, p. 145].

Conceptul de cultură, delimitat de G.G. Antonescu, are un caracter deschis. Include nu numai „bunurile culturale” spirituale, realizate prin „știință, artă, moralitate, religie etc.”, ci și „bunurile materiale” obținute „prin agricultură, industrie și comerț” care permit inclusiv „sporirea bunurilor culturale” spirituale. În sens normativ, conceptul de cultură, interpretat pedagogic, acordă „preponderență scopurilor superioare” pe care statutul modern, democratic trebuie să le promoveze, „în ambele direcții: în direcția bunurilor materiale, prin politica economică” și „în direcția bunurilor culturale, prin *politica pedagogică* (organizarea învățământului și educației publice)” – ordonată prin „principiile pe care le stabilește știința pedagogiei” [Ibidem, pp. 145, 146].

La nivel de *politică a educației*, „*culturalizarea maselor*” implică *măsurile și instituțiile speciale* preconizate de G.G. Antonescu. Ele pot fi promovate la două niveluri de referință: a) la nivel de *culturalizare comunitară a maselor* (specificată în mediul *rural și urban*); b) la nivel de instituții, necesare „pentru propagarea culturii la orașe – *universitățile libere* – și pentru perfecționarea formării *învățătorului* prin „*cultură universitară*” unificată cu cea rezervată profesorilor din învățământul secundar [Ibidem, pp. 147-161].

„Culturalizarea maselor la sate” valorifică și continuă mișcarea pentru educația școlară și extrașcolară a elevilor și a adulților, realizată în mod special prin contribuția învățătorilor (și a preoților), rămasă în istorie și în dicționarele de specialitate sub numele de „haretism” (*Dicționar de pedagogie*, coordonare generală: Anghel Manolache, Dumitru Muster, Iulian Nica, George Văideanu, 1979, p. 198). Pe acest fond este evidențiat:

a. Scopul general = extinderea și intensificarea culturii „printr-o activitate continuă, unitară și perseverentă”, școlară și extrașcolară;

b. Rolul social special al instituțiilor care formează învățătorii (*Școala Normală*) și preoții (*Seminarul Teologic*), cu două obiective specifice complementare: formarea în specialitate și formarea pentru educația morală și profesională extrașcolară;

c. Rolul emancipator al cursurilor de perfecționare, „compuse din cicluri de prelegeri” utile pentru cunoașterea progreselor înregistrate nu numai în pedagogie, ci și în viața socială (economică, politică, financiară, artistică);

d. *Statutul social* nou, pe care trebuie să-l dobândească învățătorul, de „agent, reprezentant al culturii superioare” care are menirea de a răspândi lumina științei și căldura idealismului în cele mai întunecate colțuri ale României” [Ibidem, p. 148].

„Cultura la oraș” oferă mai multe posibilități în contextul istoric al anilor 1920-1930. G.G. Antonescu se referă la „numărul și varietatea factorilor culturali de care dispunem”. Dar observă și „dificultatea problemei care constă mai mult în *organizarea rațională a progresului*”. În această perspectivă este important „să insistăm asupra laturii pozitive a activității de culturalizare, fără a nesocoti și latura negativă”, existentă prin „mijlocirea unor producții mai mult sau mai puțin artistice, literare și științifice” [Ibidem, p. 150].

Soluția instituționalizată „în serviciul ofensivei culturale” pozitive este promovată prin „ateneele populare” care „se adresează maselor mari ale populației orășenești, independent de gradul lor de cultură” [Ibidem, p. 153]. Ele trebuie să propună activități subordonate unui „scop pozitiv de ordin cultural și național”. *Conținutul activităților* este de ordin „istorico-politic”, geografic, etnografic, economic, literar, artistic, școlar, administrativ, militar, religios etc.” comparabil cu ceea ce reprezintă, în prezent, „noile educații”. *Formele de realizare*, organizate nonformal, includ „conferințe, lecturi, producții artistice și proiecții cinematografice, materiale bibliografice” raportate la subiectele propuse etc. „Agenții culturali” implicați sunt nu numai cadrele didactice afirmate în învățământul primar și secundar, ci și alți reprezentanți ai comunității locale: preoți, judecători, avocați, medici etc. *Cadrul instituțional* poate fi perfecționat prin „oficiul central al *Casei Școalelor* care trebuie să dea agenților săi toate îndrumările și mijloacele necesare” [Ibidem, pp. 151, 152].

„*Instituțiile speciale*” implicate în *culturalizarea maselor* în mediul comunitar urban, sunt „*Universitățile libere*”, promovate și sub denumirea de „Universități populare”. Ele au un *scop general* diferit de „ateneele populare” în măsură în care „se adresează persoanelor care au ajuns la un grad de cultură mai înaltă pe care o dă învățământul secundar”. *Conținutul* activităților are în vedere „completarea studiilor” celor care nu au urmat „o școală superioară de grad universitar”. *Formele de realizare* sunt adaptate la categoriile de cursanți, reprezentate de „foarte multe fete, de unii militari, artiști, comercianți etc. *Organizarea instituției* ridică probleme speciale, la nivel de: a) conținut – asigurarea corelațiilor între conferințele și cursurile realizate; b) orar universitar – adaptarea la predarea intensivă „în aceeași zi a săptămânii”; c) corp didactic – clarificare statutului de „profesor permanent” – „profesor provizoriu”; d) conducere – activarea „unui comitet de direcție compus în majoritate de profesori permanenți” [Ibidem, pp. 153-155].

Pentru „culturalizarea satelor”, posibilă doar prin „ridicarea nivelului cultural și pedagogic al învățământului primar și normal, dr. Angelescu, ministrul instrucției a înființat *Secția pedagogică universitară*”. Ea are ca *scop general* stabilirea unui contact mai direct „între învățământul primar și universitate”. *Obiectivele specifice* au în vedere: 1. „*Ridicarea nivelului învățământului primar*” prin pregătirea superioară a „unui personal de control și de conducere – inspectori, revizori, directori – cu o temeinică cultură, pentru a putea da învățătorilor toate îndrumările necesare” cu privire la activitatea școlară și extrașcolară (socială); 2. Pregătirea unui număr „cât mai mare de învățători cu o serioasă cultură superioară, (...), cu titlu academic”, care poate asigura „o intensificare accentuată a propagandei culturale în masele populare”; 3. „Lărgirea considerabilă a sferei de activitate”, în acord cu principiul conform căruia „învățătorii cei mai distinși au dreptul la cultură superioară universitară”, principiu considerat utopic în România, dar „admis azi” (din anii 1929) în Germania, Italia, Cehoslovacia etc.” [Ibidem, pp. 157-159].

Cunoașterea științifică a elevului este susținută de G.G. Antonescu în plan normativ, prin raportare la principiul individualizării educației” și instituțional, prin elaborarea și oficializarea unui *document pedagogic special* – „*foaie pentru observarea individualității școlarului*”(Anexa nr 3) – dar și prin *măsuri speciale* de „educație a dotaților”, de formare a profesorilor, de organizare a activității extrașcolare, de reglementare a educației morale în învățământul secundar și la nivelul relației profesor - student în învățământul universitar [64, Partea II – *Individualizarea educației*, pp. 105-136].

Principiul individualizării educației este definit de G.G. Antonescu și prin formula de „principiul cunoașterii și respectării individualității școlarelor”. El poate fi realizat prin inițierea

și *instituționalizarea* unor decizii speciale de politică a educației: 1. „Reducerea la minimum posibil a numărului de elevi ai unei clase, măsură ușor de înfăptuit pedagogic, mai greu din punct de vedere financiar”; 2. „Selectarea și clasificarea elevilor după aptitudinile naturale, pentru a obține clase cât mai omogene”; 3. Desfășurarea lecției într-un tempo potrivit pentru elevii cei mai slabi și cei mai dotați astfel încât ei „să nu-și piardă interesul” și „ritmul cerut de energia lor sufletească”, mai lent sau mai accelerat; 4. Înființarea unor „școli auxiliare”, după modelul „creat în Germania unde elevii care în clasa I sub media normală a clasei respective fac un an de probă într-o clasă preliminară”.

Pentru cunoașterea științifică a individualității fiecărui elev, G.G. Antonescu propune „o metodă de studiu” specială pe care, în 1926, *Institutul Pedagogic Român* a propus-o *Ministerului Instrucțiunii* pentru a o oficializa și generaliza la nivelul învățământul primar și secundar. Este vorba despre un document denumit „*Foaie pentru observarea individualității școlarului*” care include *Introducerea* de ordin metodologic („Lămuriri”) și două părți componente: I. Starea civilă. Referințe sociale. Însușiri fizice; II. Însușiri sufletești (n.n. psihologice) [Ibidem, pp. 111-117] (vezi Anexa nr. 2).

Introducerea oferă „Lămuriri” necesare învățătorului și profesorului pentru completarea documentului care are ca *scop general* „cunoașterea individualității școlarului”, specificat la nivelul mai multor obiective: 1. „Adaptarea educației și instrucției” la rezultatele care consemnează caracteristicile principale ale elevilor; 2. Valorificarea caracteristicilor consemnate în momentul în care elevul trece de la clasa I la clasa a II-a etc., „de la un învățător la alt învățător”, de la o școală la altă școală și în mod special de la învățământul primar la învățământul secundar; 3. Explicarea mai bine a prezentului și a viitorului „în desfășurarea lui”, în condiții speciale de orientare școlară și profesională.

Strategia recomandată cadrului didactic pentru completarea *foii de observație* anticipează modelul de „cunoaștere științifică a elevului” promovat în pedagogia contemporană de Ion Holban [126]. Avem în vedere modelul care îmbină cunoașterea: a) *longitudinală* – prin „*cercetare atentă și îndelungată a tuturor manifestărilor reale ale școlarului*”; b) *transversală*, prin coordonarea și sistematizarea observațiilor acumulate, pentru a desprinde apoi – la un anumit moment dat – cu mai multă siguranță directiva dezvoltării individualității” [64, p. 111].

Conținutul documentului „se împarte în două”: I. Date generale: civile, personale și comunitare; fizice, medicale și antropometrice; II. „Însușiri sufletești” (psihologice), cu referință la: 1. Activitatea intelectuală (intuiția, atenția, interesul, memoria, imaginația, judecata, oboseala, emotivitatea); 2. Activitatea afectivă – emotivitatea exprimată prin „fire impresionabilă sau indiferentă”, atitudine față de frumos etc.; 3. Activitatea volitivă și caracterială – atitudinea față

de „lucrurile personale și lucrurile altora”; de plante și animale, de oameni, de familie (părinți etc.), de muncă, de divinitate; de profesie / opinii, înclinații, decizii etc.; 4. „Caracterizarea generală a elevului pe baza materialului și a caracterizărilor precedente: inteligența: practică, teoretică, aptitudini speciale etc.”; 5. „Indicații privitoare la profesiunea pentru care elevul ar fi mai apt”.

Metodologia completării documentului oferă precizări referitoare la: a. „Ce se va nota în foaie; b. Cum se face notarea în foaie; c. Păstrarea foii de observare, completată treptat în timpul școlarității; d. Criteriile de apreciere a foii individuale” – vizează, în mod special, abordarea globală „fără contradicții esențiale între diferitele constatări” sau / și între „aprecierile făcute de învățătorii succesivi asupra aceleiași chestiuni” [Ibidem, pp. 112, 113].

O problemă specială analizată de G.G. Antonescu are în vedere *metodele de cunoaștere a elevilor*, considerate eficiente. El consideră că „mijlocul cel mai potrivit pentru a ajunge la o clasificare a elevilor cât mai aproape de realitate nu ni-l oferă faimoasele teste”, utilizate cu entuziasm necondiționat de „pedagogii experimentali care socotesc că pot prinde viața sufletească în formule matematice”. Exponent al pedagogiei filozofice de orientare epistemologică, G.G. Antonescu pledează pentru „un sistem destul de înaintat necesar în cunoașterea personalității umane, care face posibilă observația atentă, sistematică și răbdătoare, asupra elevilor în timp cât mai îndelungat”.

Critica testelor are în vedere faptul că ele: a) sunt procedee rapide, dar nesigure, de a fixa individualitatea psihică a elevului”; b) „nu ne pot da cunoașterea vieții sufletești *reale* a individului întrucât îl pun pe acesta în situații cu totul artificiale”; b) „au pretenția de a diagnostica viața sufletească într-un timp foarte scurt” în condițiile care viața sufletească (psihică) a omului, în general, a elevului, în special „variază continuu și trebuie observată sub aspecte cât mai numeroase și diferite spre a ajunge la o caracterizare justă”; c) „presupun o concentrare de atenție” în condițiile în care concentrarea atenției se schimbă fără încetare, mai ales la copil” (observație semnalată chiar de un susținător al testelor, Alfred Binet); d) „nu țin seama de elementele subconștiente care joacă un rol considerabil în determinarea vieții sufletești”; e) vor să propună „cu repeziciune” o *fotografie* posibilă în domeniul fizic, imposibilă în viața sufletească [Ibidem, pp. 108, 109].

Cadrul instituțional necesar pentru valorificarea praxiologică a *principiului individualizării educației* sau al „cunoașterii și respectării individualității școlărilor” este dezvoltat și exemplificat de G.G. Antonescu în zona unor *probleme speciale*, cu referință la: „educația dotaților în slujba neamului”; cultura profesională raportată la cultura generală; relația

dintre „calitatea învățământului și numărul profesorilor”; soluționarea psihologică a organizării școlare la nivel de orar școlar; educația morală în liceu și context universitar.

„Educația dotaților” poate fi organizată în instituții speciale (Germania, Belgia, Austria) sau în clase speciale, în învățământul de stat și particular (România). Problema de rezolvat în plan normativ este cea a acordului necesar între „principiul cultivării speciale a individualității” (raportat la principiul general, determinat psihologic, al idealismului pedagogic) și „principiul democratismului a cărui respectare o cerem cu atâta insistență școlii românești” (raportat la principiul general, determinat sociologic, al realismului / utilitarismului pedagogic). Soluția viabilă avansată valorifică fundamentele psihologice și sociologice ale celor două principii generale, subliniind importanța „cultivării individualității elevilor dotați” pentru „progresele mari ale României” în plan economic și politic, cultural și spiritual etc. [Ibidem, pp. 119-120].

Cultura profesională constituie un obiectiv specific al școlii românești pe fondul scopului general al formării omului pentru viața socială, determinat istoric de curentul pedagogic al democratismului și de paradigma pedagogiei / educației sociocentriste. Realizarea sa, probată prin „pregătirea practică pentru o anumită specialitate tehnică” (dar și comercială, industrială, agrară, administrativă etc.) nu exclude, ci presupune, ca premisă pedagogică necesară, cultura generală teoretică (umanistă și pozitivistă / științifică). *Rolul culturii generale* în formarea profesională este complex și multiplu, implicând: a) inițierea procesului de adaptare socială pe fondul formării și dezvoltării tuturor laturilor vieții psihice nu doar a celor solicitate direct de tehnica exercitării profesiei; b) susținerea tuturor componentelor structurale ale personalității morale: comunitară, civică, deontologică, teologică, juridică, politică etc.); c) stimularea mecanismelor psihologice și sociale de „formare spirituală” necesară în orice activitate profesională, pe termen scurt, mediu și lung; d) depășirea oricărei situații de criză pe care o poate genera „specializarea îngustă” sau „mentalitățile unilaterale” care inhibă dezvoltarea comunicării sociale, viața democratică, eficiența economică, viața spirituală plenară etc. [Ibidem, pp. 121-123]

Relația dintre „calitatea învățământului și numărul profesorilor” este privită din perspectiva „forțelor didactice disponibile” la nivel școlar primar și secundar care sunt chemate să asigure progresul societății. [Ibidem, pp. 124-126]. În învățământul *primar* lacuna care trebuie imediat înlăturată se referă la faptul „că în multe școli sătești același învățător trebuie să facă instrucțiunea și educația la mai multe clase, uneori chiar la școala întregă”. A doua lacună este observată în ciclul superior al învățământului primar unde nu există cadrele didactice pregătite adecvat prin studii universitare. În *învățământul secundar*, „cu clase suprapopulate nu putem face educație individualizată”. În plus, lipsa cadrelor specializate a dus la „mercantilizarea

învățământului” ca urmare a numărului mare de ore predate de „vechii profesori”. Soluția care se impune – „sporirea numărului de profesori și învățători” – va fi viabilă, doar dacă factorii de politică a educației vor fi capabili „să subordoneze activitatea școlară unor criterii pedagogice”.

Soluționarea psihologică a problemei orarului școlar se bazează pe respectarea unor criterii de organizare care permit îmbinarea optimă a activităților de ordin intelectual și fizic. G.G. Antonescu are în vedere „coeficientul de oboseală provocat de obiectele de învățământ care apelează direct la activitatea intelectuală”, motiv pentru care în primele ore ale zilei școlare trebuie plasate „matematicile și limbile clasice, apoi limba română, limbile moderne, istoria și geografia și științele naturale – presupunând că sunt bine predate – iar la sfârșit dexteritățile”. Este semnalată importanța psihologică a atenției în procesul de învățare. În dinamica instruirii, se observă faptul că „dificultatea de adaptare a atenției care „se manifestă mai ales în momentul când se începe activitatea zilnică, precum și în momentul când se trece de la un gen de activitate la alt gen” [Ibidem, pp. 127, 128].

Educația morală în liceu și context universitar ridică probleme speciale, dependente de particularitățile celor două niveluri de învățământ și de modul în care profesorii le abordează în condiții diferite față de cele antrenate direct în activitățile cu obiective de formare intelectuală [Ibidem, pp. 131-136]. În *învățământul secundar liceal, scopul general al educației morale*, realizată prin activitățile didactice și extradidactice, „urmărește o transformare radicală a sufletului elevului, cu efecte permanente, utile nu numai școlii, ci și societății”. Mijlocul principal prin care poate fi îndeplinit acest scop general care susține „întărirea organismului moral” al elevului „este *disciplina liberă*, consimțită de elev pe baza unei convingeri personale profunde care are un caracter: *rațional*, în sensul înțelegerii depline a unor principii și norme morale de conducere în viață; *afectiv*, în sensul unei acceptări a îndrumărilor date de către educator, datorată sentimentelor de încredere și simpatie”; *volitional*, în sensul unei adaptări – prin exerciții de voință acceptate de elevi – a mecanismului voluntar la exigențelor normelor și sentimentelor morale” (Ibidem, subl. aut.).

Calitatea *practicii educației morale* în învățământul secundar este dependentă de îndeplinirea unor *condiții*, de ordin pedagogic, psihologic, sociologic și managerial: „1) însărcinarea celor mai distinși profesori ai școlii cu *conducerea morală a elevilor* prin *instituirea dirigenților de clasă*; 2) îndrumarea profesorilor, meniți a fi dirigenți, prin conferințe, lucrări practice, special *instituite*, asupra *celor mai potrivite metode* pentru *scopul urmărit – conducerea morală a elevilor*; 3) reducerea la minimum posibil a colectivului de elevi al fiecărei clase și sporirea la maximum a numărului de ore pe care profesorul trebuie să le facă în clasa ce conduce – *ore speciale de educație* și eventual, predarea mai multor obiecte de studiu”; 4) asigurarea

continutății la clasa de elevi condusă, atunci „când *profesorul diriginte* dovedește aptitudini pentru misiunea delicată de *îndrumător moral*” care îndeplinește mai multe *obiective specifice*: a) observarea individualității elevului; b) experimentarea metodelor de educație morală care vor duce la rezultate pozitive; c) oferirea „unui *exemplu edificator de realizare practică a principiilor științifice de educație* în acord cu *interesele actuale*, dar și cu cele *viitoare* ale școlii ca organizație de bază a sistemului de învățământ [Ibidem, p. 133].

„Lacunele educației morale și ale disciplinei în învățământul secundar” sunt generate de faptul că aceste patru mari categorii de condiții nu sunt îndeplinite integral în context concret, din cauze obiective (deficitul de cadre didactice) și subiective (asociate cu managementul sistemului de învățământ, al școlii ca organizației și al clasei de elevi ca grup școlar, cu statut pedagogic și social special)

În *învățământul universitar, educația morală* ridică probleme speciale de ordin deontologic și praxiologic, care pot să devină cronice prin „lipsa de legături sufletești între studenți și profesori”, care duce inhibarea „pornirilor idealiste atât de firești tineretului, periclitare de influențe străine școlii”, înlocuite prin „porniri inferioare” și „atitudine sceptică”. G.G. Antonescu sesizează patru categorii de cauze, care cumulate între ele determină și întrețin „criza universitară”: a) „lacunele educației și ale disciplinei în învățământul secundar care provoacă dificultăți serioase universității care greu ar putea modifica deprinderile unui tânăr de 19 ani” formate deja pe parcursul învățământului secundar; b) „numărul prea mare al studenților, mai ales la unele facultăți și la unele specialități ale facultăților” care împiedică realizarea efectivă a „contactului sufletesc” doar în context formal, solicitând și inițiative la nivel nonformal – un exemplu, din experiența lui G.G. Antonescu se referă la participarea studenților săi la activitățile de cercetare organizate în cadrul Institutului Pedagogic Român; c) „*spiritul utilitarist îngust al unora dintre studenți care urmăresc numai diploma și prea marea timiditate și rezervă a altor studenți*, buni și idealști, care nu îndrăznesc sau ezită să se apropie de profesorul lor”; d) „lipsa unei armonii depline între profesorii aceleași facultăți” cu referință specială la organizarea activității universitare (*formală*, dar și *nonformală*) și la măsurile educative eficiente, bazate pe studiul comportamentului moral al studentului, realizat la nivelul a trei procese *autoobservarea, autocritica și autocreația*.

”Mijloacele de îndreptare” propuse de G.G. Antonescu, au în vedere dimensiunea *praxiologică* a problemei *educației morale*, care, în orice context, poate fi rezolvată doar prin legătură armonioasă, asigurată de factorii de *politică a educației*, între „*principiile teoretice*” și „*realitățile practice*”: „a. *Introducerea unui sistem pedagogic de educație morală și disciplină liberă în școala secundară*; b. *Repartizarea studenților în grupe cât mai mici*, prin înmulțirea

numărului de seminarii”, obligatorii și facultative; c. Reorganizarea *asociațiilor studențești, cu măsurile necesare pentru a face cât mai ușor și cât mai des posibil contactul dintre studenți și profesori*” [Ibidem, pp. 134-136 subl. aut.].

3.3. Un model de reformă a școlii necesar în condiții de criză a educației poate evidenția și proba efectiv: a) *dimensiunea praxiologică* a pedagogiei lui G.G. Antonescu; b) actualitatea sa în epoca istorică modernă și contemporană. Un astfel de *model*, demonstrează concepția autorului referitoare la *reforma școlii* preconizată în condiții de criză a educației și a învățământului, în România anilor 1920-1940. Această problematică, tipică studiilor de politică a educației, traversează toată opera sa, cu orientări și accente specifice în „Educație și cultură” (1928,1933,1936, 1972). Ea este aprofundată, de G.G. Antonescu, în mod special și în sens programatic, în ediția a III-a cărții, publicată în 1936. Ea include două studii excepționale dedicate teoriei și practicii reformei învățământului, proiectării și realizării acesteia în condiții generale de criză a educației, percepută drept „criza școlii”, formulare generică utilizată de G.G. Antonescu , în partea a V-a cărții, confirmată de Ion Gh. Stanciu în ediția îngrijită, cu studiu introductiv, note și comentarii, publicată în 1972 [64, pp. 189-214].

1) *Din problemele actuale ale școlii românești. Cultură și Personalitate*, studiu care are la bază „Conferința ținută în fața unor învățători și profesori, în ziua 9 mai 1935, la Tinerimea română – societate științifică literară (1877-1943) care a organizat concursuri naționale pentru elevi și studenți și cicluri de conferințe pe diverse teme” [Ibidem, p. 224];

2) *Criza învățământului românesc*, „Prelegerile ținute la cursurile din august-septembrie 1935, organizate de Academia comercială pentru profesorii secundari” [Ibidem, p. 204].

G.G. Antonescu are în vedere elaborarea unui *model de reformă a învățământului*, necesar în condiții de criză a școlii, pe tot parcursul operei sale pe care o putem încadra în curentul pedagogiei filozofice de orientare epistemologică. Opțiunea noastră se justifică prin faptul că pedagogia lui G.G. Antonescu este construită conceptual pe o bază predominant *normativă* dezvoltată în jurul *principiului general al școlii formativ-organiciste*, promovat axiomatic prin *raportarea sa la noțiunile fundamentale definite în Pedagogia generală*: educația, educabilitatea, idealul educației, scopurile generale ale educației, sistemul de educație și de învățământ, cercetarea pedagogică fundamentală / istorică și teoretică; învățământul și instrucția / raportate la educația intelectuală, conținutul învățământului, metodele de învățământ, lecția organizată pe trepte psihologice; educația morală, educația practică, educația estetică). [41;59]

În analiza propusă în acest ultim subcapitol al tezei vom avea în vedere: a. Raportarea reformei școlii, preconizată de G.G. Antonescu, în general pe tot parcursul operei sale, în special în *Educație și cultură* (ediția din 1936, care include două studii destinate special reformei în

învățământul românesc necesară în anii 1930) la conceptul **pedagogic de reformă a educației / învățământului**, definit în literatura de specialitate în epoca istorică postmodernă (contemporană); b. Proiectarea reformei învățământului, inițiată de G.G. Antonescu în anii 1930, ca soluție necesară în condițiile în care este identificată și analizată „criza școlii”. c. Realizarea reformei învățământului care implică schimbarea calitativă a sistemului în acord cu conceptele fundamentale denotative, normative și metodologice promovate de G.G. Antonescu, în context istoric determinat.

Conceptul pedagogic de reformă a învățământului trebuie actualizat în condiții de cercetare pedagogică fundamentală (istorică și teoretică), marcate semnificativ în dicționarele de specialitate și în studiile de epistemologie promovate în științele socio-umane actuale, inclusiv în științele educației. „Reforma pedagogică” definește, astfel, schimbările calitative ciclice înregistrate în educație și instruire, determinate de evoluția gândirii pedagogice și de cerințele societății, cu implicații majore „în ceea ce privește structurile și caracteristicile sistemului școlar” [151, p. 240]. *Reforma pedagogică* proiectează, astfel, direcțiile principale de acțiune, angajate la nivel de politică a educației, care urmăresc: „modificarea amplă a sistemului de învățământ în orientare – finalitățile educației și ale instruirii, macrostructurale și microstructurale – structură și conținut” [175, p. 388; 94, p. 322].

Analiza *conceptului de reformă a educației / învățământului* este impusă de metodologia de cercetare specifică pedagogiei istorice și comparate, promovată ca fundament epistemologic care conferă unitatea domeniului și deschiderea praxiologică valorificată în timp [66,72; 170, pp. 37-42; 91; 89, pp. 15-36; 132]. În plan general, o astfel de analiză răspunde cerințelor epistemologice afirmate în zona științelor socio-umane, la nivelul raporturilor dintre „istorie și teorie socială” [83, pp. 9-31], valorificate în „metodologia istoriei” în cadrul unor modele de interpretare, pragmatică și critică, genetic-erudită și structurală, logică și axiomatică [167, pp. 120-128: 99, pp. 315-382].

Proiectarea reformei învățământului, inițiată de G.G. Antonescu în anii 1930 este concepută ca soluție necesară pentru a putea depăși și rezolva efectiv „criza școlii”, identificată prin mijloace de cercetare pedagogică fundamentală, istorică și teoretică [64, pp. 205-214]. Autorul se raportează la noțiunea de *criză*, definită la nivel general, ca urmare a consecințelor sale înregistrate la diferite dimensiuni ale vieții sociale: economică, morală, politică, agricolă, școlară etc. Așa se explică de ce în anumite situații critice, precum sunt cele din anii 1930, „toată lumea vorbește de *criza* economică, de *criza morală*, de *criza agricolă* și de *criza școlară*”. Importantă este relația existentă între *criza școlară* și celelalte *crize sociale* care afectează viața educatorilor și a educaților. G.G. Antonescu analizează, în mod special, relația dintre *criza școlii*

și *criza economică*. El identifică, astfel, două *categorii de cauze* care întrețin *criza învățământului* care nu poate fi depășită decât prin soluții inovatoare tipice pentru ceea ce reprezintă, în plan teoretic și practic „*reforma pedagogică*” sau *reforma educației*: 1. Cauze externe, generale, care sunt dependente de criza economică, dar și de alte crize care se manifestă în viața socială (comunitară, morală, politică); 2. Cauze interne, specifice, dependente de cauzele externe, generale, dar care sunt determinate de contradicțiile pedagogice apărute la diferite niveluri ale sistemului și ale procesului de învățământ.

În această perspectivă, G.G. Antonescu, deși nu exclude importanța cauzelor externe (economice, politice etc.) ale crizei educației, atrage atenția asupra responsabilității speciale care revine *factorilor interni*, implicați în conceperea și desfășurarea învățământului. În termeni praxiologici și deontologici, în ultimă instanță – observă autorul –, „criza învățământului ne aparține nouă exclusiv, cu atât mai mult cu cât, în ultimul timp, conducătorii învățământului nostru au fost oameni de școală, dascăli” [Ibidem, p. 204].

Pentru a ajunge la *soluții reformatoare* eficiente pedagogic și social, trebuie identificată nu numai *criza educației*, ci și „modul cum se manifestă această criză” ca „stare de febră” care afectează sănătatea organismului dezvoltat la nivel de sistem și proces de învățământ. G.G. Antonescu are în vedere: 1. „Agitația caracterizată mai ales, prin foarte dese transformări, fie în organizarea învățământului, fie în programele – sintetice și analitice –, fie în metodele învățământului”; 2. Schimbările „la intervale foarte scurte și adeseori diametral în opoziție una cu altă”, propuse de conducători ai sistemului care „au avut ambiția să-și impună punctul lor de vedere”; 3. Nevalorificarea experienței istorice pozitive (Spiru Haret, Constantin Dimitrescu-Iași) în cadrul căreia măsurile fundamentate *pedagogic* „erau valabile nu numai pentru prezent căci reformatorii țineau seama de cerințele viitoare și prevedeau aceste cerințe” [Ibidem, pp. 205, 206].

Reforma învățământului constituie singura soluție viabilă pentru rezolvarea crizei, cu toate manifestările sale vizibile (semnalate de G.G. Antonescu), dar și invizibile direct și imediat. Pentru construcția sa durabilă „mijlocul cel mai bun este *să introducem spiritul științific* în orice proiect de modificare a învățământului, fie că e vorba de *structura învățământului*, fie că vorba de viața școlară”, orientată prin *finalitățile educației* și realizată prin *conținuturile instruirii (formală și nonformală)*.

Spiritul științific evocat de G.G. Antonescu este specific *pedagogiei*, ca știință socio-umană specializată în studiul educației, instrucției, învățământului. Este probat și argumentat în construcția reformei învățământului, prin următoarele *note caracteristice*:**1) Forma logică de exprimare** care „impune ca orice alcătuire nouă a învățământului să fie constituită din elemente

care împreună să poată forma o unitate sintetică” – *sistemul de educație / învățământ*. **2) Fondul necesar** „în orice știință – deci și în știința educației – care include „trei categorii de date, rezultate în urma cercetării specifice științei respective: a) *datele* – „ipoteze, în care elementul de speculație personală, cu multă contribuție imaginativă, este mai mare decât ceea ce ne oferă realitatea și decât ceea ce ne oferă legile științifice stabilite până acum”; b) *datele* – „ipoteze, care fac anumite presupuneri, pentru descoperirea viitoare, însă, ținând seama și de realitățile la care se referă și de legile stabilite de știință până în prezent”; c) „*datele sigure* – ipotezele care au fost verificate și au devenit legi științifice, prin urmare adevăruri științifice” [Ibidem, pp. 206, 207, subl. ns.]; care susțin schimbarea sistemică – „sigură” la nivel de *finalități, structură, conținut*, eliminând orice „ipoteze ușurate”, lipsite de „o bază științifică serioasă”; **3) Formarea psihică și fizică a ființei noastre** care valorifică „o plasticitate limitată de condițiile interne ale organismului”, în acord cu metafora lui Comenius, a *educatorului-grădinar*; **4) Respectarea individualității fiecărui elev** care are o realitate psiho - fizică și socială specifică, de necontestat, în funcție de care educația, raportată la condițiile interne, trebuie „să fie deci *organicistă și activistă*” (*formativă*); **5) Realizarea unei concordanțe între „condițiile de fond”**– stabilite de *reformatori* – și *executanți* care trebuie să respecte integral principiile de politică a educației, aflate la baza reformei învățământului [Ibidem, pp. 206-209, subl. ns.]

În plan psihologic, observă G.G. Antonescu, „starea de agitație febrilă”, persistentă în unele situații nu poate fi prelungită pentru că generează consecințe grave la scara sistemului de învățământ, inhibând și blocând orice tentativă viabilă de proiectare a unei reforme autentice, bazată soluții prioritare, viabile nu doar pe termen scurt, ci mediu și lung.

Soluțiile prioritare, necesare pentru a trata imediat „starea de agitație febrilă”, sunt plasate de G.G. Antonescu în zonele cele mai importante ale școlii ca instituție. Ele au în vedere educația morală și intelectuală și conducerea științifică a sistemului și a procesului de învățământ: **1) Educația morală** este angajată pedagogic și social în *formarea și dezvoltarea conștiinței morale*. Este concepută de G.G. Antonescu în spiritul *principiului formativ organicist* care solicită contribuția complementară a școlii și a familiei; **2) Educația intelectuală** este realizată prin respectarea a trei principii elaborate de autor: a) principiul *simplificării programelor* (*sintetică și analitice*); b) principiul *corelației obiectelor* de învățământ în cadrul programei sintetice (planul de învățământ) și a *cunoștințelor de bază*, în cadrul programei analitice (a fiecărei discipline de învățământ și trepte de învățământ); c) principiul centrării asupra cunoștințelor de bază în cadrul „programelor minimale” care reprezintă „singurul mijloc de a respecta și ideile specialiștilor și legile psihologice” [Ibidem, p. 212]; **3) Conducerea științifică a**

sistemului și a procesului de învățământ este realizată pe baza principiului *optimizării relației dintre centralizarea pedagogică și descentralizarea administrativă*.

Aplicarea principiului conducerii științifice a sistemului și a procesului de învățământ implică: a) „îndrumarea pedagogică, care trebuie să aibă un centru științific la Ministerul Instrucțiunii care să stabilească metodele, programul sau să aleagă manualul”; b) „libertatea profesorilor” în condiții de descentralizare a deciziilor metodologice, limitată de legile psihologice”, dependentă de experimentele întreprinse în școli și de rezultatele pozitive obținute, care trebuie „generalizate în tot învățământul”; c) inițierea unor activități de perfecționare pentru directorii și profesorii care „se simt insuficient pregătiți” pentru aplicarea principiilor care asigură „descentralizarea administrativă” pe fondul „centralizării pedagogice” (științifice);) elaborarea *manualului didactic* în condiții de: „centralizare științifică” instituționalizată la nivel de „Consiliu permanent” al Ministerului Instrucțiunii, organizat pe *comisii pe specialități* – „descentralizare administrativă”, care favorizează creativitatea pedagogică superioară (inventivă, inovatoare) a autorilor afirmați în plan teritorial și local [Ibidem, pp. 215, 216]

Pregătirea profesorilor în perspectiva reformei pedagogice este realizată la nivel pedagogic unitar, „oricare le-ar fi specializarea”. Ea presupune *aplicații* care creează premise pentru implementarea reformei la nivelul procesului de învățământ, cu respectarea principiilor de politică a educației: a) utilizarea fișei individuale de observare și caracterizare a elevului, în plan social, psihologic și pedagogic (intelectual și moral); b) formarea „într-un mediu idealist”, **nu** mercantil, utilitarist (în sens îngust) și sceptic (în sens demoralizator), tipic unor oameni care „neavând nimic sfânt, nu pot fi educatori; adevăratul educator trebuie să fie idealist, în dublu sens”: credința într-un ideal; capacitatea de sacrificiu pentru o cauză nobilă.

Realizarea reformei învățământului implică schimbarea calitativă a sistemului de învățământ la nivel de finalități, structură și conținut. În analiza acestui tip de schimbare pedagogică superioară, „structurală și sistemică” [179, 91], vom valorifica noțiunile fundamentale definite de G.G. Antonescu în *Pedagogia generală* [59] și în mod special studiul care abordează problema construcției finalităților educației, la nivelul relației sau a corelației dintre „*cultură și personalitate*” [64, pp. 191-203].

Reforma învățământului este concepută în spiritul unui *model* care valorifică resursele cercetării pedagogice fundamentale (istorică și teoretică), proiectat de G.G. Antonescu conform concepției sale despre educație și instrucție / instruire dezvoltată în *Pedagogia generală* (G.G. Antonescu, 1930, 1936, 1941, 1943, 1946) prin noțiunile fundamentale de bază, elaborate, definite, structurate și articulate pe trei domenii, după modelul clasic (herbartian), utilizat până spre epoca postmodernă / contemporană [59]:

I. Fundamentele pedagogiei:

1. *Pedagogia* = „știința educației care bazându-se pe cunoașterea naturii umane, ținând seama de *idealul educației* către care trebuie să tindă omenirea, stabilește un sistem de principii după care se va îndruma *influența intenționată* a educatorului asupra celui educat [Ibidem, p. 16, subl. ns].; 2. *Educația* (la nivel general) = „influența *intenționată*” care susține procesul de „reînnoire a organismului aflat în legătură cu evoluția organismului natural” [Ibidem, p. 7, subl. ns]; 3. *Educabilitatea* = „influența *intenționată* a educatorului, sprijinită de influența neintenționată a mediului, care poate transforma, *în parte*, caracterul omenesc, dar în limitele pe care le impune factorul natural” [Ibidem, pp. 24-25, subl. ns]; 4. *Idealul educației* = formarea integrală, organică, „a omului ca om”; este conceptul de bază situat în zona „chestiunilor fundamentale ale pedagogiei” [Ibidem, pp. 86-113]; 5. *Scopurile generale ale educației* = „idealuri parțiale”, definite din perspectiva *individualității* celui educat (vezi *idealismul / activismul pedagogic* – și a *societății* care promovează „idealuri utilitariste” (vezi *utilitarismul / realismul pedagogic*), fără a subordona individul colectivității sau a trata personalitatea acestuia doar ca *mijloc* (de dezvoltare a societății) [Ibidem, pp. 91-95]; 6. *Sistemul de educație / învățământ* = un *tot unitar*, ordonat la nivel „formativ-organicist”, asigurat prin conexiunile instituționalizate *pedagogic* între treptele și ciclurile de învățământ, perfecționate sau reformate în raport ce cerințele educatului și ale vieții sociale; 7. *Normativitatea educației* = *sistemul de principii* care ordonează relația dintre educator și educat la toate treptele sistemului de învățământ”; 8. *Principiile educației* = un ansamblu de cerințe pedagogice, psihologic și sociale elaborate istoric și teoretic, care tind să devină „legi, cu caracter de generalitate și necesitate”, implicate în ordonarea și reglementarea relației dintre „teoria pedagogică” și „practică pedagogică” [Ibidem, p. 390, subl. ns]:

La nivel *normativ* sunt activate două categorii de principii: 1. Un principiu general, de maximă generalitate, cu valoare axiomatică = **Principiul școlii formativ-organiciste**; 2. Principii generale, orientative *determinate*: a) teoretic / filozofic: principiul idealismului pedagogic; principiul utilitarismului / realismului pedagogic; b) istoric / psihologic și social: principiul activismului pedagogic, principiul democratismului pedagogic.

II. Teoria generală a învățământului. Didactica generală: 1. *Instrucția / Instruirea* = educația intelectuală care „între educator și educat, interpune în mod necesar un al treilea factor, *obiectul de învățământ* sau *cunoștințele* ce trebuie *învățate*”; activitate condiționată: a) *psihologic* (*intuiția*, atenția, oboseala, memoria; *apercepția*); b) *didactic* (*materia și metodele de învățământ*) [Ibidem, pp. 117; 149-362, subl. ns]; 2. *Programele de învățământ*: a. *Programa sintetică (planul de învățământ)* = disciplinele de învățământ distribuite pe ani de învățământ, pe

tot parcursul sistemului de învățământ școlar; „materia de învățământ sau *bunurile culturale* care vor forma *obiectul* pe care îl transmite educatorul elevului prin *instrucție* sau *instruire*” [Ibidem, p. 285, subl. ns.]; b. *Programele analitice* = *programele școlare anuale* „alcătuite de specialiști – ai disciplinelor de învățământ respective” care ar trebui elaborate și în funcție de un set de „interese pedagogice” determinate de vârsta școlară și psihologică a elevilor și de obiectivele sociale ale fiecărei trepte de învățământ; 3. *Metodele de învățământ* = „elementul dinamic al procesului de învățământ” care exprimă capacitatea de profesorului de stimulare a învățării școlare, în funcție de „natura cunoștințelor transmise” (*predate*) și de structura sufletească (*psihologică*) a elevilor; 4. *Lecția* = forma principală de organizare a *instrucției / instruirii* în cadrul *procesului de învățământ*, proiectată și realizată pe baza următoarelor trepte psihologice: a) *pregătirea aperceptivă*; b) expunerea sau *tratarea* datelor importante; c) *asocierea* acestora; d) *generalizarea* lor la nivelul *noțiunilor abstracte*; e) *aplicarea* acestora [Ibidem, pp. 385-406, subl. ns.]; 5. *Principiile instrucției / instruirii / învățământului*: **a. Principii generale**: principiul individualizării; principiul activismului integral; principiul aplicării culturii formative la toate disciplinele și treptele de învățământ. optimizării raporturilor dintre cultura formativă generală și profesională; **b. Principii specifice**: Principii de proiectare a programelor școlare (sintetică, analitice): principiul concentrării programelor; principiul simplificării / esențializării programelor; principiul optimizării relației pedagogice / didactice dintre *cultura formativă generală* și *cultura formativă profesională*; Principii de selectare și valorificare a metodelor de învățământ: principiul intuiției; principiul cunoașterii elevilor (în perspectiva individualizării instruirii); principiul „legăturii directe între lucrurile reale și cuvinte”.

III. Teoria educației – cu referință la laturile principale ale educației: 1. *Educația morală* = activitatea care „privește îndeosebi formarea voinței, adică, pe de o parte întărirea voinței, iar pe de altă parte, dirijarea ei spre scopuri morale” (fundamentate etic), realizate prin concepte, sentimente și interese / convingeri – *morale*, ordonate prin principii morale, reflectate la nivelul caracterului elevului [Ibidem, pp. 423; 424-436]; 2. *Educația practică* = „o ramură aparte a activității pedagogice reprezentată prin lucrări practice, independente”, realizată prin „tranziția de la loc la munca serioasă, prin contactul cu lumea reală”, dezvoltarea unor virtuți speciale (perseverență, încredere), lucrări practice etc. [Ibidem, pp. 437-449]; 3. *Educația estetică* = activitatea formativă bazată pe „conexiunea intimă între intuiția operei de artă și sentimentul născut în suflet cu ocazia acestei intuiții”, aflată în relație specială cu educația intelectuală, morală și religioasă [Ibidem, p. 555, 563-571]; 4. *Educația religioasă* = activitatea formativă bazată pe „cunoașterea și recunoașterea principiilor creștine, și pe aplicarea lor în viața

socială”, aflată în legătură directă cu educația morală, și cu deschideri speciale spre educația estetică; 5. Normativitatea educației, cu referință la ordonarea laturilor principale:

a. *Principiile educației morale:* principiul moralității bazat pe legătura între ideile morale și actele morale; principiul elaborării scopului educației morale la nivelul legăturii între moralitate, caracter și energie; principiul realizării educației morale la nivelul sintezei între trei componente psihologice structurale: intelectuale (reprezentări – noțiuni - idei), acționale (deprinderi, priceperi, voință) și afective (sentimentele morale).

b. *Principiile educației practice:* principiul general al legăturii între activitatea teoretică și activitatea practică; principiul legăturii dintre teorie și practică, realizată specific la nivel școlar și extrașcolar.

c. *Principiile educației estetice:* principiul valorificării morale a educației estetice; principiul valorificării relației dintre educația estetică, educația intelectuală și educația religioasă.

d. *Principiile educației religioase:* principiul valorificării speciale a educației religioase la nivelul educației morale”; principiul valorii psihologice și sociale, speciale, a educației religioase.

Proiectarea reformei învățământului din perspectivă pedagogică presupune valorificarea conceptelor de bază ale domeniului raportate la „problemele actuale ale școlii românești”, aflată în situație de *criză*. Depășirea *crizei școlii* este posibilă dacă „problemele actuale ale învățământului” sunt: a) abordate *global*, **nu** izolat (din perspectiva unor specialități diferite), „ci subordonate unui *principiu unificator* sau unor *principii unificatoare*”; b) raportate prioritar la „acele *noțiuni principale* care trebuie să condiționeze rezolvarea tuturor problemelor speciale, cu claritate și precizie” [64, p. 191, subl. ns.].

Abordarea globală a problemelor actuale ale învățământului, realizată prin ordonarea lor din perspectivă normativă generală și specifică (pedagogiei) constituie singura cale viabilă prin care putem ieși din „*haosul didactic* prin care a trecut continuu școala românească”, generat și întreținut de *programe* care nu se armonizează cu legea, *legi* care nu se armonizează cu *regulamentele, metode* care nu se armonizează între ele, schimbări continue de programe, de metode, de regulamente, de organizare și așa mai departe [Idem].

Rezolvarea numeroaselor „probleme speciale”, particulare, cu care se confruntă învățământul în *situații normale*, dar mai ales în *situații de criză*, solicită un set de „noțiuni principale” implicate în construcția fundamentelor filozofice, sociologice și psihologice ale finalităților educației, respectiv ale idealului educației și ale scopurilor generale ale educației care orientează valoric orice activitate desfășurată în cadrul sistemului și al procesului de învățământ [111, pp. 56-72; 301-311; 94, pp.176-179; 333-336; 96, pp. 548-552].

În analiza sa, G.G. Antonescu apreciază că „două asemenea noțiuni principale” importante pentru proiectarea finalităților educației și a conținuturilor de bază ale învățământului, în special în condiții de *reformă a sistemului*, sunt cele care definesc și lămuresc *cultura* – cu referință specială la *cultura școlară* – și *personalitatea*, cu referință la individualitatea *educatorilor* și a celor educați de acesta (elevi, studenți) etc.

I. Noțiunea de cultură este definită și „lămurită” de G.G. Antonescu din perspectivă socială și pedagogică, deschisă și în plan psihologic, antropologic și de politică a educației. Din perspectivă *socială / sociologică*, noțiunea de *cultură* are o semnificație *instituțională*. La acest nivel, confirmat social și în plan juridic (legislativ), *școala* este definită ca „o instituție de cultură care trebuie să dea elevilor cultură”. Din perspectivă *pedagogică*, este evidențiat faptul că „marea majoritate a oamenilor de școală se gândesc la două aspecte ale noțiunii de *cultură*: *generală*, pe de o parte, *cultura profesională*, pe de altă parte” [64, p. 102].

Cultura generală definește ansamblul alcătuit din „cele mai importante produse ale spiritului omenesc, din toate domeniile” (științe pozitive, științe sociale și umane, literatură, artă etc.), confirmate la nivel general (universal) și național, care trebuie transmise elevilor de la toate treptele de învățământ, prin toate disciplinele de învățământ, în special în liceu despre care „se zice că este o școală de cultură generală”. Din perspectivă pedagogică, dimensiunea culturii generale, pentru a nu deveni *unilaterală*, trebuie să fie predominant *formativă* prin contribuția planului de învățământ și a programelor școlare analitice și a metodelor didactice utilizate de profesori.

Cultura profesională definește „cunoștințele și dexteritățile” pe care cadrele didactice „trebuie să le transmită unor anumite categorii de elevi în vederea exercitării unei profesii”. O astfel de abordare „unilaterală” se referă doar la „acele elemente de *cultură profesională* care vor varia de la o școală la alta, după natura școlii și după profesiunea pentru care pregătește fiecare școală”. În acești termeni persistă riscul delimitării sau chiar al opoziției absolute și artificiale între cultura generală și cultura profesională. El reflectă eroarea pedagogiei tradiționale care vorbește separat despre: a) „*cultura informativă*” – prin care „noi dăm elevilor noștri informații” concentrate asupra produselor culturii omenești”, asociate, de regulă, cu cultura generală; b) *cultura formativă*, orientată, în acest context, doar „asupra cunoștințelor necesare unei profesii” (Idem).

Un model de reformă a învățământului, schițat sau anticipat de G.G. Antonescu, are în vedere rezolvarea problemei raportului dintre *cultura generală* și *cultura profesională*, reflectată special, la nivelul corelației, necesară în plan normativ, între *cultura informativă* și *cultura formativă*. În această perspectivă, *cultura generală* – de calitate pedagogică superioară – este, în

egală măsură: a) informativă, prin materialul cultural integrat în programe, predat de profesor la lecție etc.; b) formativă, prin efectele psihologice ale materialului cultural programat și predat, care „are în primul rând în vedere de a forma spiritul elevului, desăvârșind ceea ce el aduce cu sine de la natură” [Idem].

În mod analogic, *cultura profesională*, nu exclude, cu presupune cultură informațională, cu valoare *formativă aplicativă, generală* (formarea de deprinderi și priceperi pentru rezolvarea unor probleme practice existente în cadrul oricărei discipline de învățământ)) și *specială* (formarea pentru o profesie, de nivel inferior și mediu / prin învățământul profesional secundar și de nivel superior / prin învățământul universitar).

Principiul optimizării raportului dintre cultura generală și cultura profesională, implicat în proiectarea obiectivelor specifice învățământului secundar și superior care orientează construcția programelor (sintetică și analitice) are la bază conceptul pedagogic de cultură formativă, elaborat și analizat de G.G. Antonescu, în funcție de „două **caracteristici importante**”, esențiale, care pun accent pe elementul psihologic (și social) *individualist* și *creator* [Ibidem, pp. 193-195].

1. Cultura formativă are *un caracter individualist* în măsura în care are „pretenția să formeze spiritul unui elev” care trebuie cunoscut de proiectanții programelor și ai lecției. La acest nivel, în plan normativ, cultura formativă implică *principiul individualizării* educației și al *activismului integral* necesar în realizarea procesului de învățământ la toate treptele și disciplinele acestuia.

2. Cultura formativă are *un caracter creator* în măsura în care informația bazată pe „*materialul cultural*” programat de proiectanți (prin planul de învățământ și prin programele școlare analitice) și predat de profesori (la lecție etc.), nu vizează prioritar *memoria* – cu „funcțiune de conservare și reproducere” – ci *gândirea divergentă* și *imaginația*. La acest nivel, cultura devine *cultură creatoare* în cadrul căreia, „sămânța” (*materialul cultural* selectat pedagogic) creează *energie nouă* dacă este pusă într-un „pământ” cunoscut și îmbogățit permanent (resursele elevului cunoscute și valorificate de profesor) prin *metode* care susțin „școala activă”.

II. Noțiunea de personalitate, complementară cu cea de **cultură** este valorificată în procesul de proiectare a idealului educației și a scopurilor generale ale educației, care presupune „a stabili criteriile de apreciere a problemelor de educație”, valabile pe termen lung și mediu. La acest nivel, finalitățile educației proiectează formarea și dezvoltarea personalității educatului, definite bidimensional, la nivel de [Ibidem, pp. 195-200] :

1. Personalitate creativă – „omul creator de valori culturale” (din toate domeniile creației spirituale a omului, obiectivată în artă, știință etc.)

2. Personalitatea morală – care reflectă „latura cea mai valoroasă a ființei omenești care este *conștiința morală*”, dependentă de trei caracteristici (care trebuie să fie proprii educatorului ca premisă pentru formarea-dezvoltarea morală a elevului):

a. Libertatea – exprimată în etică, prin *autonomie*, probată prin acțiune realizată „din propria *convingere*” susținută, consolidată și perfecționată *rațional, motivațional și afectiv*.

b. Caracterul – „consecvența probată prin conștientizarea raportului dintre „*principii* sau *convingeri și fapte*” (*externe și interne*).

c. Disciplina morală – „rezistența la tentații” realizată conform „unor comandamente ale conștiinței morale” care asigură reușita activității aflată în curs de desfășurare și finalizare (auto) perfectibilă prin „exercițiul de voință” (metodă de bază în educația morală).

În finalul studiului său, G.G. Antonescu propune **un model al educatorului** caracterizat metaforic prin acel *eroism moral* care definește „puterea pe care o avem fiecare dintre noi pentru a ne învinge pe noi înșine”. Această „putere specifică omului” este dezvoltată de cadrul didactic (învățător, profesor), care îndeplinește misiunea istorică de „*educator*” la un nivel superior. El are capacitatea de a dobândi și (auto)cultiva două însușiri esențiale care îi oferă calitatea de: a) *educator idealist* prin „eroismul *trăit în propria sa conștiință* prin care poate să arunce scânteia idealului în sufletul elevilor săi”; b) *educator realist*, prin „generozitatea spirituală” prin care îmbunătățește sufletul copiilor, „dar și propriul său suflet” [Ibidem, pp. 200; 203]

Acest **model de educator reformator** este fundamentat pe acel principiu al optimizării raportului dintre *cultura informativă* și *cultura formativă*, necesară la toate treptele și disciplinele de învățământ. Ca urmare, concluzia studiului este următoarea – în cadrul unei educații de calitate, toate cadrele didactice, din învățământul primar, secundar și universitar „nu trebuie să facă numai și în primul rând știință pentru știință – în sens normativ realist / utilitarist – ci trebuie să facă știință pentru idealismul moral” în cadrul normativ general al activismului integral, propriu „școlii formativ-organiciste” [Ibidem, p. 203].

Un model de reformă a învățământului, proiectat de G.G. Antonescu în opera sa pedagogică evidențiază actualitatea acesteia prin soluțiile inovatoare oferite sau sugerate în condiții istorice de criză a educației, identificată la nivel de sistem și de proces de învățământ. Un astfel de **model**, reconstituit și reconstruit prin *analiză istorică*, sincronică – diacronică, poate fi probat la nivel de *cercetare pedagogică fundamentală* (teoretică), dar și operațională (empirică, experimentală) (ceea ce constituie un subiect separat).

Tabel 3.5. Un model al reformei învățământului care valorifică pedagogia lui G.G. Antonescu la nivel de cercetare istorică

Principiile de politică a educației	Schimbările inovatoare proiectate la nivel de sistem de învățământ	Principiile pedagogice de proiectare curriculară a procesului de învățământ
I. Principiul fundamental cu valoare axiomatică = - Principiul școlii formativ-organiciste	I. Finalitățile educației 1. Idealul educației = <i>formarea organică</i> , integrală, a „omului ca om”. 2. Scopurile generale ale educației: a) activizarea integrală a personalității elevului b) democratizarea integrală a școlii ca <i>tot unitar</i> , ca „organism”	I. Principiile proiectării conținuturilor instruirii la nivel de „programă sintetică” / planul de învățământ: 1. Principiul optimizării raporturilor dintre cultura formativă generală – profesională 2. <i>Principiul concentrării</i> planului de învățământ asupra „materiilor școlare” <i>de bază</i> , validate pedagogic, social și psihologic, la nivel „formativ-organicist”. 3. <i>Principiul simplificării / esențializării planului de învățământ</i> în funcție de efectele „formativ-organiciste” durabile anticipate de principalele „materii școlare”
II. Principii generale, determinate la nivel de cercetare fundamentală, istorică și teoretică (filozofică, pedagogică) 1. Principiul activismului integral pedagogic 2. Principiul democratismului pedagogic 3. Principiul idealismului pedagogic 4. Principiul utilitarismului / realismului pedagogic.	3. Obiectivele generale ale educației a) <i>activizarea integrală</i> a elevilor la nivelul specific fiecărei trepte și discipline de învățământ b) <i>democratizarea integrală</i> a elevilor la nivelul specific fiecărei trepte și discipline de învățământ	II. Principiile proiectării conținuturilor instruirii la nivel de „programe școlare analitice” (anuale) 1. <i>Principiul interdependenței</i> dintre <i>cunoștințele teoretice</i> și <i>aplicative</i> , de bază, necesară la nivelul fiecărei programe școlare analitice. 2. <i>Principiul concentrării</i> programelor școlare analitice asupra <i>cunoștințelor de bază</i> validate pedagogic, social și psihologic, la nivel „formativ-organicist”. 3. <i>Principiul simplificării / esențializării</i> programelor școlare în funcție de efectele „formativ-organiciste” durabile asigurate de <i>cunoștințele teoretice</i> și <i>practice</i> de bază, proiectate în raport de specificul domeniului și al vârstei psihologice a elevilor
III. Principii specifice de organizare a sistemului de învățământ	II. Cadrul instituțional 1. <i>Ministerul Culturii Naționale</i>	III. Principii de planificare instituțională 1. Principiul culturalizării ca

<p>1. Principiul fundamentării sociale și psihologice a sistemului la nivelul corelației dintre <i>cultura formativă și personalitatea dezvoltată integral</i>, individual și creativ</p> <p>2. Principiul conducerii bazată pe centralizare pedagogică / științifică – descentralizare administrativă</p>	<p>care abordează sistemul de învățământ global, „formativ-organicist”, la nivel:</p> <p>a. <i>integrativ</i>: activitate școlară – extrașcolară;</p> <p>b. <i>deschis</i>, spre toți agenții sociali (culturali, economici, politici)</p> <p>2. <i>Institutul Pedagogic Român</i>, care proiectează cercetarea pedagogică fundamentală și operațională a sistemului de învățământ, cu referință la:</p> <p>a. Studiul individualității – fișa școlară</p> <p>b. Metodologia instruirii</p> <p>c. Statistica și informațiile necesare pentru organizare în condiții normale și de criză</p> <p>d. Comunicare internă și externă</p>	<p>resursă a progresului social general și comunitar</p> <p>2. Principiul autogestiunii școlii și a clasei de elevi, în condiții de <i>activism și de democratism pedagogic</i></p> <p>3. Principiul selectării elevilor pe criterii psihologice și sociale, semnificative pedagogic și cultural</p> <p>4. Principiul cunoașterii integrale a elevilor la nivel școlar și extrașcolar, psihologic și social</p>
--	---	---

Acest model de reformă a învățământului este validat la nivel de cercetare pedagogică fundamentală, istorică și teoretică, prin raportare la conceptele de bază definite și analizate de G.G. Antonescu, în opera sa, care oferă deschideri metodologice și soluții pragmatice și în context actual. În această perspectivă, *modelul* a fost construit la nivelul relației praxiologice dintre *principiile de politică a educației – schimbările reformatoare (inovatoare) – principiile de proiectare curriculară*. Actualitatea *modelului* este confirmată prin: a) dimensiunea axiomatică a principiului școlii formative care determină forța teleologică a idealului „omului ca întreg” (susținut prin scopuri și obiective generale adecvate); b) fundamentarea psihologică a principiului activismului și sociologică a principiului democratismului care susținut construcția unui cadru instituțional adecvat (Ministerul Culturii Naționale, Institutul Pedagogic Român) și proiectarea curriculară conținutului instruirii (concentrat, simplificat, esențiat); c) promovarea principiului managerial al conducerii școlii centralizată științific, descentralizată administrativ care este perfecționată la nivel de cercetare pedagogică și de politică a educației, bazată planificarea instituțională, autogestiune școlară, selectare aptitudinală și cunoaștere integrală a elevilor.

3.4. Concluzii la capitolul 3

În capitolul III, am analizat *dimensiunea praxiologică a pedagogiei* lui G.G. Antonescu. Am avut în vedere, în mod special, următoarele obiective:

I. Să demonstrăm faptul că G.G. Antonescu este un precursor al unei noi științe pedagogice – *Politica educației* – confirmată și caracterizată prin *obiect de studiu specific, metodologie de cercetare specifică și normativitate specifică*.

II. Să evidențiem cadrul instituțional necesar pentru proiectarea și realizarea unei politici a educației fundamentată științific – pedagogic.

III. Să analizăm rolul *politicii educației* asumat în condiții speciale de criză a sistemului de învățământ.

IV. Să elaborăm un *model de reformă a învățământului*, necesar în condiții de criză a sistemului de învățământ, care poate fi validat în condiții de cercetare pedagogică fundamentală și experimentală, prin care putem proba *actualitatea pedagogiei lui G.G. Antonescu*.

I. Politica Educației este concepută de G.G. Antonescu la nivel de posibilă nouă **știință pedagogică**. În *Educație și cultură* (1928, 1933, 1936; 1972), G.G. Antonescu apare ca un precursor al *Politicii Educației* care studiază procesul de organizare și de reformă a sistemului de învățământ. Contribuția sa este comparabilă cu cea adusă de Ștefan Bârsănescu în cartea *Politica culturii în România contemporană – studiu de pedagogie* (1937). În analiza noastră, am demonstrat capacitatea lui G.G. Antonescu de delimitare a obiectului de studiu specific al *Politicii educației*, argumentat teoretic (prin raportare la principiul „școlii formativ-organiciste” și istoric (prin raportare la *curențele* care influențează organizarea sistemului de învățământ în România). În acest context, am semnalat și *metodologia de cercetare specifică* a *Politicii educației* (bazată pe *cercetare fundamentală, istorică și teoretică*), dar și procesul de elaborare a unei *normativități specifice* a *Politicii educației* necesare nu numai pentru organizarea și perfecționarea sistemului de învățământ, ci și pentru reforma acestuia, în condiții de criză a educației.

Demonstrăm că G.G. Antonescu susține construcția unei noi discipline pedagogice, *Politica educației*, cu argumente de ordin epistemologic, care evidențiază:

1. *Obiectul de studiu specific* – (re)organizarea sistemului de învățământ, în general, și în situații speciale, în cazul reformelor școlare, necesare în condiții de criză a educației. Demersul întreprins de G.G. Antonescu, anticipează tipul de analiză pedagogică dezvoltată, în *pedagogia contemporană* de Philip H. Coombs (1968, 1989).

2. *Metodologia de cercetare specifică – istorică și teoretică*, utilizată de G.G. Antonescu pentru a sesiza evoluția *Politicii educației* în plan universal și național, cu argumente din „*Pedagogia generală*” (Fundamentele pedagogiei, Teoria învățământului / Didactica generală; Teoria educației: morale, practice, estetice). În această perspectivă sunt identificate și analizate două curente pedagogice, importante prin resursele metodologice și normative oferite:

a. *Activismul* – fundamentat *psihologic*, cu evoluții înregistrate în forme și variante speciale care susțin *activismul materialist*, *activismul intelectual-materialist* și *activismul integral*, cu efecte pedagogice diferite în cadrul procesului de învățământ.

b. *Democratismul* – fundamentat *sociologic*, cu evoluții care încurajează realizarea sa în forme diferite care susțin organizarea sistemului de învățământ special pentru *culturalizarea maselor și conducerea școlii și a clasei de elevi prin autogestiune*.

Metodologia de cercetare fundamentală, istorică și teoretică este foarte productivă în plan epistemologic. G.G. Antonescu, propune direct și indirect *un model de clasificare a curentelor pedagogiei*, comparabil cu cel consacrat în pedagogia contemporană, utilizat de marele filozof al educației, Bogdan Suchodolski, în lucrarea „*Pedagogia și marile curente filozofice. Pedagogia esenței și pedagogia existenței*”, în anii 1960-1970.

3. *Normativitatea specifică* – rezultată în urma cercetării istorice și teoretice este probată la două niveluri de referință:

a. General – *Principiul școlii formativ-organiciste* conceput de G.G. Antonescu ca principiu de maximă generalitate, cu valoare axiomatică.

b. Specific – Principiile subordonate principiului general al *școlii formativ – organiciste*, determinate de *curentele pedagogiei*, afirmate istoric (*activismul – democratismul*) care condiționează construcția și exprimarea lor în perspectivă: psihologică – principiul *individualizării* – și sociologică, principiul *culturalizării*.

II. Cadrul instituțional este conceput de G.G. Antonescu pe baza principiilor de organizare a sistemului de învățământ elaborate în spiritul pedagogiei sale filosofice de orientare epistemologică. La acest nivel am analizat:

1. Conducerea sistemului de educație/învățământ. G.G. Antonescu propune: conducerea sistemului de învățământ realizată prin *Ministerul Culturii Naționale* care trebuie să înlocuiască *Ministerul Instrucțiunii Școlare*. Această transformare calitativă generează avantaje oferite de Ministerul Culturii Naționale: a) construcția unui organism cultural unitar, cultural-formativ, care include toate *școlile de cultură generală și profesională*, toate *universitățile*, toate *activitățile extrașcolare* și toate *instituțiile culturale* cu răspunderi de formare, directe și indirecte; b) conceperea învățământului secundar ca *învățământ de cultură generală*, dar și de *cultură profesională*, utilă societății moderne, realizat în *licee* teoretice și în școli profesionale; c) Individualizarea învățământului prin cunoașterea științifică a elevilor, realizată instituțional prin „*Foaia pentru observarea individualității școlarului*”; d) *Deschiderea* sistemului de învățământ spre *culturalizarea maselor*, care reprezintă o sursă și resursă permanentă a progresului în societatea modernă.

2. Organizarea sistemului de învățământ pe baza unor principii pedagogice, menite să rezolve *problema raportului între conducerea pedagogică și conducerea administrativă*. La acest nivel G.G. Antonescu anticipează o problemă de management al școlii, cu referință la

raportul necesar între „știința pedagogică și organizarea școlară”. Teza propusă cu valoare de axiomă este valabilă și astăzi în managementul organizației școlare – „centralizarea pedagogică (științifică) este premisă necesară pentru descentralizarea administrativă”.

3. *Institutul Pedagogic Român* necesar pentru a aprofunda științific problemele educației „spre a înfăptui reforme școlare sănătoase”. Organizarea sa reflectă concepția pedagogică a lui G.G. Antonescu bazată pe principiul *școlii formativ-organiciste*. Metodologia de aplicare a acestui principiu este reflectată în structura de organizare a *institului* care include patru secții, cu activități complementare: 1) Secția pentru studiul individualității școlarului român; 2) Secția pentru studiul organizării școlare a metodelor de educație, etc. 3) Secția de statistică și informatică; 4) Secția de relații și propagandă. Toate cele patru secții promovează o metodă generală de cercetare pedagogică fundamentală istorică și teoretică.

III. Dimensiunea praxiologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu evidențiază actualitatea sa în epoca istorică modernă și contemporană; ea este probată prin concepția autorului referitoare la **reforma școlii** preconizată **în condiții de criză** a educației și a învățământului, în România anilor 1920-1940.

În analiza noastră am urmărit problematica reformei pedagogice, a educației / învățământului / școlii prin:

- Raportarea reformei școlii, preconizată de G.G. Antonescu, în general pe tot parcursul operei sale, în special în *Educație și cultură* (ediția din 1936, care include două studii destinate special reformei în învățământul românesc necesară în anii 1930) la conceptul **pedagogic de reformă a educației / învățământului**, definit în literatura de specialitate în epoca istorică postmodernă (contemporană)

- Proiectarea reformei învățământului, inițiată de G.G. Antonescu în anii 1930, ca soluție necesară în condițiile în care este identificată și analizată „criza școlii”.

- Realizarea reformei învățământului care implică schimbarea calitativă a sistemului în acord cu conceptele fundamentale denotative, normative și metodologice promovate de G.G. Antonescu, în context istoric determinat.

Problematica *reformei pedagogice, a educației / învățământului / școlii* este aprofundată, de G.G. Antonescu, în mod special și explicit, în ediția a III-a cărții *Educație și cultură*, publicată în 1936. Ea include două studii excepționale dedicate teoriei și practicii reformei învățământului, proiectării și realizării acestora în condiții generale de criză a educației: „Din problemele actuale ale școlii românești” și „Criza învățământului românesc”. [51, pp.203-221]

Proiectarea reformei învățământului, inițiată de G.G. Antonescu în anii 1930 este concepută ca soluție necesară pentru a putea depăși și rezolva efectiv „**criza școlii**”, identificată

prin mijloace de cercetare pedagogică fundamentală, istorică și teoretică. Pentru o construcție durabilă „mijlocul cel mai bun este să introducem spiritul științific în orice proiect de modificare a învățământului, fie că e vorba de structura învățământului, fie că vorba de viața școlară”, orientată prin finalitățile educației și realizată prin conținuturile instruirii (formală și nonformală). Am analizat conceptul de reformă a educației / învățământului conform metodologiei de cercetare specifică pedagogiei istorice și comparate, promovat ca fundament epistemologic care conferă unitatea domeniului și deschiderea praxiologică valorificată în timp: Ștefan Bârsănescu, 1936, 1976; Lazăr Vlăsceanu, 1979; Sorin Cristea, 1994; Gabriela Cristea, 2001; Andrei Marga, 2019.

Realizarea reformei învățământului presupune schimbarea calitativă a sistemului de învățământ la nivel de finalități, structură și conținut. În analiza acestui tip de schimbare pedagogică superioară, „structurală și sistemică” (Lazăr Vlăsceanu, 1981, Sorin Cristea, 1994), am valorificat noțiunile fundamentale definite de G.G. Antonescu în *Pedagogia generală* (1941) și în special studiul care abordează problema construcției finalităților educației, la nivelul relației sau a corelației dintre „cultură și personalitate”[64].

Problematika studiată este orientată în direcția elaborării unei *politici a culturii*, necesară în educație / învățământ, susținută instituțional special pentru a putea rezolva o problemă de management existentă și în prezent – relația dintre „știința pedagogică și administrația școlară”, dintre „centralizarea pedagogică” (*științifică*) și „descentralizarea învățământului” (administrativă).

IV. În finalul capitolului III (și al tezei) am elaborat un **model de reformă a învățământului**, necesar în condiții de criză a sistemului de învățământ, validat la nivel de cercetare pedagogică fundamentală.

Modelul de reformă a învățământului, proiectat de G.G. Antonescu în opera sa pedagogică evidențiază actualitatea acestuia prin soluțiile inovatoare oferite sau sugerate în condiții istorice de criză a educației, identificată la nivel de sistem și de proces de învățământ. Acest *model* oferă deschideri spre problematica actuală a învățământului în arealul românesc, în acord cu titlul tezei, la specialitatea Pedagogia istorică, abordat din perspectiva cercetării istorice sincrone și diacronice – „*Actualitatea pedagogiei formativ-organiciste a lui G.G. Antonescu*”.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea întreprinsă a urmărit interpretarea operei lui G.G. Antonescu (1882-1953) din perspectiva actualității sale în epoca modernă și contemporană (postmodernă). Concluziile evidențiază și reflectă astfel, obiectivele generale și specifice asumate pe parcursul lucrării.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare rezidă în fundamentarea științifică a *cadrelor conceptuale, normative și metodologice* al operei pedagogului român consacrat în *epoca modernă, în perioada interbelică* – George G. Antonescu – valorificat în *Modelul de reformă a învățământului*. Pe fondul analizei de text, raportată la conceptele fundamentale care susțin construcția epistemologică a „școlii formativ-organiciste”, am evidențiat actualitatea unor idei valorificabile critic și în sistemele de învățământ din epoca modernă și postmodernă (contemporană) prin îmbinarea strategiei de cercetare istorică *sincronică și diacronică*.

Generalizate, rezultatele cercetării sunt sintetizate în următoarele concluzii:

1. A fost evidențiată dimensiunea istorică a personalității pedagogului George G. Antonescu prin analiza *sincronică* diacronică a vieții și operei pedagogice. Analiza *sincronică* a operei pedagogice a lui G.G. Antonescu, raportată la stadiul cercetării în epoca modernă interbelică a demonstrat faptul că aceasta reprezintă un produs istoric al cercetării pedagogice fundamentale, bazată pe analiza filosofică, dar și psihologică și socială, a problematicii educației, dezvoltată în arealul românesc în anii 1920-1940. Prin cercetarea istorică *diacronică* a fost evidențiată actualitatea pedagogiei lui G.G. Antonescu, care poate fi reconstituită astăzi la nivelul mai multor ramuri sau științe pedagogice (ale educației): *teoria generală a educației, teoria și metodologia instruirii, politica educației și managementul organizației școlare*.
2. A fost subliniată dimensiunea epistemologică a operei antonesciene care explică influența exercitată de liderul „Școlii pedagogice de la București” în mediul universitar și comunitar în societatea interbelică. Am avut în vedere contribuția sa la clarificarea statutului epistemologic al pedagogiei, fundamentat filozofic, psihologic și sociologic. Am evidențiat, contribuția semnificativă a autorului la modernizarea pedagogiei filozofice, normative – construită pe baza principiului școlii formativ-organiciste – cu orientare epistemologică.
3. Au fost valorificate fundamentele teoretice și istorice ale operei lui G.G. Antonescu, în acord cu direcțiile de evoluție a pedagogiei universale și naționale, analizate de autor longitudinal și transversal. Pe această bază, abordarea filozofică, proprie curentului reprezentat în epoca interbelică permite realizarea saltului spre o pedagogie științifică, fundamentată psihologic (în *Didactica generală*) și sociologic (în *Politica educației și în Managementul școlii*). *Principiul școlii formativ-organiciste* constituie un reper normativ care susține construcția pedagogiei

generale fundamentată filozofic ca *teorie și practică* a educației și învățământului, argumentate în plan psihologic și sociologic

4. A fost evidențiată contribuția lui G.G. Antonescu la construcția conceptuală (filozofică) a pedagogiei generale dezvoltată normativ în jurul principiului general al școlii formativ-organiciste/ Acest principiu este promovat axiomatic prin raportarea sa la noțiunile fundamentale definite în Pedagogia generală: educația, educabilitatea, idealul educației, scopurile generale ale educației, sistemul de educație și de învățământ, cercetarea pedagogică fundamentală / istorică și teoretică; învățământul și instrucția (raportate la educația intelectuală) conținutul învățământului, metodele de învățământ, lecția organizată pe trepte psihologice; educația morală, educația practică, educația estetică (G.G. Antonescu, 1930, 1936, 1941, 1943, 1946; vezi 1941).

5. A fost demonstrată dimensiunea praxiologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu probată la nivel de politică a educației și de reformă a învățământului necesară în condiții de criză a școlii în epoca interbelică. G.G. Antonescu este considerat un precursor al *Politicii educației* alături de Ștefan Bârsănescu. În spiritul pedagogiei sale filosofice de orientare epistemologică, „liderul școlii de la București” fixează obiectului de studiu specific și elaborează *normativitate* specifică *Politicii educației* bazată pe un principiu axiomatic, principiul *școlii formativ-organiciste*/ Acest principiu susține ordonarea generală a sistemului de învățământ, în funcție de care sunt elaborate și *principiile specifice*, determinate psihologic și social. La nivel de cercetare specifică în Politica educației, autorul analizează relația dintre *mișcarea (teoria) pedagogică*, afirmată universal și *școala românească*, special pentru a putea desprinde *principiile de reformă școlară*, necesare în reconstrucția sistemului de învățământ.

6. A fost analizată activitatea de cercetare necesară pentru ***proiectarea reformei învățământului din perspectivă pedagogică*** bazată pe valorificarea conceptelor fundamentale ale domeniului raportate la „problemele actuale ale școlii românești”, aflată în situație de *criză*. Depășirea *crizei școlii* în condițiile epocii interbelice presupune promovarea a două modele de analiză, valabile și în prezent. Ele au în vedere proiectarea reformei la nivel: a) *global*, **nu** izolat (din perspectiva unor specialități diferite sau probleme particulare), ci în funcție de *un principiu unificator*; b) conceptual, în raport de un set de *noțiuni principale* care permit rezolvarea tuturor problemelor cu *claritate și rigoare* [12, p. 191, subl. ns.].

7. A fost elaborat ***Modelul de reformă a învățământului, identificat în opera lui G.G. Antonescu, de actualitate prin soluțiile pedagogice promovate în condiții istorice de criză a educației, identificată la nivel de sistem și de proces de învățământ, soluții inovatoare aplicabile.***

RECOMANDĂRILE sunt prezentate sub formă de sugestii privind cercetările actuale și de perspectivă din domeniul pedagogiei istorice și a istoriei pedagogiei:

a) *Cercetătorilor din domeniul științelor educației:*

- valorificarea modelului de cercetare istorică sincronică – diacronică pentru a actualiza importanța unor modele de analiză a „crizei educației” sau de promovare a managementului școlar bazat pe îmbinarea între „centralizarea științifică” (pedagogică) și „descentralizarea administrativă”
- evidențierea importanței cunoașterii istoriei pedagogiei, care oferă modele viabile de analiză a educației și a învățământului utile și în prezent în zona *epistemologiei pedagogice*, dar și a *politicii educației* și a *managementului organizației școlare*
- popularizarea contribuției lui G.G. Antonescu în ceea ce privește modelul de cercetare pedagogică fundamentală (istorică și teoretică) aplicat în construcția pedagogiei generale, dar și în *politica educației*, în analiza crizei educației și a reformei necesare, bazată pe concepte și principii clare pedagogic și eficiente social.
- analiza epistemică a conceptelor pedagogice fundamentale, aflate la baza construcției tuturor științelor mai vechi sau mai noi, incluse deja în curriculumul pedagogic universitar, promovat în ultimele decenii, inclusiv în arealul românesc.

b) *studenților/ masteranzilor/ doctoranzilor:*

- stimularea lecturii operelor pedagogice clasice și moderne afirmate în plan universal și în arealul românesc
- valorificarea unor idei validate istoric pentru dezvoltarea teoriilor actuale ale educației și ale instruirii, promovate din perspectiva paradigmei *curriculumului*

BIBLIOGRAFIE

1. ALBULESCU I. *Istoria gândirii și practicii pedagogice românești*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2005. 449 p. ISBN:97368676929789736867699
2. ANTONESCU Ph. G. *Royer-Collard als Philosoph*, Borna-Leipzig, Buchdruckerei Robert Noske, 1904.120 p.
3. ANTONESCU G.G. *Studii asupra filosofiei germane contemporane*. București. Tipografia Curții Regale F. GOBL. FII, 1906. 146 p.
4. ANTONESCU G.G. *Principiile pedagogice ale lui Kant și Schiller* (educația morală și estetică)- extras din „Revista de filozofie și pedagogie”, București, Tipografia Curții Regale, F. Gobl FII. 1907. 27 p.
5. ANTONESCU G.G. *Pestalozzi și rolul moral-social al educației*. București, Tipografia Curții Regale F.Gobl FII. 1908. 164 p.
6. ANTONESCU G.G. *Studii asupra educației morale și estetice*. București, Noua Tipografie Profesională Dimitrie C. Ionescu. 1912. 181 p.
7. ANTONESCU G.G., *Pedagogia trecutului față de pedagogia nouă*, în Revista Generală a învățământului, 1912 - Februarie (nr. 7).
8. ANTONESCU G.G. *Pedagogia lui H. Spencer*, București: Minerva, Institutul de arte grafice și editura. 1915. 109 p.
9. ANTONESCU G.G., *Simplificarea programului în învățământul secundar*, în Revista Generală a învățământului, 1915 - Octombrie (nr. 3).
10. ANTONESCU G.G. *Herbert Spencer și pedagogia utilitaristă*, București, Tipografia Jockey-Club, 1919. 101 p.
12. ANTONESCU G.G. *Pestalozzi și educația poporului*. București. Tipografia Jockey Club 1922. 140 p.
13. ANTONESCU G.G. *Pregătirea corpului didactic pentru școlile normale*, în revista Învățătorul român, 1922 .
14. ANTONESCU G.G. *Din problemele pedagogiei moderne*. București, Editura Cartea Românească, S.A., 1923. 272 p.
15. ANTONESCU G.G. *Din problemele actuale ale școlii românești*. Cu aplicări la învățământul profesional. București, f.a. 31p.
16. ANTONESCU G.G. *Memoriu de titluri și lucrări*.. București. 1923. 15 p.
17. ANTONESCU G.G. *Baza pedagogică a reorganizării învățământului*, București, Cultura Națională.1923. 32 p.

18. ANTONESCU G.G. *Curs de pedagogie/predat de prof. G.G. Antonescu*. Editura Al. T. Doicescu, 1924. 678 p.
19. ANTONESCU G.G. *Din problemele pedagogice moderne*, ediția a II-a revăzută și adăugită. București: Editura Cartea Românească S.A, 1924. 303 p.
20. ANTONESCU G.G. *Prelegeri Pedagogice*. Friedrich Herbart, cu studiu critic asupra filosofiei și pedagogiei lui Herbart de G.G. Antonescu, traducere de I.C. Petrescu și Iosif Gabrea, București, Tipografia Jockey Club. 1925. 263 p.
21. ANTONESCU G.G. *Necesitatea studiului evolutiv al problemelor pedagogice*, în Revista Generală a învățământului, 1925.
22. ANTONESCU G.G. *Formarea concepției despre lume și viață prin filosofie*, în Revista Generală a Învățământului, 1926.
23. ANTONESCU G.G. *Centralizarea pedagogică a învățământului*, în Revista Generală a învățământului, 1926.
24. ANTONESCU G.G. *Un Institut Pedagogic Român*. București – în Revista Generală a învățământului - Tipografia Ion C. Văcărescu. 1926. 18 p.
25. ANTONESCU G.G. *Învățământul secundar și universitatea*. București. Ioan C. Văcărescu. 1926. 12 p.
26. ANTONESCU G.G., *Centralizarea pedagogică a învățământului*, în Revista Generală a învățământului, 1926 – Octombrie (nr. 8);
27. ANTONESCU G.G. *Universitatea, învățătorul și culturalizarea satelor*, București, Tipografia I.C. Văcărescu, 1927;
28. ANTONESCU G.G. *Istoria Pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, Editura Casei Școalelor, 1927;
29. ANTONESCU G.G. *Valoarea de actualitate a operei lui Pestalozzi*, în Revista Generală a învățământului, 1927, Februarie, nr. 2.
30. ANTONESCU G.G. *Pestalozzi și culturalizarea poporului*, Editura Casei Școalelor, 1927;
31. ANTONESCU G.G., *Personalitatea Regelui Ferdinand I ca simbol educativ* în Revista Generală a Învățământului, 1927 – Septembrie (nr. 7)
32. ANTONESCU G.G. *Educație și cultură: actualități și perspective*, București, Cultura Românească. 1928. 270 p.
33. ANTONESCU G.G. *Mișcarea pedagogică și școala românească*. Conferința rostită la Institutul Social Român, în Ciclul „Politica Culturii”. București. Tipografia Ion C. Văcărescu. 1928. 31 p.

34. ANTONESCU G.G. *Reforma învățământului secundar în lumina principiilor pedagogice*, în Revista Generală a Învățământului, 1928.
35. ANTONESCU G.G. *Psihanaliză și educație*. București: Editura Casei Școalelor, 1928. 56 p.
36. ANTONESCU G.G. *Între lege și regulament* în Revista Generală a Învățământului – 1929 – Martie (nr. 3)
37. ANTONESCU G.G. *Istoria Pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*. București. Editura Cultura Românească.1930. 541 p.
39. ANTONESCU G.G. *Școala care ne trebuie. Școala formativ-organicistă*. București. Societatea Tinerimea Română. 1930.23 p.
40. ANTONESCU G.G., *Metodele de cercetare în știința educației* , în Revista Generală a Învățământului, 1930 – Aprilie (nr. 4)
41. ANTONESCU G.G. *Pedagogia generală*. București. Editura Institutul Pedagogic Român.1930. 595 p.
42. ANTONESCU G.G., *Tineretul și concepția asupra lumii și a vieții* , în Revista Generală a Învățământului, 1931 – Mai (nr. 5)
43. ANTONESCU G.G., *Criza învățământului primar*, în Revista Generală a Învățământului, 1931 – Octombrie (nr. 8)
44. ANTONESCU G.G. *Orientarea pedagogică a școlii românești*. București: Editura Institutului Pedagogic Român. 1932. 16 p.
45. ANTONESCU G.G. *Goethe, filosof și pedagog*. București, Editura Institutului Pedagogic Român. Tipografia „Bucovina” 1932. 26 p.
46. ANTONESCU G.G. *Pedagogia. În omagiu prof. C. Rădulescu-Motru*. București. Societatea Română de Filozofie.1932. pp. 323-358
47. ANTONESCU G.G. GABREA I. *Organizarea învățământului: în România, Albania, Anglia, Austria*. București: Editura Institutul Pedagogic Român, 1933. 220 p.
48. ANTONESCU G.G. *Realitatea școlară și principiile pedagogice*. București. Bucovina. 1934.12 p.
49. ANTONESCU G.G. *Din problemele actuale ale școlii românești*. București. Viața Literară. 1934. 20 p.
50. ANTONESCU G.G. *Pedagogia contemporană*. București. Editura Cultura Românească.1935. 288 p.
51. ANTONESCU G.G. *Educație și cultură*. București: Editura Cultura Românească S.A.R. București, 1936. 240 p.

52. ANTONESCU G.G. *Pestalozzi și culturalizarea poporului. Ediția a IV-a.* București .Editura Casei Școalelor. 1936. 175 p.
53. ANTONESCU G.G. *Educația morală și religioasă în școala românească.* București. Editura Cultura Românească. 1937. 144 p.
54. ANTONESCU G.G ,V.P. NICOLAU. *Antologie Pedagogică vol. I.* București: Editura Cultură Românească S.A.R. 1937. 422 p.
55. ANTONESCU G.G ,V.P. NICOLAU. *Antologie Pedagogică vol. II.* București: Editura Cultură Românească S.A.R.1937. 418 p.
56. ANTONESCU G.G. *Istoria Pedagogiei:doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne.* București. Editura Cultura Românească, 1939. 583 p.
57. ANTONESCU G.G., *Ludovic Vives*, în Revista Generală a Învățământului, 1940 - Ianuarie și Februarie (nr. 1-2)
58. ANTONESCU G.G., *Educația națională*, în Revista Generală a Învățământului, 1940 – Septembrie - Octombrie (nr 7-8)
59. ANTONESCU G.G. *Pedagogia generală* - ediția a III a. Craiova. Editura Scrisul Românesc. 1941. 585 p.
60. ANTONESCU G.G., *Pregătirea profesorilor secundari*, în Revista Generală a învățământului 1941 - Ianuarie și Februarie (nr. 1-2)
61. ANTONESCU G.G., *Filosofia și pedagogia lui Herbart*, în Revista Generală a Învățământului 1941- Septembrie – Octombrie (nr 7-8)
62. ANTONESCU G.G. *I. Fr. Herbart. O sută de ani de la moarte* .București. Editura I.E. Torouțiu . 1942. 43 p.
63. ANTONESCU G.G. *Pedagogia contemporană: probleme și curente.* București. Editura Casa Școalelor, 1943. 239 p.
64. ANTONESCU G.G. *Educație și cultură, ediția a IV-a.* București: Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972. 228 p.
65. BAGDASAR N. HERSENI T. ȘI BÂRSĂNESCU ȘT. *Istoria filosofiei moderne. Vol. V. Filosofia românească de la origini până astăzi.* București: Societatea Română de filozofie. 1941.816 p.
66. BÂRSĂNESCU ȘT. *Unitatea pedagogiei contemporane ca știință.* Iași: Tipografia Concesionară Alexandru Țerek, 1936. 406 p.
67. BÂRSĂNESCU ȘT. *Politica culturii în România contemporană. Studiu de pedagogie.* Iași. 1937. 357 p.

68. BÂRSĂNESCU ȘT. *Istoria pedagogiei românești*. Editura Societatea Română de Filozofie. 1941. 207 p.
69. BÂRSĂNESCU ȘT. *Dicționar de pedagogie contemporană*. București: Editura Enciclopedică, 1969. 277 p.
70. BÂRSĂNESCU ȘT. *Istoria pedagogiei. Manual pentru liceele pedagogice și institutele pedagogice de 2 ani*. București: Editura Didactică și pedagogică, 1970. 396 p.
71. BÂRSĂNESCU ȘT. *Pagini nescrise din istoria culturii românești*. Editura Academiei RSR. 1971. 303 p.
72. BÂRSĂNESCU ȘT. *Unitatea pedagogiei contemporane ca știință*. București. Editura Didactică și Pedagogică. 1976. 508 p.
73. BÂRSĂNESCU ȘT. (coordonator), *Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România*. București. Editura Științifică și Enciclopedică. 1978. 206 p.
74. BÂRSĂNESCU ȘT. *Istoria pedagogiei. Manual pentru clasa a XII-a. Licee pedagogice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1988.
75. BÂRSĂNESCU ȘT. *Politica culturii. Studiu de pedagogie*. Iași. Polirom. 2003. 288p. ISBN: 9736811409
76. BRANDSCH H. *Pedagogi români contemporani*-traducere V. Beneș. Cluj: Editura Revistei Satul și școala, 1937. 191 p.
77. BRÂNDZĂ EM. M. *Filosofia educațiunii estetice*. București. Editura Cartea Românească. 1926. 112 p.
78. BOCOȘ M. JUCAN D. *Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculumului*. București. Editura Paralela 45. 2019. 240 p. ISBN 9789734739592
79. *Buletinul No. 2 al seminarului de pedagogie teoretică condus de prof. G.G. Antonescu din Universitatea București și al Bibliotecii pedagogice a Casei Școalelor 1925-1926*. București: Editura Casei Școalelor. 1926. 484 p.
80. *Buletinul No.3 și Programul de Activitate pe 1927-1928 al Seminarului de Pedagogie Teoretică condus de prof. G.G. Antonescu și Buletinul Bibliotecii Pedagogice a Casei Școalelor*. Editura Casei Școalelor. 1927 – *Educația morală*.
81. *Buletinul No.4 și Programul de Activitate pe 1928-1929 al Seminarului de Pedagogie Teoretică condus de prof. G.G. Antonescu și Buletinul Bibliotecii Pedagogice a Casei Școalelor*. Editura Casei Școalelor. 1928 – *Probleme ale învățământului românesc*. 369 p.
82. *Buletinul No 5 și programul de activitate pe 1929-1930 al Seminarului de Pedagogie teoretică condus de prof. G.G. Antonescu de la Universitatea din București și Buletinul*

bibliotecii pedagogice a Casei Școalelor. București. Editura Casei Școalelor. 1929. - *Concepții și realizări în pedagogie*

83. BURKE, P. *Istorie și teorie socială, 1992, trad. Nicolae C.*, București, Editura Humanitas, 1999. 251 p. ISBN: 973-28-0945-0

84. CALLO T. *Calitatea educației: teorii, principii, realizări*. Materialele Conferinței Științifice Internațională. Chișinău: IȘE (CEP USM), 2008. 300p. ISBN: 978-9975-9685-6-0

85. CONSTANTINIU F. *O istorie sinceră a poporului român*. Editura: Univers Enciclopedic Gold. 2008. 586 p. ISBN: 9786068162164

86. COJOCARU V. *Competență – Performanță - Calitate: concepte și aplicații în educație*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 288 p. ISBN 978-9975-3377-2-4

87. COJOCARU - BOROZAN M., BEȚIVU A. *Filosofia educației. Note de curs*. Tipografia din Bălți. Bălți: 2021. 159 p. ISBN 978-9975-3251-5-8

88. CREȚU, C. *Contribuții peste vremuri, în Ștefan Bârsănescu, Politica culturii în România contemporană – studiu de pedagogie*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2003. 287 p. ISBN: 973-681-140-9

89. CRISTEA G. *Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864-1944)*. București: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 2001. 352 p. ISBN: 973-30-2149-0

90. CRISTEA G. *Pedagogie generală*. București. Editura Didactică și Pedagogică. 2008. 212 p. ISBN: 978-973-30-2056-1.

91. CRISTEA S. *Fundamentele pedagogice ale reformei învățământului*. București. Colecția Idei Pedagogice Contemporane. 1994. 375 p. ISBN 973-30-3091-0

92. CRISTEA S. *Dicționar de termeni pedagogici*. București. Editura Didactică și Pedagogică. R.A. 1998. 479 p. ISMB 973-30-5130-6

93. CRISTEA S. *Fundamentele pedagogice ale reformei învățământului*. București. Editura Didactică și Pedagogică. 1994. 373 p. ISBN: 973-30-3091-0

94. CRISTEA S. *Dicționar de pedagogie*. București/ Chișinău. Editura Litera - Chișinău; Grupul Editorial Litera Internațional-București. 2000. 399 p. ISBN: 978-606-683-295-3.

95. CRISTEA S. *Studii de pedagogie generală*. București. Editura Didactică și Pedagogică R.A. 2004. 251 p. ISBN 973-30-2778-2

96. CRISTEA S. *Istoria, o cale de cunoaștere, în Albulescu I.*, Doctrină pedagogică, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2007. ISBN 9789733019589

97. CRISTEA S. *Fundamentele pedagogiei*. București. Collegium. Polirom. 2010. 400 p. ISBN: 978-973-46-1562-9

98. CRISTEA S, STANCIU F., coordonatori, *Fundamentele educației, vol. I*. București: Editura ProUniversitaria, 2010. ISBN:978-973-129-728-6
99. CRISTEA S. *Dicționar enciclopedic de pedagogie vol. I*. București. Editura Didactică și Pedagogică. 2015. 831 p. ISBN:5948489353789
100. CRISTEA S. *Concepte pedagogice fundamentale, vol. 1, Pedagogia / Științele pedagogice / Științele educației*. București: Didactica Publishing House, 2016. 108 p. ISBN: 9786066833776
101. CRISTEA S. *Concepte fundamentale în pedagogie, vol. 2, Educația. Concept și analiză*, București: Didactica Publishing House, 2016. 117 p. ISBN:9786066833783
102. CRISTEA S. *Concepte fundamentale în pedagogie, vol. 8, Obiectivele instruirii / Procesului de învățământ*. București: Didactica Publishing House. 2018. 150 p. ISBN: 9786066836685
103. CRISTEA S. Pedagogie. Articol *Cercetarea și învățământul în condiție postmodernă*, Tribuna Învățământului, nr. 14-15. Anul II, Serie Nouă, Februarie - Martie, 2021, Rubrica T.PAIDEIA. <https://tribunainvatamantului.ro/cercetarea-si-invatamantul-in-conditie-postmoderna/>
104. CSORBA D. *Școala activă. Paradigmă a educației moderne*. București. Editura Didactică și Pedagogică S.A. 2011. 313 p. ISBN 10: 9733031135. ISBN 13: 9789733031130
105. CUCOȘ C-TIN. *Istoria pedagogiei. Idei și doctrine pedagogice fundamentale, Ediția a II-a revăzută și adăugită*. Iași. Editura Polirom, 2017. 352 p. ISBN: 9789734671113
106. CUZNEȚOV L., BANUH N. *Filosofia educației – ghid metodologic*. Chișinău: Centrul editorial – poligrafică Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2004. 230 p. ISBN:997-592-144-2.
107. COOMBS P. H. *The World Crisis in Education. The view from the Eighties*, Oxford University Press, New York, 1985.
108. COOMBS P.H., *La crise mondiale de l'education*, trad., De Boeck Universite, Bruxelles, 1989. ISBN 9782804112035
109. DANDARA O. *The role of community in the framework of educational factors diversification* în: Proceedings of CIEA 2018 The Fifth International Conference of Adult Education /Education for values – continuity and context Iași (Romania), April 25th-27th 2018 Chișinău (Moldova) 27th-28th 2018, Edlearning, Editografica, Bologna, Italy, 2018, ISBN, 978-88-87729-48.1, pp. 455-461
110. DEWEY J. *Democrație și educație. O introducere în filosofia educației*. Traducere: Mosinski R., Editura Didactică și Pedagogică. 1972. 340 p.

111. DEWEY J. *Fundamente pentru o știință a educației*. București. Editura Didactică și Pedagogică, 1992. 368 p. ISBN: 973-301-125-5
112. FICHTE JOHANN GOTTLIEB. *Cuvântări către națiunea germană* – traducere. București. Editura Casei Școalelor, 1928. 306 p.
113. GABREA I.I. *Școala creiatoare*. Cu prefața prof. G.G. Antonescu. București. Editura Casei Școalelor. 1927. 504 p.
114. GABREA I.I. *Educația și învățământul în Rusia Sovietică* - cu prefața de G.G. Antonescu, București, Editura Librăria Universală ALCALAY& CO., 1929, 192 p.
115. GABREA I.I. *Statistică și politică școlară*. București. Editura Institutului Pedagogic Român, 1932. 28 p.
116. GABREA I.I. *Individualizarea învățământului și un model de fișă individuală pedagogică*, București, Institutul Pedagogic Român, 1935. 163 p.
117. GABREA I.I. *Pedagogia ca știință și obiect de învățământ*. București. 1939. 31 p.
118. GABREA I. I. *Mișcarea pedagogică din România între anii 1920-1940* extras din Revista de Pedagogie, vol. X/ 1940. București: Editura Bucovina I. E .Torouțiu. 28 p.
119. GABREA I. I. *Din problemele pedagogiei românești*. București. Editura Cultura Românească S.A.R. 1945. 419 p.
120. GABREA I.I. *Texte pedagogice, antologie*. București. Editura Didactică și Pedagogică. 1980. 247 p.
121. GĂVĂNESCU I. *Istoria Pedagogiei*. București. „Cultura Românească” 1927. 598 p.
122. HARET S. C. *Raportu generalu anualu asupra învățământului, prezentat d-lui Ministru de Instrucțiune Publică și Culte*, Tipografia Academiei Române (Laboratorul Român), București, 1884.
123. HARET S. C. *Raport adresat Mariei sale Regele asupra activității Ministerului Instrucțiunii Publice*. București. Institutul de Arte Grafice „CAROL GOBL”. 1903.
124. HARET S.C. *Raport la Rege asupra activității Ministerului de Instrucție, 1903, în Operele lui Spiru C. Haret, publicate de Comitetul pentru ridicarea monumentului său, volumul II*, cu biografia lui Haret și introducere de Gh. Adamescu, Fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii, Editura „Cartea Românească”, București.
125. HERBART J.F. *Prelegeri pedagogice*. Cu studiul critic asupra filosofiei și pedagogiei lui Herbart de G.G. Antonescu. Traducere de I.C. Petrescu și I.I. Gabrea. București. Tipografia Jockey-Club, Ion C. Văcărescu. 1925. 255 p.
126. HOLBAN, I. coord., O. Moroșanu, *Cunoașterea elevilor. O sinteză a metodelor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978. 338 p.

127. ILICA A. *Pedagogi români. Medalioane și interviuri*. București: Editura Didactică și Pedagogică, RA. 2015. 464 p. ISBN: 978-973-30-3782-8
128. *ISTORIA PEDAGOGIEI*, manual pentru Institutele Pedagogice, Partea I. Editura de Stat Didactică și Pedagogică. 1958. 199 p.
129. JINGA I., PĂUN E. *Pedagogie. Manual pentru clasa a XII-a, Licee pedagogice*. București. Editura Didactică și Pedagogică. 1981. 255 p.
130. KANT I. *Critica rațiunii practice*. Editura IRI, Colecția Cogito. 1999. 288 p. ISBN: 973-96348-6-9
131. LYOTARD J.F. *Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii*. Traducere: Mihail C. Editura Idea Design. 2003. 100 p. ISBN: 973-85788-8-4.
132. MARGA A. *Educația responsabilă. O viziune asupra învățământului românesc*. București. Editura Niculescu. 2019. 392 p. ISBN: 978-606-38-0314-7
133. MOISESCU N. *Școala educativă*, ediția a II-a. București: Imprimeria Cooperației Române, 1920, 99 p.
134. MOISE C-TIN. *Concepte didactice fundamentale, I*, Iași: Editura Ankarom, 1996. 194 p. ISBN:973-97717-0-X
135. NARLY C-TIN. *Educație și ideal*. București. Editura Casei Școalelor. 1927.195 p.
136. NICOLAU V. *Fenelon. Monografie pedagogică* cu prefața de G.G. Antonescu. București. Editura Casei Școalelor. 1939. 173 p.
137. NICOLESCU M. *Spiru Haret, pedagog național*. Prefața prof. G.G. Antonescu. București. Tipografia „Libertatea”, 1932. 126 p.
138. NOVEANU E., POTOLEA D. (coordonatori). *Științele Educației. Dicționar Enciclopedic, vol. I*, București: Editura Sigma, 2007. 694 p. ISBN: 973-649-394-2
139. NEGREȚ – DOBRIDOR I. , CRISTEA S. *Tratat de pedagogie universală. Partea I – Fundamentele sincronice*. București. Editura Academiei Române. 2014. 579 p. ISBN 978-973-27-2475-0
140. NEGREȚ – DOBRIDOR I. , CRISTEA S. *Tratat de pedagogie universală. Partea II- Fundamentele diacronice*. București. Editura Academiei Române. 2014. 657 p. ISBN:973-27-2475-0.
141. *Operele lui Spiru C. Haret, publicate de Comitetul pentru ridicarea monumentului său, volumul IV*, cu biografia lui Spiru Haret și introducere de Gh. Adamescu, fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii . Parlamentare. Rapoarte. Expuneri de motive. Discursuri. 1895-1899. Editura „Cartea Românească”, fără an.

142. *Operele lui Spiru C. Haret, publicate de Comitetul pentru ridicarea monumentului său, volumul V*, cu biografia lui Spiru Haret și introducere de Gh. Adamescu, fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii . Rapoarte. Expuneri de motive. Discursuri. 1901-1904. Editura „Cartea Românească”, fără an.
143. PAPADOPOLO P. *Metodica limbii materne în gimnaziu și licee*. Precedată de referatul prof. G.G. Antonescu. București. Editura Casei Școalelor. 1925.191 p.
144. PĂTRAȘCU D.; PĂTRAȘCU L.; MOCRAC A. *Metodologia cercetării și creativității pedagogice*. Chișinău: Întreprinderea Editorial - Poligrafică Știință. 2003. 252 p. ISBN: 9975-67-320-1
145. PĂUN E., POTOLEA D. *Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative*. Editura Polirom. 2002. 248 p. ISBN: 973-681-106-9
146. POPESCU–SPINENI M. *Contribuțiuni la istoria învățământului superior. Facultatea de Filosofie și Litere din București de la început până în prezent*. București:Cultura Națională.1928.297 p.
147. POPESCU – SPINENI *Scrisoare adresată lui Constantin Georgiade*. Chitila. 27.04.1975.1 foaie. Biblioteca Central Universitară. București.
148. PETRESCU I.C. *Contribuții la o pedagogie românească – vol. I*. Craiova: Ramuri. 1938. 270 p.
149. PETRESCU I.C. *Școala activă*. Cu prefața prof. G.G. Antonescu. București. Tipografia Ion C. Văcărescu. 1926. 400 p.
150. PETRESCU I.C. *Bibliografie pedagogică românească*. București. 1939. 239 p.
151. SCHAUB H., ZENKE K.G., *Dicționar de pedagogie*. Editura Polirom, Colecția Collegium. Științele educației. 2001. 344 p. ISBN: 973-683-665-7.
152. STANCIU I. GH. *Curs de istoria pedagogiei universale, partea I*, Universitatea din București; București, 1975. 175 p.
153. STANCIU I. GH. *O istorie a pedagogiei universale și românești până la 1900*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1977. 394 p.
154. STANCIU I. GH. *Școala și pedagogia în secolul XX*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983. 374 p.
155. STANCIU I. GH. *Istoria pedagogiei, pentru clasa a XII-a Școli Normale*, Editura Didactică și Pedagogică RA, 1991. 180 p. ISBN: 973-30-1243-2
156. STANCIU I. GH., *Continuitate și reevaluare în interpretarea contemporană a educației*, în Revista de pedagogie, nr. 10/1991.

157. STANCIU I. GH. *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX*, ediția a II- a. București, Editura Didactică și Pedagogică. R.A. 1995, 388 p. ISBN:9733038725, 9789733038726.
158. STANCIU I. GH. *Manual pentru clasa a XII-a, Școli Normale*. București: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1997. 179 p.
159. STANCIU I. GH. *Din istoria presei pedagogice românești. Contribuții la construirea pedagogiei sistematice*, în *Tribuna Învățământului*, nr. 505/27 septembrie,1999.
160. STANCIU I. GH. *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX*, ediția a III-a revăzută. Iași: Editura Institutul European, 2006. 303 p. ISBN: 973-611-430-9
161. STANCIU I. GH. Antonescu George G., în *Științele Educației. Dicționar Enciclopedic de Pedagogie I*, (coordonare generală, Eugen Noveanu), Editura Sigma. București, 2007, (pp.38-39),694 p. ISBN: 973-649-394-2
162. STANCIU S. *Din problemele localismului educativ*, București: Editura Librăriei Socec et CO.S.A.1932.104p.
163. STANCIU S. *Din istoria pedagogiei românești*, Culegere de studii. București: Editura Didactică și Pedagogică. 1969. 281 p.
164. STANCIU S. *Pedagogia română modernă și contemporană*. București:Editura Didactică și Pedagogică, 1976. 355 p.
165. SUCHODOLSKI B. *Pedagogia în marile curente filozofice.Pedagogia esenței și pedagogia existenței*. Traducere-Antohei I. București:Editura Didactică și Pedagogică, 1960. 96 p.
166. TABACARU G. ȘI MOSCU C. *Istoria pedagogiei românești*. Bacău: Tipografia și legătoria de cărți „Gutenberg”, 1929, reeditată Editura „Grigore Tabacaru” Bacău (2011). 278 p. ISBN 10:6068016064; ISBN 13: 9786068016061
167. *TOPOLSKY, J. Metodologia istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1973, trad., 1987, 473 p.
168. *TODORAN D. (coordonator), Probleme fundamentale ale pedagogiei*. București. Editura Didactică și Pedagogică. 1982. 224 p.
169. TVIRCUN V. *Valorificarea criteriului istoricității în pedagogie*. București: Litera, 2012. 310 p. ISBN: 978-606-8481-91-3.
170. VLĂSCEANU L. *Decizie și inovație în învățământ. Explorări teoretice și empirice privind integrarea învățământului cu cercetarea și producția*, București. Editura Didactică și Pedagogică. 1979. 321 p.
171. VLĂSCEANU L. *Educație și putere Vol.1 Sau despre educația pe care încă nu o avem* , Iași Editura Polirom, 2019. 208 p. ISBN: 978-973-46-7815-0

172. VLĂSCÉANU L *Educație si putere Vol.2. Sau despre educația pe care am putea s-o avem.* Iași, Editura Polirom, 2020. 264 p. ISBN: 978-973-46-8064-1

173. ZAHARIAN E. *Pedagogia românească interbelică.* București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971. 213 p.

Mai mult de trei autori:

174. CRISTEA S. COJOCARU - BOROZAN M, SADOVEI L., PAPUC L. *TEORIA și praxiologia cercetării pedagogice.* București: Editura Didactică și Pedagogică R.A. 2016. 306p. ISBN: 978-606-31-0184-7

175. VĂIDEANU G., MANOLACHE A., MUSTER D., NICA I., *Dicționar de Pedagogie.* București. Editura Didactică și Pedagogică, 1979. 481p.

Alte surse:

176. THEODOSIU D. Scrisoare adresată D-lui C-tin Georgiade, titlu *Dosar referitor la activitatea științifică.* București, manuscris, 29 martie 1975, 27 foi

177. Școala noastră. Revistă Pedagogică Culturală. Anul IV. Ianuarie 1927.Nr.1
<http://documente.bcucIuj.ro/web/bibdigit/periodice/scoalanoastra/1927>

178. *Programul cursului și seminariilor de pedagogie teoretică, an școlar 1932-1933.* București. Institutul de Arte Grafice „Bucovina”. 11 p.

179. *Anuarul Universității din București pe anul școlar 1909-1910,* București, Editură Noua Tipografie Profesională, Dimitrie C. Ionescu, 1910. 122 p.

180. GEORGIADA C-TIN. *Câteva portrete ale unor profesori din trecut,* note de lucru. București. Biblioteca Central Universitară.1978. 27 foi.

181. Antonescu - <https://jurnalul.ro/special-jurnalul/reportaje/stella-maris-de-la-vitanesti-529384.html>

182. Antonescu G.G. *Rolul social al educației-în* Revista Educația, an VI

183. BARBU C. *Dr. Constantin Angelescu, ministrul instrucțiunii publice, Ediția a II-a,* www.librariascriitorilor.ro. ISBN: 978-606-30-1743-8

184. *Revista Generală a Învățământului.* Anul XII. București. No. I–X, Decembrie 1923.

185. *Revista Generală a Învățământului.* Anul XIII. București. Tipografia Ion C.Văcărescu.1925.

186. *Revista Generală a Învățământului.* Anul XIV. București. Tipografia „Jockey - Club. Ion C. Văcărescu. 1926. 688 p.

187. *Revista Generală a Învățământului*. Anul XV. București. Tipografia Ion C.Văcărescu.1927. 58 p.
188. *Revista Generală a Învățământului*. Anul XVII. București. Tipografia Ion C.Văcărescu.1929.
189. *Revista Generală a Învățământului*. Anul XX. București. Institutul de Arte grafice „Bucovina” I.E.Toroutiu.1932.
190. *Revista Generală a Învățământului*. Anul XXI. București. Institutul de Arte grafice „Bucovina” I.E.Toroutiu.1933.
191. *Revista Generală a Învățământului*. București.Tipografia Ion C.Văcărescu.1934.pp.241-321
- 192.*Revista Generală a Învățământului* anul XXVIII, Nr.1-2, București. Imprimeriile „Curentul” 1940.
193. *Revista Generală a Învățământului* anul XXVIII, București. „Bucovina” I.E Toroutiu. 1941
194. *Revista Generală a Învățământului* anul XXX . București. „Bucovina” I.E Toroutiu. 1942.
195. *Revista Generală a Învățământului*. Anul XXXI. București. Editura Cultura Românească S.A.R.1943.
196. *Revista de pedagogie*. 1954
197. *Revista de pedagogie* .1968
198. <http://www.digibuc.ro/cautare>
199. <http://www.romaniaeducata.eu/rezultatele-proiectului/>
200. CRISTEA S. *Reforma permanentă sau reforma în evoluție istorică?*, în *Revista de pedagogie*, nr. 4-7/1993, pp. 85-93.
201. *Les reformes de l'education:experiences et perspectives*, Unesco, Paris, 1980.
202. *Revista de pedagogie*, nr 1-2/1993, Problematika reformei.
- 203.*Ghid privind perfectarea tezelor de doctorat și a autoreferatelor*.
http://www.cnaa.md/normative-acts/normative-acts-cnaa/normative-acts-cnaa-attestation/guide_thesis/

CONTRIBUȚII

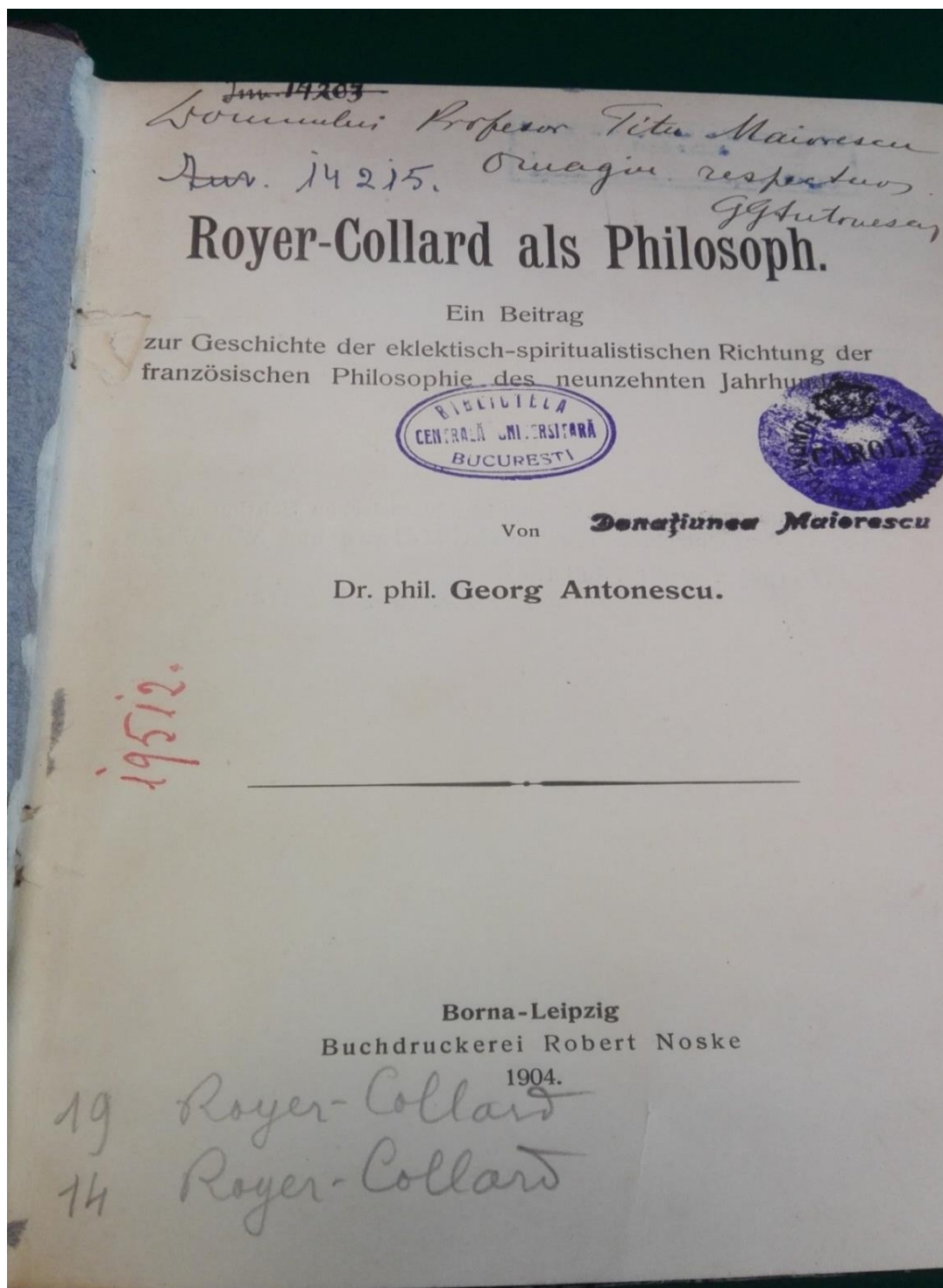
204. **BRÎNZĂ, I. G.G.** *Antonescu, precursor al Politicii Educației*, *Revista PRO DIDACTICA*, nr. 4-5, Octombrie 2021, Chișinău, p. 29. ISSN: 1819-6455
205. **BRÎNZĂ, I.** *Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu din perspectivă diacronică*. *Revista Univers Pedagogic*, nr. 3, (71), Chișinău 2021. ISSN 1811-5470.

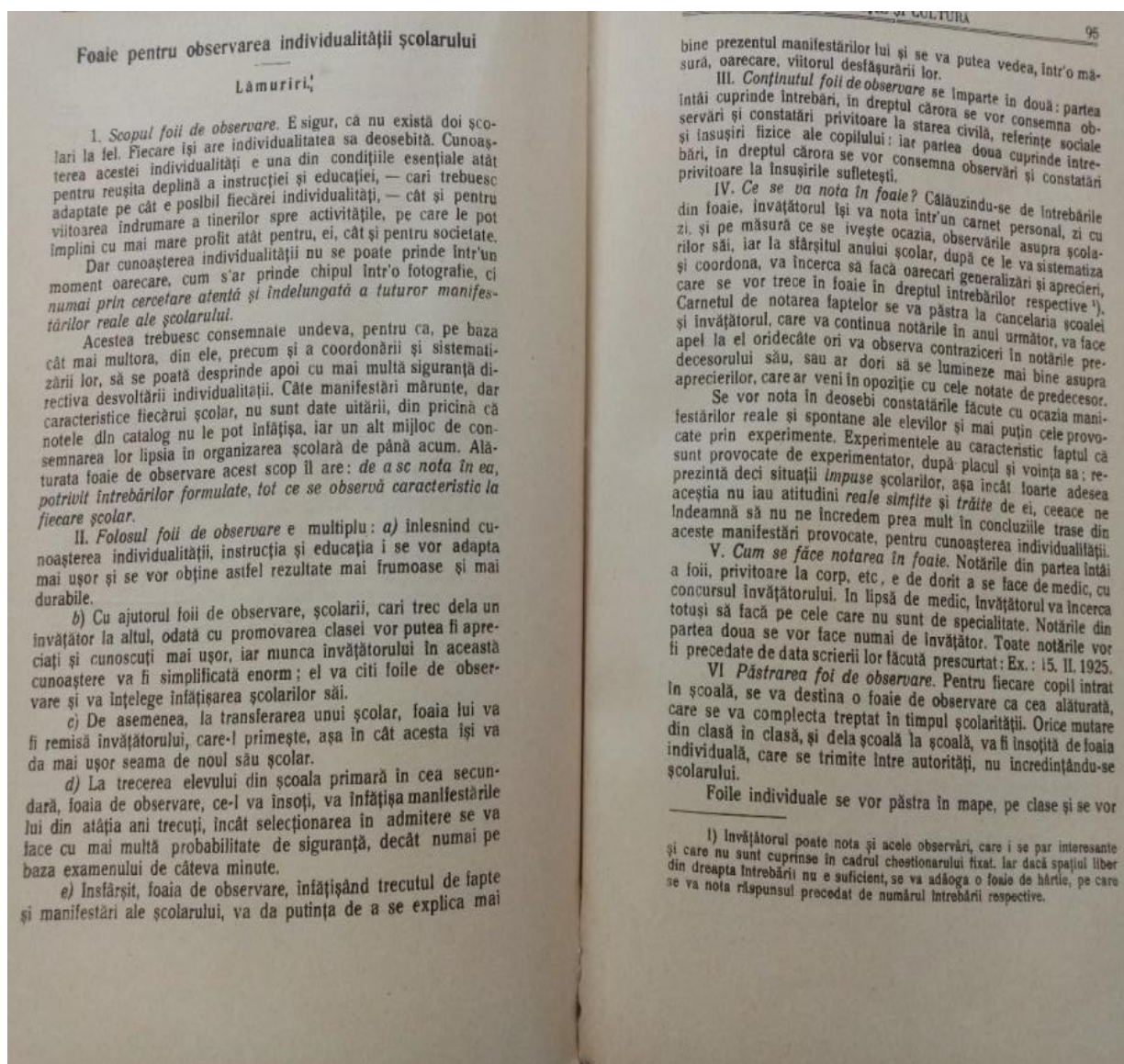
206. **BRÎNZĂ, I.** *G.G. Antonescu - Principiul școlii formativ-organiciste.* Conferința științifico-practică internațională „Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare”, 2020, p. 82. ISBN 978-9975-3422-5-4
207. **BRÎNZĂ, I.** *O abordare istorică asupra individualității în educație.* Revista Conferinței Naționale „Activități extrașcolare – Ghid de bune practici”, 2020,p. 333.ISBN 78-973-0-31617-9
208. **BRÎNZĂ, I.** *O abordare istorică asupra individualității în educație.* Revista Națională „Inovație în Educație” nr. 5 - martie 2020. ISSN 2668-7097/ISSN-L 2668-7097
209. **BRÎNZĂ, I.** *Abordări inovative în activitatea lui G.G. Antonescu.* Conferința internațională „*INNOVATIVE APPROACHES IN TEACHING ACTIVITY*”, mai 2020, p. 151. ISBN 978-973-0-31799-2
210. **BRÎNZĂ, I.** *Principiul școlii formativ-organiciste și reforma școlară.* Revista Educates nr. 81, Mureș 2021. ISSN 2285-8466
211. **BRÎNZĂ, I.** *Opera pedagogică a lui G.G. Antonescu din perspectivă istorică.* Conferința științifică anuală a doctoranzilor UPSC, 2021, nr. CSD-21-06
212. **BRÎNZĂ, I.** *Dezvoltarea școlii în perioada interbelică. Școala formativ-organicistă.* Conferința științifică internațională „Probleme ale științelor socio-umaniste și modernizarea învățământului”, 2020, p. 162-166, CZU 373.3/.4:94 (498)
213. **BRÎNZĂ, I.** *Formele educației în concepția pedagogului G.G. Antonescu.* Simpozion Internațional „Management și strategii educaționale europene”, noiembrie 2019
214. **BRÎNZĂ, I.** *Educația nonformală și informală – perspectivă istorică.* *Simpozion internațional „Dialog pentru educație”, 2018.* ISBN 978-973-0-24161-7
215. **BRÎNZĂ, I.** *G.G. Antonescu despre moda în educație.* Simpozion național „Proiectare didactică și management european în spațiul românesc” ed. a V-a, 2018. ISBN 978-606-8531-89-2
216. **BRÎNZĂ, I.** *Strategii educaționale pentru incluziune.* Revista Națională „Strategii educaționale de succes”, 2019. Craiova. ISSN 2668-2214; ISSN-L:2668-2214
217. **BRÎNZĂ, I.** *G.G. Antonescu and the actuality of the formative organicist pedagogy.* The international scientific conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue, 2019. Tg. Mureș. ISBN 978-606-8624-09-9
218. **BRÎNZĂ, I.** *O privire istorică asupra pedagogiei interbelice.* Simpozion național EDUCRATES, Ed. A VI-a 2019. ISBN 978-606-9086-03-2
219. **BRÎNZĂ, I.** *Dimensiunea epistemologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu.* Conferința științifică Internațională „Cultura cercetării pedagogice: Provocări și tendințe contemporane”, Ediția I, 5-6 iunie, Chișinău, 2021.(pp.58-66) ISBN: 978-9975-76-345-5

ANEXE

Anexa 1 – Lucrare de doctorat ,din Arhiva Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”,
Secția Pedagogică „I.C.Petrescu”, cu dedicația autorului, adresată „domnului profesor
Titu Maiorescu, omagiu respectos”.

Anexa 2 – Foaie pentru observarea individualității școlarului (G.G. Antonescu, Educație și cultură, Editura Cultura Românească, S.A.R- București, 1936)

semna de cei care le completează (medic, învățător) și de directorul școlii.

VII. *Criteriile de apreciere a foii individuale sunt două:*
a) Dacă nu există contradicții esențiale între diferitele constatări, luate în ansamblu și dacă din coordonarea lor rezultă înțelegerea diferitelor manifestări ale școlarii, e dovadă că aprecierile din foaie au fost serioase și complete.

b) Dacă între aprecierile făcute de învățătorii succesivi asupra aceleiași chestiuni nu există contradicții este iarăși dovadă că aprecierile au fost făcute cu seriozitate și că printr-o foaie individuală prezintă oarecare garanții că înfățișează individualitatea școlarii.

VIII. *Condițiile, de care atârnă buna alcătuire a foilor de observare pot fi numeroase: cunoștințe de psihologie, timp, elevi puțini, concursul medicului, etc. Toate se reduc însă, în cele din urmă, la iubirea de copii a învățătorului și la năzuința de a înțelege cele mai mărunte manifestări ale lor, așa încât, pentru a întocmi o bună foaie de observare a individualității, trebuie să avem în minte necontenit cuvintele lui Rousseau din *Emil*: „Căutați de vă studiați mai bine școlarii, deoarece cu siguranță nu-i cunoașteți!”...*

I. Starea civilă, referințe sociale și însușiri fizice.

A. Starea civilă.

Elevul _____ din cl. _____ a școlii _____
Str. _____
Născut în anul _____ luna _____ ziua _____ în
comuna _____ județul _____
Naționalitatea _____ Religia _____

B. Antecedente personale.

1. Cum a fost alimentat în anul I (natural, artificial mixt)? . . . . .
2. La ce etate a început a umbla? . . . . .
3. La ce etate a început a vorbi? . . . . .
4. De ce boale a suferit până în prezent (pojar, scarlatină, etc.)? . . . . .

C. Antecedente heredo-colaterale.

1. Cum se prezintă, tatăl, mama în privința sănătății? . . . . .
2. Dar frații? . . . . .

D. Referințe sociale.

1. Cum este locuința? (uscată, umedă, luminată, întunecată) . . . . .
2. Câte încăperi are locuința? . . . . .
3. Câte persoane locuiesc în această locuință? . . . . .
4. Câte persoane dorm în camera copilului? . . . . .
5. Câte persoane dorm în pat cu copilul? . . . . .
6. Starea sănătății acestor persoane? . . . . .
7. Cum doarme copilul (liniștit, sbuciumat visează)? . . . . .
8. Câte ore doarme? . . . . .
9. Cu ce se ocupă elevul în afară de școală? . . . . .
10. Atitudinea copilului la joc? . . . . .
11. Cum se alimentează dimineața? la prânz? seara? . . . . .
12. Distanța, la care locuiește de școală? . . . . .
13. Ocupația părinților? venitul lunar? . . . . .

E. Examenul medical.

1. Ochii (conjunctivită și agerimea vizuală) . . . . .
2. Nas . . . . .
3. Gât . . . . .
4. Urechi și puterea auditivă . . . . .
5. Sistemul ganglionar . . . . .
6. Pulmonii . . . . .
7. Cord . . . . .
8. Puls . . . . .
9. Ficatul . . . . .
10. Splina . . . . .
11. Alte organe: rinichi, gură, dinți, organe genitale, etc. . . . .
12. Pielea . . . . .
13. Tesutul adipos . . . . .
14. Tesutul muscular . . . . .
15. Sistemul osos . . . . .
16. Coloana vertebrală . . . . .
17. Sistem nervos . . . . .
18. Impresia generală . . . . .

F. Examenul Antropometric.

1. Talia copilului șezând pe scaun . . . . .
2. Talia copilului în picioare . . . . .

3. Greutatea copilului . . . . .
4. Perimetru { Xifoidian . . . . .
Biacromial . . . . .
5. Capacitatea pulmonară . . . . .
6. Coeficient de robusticitate . . . . .
7. Craniometrie . . . . .
8. Forța musculară . . . . .
- a) mâna dreaptă { presiune . . . . .
tensiune . . . . .
- b) mâna stângă { presiune . . . . .
tensiune . . . . .

G. Boale de care a suferit, tratamentul și consecințele.

H. Vaccinarea.

1. Vaccinat la . . . . .
2. Revaccinat la . . . . . cu succes; fără succes.

II. Insușiri sufletești.

A. Activitatea intelectuală.

a) Intuiția.

1. Are reprezentări suficiente din experiența anterioară școlară pentru a începe învățământul, sau trebuiesc completate în chip special? . . . . .
2. Ce tip de reprezentare pare a fi? (vizual, auditiv, motor, etc.) . . . . .

b) Atenția.

1. E atent sau distrat? . . . . .
2. Felul atenției (voluntară, involuntară senzorială, intelectuală, emotivă, etc.?) . . . . .
3. Se observă vreun progres în cultivarea atenției? . . . . .

1) Se va nota aici și cam cât timp poate dura atenția fără întrerupere.

c) Interesul.

1. E curios sau indiferent? . . . . .
2. Pentru care obiect de învățământ sau ocupație arată interes deosebit? (lectură, muzică, lucru manual, etc.) . . . . .

d) Memoria.

1. Memorează ușor sau anevoie? . . . . .
2. Felul memoriei: (slabă, puternică, durabilă, fidelă; mecanică, judicioasă; vizuală, auditivă, etc.) . . . . .

e) Imaginația.

1. Ce fel de imaginație are? (vie, slabă, combinativă, creatoare) . . . . .
2. În ce domeniu se manifestă în special? (joc, povestiri, desen, lucru de mână etc.) . . . . .

f) Judecata.

1. Cum judecă? (corect sau nu încet repede, superficial sau cu profunzime) . . . . .
2. Dă răspunsuri gândite sau necugetate? . . . . .
3. Poate să compare ușor două obiecte și să prindă esențialul fiecăruia? . . . . .
4. Înțelege ușor, clar, precis? . . . . .

g) Oboseala.

1. Obosește repede sau anevoie? . . . . .
2. Ce activitate îl obosește mai mult? . . . . .
3. Se recreiază repede sau anevoie? . . . . .

B. Emotivitatea.

1. E fire impresionabilă sau indiferentă? . . . . .
2. Ii place frumosul? (vizual, auditiv, în lectură?) . . . . .

1) Ce atitudine are în fața unui caz de nenorocire, moarte, etc.?

3. Iubește numai frumosul creiat de altul sau îi place să facă el însuși ceva frumos? . . . . .

C. Voința și însușiri disciplinare și morale :

1. Ce fel de fire e? (liniștit, sburdalnic, dornic de joc, do
violent, tăcut, gălăgios, etc.).
  2. Ce fel de voință manifestă (puternică, slabă, șovăito
3. Cum reacționează? (repede, încet, cugetat, necugetat)
  4. Ce **atitudine** are față de lucrurile sale? (îmbu
minte, cărți, etc.). Le păstrează, le distruge, le înstreinează,
  5. Atitudinea față de lucrurile altuia: (strică, fură,
  6. Atitudinea față de plante și animale; îngrijește
distruge flori, iubește sau chinuște câine, pisică, păsări, pui
  7. Atitudinea față de oameni: (sociabil, retras, timid,
ragios, respectuos, obrasnic, etc).
  8. Atitudinea față de sfaturile părinților și învățăto
(ascultător, neascultător, încăpățânat; alte apucături).
  9. Atitudinea la muncă: îi place munca sau nu? M
izolată sau în comun? Numai cea aleasă de el sau și cea
dicată de altul? Cum își face temele: regulat, neglijent, sil
cineva, de bună voe? Execută stăruitor sau nu? cu precizie
nu? Ce lucruri manuale face cu preferință? Realizează vr
progres în muncă?
  10. Atitudinea față de **divinitate** (îi plac rugăciunile, m
la biserică, e fire evlavioasă sau nu?
  11. Ce înclinații profesionale manifestă elevul?
  12. **Caracterizarea generală** a elevului pe baza mate
lului și caracterizărilor precedente. (Inteligență: practică, te
tică; aptitudini speciale, etc.).
- Indicații privitoare la profesiunea, pentru care elevul
mai apt.

Director,

Medic,

Învățător,

Anexa 3 - Lucrări publicate sub egida Institutului Pedagogic Român

Radu Petre „Conducerea de sine a clasei ”Ediția II, București, Editura Cultura Românească, 1924

Gabrea I. Iosif, „Educația și învățământul în Rusia Sovietică”, Editura Libr. Universală Alcalay&Co, 1929, 192 pagini, cu prefață de G.G. Antonescu

Antonescu George G. „Pedagogia generală”, București, Editura „Institutului Pedagogic român”1930, 595 pagini

Antonescu, George G. „Goethe, filosof și pedagog”, București, Editura „Institutului Pedagogic român”1932, 26 pagini

Antonescu George G. „Educație și cultură”, București, Editura Cultura Românească, 1933, 240 pagini

Antonescu George G, Gabrea Iosif „Organizarea învățământului în România, Albania, Anglia, Austria” București,Editura „Institutului Pedagogic român” 1933, 220 pagini

Gabrea I. Iosif, „Cartea, politica ei și a bibliotecii”, București,Editura „Institutului Pedagogic român” 1933

Gabrea I. Iosif „Psihologia a două tipuri de copii, copilul de sat și copilul de oraș” București, Editura „Institutului Pedagogic român”1933, 52 pagini

Antonescu George G. „Spiru Haret ca pedagog”, București, Editura „Institutului Pedagogic român”1934

Vasile P. Nicolau „Aptitudine și educație”, București, Editura „Institutului Pedagogic român”1935, 168 pagini

Gabrea I. Iosif, „Individualizarea învățământului și un model de fișă pedagogică”, București, Editura „Institutului Pedagogic român”1936, 164 pagini

Antonescu George G. Vasile P. Nicolau „Antologie pedagogică”, Editura Cultura Românească, București, 1937

Antonescu George G. „Educația morală și religioasă în școala românească”, București, Editura Cultura Românească, 1937

Anexa 4 - Studii și articole publicate în Revista Generală a Învățământului

- 1912 - Februarie (nr. 7) - „Pedagogia trecutului față de pedagogia nouă”
- 1912 - Iunie-Iulie (nr. 1 și 2) - „Principiile pedagogice ale lui Rousseau”
- 1912 - Noiembrie (nr. 4) - Membru în Comitetul de redacție, Conferențiar
- 1914 – Ianuarie – Februarie (nr. 6-7), Martie-Mai (nr. 8 - 10), Iunie – Iulie (nr. 1- 2), Octombrie (nr. 3), Noiembrie (nr. 4), Decembrie (nr. 5), - Membru în Comitetul de redacție, Conferențiar
- 1915 - Ianuarie (nr. 6), Februarie (nr. 7), Iunie – Iulie (nr. 1 și 2), Noiembrie (nr. 4), Decembrie
- 1915 - Membru în Comitetul de redacție, Conferențiar
- 1915 - Mai (nr. 10) – Teorie și practică
- 1915 - Octombrie (nr. 3) – Simplificarea programului în învățământul secundar
- 1916 - Ianuarie (nr. 5 și 6) - Membru în Comitetul de redacție, Conferențiar
- 1923 – Decembrie (nr. 1) – „Înțelesul și originea școlii active”
- 1924 – Ianuarie (nr. 2), Februarie (nr. 3), Mai (nr. 6), Noiembrie și Decembrie (nr. 10) - Membru în Comitetul de redacție
- 1924 – Martie (nr. 4) – „Idea dominantă în actualele reforme școlare”
- 1924 – Aprilie (nr. 5) – „Pedagogia morală a lui Kant”
- 1924 – Iunie (nr. 7) – „Educația națională”
- 1924 – Septembrie (nr. 8) – „Fundamentul pedagogic al programei învățământului normal”
- 1924 – Octombrie (nr. 9) – „Câteva lămuriri principale la reforma școlară”
- 1925 – Ianuarie (nr. 1) – „Necesitatea studiului evolutiv al problemelor pedagogice”
- 1925 – Mai (nr. 5) – „Problema culturii poporului și pregătirea învățătorilor”
- 1925 – Februarie (nr. 2), Martie (nr. 3), Iunie (nr. 6), Septembrie (nr. 7), Octombrie (nr. 8), Noiembrie (nr. 9), Decembrie (nr. 10) – Membru în comitetul de redacție
- 1926 – Ianuarie (nr. 1) – „Învățământul secundar și Universitatea”
- 1926 – Mai (nr. 5) – „Rolul școlii în societatea românească de astăzi”
- 1926 – Septembrie (nr. 7) – „Un Institut Pedagogic Român”
- 1926 – Octombrie (nr. 8) – „Centralizarea pedagogică a învățământului”
- 1926 – Decembrie (nr. 10) – „Formarea concepției despre lume și viață prin filosofie”
- 1926 – Februarie (nr. 2), Martie (nr. 3), Aprilie (nr. 4), Iunie (nr. 6), Noiembrie (nr. 9) - Membru în Comitetul de redacție
- 1927 – Ianuarie (nr. 1), Martie (nr. 3), Aprilie (nr. 4), Mai (nr. 5), Iunie (nr. 6), Decembrie (nr. 10) - Membru în Comitetul de redacție
- 1927 – Februarie (nr. 2) – „Valoarea de actualitate a operei lui Pestalozzi”

1927 – Septembrie (nr. 7) – „Personalitatea Regelui Ferdinand I ca simbol educativ”

1927 – Octombrie (nr. 8) – „Universitatea în slujba culturalizării satelor”

1927 – Noiembrie (nr. 9) – „Progresul social prin culturalizare”.

1928 – Ianuarie (nr. 1) – „Mișcarea pedagogică și Școala Românească”

1928 – Aprilie (nr. 4) – „Psihanaliză și educație morală”

1928 – Iunie (nr. 6) – „Reforma învățământului secundar în lumina principiilor pedagogice”

1928 – Decembrie (nr. 10) – „Buletinul Seminarului de Pedagogie teoretică. (I. Rădulescu)”

1928 – Octombrie (nr. 8) – „Pregătirea profesorilor în spiritul noii legi a învățământului secundar”

1928 – Februarie (nr. 2), Martie (nr. 3), Mai (nr. 5), Septembrie (nr. 7), - Membru în Comitetul de redacție

1929 – Ianuarie (nr. 1) – „Problema educației morale în școala românească”

1929 – Aprilie (nr. 4), Octombrie (nr. 8), Noiembrie (nr. 9), Decembrie (nr. 10) – Membru în Comitetul de redacție

1929 – Februarie (nr. 2) – „Problema educației morale în școala românească”

1929 – Martie (nr. 3) – „Între lege și regulament”

1929 – Septembrie (nr. 7) – „Ne trebuie învățători”

1930 – Ianuarie (nr. 1) – „Rolul educativ al universității”

1930 – Februarie (nr. 2) – Recenzie I.C. Petrescu la „Concepții și realizări în pedagogie” – București, 1929.

1930 – Martie (nr. 3) – „Valoarea educativă a artei”

1930 – Aprilie (nr. 4) – „Metodele de cercetare în știința educației”

1930 – Mai (nr. 5) – Cronică – Spicuri din reviste – Recenzii – „Școala care ne trebuie (Școala formativ organicistă) – Conferința d-lui profesor G.G. Antonescu

1930 – Iunie (nr. 6) – „Principii călăuzitoare la întocmirea unui abecedar” în colaborare cu Onisifor Ghibu, I.C. Petrescu, Natalia Valeriu

1930 – Septembrie (nr. 7), Noiembrie (nr. 9), Decembrie (nr. 10) - Membru în Comitetul de redacție

1930 - Octombrie (nr. 8) – Recenzie la „Pedagogia generală” de I.I. Gabrea

1931 – Ianuarie (nr. 1) – „Școala normală superioară”

1931 – Februarie (nr. 2), Martie (nr. 3), Iunie (nr. 6), Septembrie (nr. 7), Decembrie (nr. 10) – Membru în Comitetul de redacție a revistei

1931- Aprilie (nr. 4) – Cronică la „Tineretul și concepția asupra lumii și a vieții”

1931 – Mai (nr. 5) - „Tineretul și concepția asupra lumii și a vieții”

1931 – Octombrie (nr. 8) – „Criza învățământului primar”

1931 – Noiembrie (nr. 9) – „Între principii și realități”

1932 – Ianuarie și Februarie (nr. 1-2) – „Orientarea pedagogică a școlii românești”

1932 – Martie și Aprilie (nr. 3-4) – „Goethe, filosof și pedagog”

1932 – Mai și iunie (nr. 5-6), Septembrie și Octombrie (nr. 7-8) – Membru în Comitetul de redacție a revistei

1932 – Noiembrie și Decembrie (nr. 9-10) – Cronica lui I.V. Pătrășcanu la „Goethe, filosof și pedagog”

1933 – Ianuarie și Februarie (nr. 1-2) – „Reforma care ne trebuie”

1933 – Martie și Aprilie (nr. 3-4) – Cronica la „Problemele prezentului în domeniul școlii” – (G.G. Antonescu)

1933 – Mai și Iunie (nr. 5-6), Noiembrie și Decembrie (nr. 9-10) - Membru în Comitetul de redacție a revistei

1933 – Septembrie și Octombrie (nr. 7-8) – „Învățătorii, cari ne trebuie”

1934 – Ianuarie și Februarie (nr. 1-2) – „Filosofia în liceu”

1934 – Martie și Aprilie (nr. 3-4) – „Spiru Haret ca pedagog”

1934 – Mai și Iunie (nr. 5-6) - Membru în Comitetul de redacție a revistei

1934 – Septembrie și Octombrie (nr. 7-8) – „Curențele pedagogiei contemporane”

1934 – Noiembrie și Decembrie (nr. 9-10) – „Realitatea școlară și principiile pedagogice”

1935 – Ianuarie și Februarie (nr. 1-2), Mai și Iunie (nr. 5 și 6) - Membru în Comitetul de redacție a revistei

1935 – Martie și Aprilie (nr. 3-4) – Cronica de I. Gabrea la „Pedagogia contemporană”

1935 – Septembrie și Octombrie (nr. 7-8) – „Criza învățământului românesc”

1936 – Ianuarie și Februarie (nr. 1-2) – „Cultura și personalitate”

1936 – Noiembrie și Decembrie (nr. 9-10) – Studii – „Cultură și personalitate”, „Educația religioasă în cadrul educației integrale” și „Cum trebuie să studiem istoria pedagogiei”

1937 – Noiembrie și Decembrie (nr. 9-10) – Studiu – „Criza învățământului”, Recenzie – „Pedagogia generală” (I.I. Gabrea)

1938 – Noiembrie și Decembrie (nr. 9-10) – Studii – „Imperativele momentului”, Recenzii – „Educație morală și religioasă în școala românească” (Bart. Popescu)

1939 – Ianuarie și Februarie (nr. 1-2) – „Principii normative pentru studiul pedagogiei”

1940 - Ianuarie și Februarie (nr. 1-2) – „Ludovic Vives”

1940 - Septembrie-Octombrie(nr 7-8) - „Educația națională”

1941 - Ianuarie și Februarie (nr. 1-2) – „Pregătirea profesorilor secundari”

1941- Septembrie-Octombrie(nr 7-8)-„Filosofia și pedagogia lui Herbart”

Anexa 5 - Corespondența dintre M. Popescu-Spineni și C-tin Georgiade, scrisori donate de către C-tin Georgiade Bibliotecii Central Universitare, în anul 1986

M. Popescu-Spineni
Chitila Izlaia

III
27. IV. 975

Dragul mea,

Țmi ești cam mult. Cede-mă. O să încerc a răspunde.

G. G. Antonescu ducea o luptă pentru a crea un curent pedagogic științific. Venise după Coco-lasi, bun orator, fără țâșie; apreciat încă la vremea lui. Țmi spunea Nicolae Gheorghiu, geograful, că de multe ori se făcea au nitată la Restaurantul Universității - Măceș - și când își aducea omuștii pe la orele 8-9-10 pleca și țorcea lectiile la Universitate. Pleca și la una la alta.

Țârnelor istoriei pedagogiei le-a tănuțit G. G. Antonescu - pe țu fii de acord. Țn aceasta el înțelesese înțelesul victii sale, în deșertându-se de politică, ța care voră să-l atârjă fruntele său, care ajunsese ministrul de finanțe.

Țme ni-a plăcut. Făcurem secții la Școala de țârțățămii din București și ecam obșnuțit cu planuștele. Am fost entuziasmăți cind am descoperit că Țn sala III, pe tablă, am văzut scris - de Șoimescu - planul lectiei de pedagogie ce avea să-l țină profesorul agregat G. G. Antonescu.

Lănuștritel țu Antonescu, destul de bogăte, ecam din vreme încheiată; ecam ale unui pedagog de cultură generală, cștizată Țn Germania; ecam prezentate critic. Țn plus, cea ce plăcea țu domnul, ce dădea un făcurec muntii agere, cea trupul, capul cu buclăle albe - cenușii.

Țmul onest și omul de bine cea o lectie pentru studenți, pentru nemăși ca să făcă și ei aceluși lucru. Eca răbit de țepi, dar mai ales de studenții proveniți de la Școlile Normale, dntre care s-au apropiat: I. C. Ţekescu, Ionț Gabriela și țhi cei de la Secția Pedagogică.

Țmostenise o țăseunată avere, la Antonești, Țn țlasca, dntre care a făcurec mult bine.

Și, Țn legătură cu această, am să spun una mai necunoscută fiindcă faptul că salariul dntre țuna Ianuarie era dat Țn mțigone,

Citeadată și mare, răzmerița din serviciul Facultății, fost bine
cunoscut, - strănucă, la cererea țării de a subscrie pentru înfrumusețarea
de înfrumusețarea aceluia, a oferit 1.000.000 lei - pe când alte persoane
didactice se țineau cu 10.000 - 20.000 lei.

Arăta grijă Patriei. Nu s-a înregistrat o astfel de înfrumusețare
socială a unei averi personale... Eu am înregistrat-o.

Știi numele aceste?

Am aflat că a murit orb și cerșetor. Fără faimă. L-a mai ajutat
Yaroslav Nicolau, ultimul său asistent. În Cismigiu era răzuit, singur pe bancă.

Omul, laboros, discret, și îndeplinea datoriile, cu o neînfrumusețare
gratie de devotament și de sacrificii acest istoric al Pedagogiei Generale.
- nu cerea. x.

Anexa 6 - Opera lui G.G. Antonescu

1. Dr. Phil Georg Antonescu, Royer-Collard als Philosoph, Borna-Leipzig, Buchdruckerei Robert Noske, 1904.
2. Antonescu G.G. Studii asupra filosofiei germane contemporane, București, Tipografia Curții Regale, 1906
3. Antonescu, G.G. Principiile pedagogice ale lui Kant și Schiller (educația morală și estetică), București, Tipografia Curții Regale, F. Gobl Fii, 1907
4. Antonescu G.G. Pestalozzi și rolul moral-social al educației. București, Tipografia Curții Regale F. Gobl Fii, 1908.
5. Antonescu, G.G. Studii asupra educației morale și estetice. București, Noua Tipografie Profesională Dimitrie C. Ionescu, 1912
6. Antonescu G.G. Pedagogia lui H. Spencer, București Minerva, Institutul de arte grafice și editura, 1915.
7. Antonescu, G.G. Herbert Spencer și pedagogia utilitaristă, București, Tipografia Jockey-Club, 1919
8. Antonescu G.G. Marii pedagogi II Pestalozzi și educația poporului, Tipografia Jockey Club 1919
9. Antonescu G.G. Din problemele pedagogiei moderne, Editura Cartea Românească, București, 1923
10. Antonescu G.G. Baza pedagogică a reorganizării învățământului. București, Cultura Natională, 1923.
11. Antonescu G.G. - Curs de pedagogie/predat de prof G.G.Antonescu, Editura Al.T.Doicescu, 1924
12. Antonescu G.G. Prelegeri Pedagogice. Friedrich Herbart, cu studiu critic asupra filosofiei și pedagogiei lui Herbart de G.G.Antonescu, traducere de I.C.Petrescu și Iosif Gabrea, București, Tipografia Jockey Club, 1925
13. Antonescu G.G. Buletinul No. 2 al seminarului de pedagogie teoretică condus de prof. G.G. Antonescu din Universitatea București și al Bibliotecii pedagogice a casei școalelor 1925-1926 Editura Casei Școalelor, București 1926
14. Antonescu G.G. - Un Institut Pedagogic Roman, București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1926 .
15. Antonescu G.G. - Universitatea, învățătorul și culturalizarea satelor, București, Tipografia I.C. Văcărescu, 1927

16. Antonescu, G.G. Istoria Pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei modern, Editura Casei Școalelor, 1927
17. Antonescu G.G. - Pestalozzi și culturalizarea poporului, Editura Casei Școalelor, 1927
18. Antonescu G.G. „Mișcarea pedagogică și școala românească: Conferința rostită la Institutul Social Român, în Ciclul „Politica culturii” București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1928, 31p.
19. Antonescu G.G. Probleme ale învățământului românesc, Buletinul nr 4 și programul de activitate pe 1928-1929 al Seminarului de Pedagogie teoretică, Conducut de G.G.Antonescu, București, Editura Casei Școalelor, 1928
20. Antonescu G.G. Psihanaliză și educație, Editura Casei Școalelor, 1928
21. Antonescu G.G. Educație și cultură: actualități și perspective, București, Cultura Românească, 1928
22. Antonescu, G.G. Mișcarea pedagogică și școala românească: Conferința rostită la Institutul Social Român, în Ciclul „Politica Culturii”, București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1928
23. Antonescu, G.G. Pedagogia generală, Institutul Pedagogic Roman, București, 1930
24. Antonescu G.G. Școala care ne trebuie. Școala formativ-organicistă, Soc.Tinerimea Română,1930
25. Antonescu G.G. Istoria Pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne, București, Editura Națională S. Ciornei, 1930
26. Antonescu G.G. Orientarea pedagogică a școlii românești, Editura Institutului pedagogic român, 1932
27. Antonescu G.G. - Goethe, filosof și pedagog, București, Editura Institutului Pedagogic Român, 1932
28. Antonescu G.G. - Iosif Gabrea, Organizarea învățământului, Editura Institutul Pedagogic Român, București 1933
29. Antonescu G.G. și Iosif I. Gabrea, Organizarea învățământului în România-Albania-Anglia-Austria-Belgia, București, Institutul Pedagogic Roman, 1933
30. Antonescu G.G. - Realitatea școlară și principiile pedagogice, București, Institutul de Arte Grafice Bucovina, 1934
31. Antonescu G.G. Spiru Haret ca pedagog, București, Editura Institutului Pedagogic Român,1934
32. Antonescu G.G. - Colaborator, Din problemele actuale ale școlii românești: Cultură și personalitate/G.G. Antonescu
33. Antonescu G.G. Pedagogia contemporană:problemă și curente, București, Cultura Românească, 1935

34. Antonescu, G.G. Pedagogia generală, București, Editura Cultura Românească, 1936
35. Antonescu G.G ,V.P. Nicolau, Antologie Pedagogică vol. I-II Editura Cultură Românească, București, 1937
36. Antonescu, G.G. Istoria Pedagogiei: doctrinele fundamentale ale pedagogiei moderne, București, Editura Cultura Românească, 1939
37. Antonescu G.G. Pedagogia contemporană: probleme și curente, București, Casa Școalelor, 1943.
38. Antonescu G.G. Educație și cultură, Editura Didactica si Pedagogică, 1972
39. Antonescu G.G. Istoria pedagogiei - Doctrinele fundamentale ale pedagogiei moderne, Editura Casei Școalelor, 1972
40. Antonescu G.G., Educație morală și religioasă în școală românească, Editura Cultură Românească, București,1937
41. Antonescu G.G., Pedagogia Contemporană. Probleme și curente, Editura Cultură Românească S.A.R. București

Anexa 7 - Perspectiva cronologică tipică istoriei pedagogiei

1. Dr. Phil Georg Antonescu, *Royer-Collard als Philosoph*, Borna-Leipzig, Buchdruckerei Robert Noske, 1904;
2. *Studii asupra filosofiei germane contemporane*, București, Tipografia Curții Regale, 1906 ;
3. *Principiile pedagogice ale lui Kant și Schiller* (educația morală și estetică), București, Tipografia Curții Regale, F.Gobl Fii, 1907;
4. *Pestalozzi și rolul moral-social al educației*. București, Tipografia Curții Regale F.Gobl Fii, 1908;
5. *Studii asupra educației morale și estetice*, București, Noua Tipografie Profesională Dimitrie C. Ionescu, 1912;
6. *Pedagogia lui H. Spencer*, București Minerva, Institutul de arte grafice și editura, 1915;
7. *Herbert Spencer și pedagogia utilitaristă*, București, Tipografia Jockey-Club, 1919;
8. *Marii pedagogi II Pestalozzi și educația poporului*, Tipografia Jockey Club 1919;
9. *Din problemele pedagogiei moderne*, Editura Cartea Românească, București, 1923;
10. *Baza pedagogică a reorganizării învățământului*, București, Cultura Națională, 1923;
11. *Curs de pedagogie/predat de prof G.G. Antonescu*, Editura Al.T. Doicescu, 1924;
12. *Prelegeri Pedagogice*. Friedrich Herbart, cu studiu critic asupra filosofiei și pedagogiei lui Herbart de G.G. Antonescu, traducere de I.C. Petrescu și Iosif Gabrea, București, Tipografia Jockey Club, 1925;
13. *Buletinul No. 2* al seminarului de pedagogie teoretică condus de prof. G.G. Antonescu;
14. *Un Institut Pedagogic Român*, București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1926;
16. *Universitatea, învățătorul și culturalizarea satelor*, București, Tipografia I.C. Văcărescu, 1927;
17. *Istoria Pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, Editura Casei Școalelor, 1927;
18. *Pestalozzi și culturalizarea poporului*, Editura Casei Școalelor, 1927;
19. *Mișcarea pedagogică și școala românească*: Conferința rostită la Institutul Social Român, în Ciclul „Politica culturii” București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1928, 31p.;
20. *Probleme ale învățământului românesc*, Buletinul nr. 4 și programul de activitate pe 1928-1929 al Seminarului de Pedagogie teoretică, Condus de G.G. Antonescu, București, Editura Casei Școalelor, 1928;
21. *Psihanaliză și educație*, Editura Casei Școalelor, 1928;
22. *Educație și cultură: actualități și perspective*, București, Cultura Românească, 1928;
23. *Mișcarea pedagogică și școala românească*: Conferința rostită la Institutul Social Român, în Ciclul „Politica Culturii, București, Tipografia Ion C Văcărescu, 1928;
24. *Pedagogia generală*, Institutul Pedagogic Român, București, 1930;
25. *Școala care ne trebuie. Școala formativ-organicistă*, Soc. Tinerimea Română, 1930;
26. *Istoria Pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, București, Editura Națională S Ciornei, 1930;
27. *Orientarea pedagogică a școalei românești*, Editura Institutului pedagogic român, 1932;
28. *Goethe, filosof și pedagog*, București, Editura Institutului Pedagogic Român, 1932;
29. *Organizarea învățământului*, Editura Institutul

Pedagogic Român, București 1933 (în colaborare cu Iosif Gabrea); 30. *Organizarea învățământului în Romania – Albania – Anglia – Austria - Belgia*, București, Institutul Pedagogic Român, 1933 (colaborare cu Iosif Gabrea); 31. *Realitatea școlară și principiile pedagogice*, București, Institutul de Arte Grafice Bucovina, 1934; 32. *Spiru Haret ca pedagog*, București, Editura Institutului Pedagogic Român, 1934; 33. *Din problemele actuale ale școlii românești: Cultură și personalitate* (G.G. Antonescu Colaborator); 34. *Pedagogia contemporană: probleme și curente*, București, Cultura Românească, 1935; 35. *Pedagogia generală*, București, Editura Cultura Românească, 1936; 36. *Educație și cultură*, București, 1936, *Antologie Pedagogică vol. I-II* Editura Cultura Românească, București, 1937 (colaborare cu V.P. Nicolau); 37. *Istoria Pedagogiei: doctrinele fundamentale ale pedagogiei moderne*, București, Editura Cultura Românească, 1939; 38. *Pedagogia contemporană: probleme și curente*, București, Casa Școalelor, 1943. 40. *Pedagogia generală*, București, Editura Scrisul Românesc, 1943, 589 p.; 41. *Pedagogia generală*, București, Editura Scrisul Românesc, 1946, 585 p.; 42. *Istoria pedagogiei: Doctrinele fundamentale ale pedagogiei moderne*. București. Editura Casei Școalelor, 1943.

Anexa 8 - Opera pedagogică a lui G.G. ANTONESCU - Domenii de referință

Pedagogie generală. <i>Pedagogie teoretică</i> (generale, istorice, psihologice)	Pedagogie aplicată (morală)	Politica educației	Istoria pedagogiei. Pedagogia istorică. Pedagogie comparată	Pedagogia filozofică. Epistemologia pedagogiei / pedagogică
<p><i>Pedagogia Generală, Editura Scrisul Românesc, ediția I-1930, ediția a II-a-1936, ediția a III a-1941; ediția IV-1943</i></p> <p><i>Ediția a V-a-1946</i></p> <p><i>Din problemele pedagogiei moderne;</i></p> <p><i>Editura Cartea Românească, 1923,1924</i></p> <p><i>Psihanaliză și</i></p>	<p><i>Baza pedagogică a reorganizării învățământului, București, editura Cultura Națională, 1923.</i></p> <p><i>Pestalozzi si rolul moral-social al educației. București, Tipografia Curții Regale F.Gobl Fii, 1908.</i></p> <p><i>Studii asupra educației morale și estetice, București, Noua Tipografie Profesională Dimitrie C Ionescu, 1912</i></p>	<p><i>Educație si cultură, Editura Cultura Românească, 1928, 1933 1936,1972</i></p> <p><i>Universitatea, învățătorul și culturalizarea satelor, București, 1927</i></p> <p><i>Psihanaliză si educație, Editura Casa Școalelor, 1928</i></p> <p><i>Baza pedagogică a reorganizării invațământului, București, Cultura Națională 1923</i></p>	<p><i>Istoria pedagogiei: Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne. Editura Casei Școalelor, editia I-1927, ediția II-1936, ediția III-1943</i></p> <p><i>Studii asupra filosofiei germane contemporane (epuizat), Tipografia Curții Regale, 1906</i></p> <p><i>Herbert Spencer si pedagogia utilitatistă, Tipografia J C Văcărescu, 1921</i></p> <p><i>Prelegeri Pedagogice. Friedrich Herbart, cu studiu</i></p>	<p><i>Din problemele pedagogiei moderne- Editura Cartea Românească, București, 1923, 1924.</i></p> <p><i>Școala care ne trebuie. Școala formativ-organicistă, Soc. Tinerimea Română, 1930</i></p> <p><i>Pedagogia Contemporană Editura Cultura Românească, 1935</i></p> <p><i>Formarea</i></p>

<p>educație, Editura Casei Școalelor, 1928,</p> <p><i>Antologie pedagogică</i>-in colaborare cu V.P. Nicolau (2 volume), Editura Cultura Românească, 1937, 1939).</p>	<p><i>Centralizarea pedagogică a învățământului</i>, în Revista Generală a Învățământului, 1926</p> <p><i>Progresul social prin culturalizare</i>, în Revista Generală a Învățământului, 1927</p> <p><i>Reforma învățământului secundar în lumina principiilor pedagogice</i>, în Revista Generală a învățământului, 1928</p>	<p><i>Organizarea învățământului</i> în România, Albania, Anglia în colaborare cu I. Gabrea, București, editura Institutului Pedagogic Român, 1933</p> <p><i>Educația morală și religioasă în școala românească</i>, Cultura Românească 1937</p> <p><i>Un institut pedagogic român</i>, București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1926</p>	<p><i>critic asupra filosofiei și pedagogiei lui Herbart</i> de G.G. Antonescu, traducere de I.C. Petrescu și Iosif Gabrea, București, Tipografia Jockey Club, 1925</p> <p><i>Pestalozzi și Educația poporului</i> Editura Casei Școalelor, 1927</p> <p><i>Goethe, Filosof și pedagog</i> Editura Institutului Pedagogic Român, 1932),</p> <p><i>Spiru Haret</i>, ca pedagog Editura Institutului Pedagogic Român, 1934.</p>	<p><i>concepției despre lume și viață prin filosofie</i>, în Revista Generală a Învățământului, 1926</p> <p><i>Necesitatea studiului evolutiv al problemelor pedagogice</i>, în Revista Generală a învățământului</p> <p><i>Baza pedagogică a reorganizării învățământului</i>, București, Cultura Națională. 1923</p>
---	---	--	--	--

Anexa 9 – Principii pedagogice promovate de G.G. Antonescu

Principiul de maximă generalitate cu valoare axiomatică / Principiul școlii <i>formativ – organiciste</i>	
I. Principii generale	II. Principii specifice
<p>1. Principii generale ale educației:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Principii care vizează aplicarea culturii formative la scara întregului sistem și proces de învățământ - Principii de politică a educației care vizează „orientarea pedagogică a școlii românești”. - Principiile cercetării pedagogice 	<p>1. Principii specifice ale educației:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Principiul aplicării culturii formative la toate disciplinele și treptele de învățământ „de la școala primară, la universitate”; - Principiul valorificării culturii formative în construcția programei de învățământ (n.n. planului de învățământ) la nivelul optimizării raporturilor dintre cultura generală și cultura profesională în acord cu particularitățile fiecărei vârste școlare și psihologice. - Principiul aplicării culturii formative în pregătirea profesorilor capabili „să facă legătura între programă și metodă”
<p>2. Principii generale ale instruirii / instrucției:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Principiul intuiției - Principiul școlii active - Principiul „legăturii directe între lucrurile reale și cuvinte”. - Principiul cunoașterii elevilor pentru individualizarea educației 	<p>2. Principii specifice ale instruirii / instrucției:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Concentrarea simultană - Simplificarea programelor
<p>3. Principii generale de Politică a Educației</p> <ul style="list-style-type: none"> - principiul activismului - principiul democratismului 	<p>3. Principii specifice de Politică a Educației</p> <ul style="list-style-type: none"> - Principiul activizării manuale / manualiste - Principiul <i>activizării integrale</i>

<p>-principiul sintezei clasicismului cu idealismul clasic</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Principiul autogestiunii școlii și a clasei de elevi - Principiul selectării elevilor - Principiul culturii generale și profesionale
<p>4. Principii generale ale cercetării pedagogice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Principiul cercetării istorice - Principiul cercetării teoretice 	<p>4. Principii specifice ale cercetării</p> <ul style="list-style-type: none"> - Principiul activismului - Principiul democratismului - Principiul idealismului pedagogic - Principiul realismului pedagogic

Anexa 10 – Pedagogia Generală - concepte pedagogice fundamentale

I. Fundamentele pedagogiei:

1. *Pedagogia* = „știința educației care bazându-se pe cunoașterea naturii umane, ținând seama de idealul educației către care trebuie să tindă omenirea, stabilește un sistem de principii după care se va îndruma influența intenționată a educatorului asupra celui educat [59, p. 16, subl. ns].

2. *Educația (la nivel general)* = „influența intenționată” care susține procesul de „reînnoire a organismului aflat în legătură cu evoluția organismului natural” [Ibidem, p. 7, subl. ns].

3. *Educabilitatea* = „influența intenționată a educatorului, sprijinită de influența neintenționată a mediului, care poate transforma, în parte, caracterul omenesc, dar în limitele pe care le impune factorul natural” [Ibidem, pp. 24-25, subl. ns].

4. *Idealul educației* = formarea integrală, organică, „a omului ca om”; este conceptul de bază situat în zona „chestiunilor fundamentale ale pedagogiei” [Ibidem, pp. 86-113].

5. *Scopurile generale ale educației* = „idealuri parțiale”, definite din perspectiva *individualității* celui educat (vezi *idealismul / activismul pedagogic* – și a *societății* care promovează „idealuri utilitariste” (vezi *utilitarismul / realismul pedagogic*), fără a subordona individul colectivității sau a trata personalitatea acestuia doar ca *mijloc* (de dezvoltare a societății) [Ibidem, pp. 91-95].

6. *Sistemul de educație / învățământ* = un tot unitar, ordonat la nivel „*formativ-organicist*”, asigurat prin conexiunile instituționalizate *pedagogic* între treptele și ciclurile de învățământ, perfecționate sau reformate în raport ce cerințele educatului și ale vieții sociale

7. *Normativitatea educației* = *sistemul de principii care ordonează relația dintre educator și educat la toate treptele sistemului de învățământ*”.

8. *Principiile educației* = un ansamblu de cerințe *pedagogice, psihologice și sociale elaborate istoric și teoretic, care tind să devină „legi, cu caracter de generalitate și necesitate”, implicate în ordonarea și reglementarea relației dintre „teoria pedagogică” și „practică pedagogică”* [Ibidem, p. 390, subl. ns]:

a. *Principii generale:*

a-1. *Principiul general, de maximă generalitate, cu valoare axiomatică = Principiul școlii formativ-organiciste*

a-2. *Principii generale:*

- *determinate teoretic / filozofic: principiul idealismului pedagogic; principiul utilitarismului / realismului pedagogic*

- *Principii generale determinate istoric / psihologic și social: principiul activismului pedagogic, principiul democratismului pedagogic.*

II. Teoria generală a învățământului. Didactica generală:

1. *Instrucția / Instruirea* = educația intelectuală care „între *educator* și *educat*, interpune în mod necesar un al treilea factor, *obiectul de învățământ* sau *cunoștințele* ce trebuie *învățate*”; activitate condiționată: a) *psihologic* (*intuiția*, atenția, oboseala, memoria; *apercepția*); b) didactic (*materia* și *metodele* de învățământ) [Ibidem, pp. 117; 149-362, subl. ns.];

2. *Programele de învățământ:*

a. *Programa sintetică (planul de învățământ)* = disciplinele de învățământ distribuite pe ani de învățământ, pe tot parcursul sistemului de învățământ școlar; „*materia de învățământ* sau *bunurile culturale* care vor forma *obiectul* pe care îl transmite *educatorul* elevului prin *instrucție* sau *instruire*” [Ibidem, p. 285, subl. ns.]

b. *Programele analitice* = *programele școlare anuale* „alcătuite de specialiști – ai disciplinelor de învățământ respective” care ar trebui elaborate și în funcție de un set de „*interese pedagogice*” determinate de vârsta școlară și psihologică a elevilor și de obiectivele sociale ale fiecărei trepte de învățământ.

3. *Metodele de învățământ* = „*elementul dinamic* al procesului de învățământ” care exprimă capacitatea de profesorului de stimulare a învățării școlare, în funcție de „*natura cunoștințelor transmise*” (*predate*) și de structura sufletească (*psihologică*) a elevilor.

4. *Lecția* = *forma principală de organizare a instrucției / instruirii în cadrul procesului de învățământ*, proiectată și realizată pe baza următoarelor trepte psihologice: a) *pregătirea apercceptivă*; b) *expunerea sau tratarea* datelor importante; c) *asocierea* acestora; d) *generalizarea* lor la nivelul *noțiunilor abstracte*; e) *aplicarea* acestora [Ibidem, pp. 385-406, subl. ns].

5. *Principiile instrucției / instruirii / învățământului.*

a. *Principii generale:* principiul individualizării; principiul activismului integral; principiul aplicării culturii formative la toate disciplinele și treptele de învățământ. optimizării raporturilor dintre cultura formativă generală și profesională

b. *Principii specifice:*

- *Principii de proiectare a programelor școlare (sintetică, analitice): principiul concentrării programelor; principiul simplificării / esențializării programelor; principiul optimizării relației pedagogice / didactice dintre cultura formativă generală și cultura formativă profesională*

- *Principii de selectare și valorificare a metodelor de învățământ: principiul intuiției; principiul cunoașterii elevilor (în perspectiva individualizării instruirii); principiul „legăturii directe între lucrurile reale și cuvinte”.*

III. Teoria educației – cu referință la laturile principale ale educației:

1. *Educația morală* = activitatea care „privește îndeosebi formarea voinței, adică, pe de o parte întărirea voinței, iar pe de altă parte, dirijarea ei spre scopuri morale” (fundamentate etic), realizate prin concepte, sentimente și interese / convingeri – *morale, ordonate prin principii morale, reflectate la nivelul caracterului elevului* [Ibidem, pp. 423; 424-436;].

2. *Educația practică* = „o ramură aparte a activității pedagogice reprezentată prin lucrări practice, independente”, realizată prin „tranziția de la loc la munca serioasă, prin contactul cu lumea reală”, dezvoltarea unor virtuți speciale (perseverență, încredere), lucrări practice etc. [Ibidem, pp. 437-449].

3. *Educația estetică* = *activitatea formativă bazată pe* „conexiunea intimă între intuiția operei de artă și sentimentul născut în suflet cu ocazia acestei intuiții”, aflată în relație specială cu educația intelectuală, morală și religioasă [Ibidem, p. 555, 563-571]:

4. *Educația religioasă* = activitatea formativă bazată pe „cunoașterea și recunoașterea principiilor creștine, și pe aplicarea lor în viața socială”, aflată în legătură directă cu educația morală, și cu deschideri speciale spre educația estetică.

5. Normativitatea educației, cu referință la ordonarea laturilor principale:

a. Principiile educației morale: principiul moralității bazat pe legătura între ideile morale și actele morale; principiul elaborării scopului educației morale la nivelul legăturii între moralitate, caracter și energie; principiul realizării educației morale la nivelul sintezei între trei componente psihologice structurale: intelectuale (reprezentări – noțiuni - idei), acționale (deprinderi, priceperi, voință) și afective (sentimentele morale).

b. Principiile educației practice: principiul general al legăturii între activitatea teoretică și activitatea practică; principiul legăturii dintre teorie și practică, realizată specific la nivel școlar și extrașcolar.

c. Principiile educației estetice: principiul valorificării morale a educației estetice; principiul valorificării relației dintre educația estetică, educația intelectuală și educația religioasă.

d. Principiile educației religioase: principiul valorificării speciale a educației religioase la nivelul educației morale”; principiul valorii psihologice și sociale, speciale, a educației religioase.

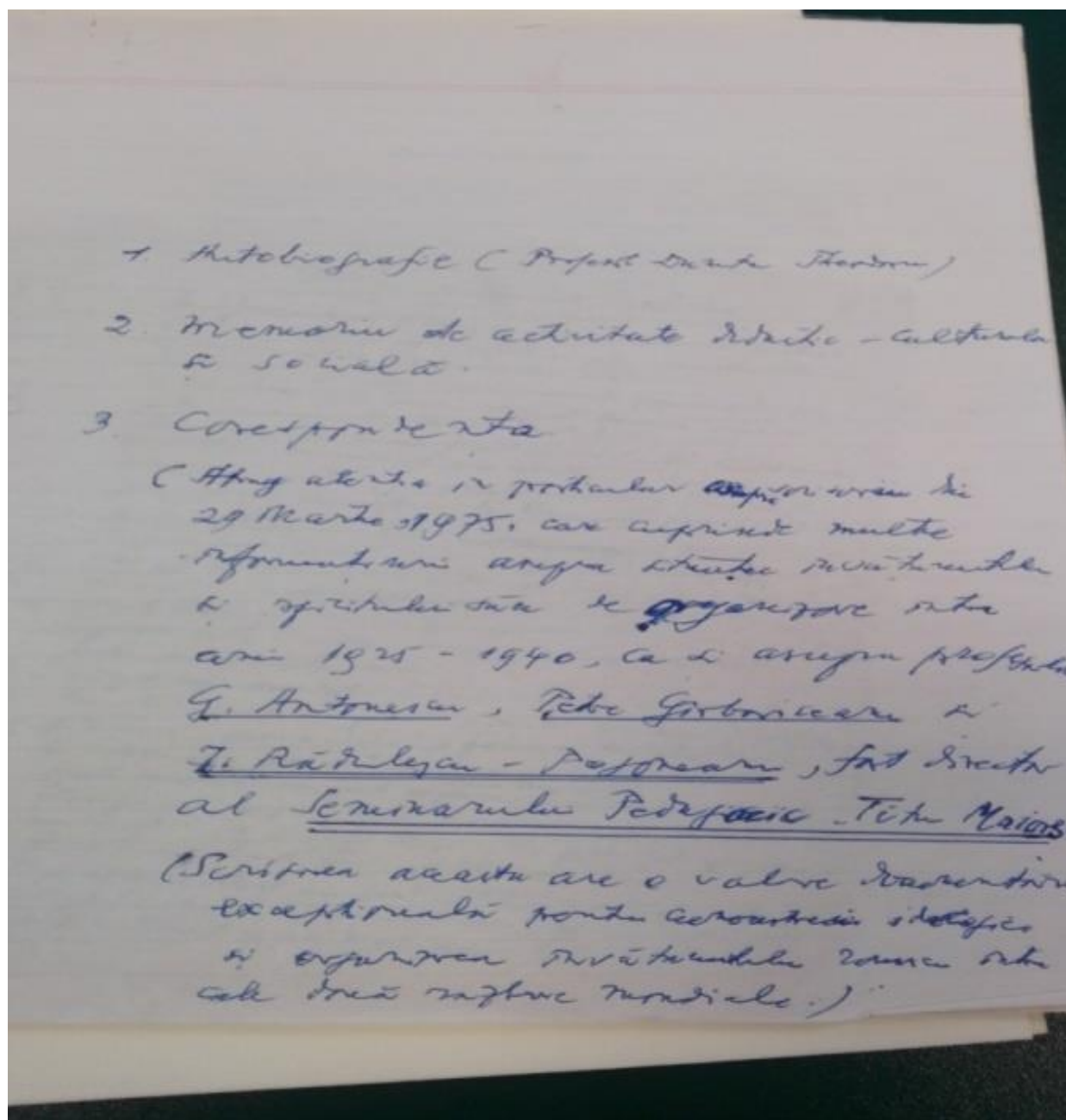

Anexa 11 - Sistem de principii

PRINCIPII	PREZENTARE
1. <i>Principiul schimbării și dezvoltării</i>	-evidențiază, în plan normativ, necesitatea analizei istorice a gândirii pedagogice din perspectivă cantitativă, cumulativă – a schimbărilor înregistrate în timp – și calitativă, interpretativă – a contribuțiilor aduse la dezvoltarea domeniului științelor pedagogice sau științelor educației (în plan conceptual, metodologic și praxiologic).
2. <i>Principiul unității domeniului logic și istoric</i>	-evidențiază, în plan normativ, necesitatea analizei relației dintre logică domeniului pedagogiei (fixată prin conceptele de bază ale teoriilor generale ale pedagogiei – teoria generală a educației, teoria generală a instruirii, teoria generală a curriculumului) și evoluția acestui domeniu la nivelul epocilor istorice (premodernă, modernă, postmodernă / contemporană).
3. <i>Principiul obiectivității.</i>	-evidențiază, în plan normativ, necesitatea analizei istorice a evoluției funcției și structurii de bază a educației, care reprezintă dimensiunea obiectivă a educației, reper axiomatic care trebuie studiat în contextul fiecărei etape de dezvoltare a pedagogiei și al contribuției adusă de autori reprezentativi în arealul universal și românesc.
4. <i>Principiul sistematizării</i>	-evidențiază, în plan normativ, necesitatea analizei istorice a conceptelor fundamentale care definesc educația la nivel general și a

	conceptelor specifice și operaționale, care explorează educația pe diferite domenii particulare, în interdependență lor, în raport de importanță lor, ierarhizată și ordonată continuu, în plan logic și epistemologic
5. <i>Principiul unității teoriei și practicii.</i>	-evidențiază, în plan normativ, necesitatea analizei istorice a praxiologiei pedagogice, respectiv a teoriei generale a educației aplicată la instruire, ca teorie generală a instruirii / didactică generală – aplicabilă la toate treptele și disciplinele de învățământ, fundament al didacticilor particulare.
6. <i>Principiul unității conceptuale a cercetării.</i>	evidențiază, în plan normativ, necesitatea analizei evoluției gândirii pedagogice în raport de anumite criterii stabile, unitare, fixate la nivel de: a) concepte fundamentale proprii domeniului (educație, funcție și structură de bază, finalitățile educației, conținuturile și formele generale, sistemul de educație); b) normativitate proprie domeniului (axiome, legi, principii); c) metodologie de cercetare proprie domeniului (fundamentală – empirică / operațională; calitativă – cantitativă) – abordate conform paradigmei afirmată istoric (în prezent, paradigma <i>curriculumului</i>)

Anexa 12 - C-tin Georgiade, Câteva portrete ale unor profesori din trecut, note de lucru, 1978- Biblioteca Central Universitară, București.

Ioana S. Georgescu,

Primi apoi scrierilor) tale te ma te gratiese sa te scitiam.

1. Am cunoscut pe prof. G. G. Antonescu in toamna 1913 sau 14, cind eu eram invatator la scoala primara de aplicatie de polingri de normala de biete din Bucuresti (Str. Sf. Ecaterina).

G. G. A. era atunci conferentier universitar si prof. de pedagogie la Seminarul Mifon, obligat in aceasta din urma calitate sa ste cu seminaristii ultimii clase, pentru practica pedagogica a acestora, la dr. de aplicatie; aici te atunci, fiind lipsit de invatatori, s-a facut apel la seminaristii care vor sa fie si invatatori, sa se repeteze in acest scop.

La timp seminaristii faceau lectii cu copiii noi amatori, fiind pe seama lunga catedra, umereau lectiile si comentau in toate spiritul de propunator si planurile lor scrite.

G. G. A. era foarte amabil si indatorat cu mine, cati mi-aducea carti germane de pedagogie si reviste (el era director in filosofie de la Zea, unde propaga Rein, urmasul lui Herbart) ilustrate, cu te cunosc programe pedagogice germane.

Apreciindu-ma si simpatizandu-ma, mi-a propus sa -i fiu asistent. Insa l-am refuzat politicos, fiind tentat de ocupat cu in dr. de aplicatie unde introduceam fizica individualitati (era in afara de scola unde dadeam meditati), aici salariul de 120 lei mi-mi ajungea.

Atunci mi-a facut o buna propunere: sa ma inlocuiesc la facultate ca asistent si sa umerez capretese cursul sau de pedagogie si sa particip la gindurile de seminar. Aceasta am facut-o, mai mi trecuri regulat.

Uitai sa spun ca refuzul meu de a -i fi asistent mai avea si alta cauza: pregatirea mea pentru examenul particular de liceu (am terminat in particular Liceul Matei Basarab in 1918) inloc de 1916, din cauza ca am fost

Anexa 13 - Aforisme G.G. Antonescu în Revista Generală a Învățământului

★
Datorită unei cerinți naturale a sufletului nostru, nu ne putem mărgini numai la datele experienței și la aceea ce poate fi pătruns cu judecata logică. De aceea, la convingerea directă și cea mediată, logică, trebuie să adăugăm o a treia formă de convingere: cea intuitivă, la care factorul principal e sentimentul și care are de comun cu cea dintâiu faptul că e imediată, directă iar cu cea de-a doua faptul că se referă la lumea obiectivă, trans-subiectivă. Astfel avem intuiția religioasă; convingerea unității mele cu Dumnezeu; trăesc în conștiința mea Divinitatea. Religia nu trebuie în primul rând cugetată, ci trăită.

O asemenea realitate este și Personalitatea umană, care nici nu poate fi suficient pătrunsă de altcineva, nici nu poate influența integral o altă ființă omenească numai pe calea logică a ideilor exprimate.

O influență profundă dela suflet la suflet presupune nu numai transmiterea unor idei, ci mai ales trăirea unei atmosfere psihice. De aci rezultă necesitatea ca profesorul să influențeze cu întreaga lui personalitate — nu numai ca om de știință — întreaga ființă sufletească a discipolului său.

★
A ne închipui că putem face educația unui individ, fără să-l cunoaștem, este o absurditate psihologică și pedagogică, iar a afirma că-l cunoaștem fără a fi pătruns cu privirea exploratoare până în subconștient, care e o condiție esențială a vieții psihice conștiente, e o naivitate, după cum în domeniul fizic naivitatea este a-ți închipui că ai cunoscut figura unui om, ce-ți apare mascat, numai după cuvinte și gesturi, fără a-i înlătura masca, spre a-i vedea trăsăturile figurei reale și expresia ei.

Câtă vreme nu ne vom da seama că profesorul secundar, ca și dascălul primar, trebuie să fie mai întâiu educator și numai în al doilea rând erudit, nu vom avea o școală bună.

★

O concepție pedagogică lipsită de fundamentare filosofică, nu poate duce nici la construirea unui sistem unitar, nici la realizări practice serioase. Fundamentul filosofic face posibilă selecționarea și unificarea principiilor; iar unitatea în concepție face posibilă o acțiune hotărâtă și energică.

Dar fundamentarea filosofică se impune și dintr'un alt punct de vedere: Ea e „condiția sine qua non” a fixării idealului educației. Educația pleacă de la anumite realități — individul de o parte, societatea de altă parte — și tinde să le transforme în direcția unui ideal, care, bine înțeles, trebuie să fie accesibil acestor realități, dar să se găsească pe un plan cu mult superior, spre a putea să determine perfecționarea lor. De unde rezultă că idealul nu poate fi extras din realitatea al cărei progres îl urmărim prin educație, ci din concepția noastră asupra lumii și vieții.

DIN CARTEA VIEȚII

Adevăratul filosof — care își exprimă cu sinceritate, nu cu oportunitate, gândurile sale asupra lumii și vieții, și care își trăește filosofia — nu este nici vanitos, nici arivist, nici amator de reclamă, fiindcă aprecierea ideilor și faptelor sale o caută și o găsește în propria sa conștiință.

Așteptăm mântuirea culturii noastre de plaga diletantismului, a utilitarismului și oportunistului.

Cine admite idealismul activ, ca scop al educației, trebuie să admită eroismul ca mijloc, fiindcă lupta pentru înfăptuirea unui ideal — impusă de idealismul activ — presupune sacrificiu, deci eroism.

G. G. ANTONESCU

„DIN CARTEA VIEȚII“.

Educatorul care se teme de o ascensiune prea sus în domeniul principiilor și a idealului și vrea să rămâie continuu jos pe tărâmul realităților de toate zilele, să nu piardă din vedere că pământul ca să dea roade, nu e suficient să fie bine lucrat, ci trebuie să se bucure de lumina și căldura soarelui.

*

*

*

Școala trebuie să facă dovada că putem folosi adevărurile științei și metodele de cercetare științifică în slujba intereselor superioare ale neamului.

G. G. ANTONESCU

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, BRÎNZĂ IONELA declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele de familie, prenumele: BRÎNZĂ IONELA

Data:

Semnătura:

CURRICULUM VITAE

Nume și prenume: Brînză Ionela

Cetățenie: română

Telefon: 0763.626.799

Email: branza.ioana@yahoo.ro

Locul muncii: Școala Gimnazială nr. 1 Bragadiru

Telefon loc muncă: 0751.262.985

Email loc muncă: scbragadiru@yahoo.com

Studii

Licența

Universitatea din București – Facultatea Psihologie și Științele Educației (01.10.2005 – 15.06.2008),
Psihopedagogie specială,

Masterat

Universitatea Spiru Haret, 01.10.2008 – 15.06.2010, Facultatea de Sociologie, Management
organizațional și al resurselor umane

Doctorat

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă", 01.11.2017 – prezent, Pedagogie istorică

Stagii

Program de formare continuă CRED – Curriculum relevant, educație deschisă pentru toți. Formare nivel
II – învățământ primar (acreditat prin OMEN nr. 3997/14.05.2019), Casa Corpului Didactic București, în
perioada 13.11.2019 – 31.01.2020

Curs formator, Bacău, 2018

Curs Competența de a învăța, Edu Zece Plus, Bacău, 2017

Activitate de formare profesională și perfecționare "Proiectul Clasa Deschisă", SC SELLification SRL,
15.12.2021

Workshop "Învățăm împreună", C.J.R.A.E. Ilfov și CCD Ilfov, noiembrie 2019

Participări la manifestări științifice (naționale și internaționale)

The international scientific conference "Literature, discourse and multicultural dialogue" – Tg. Mureș,
07.12.2019 – 08.12.2019

Conferința științifico-practică internațională Managementul Educațional: realizări și perspective de
dezvoltare – Universitatea Alecu Russo, Bălți, 08.05.2020

Conferința internațională Educația online – Direcția Generală Educație, Tineret și Sport, Chișinău,
06.07.2020 – 11.07.2020

Conferința Națională Activități Extrașcolare – Ghide de bune practici (Centrul de Excelență Eurotrading, III-a, 2020)

Seminar Național Dimensiuni ale proiectării pedagogice din perspectiva Paradigmei Curriculumului (București), 26.05.2018

Conferința Internațională Innovative Approaches in Teaching Activity (Centrul de Resurse Educaționale), mai 2020

Seminar Didactic Internațional Inovație și Creativitate în activitatea didactică (Centrul de resurse educaționale București), mai 2020

Conferința Internațională "Educația timpurie online și offline", 02 – 04.03.2021, eveniment organizat în colaborare cu Asociația Obștească Centrul de Reabilitare și Integrare Socială a copiilor cu dizabilități de intelect Cultum

Simpozion Internațional "Dialog pentru educație", Bârlad, 29 – 30.11.2018

Conferința Națională "Strategii educaționale de succes pentru incluziune", CCD Dolj, 29.11.2019

Apartenență la societăți / asociații științifice naționale și internaționale

Coordonator al Revistei Școlare Naționale "Inovație în educație"

Colaborator / Implicare în proiectele Editurii Sinapsis care privesc dezvoltarea și îmbunătățirea predării în România

Colaborator Editura Edu / Arthur

Membru al Asociației Generale a Învățătorilor din România (AGIRO)

Competențe lingvistice

Engleză

Comprehensiune orală	Citit	Scris	Conversație
B1	B1	B1	B1

Franceză

Comprehensiune orală	Citit	Scris	Conversație
A2	A2	A2	A2

Permis conducere - Categoria B